

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Journal of Liberal Arts and Management Science
Kasetsart University

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2568

Vol.12
No.1

January - June 2025

วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Journal of Liberal Arts and Management Science Kasetsart University

วัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัย ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่และ เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตลอดจนประสบการณ์ให้แก่บัณฑิต ในระดับบัณฑิตศึกษา คณาจารย์ นักวิจัย โดยมีขอบเขตครอบคลุมสาขาที่เกี่ยวข้องกับด้านศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ ได้แก่ การบัญชี การเงิน การบริหาร การจัดการ การตลาด เศรษฐศาสตร์ การจัดการโรงแรมและ ท่องเที่ยว รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ พลศึกษาและวิทยาศาสตร์ การกีฬาและสหวิทยาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เจ้าของ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ที่ปรึกษา รองอธิการบดีวิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร
คณบดีคณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญชนก ห่านนิมิตกุลชัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.กรไชย พรหมอักษร	มหาวิทยาลัยนครพนม
รองศาสตราจารย์ ดร.ศศิวิมล มีอำพล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรินทร์ เทวตา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พิมพวง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กองบรรณาธิการดำเนินการประจำฉบับ

รองศาสตราจารย์ ดร.ปณิธิ การสมดี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เด่นศักดิ์ ดอกจันทร์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.กันยารัตน์ สุขะวัณกุล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เปรมฤดี จิตรเกื้อกุล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลนันท์ ศรีพงษ์พันธุ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อาจารย์สุวคนธ์ สมไพรพิทักษ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวนชื่น อัคระวงษ์ชา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรมล อริยอาภาภม	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์สุริยา ไตรยราช	มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพัชร อภิวัฒน์ไพศาล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพชรไพโรจน์ อุปปิง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลภัสสรดา พิษณุธีรนาถ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภัสสร วาริศรี	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.จิราภา พึ่งบางกรวย	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงนภา สุขะหุต	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ฝ่ายประสานงานและจัดการวารสาร

นางสาวชนิษฐา กิจปัญญทรัพย์

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)
 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน
 ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม

การเผยแพร่ เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สถานที่ติดต่อ กองบรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ
 59/6 หมู่ 1 ถนน วปรอ.366 ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
 โทรศัพท์ 042-725039 โทรสาร 042-725040
 E-mail: id.journaloflams@gmail.com
 Website: <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/jlams>

1. บทความวิจัย บทความวิชาการ ตลอดจนผลงานทางวิชาการทุกเรื่องที่ตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้รับการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ท่าน โดยประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนดลักษณะ double blind review ผลการพิจารณาจากกองบรรณาธิการถือเป็นที่สุด
2. ข้อความ และข้อคิดเห็นใดๆ ในวารสารเป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน กองบรรณาธิการและคณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วย และมิใช่ความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการและคณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ
3. กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ขอให้อ้างอิงแหล่งที่มา
4. ลิขสิทธิ์บทความเป็นของคณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการและของผู้เขียนซึ่งได้รับการสงวนสิทธิ์ตามกฎหมาย การตีพิมพ์ซ้ำต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนก่อน

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มุ่งมั่นที่จะเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้น กองบรรณาธิการจึงให้ความสำคัญกับการเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการ ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งผ่านการคัดเลือกและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญตรงตามสาขาวิชาของบทความนั้น ๆ เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งทางวิชาการ และสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้แก่นักวิจัย อาจารย์ นิสิตนักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจใช้ผลงานทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง

วารสารฉบับนี้เป็นปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568) ประกอบด้วยบทความวิจัย จำนวน 8 เรื่อง ดังนี้

- 1) เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ของการทำมูลค่าในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
- 2) พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน: บทบาทความสมดุลชีวิตกับการทำงาน
- 3) บทบาทตัวกำกับของการควมต่ำแหน่งประธานกรรมการและผู้บริหารต่อความสัมพันธ์ของค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
- 4) อิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินต่อการวัดมูลค่าหุ้นของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
- 5) การสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์: กรณีศึกษาชุมชนกวนพะเยา
- 6) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องของการบริหารงานและความสามารถของผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของโรงเรียนชาบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
- 7) การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์ กองกิจการนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต
- 8) ปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548

กองบรรณาธิการ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความบทความจะเป็นประโยชน์ต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ของนักวิจัย นักวิชาการและผู้อ่านทุกท่าน และ มีส่วนร่วมในการต่อยอดความคิดแก้ไขปัญหาหรือต่อยอดการผลิตนวัตกรรมใหม่ ๆ สู่เศรษฐกิจและสังคมไทยเพิ่มมากขึ้น

กองบรรณาธิการขอขอบคุณสำหรับการสนับสนุนด้วยดีเสมอมาจากผู้เขียนบทความและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ช่วยพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะเพื่อความสะดวกของบทความ รวมถึงผู้อ่านทุกท่านที่ได้ติดตามวารสารมาโดยตลอด กองบรรณาธิการจะพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของวารสารให้เป็นที่น่าเชื่อถือและยอมรับในวงการวิชาการอย่างต่อเนื่อง และยินดีรับข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงวารสารให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นต่อไป

บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย/บทความวิชาการ	หน้า
เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ของการทำมูเตลูในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ปัทมวิมา แบนปราณีต คมกริช วงศ์แข และ ประภัสสร วารีศรี	(1-18)
พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน ต้อนรับบนเครื่องบิน: บทบาทความสมดุลชีวิตกับการทำงาน กฤติยา สมศิลา วณิดา อ่อนละมัย และ ธาวิต พลเสน	(19-38)
บทบาทตัวกำกับของการควบตำแหน่งประธานกรรมการและผู้บริหารต่อความสัมพันธ์ของ ค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่ง ประเทศไทย บัญชา ไชยสมคุณ	(39-53)
อิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินต่อการวัดมูลค่าหุ้นของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาด หลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เบญจวรรณ ศุภภัทรพร ขวัญชนก ห่านนิมิตกุลชัย อิบดี สุกุลวิญญาดา กฤษณ์ศักดิ์ ศรเสนา ปิยะเรศ ทัพทกิจ ภาณุจิรา พันธุศรี วนิชชา วานิช สุจิตตรา แก้วพรม และ อริสรา บุตรอินทร์	(54-66)
การสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์: กรณีศึกษาชุมชนกวนพะเยา พัทธ์ธีรา ผัดวงศ์ สุพัชรจิต จิตประไพ และ กมล เกียรติพงษ์	(67-86)
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องของการบริหารงาน และความสามารถของผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลต่อความ ได้เปรียบทางการแข่งขันของโรงเรียนรพาลเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย สิริวงษ์ เอียสกุล	(87-103)

สารบัญ (ต่อ)

บทความวิจัย/บทความวิชาการ	หน้า
การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์ กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต จันทิพย์ ลิ้มปัสสุรพงษ์	(104-122)
ปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 สุรัสวดี แสนสุข ชาติชาย วิริยะเจริญกิจ สุธาทิพย์ สุรนนนา และ ปรีชาวัชร ศเวตภัทรไพศาล	(123-139)

เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ของการทำมูลูในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

AN ECONOMIC ANALYSIS OF MUTELU PRACTICES IN MUANG DISTRICT, MAHA SARAKHAM PROVINCE

ปัทมิตา แป้นปรานิต¹ คมกริช วงศ์แข^{2*} และ ประภัสสร วาริศรี³

Pattima Paenpranit¹ Komkrit Wongkhae^{2*} and Prapassorn Wareesri³

(Received: October 18, 2024; Revised: March 28, 2025; Accepted: June 24, 2025)

บทคัดย่อ

ปรากฏการณ์มูลู เป็นการหลอมรวมความเชื่อทางศาสนาพุทธกับสิ่งเร้นลับที่ได้ขยายอิทธิพลอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการมูลู วัดและทดสอบความแตกต่างระหว่างความศรัทธาตามหลัก และนอกหลักพุทธศาสนา วิเคราะห์สัดส่วนค่าใช้จ่ายในการมูลู รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายดังกล่าว โดยสำรวจกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ในแหล่งพุทธมณฑลอีสาน จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่กลุ่มตัวอย่าง บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือเพื่อความเป็นสิริมงคลและขอพรด้านโชคลาภ กลุ่มตัวอย่างมีระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนา มากกว่านอกหลักพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสัดส่วนค่าใช้จ่ายที่มีค่าสูงสุดคือการทำบุญ ผลการวิเคราะห์ สมการถดถอยที่กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ในรูป Log-Log พบว่า มูลูมีสถานะเป็นสินค้าปกติที่จำเป็น สะท้อนว่า ในภาวะที่ไม่แน่นอน ความมั่นคงทางใจได้กลายเป็นปัจจัยพื้นฐานในฟังก์ชันอรรถประโยชน์ของผู้คนไม่ต่างจากปัจจัยยังชีพ นอกจากนี้ยังพบว่าระดับความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนาส่งผลบวกต่อค่าใช้จ่ายอย่างมีนัยสำคัญ โดยความศรัทธา ที่เพิ่มขึ้น 1% สัมพันธ์กับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น 0.56% บ่งชี้ว่าความเชื่อนอกหลักพุทธศาสนา เช่น การดูดวง วัตถุมงคล มักผูก กับธุรกรรมทางการเงินที่ชัดเจนและมีราคากำหนด ในขณะที่ความเชื่อตามหลักพุทธศาสนาไม่เน้นการกระทำที่ใช้จ่ายเงิน โดยตรง การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมการมูลูแม้จะขับเคลื่อนด้วยศรัทธา แต่ยังคงดำเนินไปตามหลักการทาง เศรษฐศาสตร์และสร้างผลกระทบที่วัดผลได้

คำสำคัญ: ความเชื่อและศรัทธา มูลู พุทธเศรษฐศาสตร์

¹ นิสิตปริญญาตรี คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Undergraduate student, Mahasarakham Business School, Mahasarakham University.

² อาจารย์ คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Lecturer, Mahasarakham Business School, Mahasarakham University.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Assistant Professor, Mahasarakham Business School, Mahasarakham University.

* Corresponding author, e-mail: komkrit.w@acc.msu.ac.th

Abstract

The Mutelu phenomenon, a syncretism of Buddhist beliefs and mysticism, has significantly expanded its influence in contemporary society. This study aims to examine Mutelu practices, measure and compare the differences between faith based on Buddhist principles and non-Buddhist beliefs, analyze the proportion of Mutelu expenditures, and investigate the factors affecting such expenditures. A sample of 400 individuals was surveyed in the Isan Buddhist region of Maha Sarakham Province. The results showed that the main reasons for worshipping sacred objects were for auspiciousness and to seek blessings for good fortune. The participants had a significantly higher level of faith in Buddhist principles than in non-Buddhist beliefs. The highest proportion of expenditure was on making merit. Log-log regression analysis revealed that Mutelu is a normal good with a necessity component. This reflects that in times of uncertainty, psychological security becomes a fundamental component in people's utility function, akin to basic sustenance. Furthermore, a higher level of non-Buddhist belief was found to have a significant positive effect on Mutelu expenditure, with a 1% increase in such belief corresponding to a 0.56% rise in spending. This suggests that non-Buddhist beliefs (e.g., fortune-telling, amulets) are often linked to explicit financial transactions with set prices, whereas faith within core Buddhist principles does not emphasize direct monetary actions. This study demonstrates that although Mutelu behavior is driven by faith, it still operates within economic principles and generates measurable impacts.

Keywords: Belief and Faith, Mutelu, Buddhism Economics

1. บทนำ

ศาสนากับสังคมมนุษย์นั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันมาอย่างช้านาน เพราะมนุษย์ได้นำความศรัทธาหรือความเชื่อทางศาสนาเข้ามาใช้เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ (Levy & Razin, 2012) ในสมัยก่อนศาสนาเกิดขึ้นจากความกลัวของมนุษย์ที่ประสบกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่าง ๆ มนุษย์จึงแสวงหาสิ่งที่จะมาคุ้มครองป้องกันตนจากภัยอันตราย ด้วยเหตุนี้จึงเกิดเป็นความเชื่อที่ยอมรับนับถือพลังลี้ลับทางธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือมนุษย์ และได้สร้างพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นจากสิ่งที่เกิดขึ้นก็ได้มีวิวัฒนาการมาจนเกิดเป็นศาสนา (ชลพรพร ดวงนภา, 2563) โดยศาสนาทุกศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่มุ่งหมายสั่งสอนให้คนที่เป็นสมาชิกในสังคมเป็นคนดี มีคุณธรรม มีเหตุผล และมีความศรัทธาในความถูกต้อง ซึ่งความศรัทธาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ถึงจะเป็นความศรัทธาที่มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ แต่หากความศรัทธาอยู่บนพื้นฐานของความงมงาย ก็จะมีผลทำให้ความศรัทธานั้น ส่งผลร้ายต่อการดำเนินชีวิตอย่างมั่งคั่งแน่นอน (คุณ โทชน์, 2545) ยกตัวอย่างเช่น เชื่อในเรื่องโชคลี้ไชคร้าย เชื่อในเรื่องเคราะห์ดีเคราะห์ร้าย เชื่อในเรื่องดวงดีดวงร้าย เชื่อในสิ่งที่ตื้นเกินกว่าลัทธิศักดิ์สิทธิ์ หรือเชื่อในเทพเจ้า (หลวงพ่อบุญญานันท์ภิกขุ, 2556) ปัจจุบันนี้การเล่ห์หรือการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเสริมดวงและโชคละตาให้แก่ตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติได้รับความนิยมมากขึ้น เพราะประชาชนต้องการที่พึ่งในยามที่จิตใจว่าวุ่นตามอารมณ์และสภาพแวดล้อม ดังนั้น จึงทำให้คนหันมาพึ่งพิงความศรัทธา เพราะเหมือนกับว่ามีเพื่อนอยู่ในใจของตัวเอง ช่วยให้จิตใจ

เบิกบาน มีกำลังใจ ไม่เหงาซึม อาทิเช่น พระพรหมเอราวัณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่ย่านราชประสงค์ หรือวัดชื่อดังอย่างวัดป่าวังน้ำเย็น จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นวัดที่มีนักท่องเที่ยวสายบุญเตลุดจากทุกสารทิศเข้ามากราบไหว้ขอพร รวมไปถึงบนบานศาลกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากมาย อันเนื่องมาจากพลังศรัทธาและความเลื่อมใสของผู้คน (พีรณัฐ พรนิเสน, 2566)

“พุทธมณฑลอีสาน ถิ่นฐานอารยธรรม ผ้าไหมล้ำเลอค่า ตักสิลานคร” คำขวัญประจำจังหวัดมหาสารคาม ที่แสดงออกให้เห็นถึงความหลากหลายทางด้านผู้คน ประเพณี และวัฒนธรรมทางศาสนา โดยคำว่า พุทธมณฑลอีสาน หมายถึง พระธาตุนาดูน ซึ่งเป็นปูชนียสถานที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ภูมิภาค (กรมวิชาการ, 2546) ถิ่นฐานอารยธรรม หมายถึง เป็นถิ่นฐานที่ตั้งเมืองโบราณหลายแห่ง ได้แก่ เมืองนครจำปาศรี เมืองคันธารวิสัย และเมืองโบราณบริเวณบ้านเชียงเหียนและบ้านแกดำ ผ้าไหมล้ำเลอค่า หมายถึง เป็นเมืองที่มีการทอผ้าพื้นเมืองกันมาก และตักสิลานคร หมายถึง เป็นจังหวัดที่มีสถานศึกษา มากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กรมวิชาการ, 2546) ผู้คนในจังหวัดจึงให้ความสำคัญกับศาสนาที่ก่อให้เกิดเป็นความศรัทธาที่ยึดมั่นในความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีบุญเบิกฟ้า ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีมัสการพระธาตุนาดูน ซึ่งประเพณีเหล่านี้ต่างเกี่ยวข้องกับศาสนาและเป็นการทำขึ้นเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่ยังมองไม่เห็น หรือเห็นได้จากการมีสถานที่ทางธรรมและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเสียงเกิดขึ้นมากมาย เช่น วัดป่าวังน้ำเย็น พระบรมธาตุนาดูน หรือศาลหลักเมือง ซึ่งสถานที่เหล่านี้เป็นสถานที่ที่ผู้คนในจังหวัดและผู้คนต่างถิ่น มักเข้ามากราบไหว้ขอพรกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต นอกจากสถานที่สำคัญทางศาสนาแล้วสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจอื่น ๆ เช่น วัดถุมงคลหรือสิ่งที่อาจมองว่าเป็นความมั่งงายได้ เช่น การทำพิธีผีปูด เพราะเชื่อว่าผีปูดจะรักษาหมู่บ้านให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข อีกทั้งยังปกป้องหมู่บ้านจากภัยพิบัติจากธรรมชาติ ได้แก่ น้ำท่วม ฝนแล้ง พายุเข้า รวมทั้งการเจ็บไข้ได้ป่วยของคนในหมู่บ้านที่ซึ่งอาจจะนำมาสู่โรคระบาด ก็เป็นสิ่งที่กราบไว้ที่นำมาซึ่งการใช้จ่ายตามความเชื่อ หรือการทำบุญเตลุด (Mutelu) และก่อให้เกิดจากปฏิบัติสืบเนื่องกันมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน

การทำบุญเตลุดในการศึกษานี้สอดคล้องกับคำจำกัดความจากการศึกษาของ Jinasot and Numtong (2024) คือ การเคารพสักการะสิ่งของที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ ทั้งที่เป็นและไม่ใช่ไปตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อเป้าหมายให้บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์นำมาซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล ซึ่งบางครั้งความเชื่อและศรัทธานั้นอาจก่อให้เกิดการยอมเสียเงินทองเพื่อซื้อสิ่งของหรือวัดถุมงคล การทำพิธีกรรมต่างๆ ที่เกินความพอดี หรือการยอมเสียสละเวลาของตนเองไปกับการกระทำบางสิ่งบางอย่าง จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการวิเคราะห์พฤติกรรมนี้ด้วยเครื่องมือที่มีเหตุผลอย่างเศรษฐศาสตร์ การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมดังกล่าวในมิติทางเศรษฐศาสตร์ว่าการที่ปรากฏการณ์บุญเตลุด กลายเป็นกระแสหลัก มีสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องมากมายในตลาด ปรากฏการณ์นี้สะท้อนอุปสงค์และพฤติกรรมการใช้จ่ายของผู้บริโภคอย่างไร อะไรคือปัจจัยขับเคลื่อนค่าใช้จ่ายเหล่านี้

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำบุญเตลุดของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาและความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนาของผู้ที่ทำการบุญเตลุด
3. เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาและความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนาของผู้ที่ทำการบุญเตลุด
4. เพื่อวิเคราะห์สัดส่วนค่าใช้จ่ายของผู้ที่ทำการบุญเตลุด
5. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายในการทำบุญเตลุด

3. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวัดระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนา พระพรหมคุณาภรณ์ (2552) ได้กล่าวว่า ความศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลมี 4 ประการ ได้แก่ 1) กัมมสัทธา (เชื่อกฎแห่งกรรม) 2) วิปากสัทธา (เชื่อผลของกรรม) 3) กัมมัสสกตาสัทธา (เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน) และ 4) ตถาคตโพธิสัทธา (เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า) เช่นเดียวกับ รัฐวรรณ เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา (2544) ที่ได้แบ่งศรัทธาออกเป็น 4 ประเภท คือ เชื่อในปัญหาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม และเชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน นอกจากนี้ ศรัทธามี 2 ลักษณะ คือ ศรัทธาที่ไม่มีเหตุผล ไม่ประกอบด้วยปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง เรียกว่า ศรัทธาญาณวิปยุต และ ศรัทธาที่เกิดจากปัญญาพิจารณาเข้าใจในเหตุผล เรียกว่า ศรัทธาญาณสัมปยุต จุดมุ่งหมายของศรัทธามิทั้งที่เป็นโลกียสุขและโลกุตตรสุข ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมาใช้โดยจัดให้เป็นความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกัมมสัทธา ด้านวิปากสัทธา ด้านกัมมัสสกตาสัทธา และด้านตถาคตโพธิสัทธา หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ (2556) ได้กล่าวไว้ว่า ความมกมาย คือ ความหลงเชื่อโดยไร้เหตุผล หรือโดยไม่ยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น เช่น ความเชื่อเรื่องโชคดี โชคร้าย ความเชื่อเรื่องกลางดึกกลางร้าย ความเชื่อเรื่องเคราะห์ดีเคราะห์ร้ายหรือบังเอิญ ความเชื่อเรื่องดวงดีดวงร้าย ความเชื่อในสิ่งที่ตนเห็นว่าลัทธิศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในเทพเจ้า สิ่งดลบันดาล หรือความเชื่อในทางโหราศาสตร์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่จัดเป็นความมกมายและเป็นความศรัทธาที่อยู่นอกหลักพุทธศาสนาทั้งสิ้น

การศึกษาเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องพบว่ามีการศึกษา 3 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วยงานวิจัยเกี่ยวกับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนา งานวิจัยเกี่ยวกับความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนา และงานวิจัยเกี่ยวกับหมวดหมู่ค่าใช้จ่ายและปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์การท่องเที่ยว

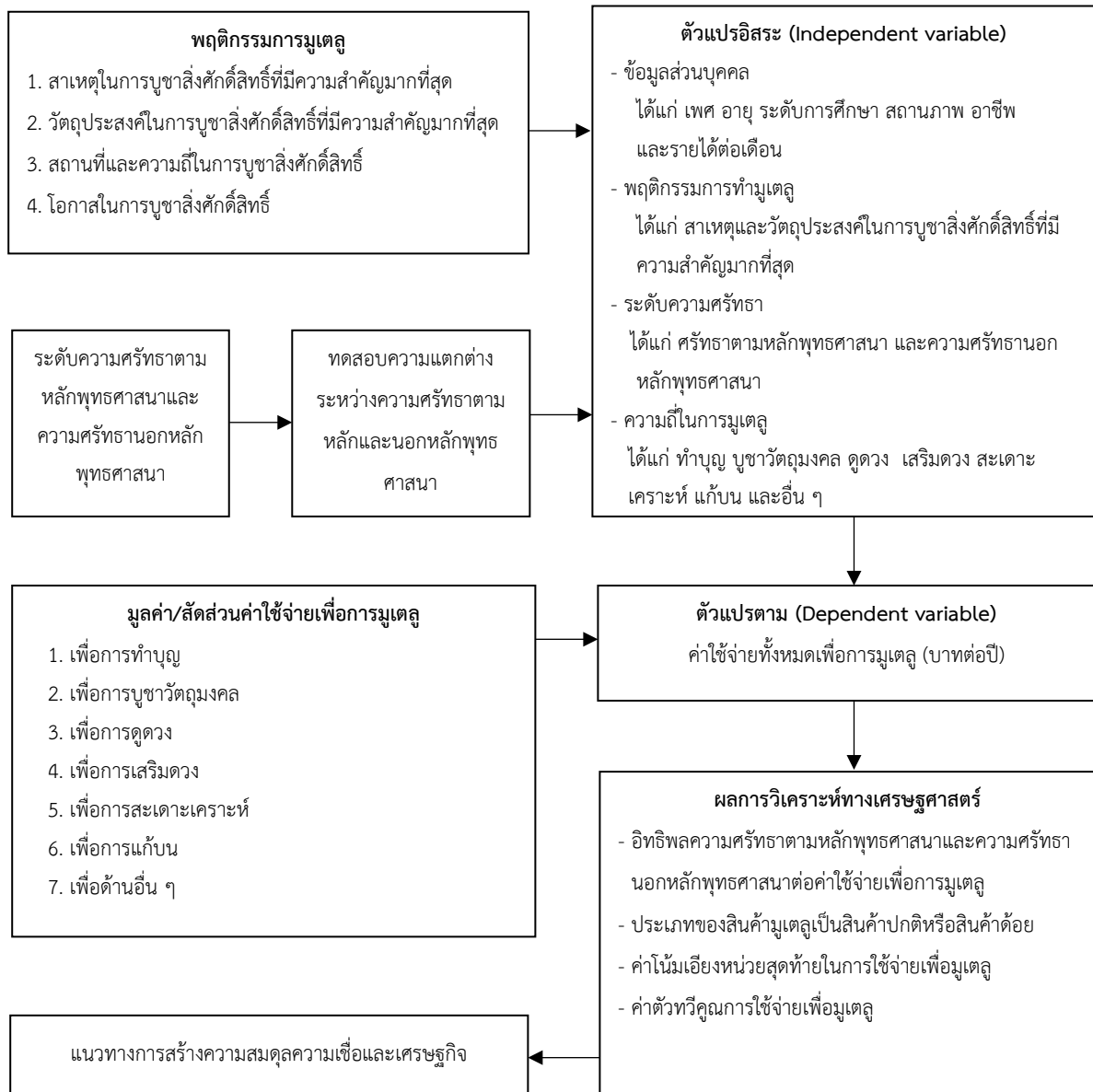
ประเด็นที่ 1 งานวิจัยเกี่ยวกับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนา พิรญา สหรัตน์ (2564) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธาและความสุขของวัยรุ่นตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า ระดับความศรัทธาของวัยรุ่นอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ กัมมสัทธา รองลงมาคือ กัมมัสสกตาสัทธา วิปากสัทธา ซึ่งอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านตถาคตโพธิสัทธา อยู่ในระดับปานกลาง และความสุขอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่า 1) เพศไม่มีความสัมพันธ์กับศรัทธาและความสุข 2) อายุมีความสัมพันธ์กับศรัทธาและความสุข 3) เกรดเฉลี่ยมีความสัมพันธ์กับศรัทธาและความสุข 4) รายได้ของครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับศรัทธา 5) สถานภาพของบิดามารดามีความสัมพันธ์กับศรัทธา และในด้านความสุข พบว่า สถานภาพของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับความสุขของวัยรุ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ สมสวัสดิ์ เตชพทธรินันท์ (2553) ได้ศึกษาเรื่องความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีพื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว พื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียน และความรู้เรื่องกรรมอยู่ในระดับสูง มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับเชื่อแต่ยังมีข้อสงสัย และมีพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมเหมาะสมกับหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาในระดับมาก พฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครได้รับอิทธิพล โดยรวมจากความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมมากที่สุดรองลงมา คือ พื้นฐานพุทธศาสนาในครอบครัว ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และพื้นฐานพุทธศาสนาในโรงเรียนตามลำดับ เช่นเดียวกับการศึกษาของ Chunhabunyatip (2023) ได้ระบุว่าพฤติกรรมด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในเชิงศาสนาจะแสดงออกตามความเชื่อและการรับรู้ของนักท่องเที่ยวผู้นั้น ๆ

ประเด็นที่ 2 งานวิจัยเกี่ยวกับความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนา พระชลญาณมุนี ธรรมโฆสโช (2565) ได้ทำการศึกษาเรื่องปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบัน พบว่า ปรากฏการณ์ทางความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาของคนไทย

มีรากฐานมาจากเชื่อผี เชื่อบรรพบุรุษ เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อเทพเจ้า นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ การผสมผสานความเชื่อโดยขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการของความเชื่อ ทำให้ความเชื่อเคลื่อนออกจากหลักความเชื่อตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ส่งผลให้เกิดความงมงายเชื่อทุกอย่างที่ฟังหาประโยชน์ได้ และ พระครูโกวิทสุตการ (2565) ได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้กลยุทธ์ทางโหราศาสตร์ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า (1) ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (2) ผู้สูงอายุมีความเชื่อเรื่องดวงชะตาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ประเด็นที่ 3 งานวิจัยเกี่ยวกับงานวิจัยเกี่ยวกับหมวดหมู่ค่าใช้จ่ายและปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์การท่องเที่ยวการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2548) ได้จัดหมวดหมู่ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวไว้ 7 หมวด ได้แก่ 1) ค่าที่พัก 2) ค่าอาหารและเครื่องดื่ม 3) ค่าบริการท่องเที่ยวในพื้นที่ 4) ค่าพาหนะเดินทางในพื้นที่ 5) ค่าซื้อสินค้าและของที่ระลึก 6) ค่าใช้จ่ายทางด้านความบันเทิง และ 7) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าทำบุญ ค่ารักษาพยาบาล ค่าฟิล์ม เป็นต้น การศึกษาในครั้งนี้ นำการใช้จ่ายทางด้านการทำบุญ บุญวัดถ่มมงคล ดุดวง เสริมดวง สะเดาะเคราะห์ แก้วบ และค่าใช้จ่ายด้านอื่น ๆ มาใช้เป็นค่าใช้จ่ายของผู้มีจิตศรัทธา ธนภณ นิธิเชาวกุล และคณะ (2565) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องลักษณะประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าตามความเชื่อโหราศาสตร์ของผู้บริโภค อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า อาชีพส่งผลต่อความตั้งใจซื้อและความพยายาม รวมถึงรายได้ส่งผลต่อความพยายามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้ อัญชลี นัสสาสาร และคณะ (2548) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์รายจ่ายของนักท่องเที่ยวในเทศกาลลอยกระทง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ทั้งนักท่องเที่ยวในและนอกเทศกาลรายได้ต่อเนื่องเป็นตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับนักท่องเที่ยวนอกเทศกาล ตัวแปรที่มีอิทธิพลอีกตัวหนึ่ง คือ อาชีพ การศึกษาของ Sahoo, Nayak, and Mahalik (2022) พบว่ารายได้ครัวเรือน และอาชีพส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในอินเดีย รวมทั้งการศึกษาของ Payne and Rambelli (2022) ที่ระบุว่านักท่องเที่ยวมักจะมีค่าใช้จ่ายที่ไม่คาดหวังซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดจากความเชื่อทางศาสนา

อย่างไรก็ตามจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่ายังคงมีช่องว่างการวิจัยที่ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญที่จะสามารถนำมาศึกษาเพิ่มเติมได้ เนื่องจาก ยังไม่มีงานวิจัยใดทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องค่าใช้จ่ายเพื่อการมูเตลู การวัดระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาและความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนา การศึกษาว่าสินค้ามูเตลูเป็นสินค้าปกติหรือสินค้าด้อย หรือการศึกษาว่าแนวโน้มเชิงหน่วยสุดท้ายในการใช้จ่ายมูเตลู รวมไปถึงยังไม่มีผู้วิจัยที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับตัววัดคุณการใช้จ่ายเพื่อมูเตลูตามหลักเศรษฐศาสตร์ ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจให้การศึกษาเพิ่มเติม จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่เคยมีประสบการณ์ในการทำมุเตอ กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนทั่วไปในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้วิธีการคำนวณขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane ซึ่งจากการคำนวณได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 400 คน

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลแยกตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการมูเตลู โดยการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูลเป็นความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Mean)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาและความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนาของผู้ที่ทำการมูเตลู โดยใช้ค่าเฉลี่ยในการวัดระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาและความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนาจากแบบสอบถามด้วย Likert scale และนำเสนอข้อมูลเป็นค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาและความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนา โดยการทดสอบแบบ t ของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent Sample t-test)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อวิเคราะห์สัดส่วนค่าใช้จ่ายของผู้ที่ทำการมูเตลู ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายเพื่อการทำบุญ เพื่อการบูชาวัตถุมงคล เพื่อการดูดวง เพื่อการเสริมดวง เพื่อการสะเดาะเคราะห์ เพื่อการแก้บน และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นมูลค่าเฉลี่ย และสัดส่วนของค่าใช้จ่ายทั้งหมด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายในการมูเตลู โดยใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยแบบพหุ (Multiple Regression Analysis) โดยได้สร้างแบบจำลองสมการถดถอยออกเป็น 2 แบบจำลอง เนื่องจากการวิเคราะห์สมการถดถอยอาจมีของผิดพลาดเกี่ยวกับ Misspecification ซึ่งความสัมพันธ์อาจไม่ได้อยู่ในรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เป็นเส้นตรง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ทั้ง 2 แบบจำลอง และเปรียบเทียบว่าแบบจำลองใดให้ผลการศึกษาที่ดีกว่าเพื่อนำไปใช้ในการอภิปรายผลได้แก่

แบบจำลองที่ 1

$$EXP = \beta_0 + \beta_1 SEX + \beta_2 AGE + \beta_3 EDU + \beta_4 STA + \beta_5 OCC + \beta_6 INC + \beta_7 FRE + \beta_8 CAU + \beta_9 OBJ + \beta_{10} FIB + \beta_{11} FOB + \mu$$

แบบจำลองที่ 2

$$\text{LogEXP} = \beta_0 + \beta_1 SEX + \beta_2 \text{LogAGE} + \beta_3 EDU + \beta_4 STA + \beta_5 OCC + \beta_6 \text{LogINC} + \beta_7 \text{LogFRE} + \beta_8 CAU + \beta_9 OBJ + \beta_{10} \text{LogFIB} + \beta_{11} \text{LogFOB} + \mu$$

โดยตัวแปรอิสระเชิงปริมาณประกอบด้วย อายุ (AGE) รายได้ต่อเดือน (INC) ความถี่ในการมูเตลู (FRE) ระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนา (FIB) และระดับความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนา (FOB) ตัวแปรอิสระเชิงคุณภาพถูกปรับเป็นตัวหุ่น (Dummy variable) ได้แก่ เพศ (SEX) ระดับการศึกษา (EDU) สถานภาพ (STA) อาชีพ (OCC) สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญมากที่สุด (CAU) วัตถุประสงค์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญมากที่สุด (OBJ) ส่วนตัวแปรตาม คือ ค่าใช้จ่ายในการมูเตลู (Expense)

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลตรวจสอบค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity)

พิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการและองค์ประกอบที่มุ่งวัดผล (Item Objective Congruence: IOC) ข้อคำถามที่มีคุณภาพควรมีดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ขึ้นไป (สุรพงษ์ คงสัตย์ และ ธีรชาติ ธรรมวงศ์, 2551) ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อคำถามที่มีค่าน้อยกว่า 0.5 ได้แก่ รายได้ต่อเดือน และสาเหตุ

ในการบุขาส่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญมากที่สุด โดยมีค่าเท่ากับ 0.33 และ 0.00 ตามลำดับ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงข้อคำถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญเรียบร้อยแล้ว ส่วนข้อคำถามอื่น ๆ มีค่ามากกว่า 0.5

5.2 ผลการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Cronbach Alpha Coefficient)

ผลการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมีค่า Reliability Statistics (Cronbach Alpha Coefficient) ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

Cronbach's Alpha	N of Items
0.95	32

จากตารางที่ 1 การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามจะต้องมีค่ามากกว่า 0.7 จากผลการศึกษาพบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมีค่าเท่ากับ 0.95 ดังนั้น จึงถือว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือได้ สามารถนำมาใช้ในการสอบถามได้

5.3 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 21-30 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี สถานภาพโสด อาชีพนักเรียน/ นักศึกษา ส่วนใหญ่มีรายได้น้อยกว่า 7,000 บาทต่อเดือน และมีรายได้เฉลี่ย 15,940.05 บาทต่อเดือน

5.4 ผลการศึกษาพฤติกรรมการมูเตลู

ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ยของข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการมูเตลูของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลด้านพฤติกรรมการมูเตลู	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
สาเหตุในการบุขาส่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญมากที่สุด		
เพื่อต้องการขอพรในสิ่งที่ต้องการ	118	29.5
เมื่อต้องการที่พึ่งทางใจ	83	20.8
เมื่อรู้สึกไม่สบายใจ	23	5.8
เมื่อต้องการบนบานศาลกล่าว	3	0.8
เมื่อมีปัญหาชีวิต	4	1.0
เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต	158	39.5
อื่น ๆ เช่น เพื่อให้มีแต่สิ่งดี ๆ เข้ามาในชีวิต	11	2.8
รวม	400	100.0
วัตถุประสงค์ในการบุขาส่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญมากที่สุด		
ขอพรด้านความรัก	23	5.8
ขอพรด้านการเรียน	54	13.5
ขอพรด้านการเงิน	74	18.5
ขอพรด้านการงาน	40	10.0
ขอพรด้านสุขภาพ	86	21.5
ขอพรด้านโชคลาภ	99	24.8
อื่น ๆ เช่น เพื่อให้มีความสุข	24	6.0
รวม	400	100.0

ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ยของข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการมูเตลูของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลด้านพฤติกรรมการมูเตลู	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ	หมายเหตุ
สถานที่และความถี่ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์			
วัดป่าวังน้ำเย็น	320	53.6	$\bar{X}$ = 13.44 ครั้ง/ปี S.D. = 17.32 Min = 0 ครั้ง/ปี Max = 180 ครั้ง/ปี
วัดอภิสีหิ	20	3.4	$\bar{X}$ = 1.42 ครั้ง/ปี S.D. = 8.65 Min = 0 ครั้ง/ปี Max = 120 ครั้ง/ปี
ศาลหลักเมือง	129	21.6	$\bar{X}$ = 6.20 ครั้ง/ปี S.D. = 17.19 Min = 0 ครั้ง/ปี Max = 180 ครั้ง/ปี
ศาลกระดัง	31	5.2	$\bar{X}$ = 1.18 ครั้ง/ปี S.D. = 4.62 Min = 0 ครั้ง/ปี Max = 48 ครั้ง/ปี
พระประธานกันทรวิชัย	45	7.5	$\bar{X}$ = 1.90 ครั้ง/ปี S.D. = 6.50 Min = 0 ครั้ง/ปี Max = 60 ครั้ง/ปี
บ้านปู่ฤๅษีทองคำ	11	1.8	$\bar{X}$ = 0.79 ครั้ง/ปี S.D. = 7.98 Min = 0 ครั้ง/ปี Max = 144
อื่น ๆ เช่น คำชะโนด วัดพระธาตุศรีทอง หรือวัดไถ่บ้าน	41	6.9	$\bar{X}$ = 2.73 ครั้ง/ปี S.D. = 16.36 Min = 0 ครั้ง/ปี Max = 240 ครั้ง/ปี
รวม	597	100.0	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลด้านพฤติกรรมการมูเตลู	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
โอกาสในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์		
1. ทุกวันพระ	73	11.3
2. ทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา หรือ วันออกพรรษา วันมาฆบูชา	104	16.0
3. ทุกเทศกาล เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ หรือวันลอยกระทง	99	15.3
4. วันเกิด วันแต่งงาน หรือวันครบรอบ	65	10.0
5. ตามความสะดวกหรือความพึงพอใจ	293	45.2
6. อื่น ๆ เช่น ทุกวัน	14	2.2
รวม	648	100.0

จากตารางข้างต้นพบว่า สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากที่สุดคือ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต และมีวัตถุประสงค์คือ ขอพรด้านโชคลาภ เคยไปบูชาที่วัดป่าวังน้ำเย็นมากที่สุด และบูชาตามความสะดวกหรือความพึงพอใจ

5.5 ผลการศึกษาระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาและนอกหลักพุทธศาสนา

ตารางที่ 3 ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความศรัทธาตามหลักและนอกหลักพุทธศาสนา

การวัดระดับความศรัทธา	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความศรัทธา
ความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาโดยรวม	4.25	0.623	มาก
1. ด้านกัมมสัทธา (เชื่อกฎแห่งกรรม)	4.34	0.713	มาก
2. ด้านวิปากสัทธา (เชื่อผลของกรรม)	4.08	0.797	มาก
3. ด้านกัมมัสสสัทธา (เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตนเอง)	4.29	0.760	มาก
4. ด้านถาตตโพธิสัทธา (เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า)	4.27	0.698	มาก
ความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนาโดยรวม	3.39	0.883	ปานกลาง
1. ด้านความเชื่อเรื่องดวงจิตดวงร้าย	3.49	0.942	ปานกลาง
2. ด้านความเชื่อเรื่องของขลังศักดิ์สิทธิ์	3.30	1.017	ปานกลาง
3. ด้านความเชื่อเรื่องเทพเจ้า	3.47	1.047	ปานกลาง
4. ด้านความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา	3.30	1.041	ปานกลาง

จากตารางพบว่า ระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 และระดับความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39

5.6 ผลการทดสอบความแตกต่างของระดับความศรัทธาตามหลักและนอกหลักพุทธศาสนา

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาและระดับความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนาของผู้ที่ทำการบุญด้วยค่าสถิติ t-test (Dependent Sample t-test)

ระดับความศรัทธา	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ยของความต่าง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความต่าง	t	P-value
1. ระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนา	4.25	0.622	0.855	0.805	21.24	0.00
2. ระดับความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนา	3.39	0.883				

ผลการศึกษาพบว่า ระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาและนอกหลักพุทธศาสนาของผู้ที่ทำการบุญมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ ระดับความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนาของผู้ที่ทำการบุญต่ำกว่าระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนา

5.7 ผลการวิเคราะห์สัดส่วนค่าใช้จ่าย

ตารางที่ 5 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ยของข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการบุญ

ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายในการบุญ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	สูงสุด (บาท)	ต่ำสุด (บาท)	สัดส่วน (%)
1. ค่าใช้จ่ายด้านทำบุญ	6,477.28	16,037.72	0	150,000	71.85
2. ค่าใช้จ่ายด้านบูชาวัตถุมงคล	955.03	6,682.87	0	120,000	10.59
3. ค่าใช้จ่ายด้านดวง	326.06	1,177.71	0	12,000	3.62
4. ค่าใช้จ่ายด้านเสริมดวง	354.81	2,789.44	0	48,000	3.94
5. ค่าใช้จ่ายด้านสะเดาะเคราะห์	396.74	3,199.27	0	60,000	4.40
6. ค่าใช้จ่ายด้านแก้บน	313.47	1,612.40	0	12,000	3.48
7. ค่าใช้จ่ายด้านอื่น ๆ เช่น บริจาคให้โรงพยาบาล	191.23	1,520.67	0	18,000	3.12

จากตารางที่ 5 จะเห็นว่าสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านทำบุญมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านบูชาวัตถุมงคล ด้านสะเดาะเคราะห์ ด้านเสริมดวง ด้านดวง ด้านแก้บน และค่าใช้จ่ายด้านอื่น ๆ น้อยที่สุด

5.8 ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายในการบุญ

โดยสรุปการตรวจสอบปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการสร้างแบบจำลองการถดถอย ได้แก่ (1) ตัวแปรอิสระมีค่า VIF ค่าน้อยกว่า 10 จึงสรุปได้ว่าไม่เกิดปัญหาการมีความสัมพันธ์กันเองสูงระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) (Hayes, 2024) (2) ปัญหาความแปรปรวนของค่าความคลาดเคลื่อนมีค่าไม่คงที่ (Heteroscedasticity) โดยวิธีของ Breusch-Pagan-Godfrey test (Ilori & Tanimowo, 2022) ผลการทดสอบพบว่า ไม่มีปัญหาความแปรปรวนของค่าความคลาดเคลื่อนมีค่าไม่คงที่ เนื่องจากค่าของ Obs*R-squared ของแบบจำลองที่ 1 เท่ากับ 0.75 และแบบจำลองที่ 2 เท่ากับ 0.95 ซึ่งมากกว่านัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 (Wooldridge, 2010)

ตารางที่ 6 การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (OLS)

ตัวแปร	แบบจำลองที่ 1	แบบจำลองที่ 2
1. เพศหญิง (FEMALE)	-3175.40 (-1.64)	0.02 (0.17)
2. อายุ (AGE)	-208.62 (-1.89)*	-0.23 (-0.87)
3. ระดับการศึกษาปริญญาตรี (EDU2)	-463.30 (-0.21)	0.05 (0.35)
4. ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี (EDU3)	1039.24 (0.22)	0.41 (1.51)
5. ระดับการศึกษาอื่น ๆ เช่น ประโยควิชาชีพขั้นสูง (EDU4)	3292.08 (1.12)	0.05 (0.28)
6. สถานภาพสมรส (STA2)	-529.82 (-0.18)	0.01 (0.06)
7. สถานภาพหย่าร้าง/แยกกันอยู่/หม้าย (STA3)	1920.46 (0.37)	0.09 (0.30)
8. สถานภาพอื่น ๆ เช่น มีแฟน (STA4)	-5051.24 (-0.80)	0.10 (0.27)
9. อาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ (OCC2)	3672.24 (0.98)	0.01 (0.06)
10. อาชีพธุรกิจส่วนตัว (OCC3)	4978.13 (1.35)	0.34 (1.43)
11. อาชีพพนักงานเอกชน (OCC4)	4577.22 (1.10)	0.27 (1.03)
12. อาชีพลูกจ้างประจำ (OCC5)	6493.34 (1.64)	0.25 (1.02)
13. อาชีพอื่น ๆ เช่น เกษตรกร (OCC6)	3778.66 (0.89)	0.30 (1.12)
14. รายได้ต่อเดือน (INC)	0.27 (3.47)***	0.26 (3.01)***
15. ความถี่ในการมูเตลู (FRE)	129.34 (8.00)***	0.87 (16.71)***
16. สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อต้องการที่พึงพอใจ (CAU2)	-539.37 (-0.21)	-0.29 (-1.92)*
17. สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อรู้สึกไม่สบายใจ (CAU3)	-4955.74 (-1.20)	-0.49 (-2.09)**
18. สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อต้องการบนบานศาลกล่าว (CAU4)	-3736.79 (-0.37)	-0.49 (-0.70)

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ตัวแปร	แบบจำลองที่ 1	แบบจำลองที่ 2
19. สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อมีปัญหาชีวิต (CAU5)	-4263.83 (-0.48)	-0.71 (-1.41)
20. สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต (CAU6)	-1170.43 (-0.53)	-0.08 (-0.63)
21. สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ เช่น เพื่อให้มีแต่สิ่งดี ๆ เข้ามาในชีวิต (CAU7)	-14881.44 (-2.50)***	-0.76 (-2.10)**
22. วัตถุประสงค์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอพรด้านการเรียน (OBJ2)	-634.64 (-0.14)	-0.15 (-0.58)
23. วัตถุประสงค์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอพรด้านการเงิน (OBJ3)	205.54 (0.05)	0.10 (0.39)
24. วัตถุประสงค์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอพรด้านการทำงาน (OBJ4)	3602.01 (0.74)	0.41 (1.45)
25. วัตถุประสงค์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอพรด้านสุขภาพ (OBJ5)	1033.15 (0.23)	0.45 (1.69)*
26. วัตถุประสงค์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอพรด้านโชคลาภ (OBJ6)	-1024.30 (-0.25)	0.19 (0.80)
27. วัตถุประสงค์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ เช่น เพื่อให้มีความสุข (OBJ7)	6892.24 (1.22)	0.43 (1.28)
28. ระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนา (FIB)	-2012.58 (-1.15)	-0.63 (-1.59)
29. ระดับความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนา (FOB)	1191.27 (1.01)	0.56 (2.71)***
30. ค่าคงที่ (Constant)	10495.51 (1.39)	3.69 (3.13)
F-stat (P-value)	4.26 (0.00)	15.86 (0.00)
R ² (Adjust-R ²)	0.25 (0.19)	0.57 (0.53)

หมายเหตุ : - ค่าในวงเล็บคือค่า t-stat

- *, **, *** หมายถึง มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 90%, 95%, และ 99%

จากผลการประมาณค่าสมการด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (OLS) ของทั้ง 2 แบบจำลองจะพบว่าแบบจำลองที่ 2 ซึ่งอยู่ในรูปแบบความสัมพันธ์แบบ Log-Log model ให้ผลการศึกษาที่ดีกว่าแบบจำลองที่ 1 โดยพิจารณาจากการที่แบบจำลองที่ 1 มีตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการมูเตลูเพียง 4 ตัว คือ อายุ รายได้ต่อเดือน ความถี่ในการมูเตลู และสาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ อีกทั้งสามารถนำไปพยากรณ์ค่าใช้จ่ายในการมูเตลูได้เพียง 19% หากเทียบกับรูปแบบ Log-Log model จะพบว่า ค่า Adjusted R-squared มีค่าเท่ากับ 0.53 แสดงว่าแบบจำลองนี้สามารถนำไปพยากรณ์ค่าใช้จ่ายในการมูเตลูได้ 53% และมีตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการมูเตลูมากกว่าแบบจำลองที่ 1

โดยมีอยู่ 7 ตัว โดยอธิบายได้ว่า รายได้ต่อเดือน ความถี่ในการมูเตลู และระดับความศรัทธาต่อหลักพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการมูเตลูในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 โดยอธิบายว่า ถ้ารายได้ต่อเดือนเพิ่มขึ้น 1% จะทำให้ค่าใช้จ่ายในการมูเตลูเพิ่มขึ้น 0.26% ถ้าความถี่ในการมูเตลูเพิ่มขึ้น 1% จะทำให้ค่าใช้จ่ายในการมูเตลูเพิ่มขึ้น 0.87% และหากมีระดับความศรัทธาต่อหลักพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น 1% จะทำให้ค่าใช้จ่ายในการมูเตลูเพิ่มขึ้น 0.56% ส่วนสาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อต้องการที่พึ่งทางใจ สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อรู้สึกไม่สบายใจ และสาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ จะมีค่าใช้จ่ายในการมูเตลูน้อยกว่ากลุ่มที่ทำการมูเตลูด้วยสาเหตุเพื่อต้องการขอพรในสิ่งที่ต้องการ ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสุดท้ายวัตถุประสงค์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอพรด้านสุขภาพ จะมีค่าใช้จ่ายในการมูเตลูมากกว่ากลุ่มที่ทำการมูเตลูด้วยวัตถุประสงค์เพื่อขอพรด้านความรัก ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

6.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการมูเตลู วัดและทดสอบความแตกต่างระหว่างความศรัทธาตามหลักและนอกหลักพุทธศาสนา วิเคราะห์สัดส่วนค่าใช้จ่ายในการมูเตลู รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายดังกล่าวของประชาชนในแหล่งพุทธมณฑลอีสาน จังหวัดมหาสารคาม เก็บตัวอย่าง 400 คน จากเขตอำเภอเมือง ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่กลุ่มตัวอย่างบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต และบูชาเพื่อขอพรด้านโชคลาภ กลุ่มตัวอย่างมีระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนามากกว่าความเชื่อนอกหลักพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สัดส่วนค่าใช้จ่ายที่มีค่าสูงสุดได้แก่ค่าใช้จ่ายเพื่อการทำบุญ ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยที่กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ในรูป Log-Log พบว่ามูเตลู เป็นสินค้าปกติที่มีความจำเป็นสำหรับกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้การมีความเชื่อนอกหลักพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น จะทำให้กลุ่มตัวอย่างมีค่าใช้จ่ายในการทำมูเตลูมากขึ้น

6.2 อภิปรายผลการวิจัย

พฤติกรรมการมูเตลูพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีสาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญมากที่สุด คือเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต มีวัตถุประสงค์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญมากที่สุดคือ ขอพรด้านโชคลาภ เคยไปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดป่าวังน้ำเย็นมากที่สุด และบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความสะดวกหรือความพึงพอใจ ทั้งนี้เนื่องมาจากประชาชนอาจต้องการให้ชีวิตพบเจอกับสิ่งที่ดี แต่โชคลาภก็ยังเป็นสิ่งที่ยังคงเป็นสิ่งที่ประชาชนปรารถนา โดยเฉพาะคนไทยที่ให้ความสำคัญกับเงินทอง วัตถุนิยม และความมั่นคง จึงทำให้คนหวังพึ่งโชคลาภเพื่อช่วยให้ชีวิตดีขึ้น ปราศจากปัญหาทางการเงิน อีกทั้งประชาชนในจังหวัดยังเดินทางไปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดป่าวังน้ำเย็นมากที่สุด เนื่องจาก วัดป่าวังน้ำเย็นเป็นวัดชื่อดังของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งผู้คนในพื้นที่และผู้คนที่ต่างถิ่นนิยมเดินทางมากราบไหว้ขอพรกันมาก และผู้คนจะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความสะดวกและความพึงพอใจ เพราะปัจจุบันนี้ผู้คนมีวิถีชีวิตที่เร่งรีบและมีเวลาจำกัด จึงทำให้การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความสะดวกช่วยให้เข้าถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ง่ายกว่า

การวัดระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาและความศรัทธาต่อหลักพุทธศาสนาพบว่า ระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาของประชาชนในจังหวัดมหาสารคามอยู่ในระดับมาก ส่วนระดับความศรัทธาต่อหลักพุทธศาสนาของประชาชนในจังหวัดมหาสารคามอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลการศึกษาด้านระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาสอดคล้องกับการวิจัยของ พิรญา สหรัตพน (2564) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความศรัทธาและความสุขของวัยรุ่นตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า ระดับความศรัทธาของวัยรุ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความศรัทธาในระดับมาก

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ กัมมัสัทธิ (เชื่อว่ากรรมมีจริง) รองลงมาคือ กัมมัสกตัสัทธิ (เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตัวเอง) และวิปากัสัทธิ (เชื่อในผลของกรรม) ซึ่งอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านตลาตโปธิสัทธิ (เชื่อว่าการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านั้นเป็นจริง) อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากประชาชนในจังหวัดมหาสารคามมีความเชื่อและความศรัทธาอย่างลึกซึ้งในทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้ผู้คนมีความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนายู่ในระดับมาก แต่อย่างไรก็ตาม จังหวัดมหาสารคามก็ยังเป็นจังหวัดที่มีประเพณี และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่ค่อนข้างหลากหลาย อาทิเช่น ความเชื่อท้องถิ่น หรือความเชื่อในเรื่องผีปอบตา จึงทำให้ผู้คนมีความเชื่อนอกหลักพุทธศาสนายู่บ้างในระดับปานกลาง

การทดสอบความแตกต่างระหว่างความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาพบว่า ประชาชนในจังหวัดมหาสารคามมีระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนามากกว่าความศรัทธานอกหลักพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจาก สถานที่ทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดมหาสารคามส่วนใหญ่เป็นสถานที่ที่เน้นการสอนหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และชาวมหาสารคามส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและมีความศรัทธาอย่างลึกซึ้ง จึงทำให้ประชาชนในจังหวัดมหาสารคามมีความศรัทธาที่อยู่ในหลักพุทธศาสนามากกว่านอกหลักศาสนา

สัดส่วนค่าใช้จ่ายในการบุญเตลูพบว่า ผู้ที่ทำการบุญเตลูมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านการทำบุญมากที่สุด เพราะคนภาคอีสานส่วนใหญ่มีความศรัทธาและความเชื่ออย่างลึกซึ้ง สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นผ่านประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่ผูกพันกับศาสนาอย่างยาวนาน เห็นได้จากการที่ภาคอีสานมีวัดวาอารามอยู่หนาแน่น เป็นศูนย์กลางของชุมชน ชาวบ้านจึงนิยมไปทำบุญกันเป็นอย่างมาก

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการบุญเตลู พบว่า รายได้ต่อเดือนมีอิทธิพลทางบวกต่อค่าใช้จ่ายในการบุญเตลู เพราะเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น คนจะนำเงินไปใช้จ่ายในการบุญเตลูเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นว่าสินค้ามูลเป็นสินค้าปกติ (Normal Goods) และนำไปอธิบายกับความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้ (Elasticity of demand to income) จะพบว่า สินค้ามูลเป็นสินค้าจำเป็น (Necessity goods) จึงถือได้ว่าความเชื่อและความศรัทธา เช่น การทำบุญ การบูชาวัตถุมงคล หรือการเสริมดวง เป็นส่วนหนึ่งของคนภาคอีสานที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต หรือใช้เป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนภณ นิธิเชาวกุล และคณะ (2565) ได้ศึกษาเรื่องลักษณะประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าตามความเชื่อหลักโหราศาสตร์ของผู้บริโภค อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จากการศึกษาพบว่า ผู้บริโภคมีความตั้งใจซื้อสินค้าตามความเชื่อหลักโหราศาสตร์ ในภาพรวมผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการวางแผนและความตั้งใจซื้อในระดับมาก ความพยายามผู้บริโภคให้ความสำคัญในระดับปานกลาง และพบว่า อาชีพส่งผลต่อความตั้งใจซื้อและความพยายาม รวมถึงรายได้กับความตั้งใจซื้อสินค้าตามความเชื่อหลักโหราศาสตร์ พบว่ารายได้ส่งผลต่อความพยายามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งงานวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับด้านของรายได้ เนื่องจากรายได้มีผลต่อการใช้จ่ายหรือการบริโภคสินค้าด้านความเชื่อเช่นเดียวกัน

ความถี่ในการบุญเตลูมีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการบุญเตลูในทางบวก ทั้งนี้เนื่องมาจาก เมื่อประชาชนมีการกราบไหว้ขอพรกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกิดขึ้นแล้ว ก็ย่อมมีค่าทำบุญ ค่าบูชาวัตถุมงคล ค่าเสริมดวง หรือค่าแก้บนเกิดขึ้น เปรียบเสมือนเป็นการสั่งสมบุญกุศล การทดแทนบุญคุณ หรือเพื่อเป็นการเสริมสิริมงคล อีกทั้งค่าใช้จ่ายในการทำบุญแต่ละครั้งอาจเป็นการสร้างความมั่นใจในชีวิตและเสริมสร้างความสุขภายใน หรือความสบายใจ ดังนั้น จึงไม่รู้สึกเสียดายจำนวนเงินที่ใช้จ่ายไปเพื่อการทำบุญ

สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อต้องการที่พึ่งทางใจ สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อรู้สึกไม่สบายใจ และสาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการบุญเตลู ทั้งนี้เนื่องจาก สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ถือได้ว่า

เป็นสิ่งที่เปี่ยมแรงจูงใจให้ประชาชนเกิดการดูแลสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็น การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนศรัทธา ย่อมสร้างความรู้สึที่ดีส่งผลต่อจิตใจให้สงบ เกิดความมั่นคงทางอารมณ์ เป็นการเสริมสร้างพลังใจให้เข้มแข็ง การบนบานศาลกล่าวเพื่อขอสิ่งที่ปรารถนา หรือการแก้บนเมื่อสิ่งที่ปรารถนาสำเร็จ ด้วยสิ่งของหรือพิธีกรรม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าสาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีความสัมพันธ์กับค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ

วัตถุประสงค์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอพรด้านสุขภาพ มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ เนื่องจาก การให้ความสำคัญกับเรื่องของสุขภาพและต้องการที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในยามที่เจ็บป่วย จึงทำให้เกิดการกราบไหว้ขอพรและทำบุญมากยิ่งขึ้น ดังนั้น วัตถุประสงค์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอพรด้านสุขภาพจึงมีความสัมพันธ์กับค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ เพราะการเจ็บป่วยในบางคนอาจเกิดเป็นโรคร้ายแรง ทำให้หมดกำลังใจในการรักษาโรค จึงต้องหันมาพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์แทน เพื่อให้ช่วยเสริมสร้างกำลังใจได้

ระดับความศรัทธาของหลักพุทธศาสนามีอิทธิพลทางบวกกับค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ ทั้งนี้ อาจมาจากการที่กลุ่มคนเหล่านี้อาจเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบาง และต้องการที่พึ่งทางใจเป็นอย่างมาก จึงมีการดูแลสุขภาพมากขึ้น เพราะเชื่อว่าจะส่งผลดีต่อชีวิต

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากการศึกษา

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้ทราบถึงพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ ระดับความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาและความศรัทธาของหลักพุทธศาสนา สัดส่วนค่าใช้จ่ายของผู้ที่ทำการดูแลสุขภาพ และปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาต่อไปนี้

1. จากผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในจังหวัดมหาสารคามมีความศรัทธาตามหลักพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก ส่วนความศรัทธาของหลักพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง และระดับความศรัทธาทั้งสองด้านแตกต่างกัน หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือสถาบันทางศาสนา สามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ได้ โดยการให้ความรู้หรือนำเอาหลักคำสอนตามหลักพุทธศาสนามาสอนหรือเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จัก เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่มากยิ่งขึ้น

2. ผู้ที่ทำการดูแลสุขภาพมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านการทำบุญมากที่สุด จากผลการศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมให้ประชาชนในสังคมทำบุญอย่างพอประมาณ และควรเน้นการทำบุญด้วยการกระทำที่ดี

3. ปัจจัยด้านรายได้ต่อเดือน ความถี่ในการดูแลสุขภาพ สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อต้องการที่พึ่งทางใจ สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อรู้สึกไม่สบายใจ สาเหตุในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ วัตถุประสงค์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอพรด้านสุขภาพ และระดับความศรัทธาของหลักพุทธศาสนา จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทั้ง 7 ตัวนี้มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ และถือว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ หน่วยงานหรือสถาบันที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการวางแผน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสินค้าสุขภาพมากยิ่งขึ้น หรืออาจรวมไปถึงผู้ประกอบการก็ต้องให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้บริโภค เพื่อให้ประชาชนมีการใช้จ่ายเพื่อดูแลสุขภาพในระดับที่เหมาะสม

7.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลแบบภาคตัดขวาง (Cross section data) ซึ่งมีข้อจำกัดคือ ไม่สามารถวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากช่วงเวลาได้ และเกิดความแปรเปลี่ยนของข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาครั้งต่อไปควรทำการศึกษากับข้อมูลแบบพาแนลเพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีเวลาเกี่ยวข้อง

2. การเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างระหว่างคนที่ไม่เคยทำบุญเตลู่ กับคนที่ทำบุญเตลู่จะสามารถวิเคราะห์ความแตกต่างและนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้ชัดเจนขึ้น

8. เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2546). *ดักลิสมหาสารคาม: สะดืออีสาน*. มหาสารคาม: กรมวิชาการ.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2548). *สถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศประจำปี 2548 ภาคใต้: รายงานโครงการสถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศปี 2548 ภาคใต้*. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- คุณ โทชนธ์. (2545). *พุทธศาสนากับสังคมวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- ชลพรรษ ดวงนา. (2563). *พุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย* (สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชนภณ นิธิชาวกุล, กัญจนวลัย นนทแก้ว แพรี่, วรณภา ลือกิตินันท์, และ กิรติกร พุฒิวิญญู. (2565). ลักษณะประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าตามความเชื่อโหราศาสตร์ของผู้บริโภค อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. *วารสารสหศาสตร์ปทุมชลบุรี*, 8(1), 73-84. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/ISCJ/article/view/256664>
- พระครูโกวิทสุตการ. (2565). รูปแบบการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้กลยุทธ์ทางโหราศาสตร์ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 7(4), 154-163. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmbr/article/view/258108>
- พระชลญาณมุนี ธมฺมโกชโช. (2565). ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในปัจจุบัน. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 8(1), 179-198. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Palissueksabuddhaghosa/article/view/257792>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2552). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- พิรญา สหัตถพน. (2564). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธาและความสุขของวัยรุ่นตามแนวพุทธจิตวิทยา. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 6(1), 41-51. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jbp/article/view/252489>
- พิรณัฐ พรนิเสน. (2566). *วัดป่าวังน้ำเย็น มหาสารคาม โบสถ์ไม้ตะเคียนทองใหญ่ที่สุดในโลก*. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2566, จาก <https://www.sanook.com/travel/1441779/>
- รัฐวรรณ เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา. (2544). *ศรัทธาในพุทธศาสนาเถรวาท* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมสวัสดิ์ เดชพฤตินันท์. (2553). *ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมเรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุรพงษ์ คงสัตย์ และ ชีราติ ธรรมวงศ์. (2551). *Determining the reliability of the questionnaire (IOC)*. สืบค้นเมื่อ 28 พฤศจิกายน 2566, จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/14329>
- หลวงพ่อบุญญานันท์ทกข. (2556). *ปฏิวัติความมั่งคั่ง* (พิมพ์ครั้งที่ 33). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ธรรมะ.
- อัญชลี นัสสาสาร, มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, ศศิเพ็ญ พวงสายใจ, และ พรทิพย์ เจริญธีรวิทย์. (2548). การวิเคราะห์รายจ่ายของนักท่องเที่ยวในเทศกาลลอยกระทงจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. 9(2), 78-96. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CMJE/article/view/91856>

- Chunhabunyatip, P. (2023). Religious tourism, personal belief, individual learning, and tourism behavior: empirical evidence from Phra That Phanom Tourists in Thailand. *Journal of Liberal Arts and Management Science Kasetsart University*, 10(1), 1-19. <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/jlams/article/view/962>
- Hayes, A. (2024). *Multicollinearity: Meaning, Examples, and FAQs*. Retrieved 26 June 2024, from <https://www.investopedia.com/terms/m/multicollinearity.asp>
- Ilori, O. O., & Tanimowo, F. O. (2022). Heteroscedasticity detection in cross-sectional diabetes pedigree function: a comparison of breusch-pagan-godfrey, harvey and glejser tests. *International Journal of Scientific and Management Research*, 5(12), 150-163. <http://doi.org/10.37502/IJSMR.2022.51211>
- Jinasot, N., & Numtong, K. (2024). The Study of Mutelu Tourism to Respond to the Chinese Market in Chiang Mai Province. *Journal of Ecohumanism*, 3(8), 9782-9796. <https://doi.org/10.62754/joe.v3i8.5588>
- Levy, G., & Razin, R. (2012). Religious beliefs, religious participation, and cooperation. *American economic journal: microeconomics*, 4(3), 121-151. <https://doi.org/10.1257/mic.4.3.121>
- Payne, R. K., & Rambelli, F. (2022). The economic study of Buddhism. In *Buddhism under Capitalism* (p. 68-82). Bloomsbury Academic.
- Sahoo, B. K., Nayak, R., & Mahalik, M. K. (2022). Factors affecting domestic tourism spending in India. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3(2), 100050. <https://doi.org/10.1016/j.annale.2022.100050>
- Wooldridge, J. M. (2010). *Econometric analysis of cross section and panel data*. London: MIT Press.

พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน

ต้อนรับบนเครื่องบิน: บทบาทความสมดุลชีวิตกับการทำงาน

ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR AND JOB PERFORMANCE OF FLIGHT ATTENDANT: ROLE OF WORK-LIFE BALANCE

กฤติยา สมศิลา¹ วณิดา อ่อนละมัย^{2*} และ ธาวิต พลเสน²

Krittaya Somsila¹ Wanida Onlamai^{2*} and Tharit Pollasan²

(Received: November 6, 2024; Revised: April 17, 2025; Accepted: June 24, 2025)

บทคัดย่อ

พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินเป็นอาชีพที่เผชิญกับแรงกดดันสูงในการให้บริการและต้องแข่งขันกับเวลา ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพและประสิทธิภาพการทำงาน การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยความสมดุลชีวิตกับการทำงานที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินในประเทศไทย โดยใช้ทฤษฎีแบบจำลองการระงับการงานมาวิเคราะห์มิติของปัจจัยความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินในประเทศไทย จำนวน 354 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง (PLS-SEM) ผลการศึกษาพบว่า มิติความสมดุลด้านการเงิน ด้านครอบครัว ด้านการเงิน และด้านสติปัญญา มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีในองค์กร ซึ่งมาจากการให้แรงจูงใจ การสนับสนุนจากหัวหน้างาน หรือความเชื่อมั่นในตนเองจะนำไปสู่ความผูกพันต่องาน ในขณะที่มิติความสมดุลด้านเวลาและด้านครอบครัวส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งเห็นว่าการให้ภาระงานที่หนักเกินไปหรือมีความขัดแย้งในบทบาทจะนำไปสู่การบั่นทอนสุขภาพส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน นอกจากนี้ยังพบว่าพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรเป็นกลไกสำคัญในการแปลงทรัพยากรส่วนบุคคลให้กลายเป็นประสิทธิภาพขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยนี้ให้ข้อมูลเชิงลึกที่นำไปสู่การกำหนดนโยบายสำหรับผู้บริหารสายการบินในการลดภาระงาน เพิ่มทรัพยากรในงานและทรัพยากรส่วนบุคคล เพื่อสร้างสุขภาวะและประสิทธิภาพการทำงานได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน
ความสมดุลชีวิตกับการทำงาน

¹ นักวิจัยอิสระ

Independent Researcher

² อาจารย์ วิทยาลัยการบิน การท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

Lecturer, College of Aviation Tourism and Hospitality, Sripatum University, Khon Kaen campus

* Corresponding e-mail: wanida.on@spu.ac.th

Abstract

The flight attendant profession is characterized by high-pressure service demands and time constraints, which impact both health and job performance. This study, therefore, aims to investigate the factors of work-life balance (WLB) that influence organizational citizenship behavior (OCB) and job performance among flight attendants in Thailand. Employing the Job Demands-Resources (JD-R) Model, the study analyzes the various dimensions of WLB. Data were collected from 354 flight attendants in Thailand and analyzed using Structural Equation Modeling (PLS-SEM). The findings indicate that the dimensions of work, family, financial, and intellectual balance directly and positively influence OCB, reflecting the model's motivational pathway where resources such as supervisor support and self-confidence foster work engagement. Conversely, the dimensions of time and family balance directly impact job performance, supporting the health impairment pathway, which suggests that excessive job demands or role conflict can lead to burnout and negatively affect performance. Furthermore, OCB was identified as a significant mechanism for translating personal resources into organizational performance. These findings offer actionable insights for airline management to formulate policies aimed at reducing job demands while increasing job and personal resources, thereby fostering sustainable well-being and job performance.

Keywords: organizational citizenship behavior, flight attendant, job performance, work-life balance

1. บทนำ

พนักงานต้อนรับสายการบินเป็นอาชีพหนึ่งที่ต้องพบกับผู้โดยสารเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพนักงานที่ให้บริการบนเครื่องบินที่ต้องพบกับความต้องการของผู้โดยสารที่มีความหลากหลาย ตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้โดยสาร การทำงานที่มีความเร่งรีบในการให้บริการ แข่งขันกับเวลาตามตารางบินของสายการบิน อาจก่อให้เกิดความเครียดที่เพิ่มมากขึ้นกับการที่ต้องให้บริการตามคำร้องขอของผู้โดยสาร (Yum, Choi, & Hyun, 2024) จากความท้าทายดังกล่าว นั้นมีผลทำให้เกิดภาวะการถดถอย พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินมีความเครียดส่งผลให้คุณภาพการให้บริการที่มีลดลงและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานมากขึ้น (Estiri et al., 2024) อุตสาหกรรมการบินปัจจุบันเกิดการแข่งขันมากขึ้น โดยพนักงานจะต้องปรับตัวให้เข้ากับองค์การพนักงานเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า เป็นกำลังสำคัญต่อการดำเนินงานขององค์กร (Kokkhangplu et al., 2023; Wiyanto, Ratnaningsih, & Suratin, 2024) จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อพนักงานในการดำเนินชีวิตทั้งในการทำงาน และครอบครัว ในขณะที่การแข่งขันมากขึ้น การผลิตผลงานจะต้องเพิ่มมากขึ้นพนักงานต้องทุ่มเทต่อการทำงานหนักขึ้นโดยเฉพาะการทำงานล่วงเวลาจนไม่มีเวลาให้ครอบครัว โดยความสมดุลของชีวิต ควรมีสัดส่วนที่เหมาะสมสำหรับตนเอง งาน ครอบครัว และ สังคม การสร้างสมดุลของชีวิตการทำงานได้จะทำให้เกิดความพึงพอใจมีความสุข (Kansoy & Tekin, 2024; Li et al., 2024)

การสร้างสมดุลชีวิตในการทำงานอย่างเป็นระบบจึงเป็นสิ่งที่ดี และเหมาะสมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรนั้น ๆ ได้ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นว่าบุคลากรได้ปฏิบัติตามหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร ซึ่งการได้ทราบผลการปฏิบัติงานของตนเอง จะทำให้องค์กรหรือผู้เกี่ยวข้องได้ทราบถึงความจำเป็น และทิศทางในการพัฒนาพนักงานเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทักษะต่างๆ (Kansoy & Tekin, 2024; Kokkhangplu, Kim, &

Kaewnuch, 2024) และเป็นกระบวนการในการประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการปฏิบัติงาน ซึ่งในแต่ละองค์การพนักงานจะมีส่วนสำคัญต่อการดำเนินงานเป็นอย่างมากและจะช่วยขับเคลื่อนให้องค์การก้าวไปถึงเป้าหมายที่วางไว้ หลายองค์การจึงตระหนักถึงความสำคัญ ของการสร้างคุณภาพชีวิตในการทำงาน (Quality of Work-Life) (Li et al., 2024) ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการ ทรัพยากรมนุษย์ ในการพัฒนาและเป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรมที่เป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ และ นำไปสู่ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่ดียิ่งขึ้น (Soelton et al., 2020b; Tang et al., 2024) ปัญหาหลักที่อุตสาหกรรมการบินต้องเผชิญในปัจจุบัน คือ ความผันผวนของแรงงานและอัตราการลาออกของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับความเครียดจากการทำงาน การขาดสมดุลระหว่างชีวิตและงาน และความรู้สึกไม่ผูกพันกับองค์กร ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อพฤติกรรมที่เป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้สำคัญของความภักดี ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของพนักงานในการผลักดันให้องค์การประสบความสำเร็จในขณะเดียวกัน ความเครียดสะสมและการขาด Work-Life Balance ยังส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ทั้งในด้านคุณภาพการให้บริการ และความพึงพอใจของผู้โดยสาร (Ndua & Wanyoike, 2024) ดังนั้นความสำคัญของการศึกษานี้จึงอยู่ที่การทำความเข้าใจกลไกของความสมดุลชีวิตกับการทำงานที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของพนักงาน และประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งจะนำไปสู่การบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืนในอุตสาหกรรมการบิน ไม่เพียงแต่อุตสาหกรรมการบิน แต่ยังสามารถต่อยอดไปสู่ธุรกิจบริการด้านอื่น ๆ เช่น โรงแรม สถานพยาบาล หรือศูนย์บริการลูกค้า ที่ต้องพึ่งพาทักษะการบริการจากบุคลากรเป็นหลัก

งานวิจัยของ Kansoy and Tekin (2024) พบว่า ความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงานส่งผลโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมและความผูกพันของพนักงานในองค์กรในบริบทของงานบริการ หากพนักงานรู้สึกสามารถจัดการชีวิตส่วนตัวและงานได้อย่างลงตัว พวกเขาจะแสดงพฤติกรรมช่วยเหลือ สนับสนุนเพื่อนร่วมงาน และมีความรับผิดชอบมากขึ้น (Soelton et al., 2020b) ตามการศึกษาของ Tang et al. (2024) พฤติกรรมที่เป็นสมาชิกที่ดีขององค์การช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพขององค์กรโดยรวม โดยเฉพาะในธุรกิจบริการที่พนักงานเป็นผู้สร้างประสบการณ์ให้ลูกค้า ความสนใจในการช่วยเหลืองานนอกเหนือหน้าที่ การรักษาภาพลักษณ์องค์กร และความตั้งใจในการทำงานที่ดี เป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อคุณภาพบริการโดยตรง (Li et al., 2024) งานวิจัยของ Estiri et al. (2024) ระบุว่า พนักงานที่มี Work-Life Balance มักมีความพึงพอใจในการทำงาน ลดความเครียด และมีแนวโน้มที่จะมี Productivity สูงขึ้น ในอุตสาหกรรมที่มีแรงกดดันจากเวลาและความต้องการของลูกค้าสูง เช่น การบิน ความสมดุลชีวิตจึงเป็นกลไกสำคัญต่อการลดภาวะหมดไฟและเพิ่มคุณภาพการบริการ แม้ว่าหลายงานวิจัยจะศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรเหล่านี้ในภาคการผลิต หน่วยงานรัฐ หรือธุรกิจบริการทั่วไป เช่น โรงแรม หรือโรงพยาบาล แต่การศึกษาที่เจาะลึกถึงพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินยังมีจำกัดมาก โดยเฉพาะการผสานสามตัวแปร (Work-Life Balance, OCB และ Job Performance) เข้าด้วยกันในอุตสาหกรรมการบิน งานวิจัยก่อนหน้าในอุตสาหกรรมการบินยังมีจำกัด จึงเป็นโอกาสของการศึกษานี้ในการเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว ดังนั้น งานวิจัยนี้มีความใหม่โดยเจาะจงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมแรงงานที่มีความเครียดสูง

ประสิทธิภาพของการทำงานของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินสามารถปรับใช้รูปแบบทฤษฎีจำลองภาระงาน ทรัพยากรงาน (Job Demands- Resources (JD-R) Model) โดยทรัพยากรงาน (Job Resources) มีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรส่วนบุคคล (Personal Resources) นำไปสู่ประสิทธิภาพการทำงานที่สูงขึ้นของพนักงาน สามารถใช้ในการประเมินการปฏิบัติงานของพนักงาน (Khushnood, Khattak, & Abbas, 2020; Mansour & Azeem, 2024) รวมถึงความสำเร็จขององค์การประสิทธิภาพทางการเงิน ในขณะที่การศึกษาเกี่ยวกับความสมดุลชีวิตกับการทำงาน พฤติกรรมที่เป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ และประสิทธิภาพในส่วนของการปฏิบัติงานของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน หรือในธุรกิจ

สายการบินค่อนข้างน้อย (El-Hakim & Abd El-Hamid, 2023; Hermawan, Sanusi, & Supriadi, 2024; Supardam et al., 2024; Tang et al., 2024) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในกลุ่มองค์กร หรือหน่วยงานที่เป็นของทางภาครัฐ และเอกชน นอกจากนี้งานวิจัยในประเทศไทยส่วนใหญ่มุ่งเน้นผลกระทบเพียงบางมิติของความสุขชีวิต เช่น ด้านงานหรือด้านครอบครัว แต่ยังขาดการศึกษาแบบองค์รวมที่รวมทั้ง 5 มิติ คือ ด้านการงาน ครอบครัว เวลา การเงิน และสติปัญญา รวมถึงยังขาดการเชื่อมโยงกับพฤติกรรม และประสิทธิภาพการทำงาน

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว ด้วยการศึกษาระดับประกอบของความสุขชีวิตทั้ง 5 ด้านในภาพรวม และตรวจสอบผลต่อพฤติกรรมที่เป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในกลุ่มพนักงานภาคบริการ ซึ่งมีความซับซ้อนของภาระงาน และมีบทบาทสำคัญต่อคุณภาพการให้บริการอย่างต่อเนื่อง ในภาคส่วนของอุตสาหกรรมการบิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการเจาะกลุ่มเพื่อดูพฤติกรรมของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน การศึกษาดังกล่าวจะสามารถนำไปปรับใช้ และพัฒนาเพื่อให้เกิดการลาออกของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน และยังเป็นการสร้างความสุขชีวิตกับการทำงานของพนักงานในอุตสาหกรรมการบินได้ในอนาคต

2. วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสุขชีวิตกับการทำงานที่ส่งผลต่อพฤติกรรมที่เป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน

3. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความสุขชีวิตกับการทำงาน

สมดุลชีวิตกับการทำงาน (Work Life Balance) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้พนักงานในองค์กรเกิดคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดี เป็นการสร้างความสมดุลระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัวบุคลากร (Brough et al., 2020; Ndua & Wanyoike, 2024) งานวิจัยนี้ประยุกต์ใช้ทฤษฎี JD-R Model เป็นกรอบในการศึกษาซึ่งเป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในการอธิบายสุขภาวะและพฤติกรรมของพนักงาน ทฤษฎีนี้เสนอว่าปัจจัยในสภาพแวดล้อมการทำงานสามารถแบ่งได้เป็นสองประเภทหลัก คือ ภาระงาน (Job Demands) และ ทรัพยากร (Resources) ซึ่งส่งผลต่อพนักงานผ่านสองเส้นทางที่แตกต่างกัน ได้แก่ (1) เส้นทางแห่งการบั่นทอนสุขภาพ (Health Impairment Pathway) คือ ภาระงานที่สูงและต่อเนื่อง เช่น ภาระงานที่หนักเกินไปหรือความกดดันด้านเวลา จะค่อยๆ สูบฉีดพลังงานทางร่างกายและจิตใจของพนักงาน นำไปสู่ความเหนื่อยหน่าย (Burnout) และส่งผลเสียโดยตรงต่อสุขภาพและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และ (2) เส้นทางแห่งแรงจูงใจ (Motivational Pathway) คือ การมีทรัพยากรที่เพียงพอทั้งทรัพยากรในงาน เช่น การสนับสนุนจากหัวหน้า และทรัพยากรส่วนบุคคล เช่น ความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งช่วยกระตุ้นแรงจูงใจและความผูกพันต่องานนำไปสู่พฤติกรรมเชิงบวกและผลการปฏิบัติงานที่ดีขึ้น

ภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎี JD-R Model มองว่าความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน (WLB) ในฐานะชุดของภาระงานและทรัพยากรที่ส่งผลต่อพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 5 มิติที่แตกต่างกันซึ่งสามารถจัดประเภทเป็นภาระงานหรือทรัพยากรได้ดังนี้

ทรัพยากรส่วนบุคคล (Personal Resources): ได้แก่ ความสมดุลด้านครอบครัว (การสนับสนุนจากครอบครัว), ความสมดุลด้านการเงิน (ความมั่นคงทางการเงิน), และ ความสมดุลด้านสติปัญญา (โอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง) ทรัพยากรเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ช่วยให้พนักงานรับมือกับความเครียดและเสริมสร้างแรงจูงใจจากภายใน ทรัพยากรเหล่านี้คาดว่าจะขับเคลื่อน พฤติกรรมที่เป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร (OCB) ซึ่งเป็นพฤติกรรมอาสาที่อยู่นอกเหนือบทบาทหน้าที่

ภาระงาน (Job Demands): ได้แก่ ความสมดุลด้านการทำงาน และ ความสมดุลด้านเวลา ซึ่งในที่นี้หมายถึงการที่พนักงานสามารถจัดการภาระงานในหน้าที่และบริหารจัดการเวลาได้อย่างลงตัว การขาดความสมดุลในสองมิตินี้จึงสะท้อนถึงภาระงานที่หนักเกินไปและแรงกดดันด้านเวลา ภาระงานเหล่านี้คาดว่าจะส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (Soelton et al., 2020a; Tang et al., 2024)

ความสัมพันธ์ระหว่างความสมดุลชีวิตกับการทำงานกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

ความสมดุลด้านการทำงาน: มิติดังกล่าวสะท้อนถึงการมีภาระงานที่จัดการได้ มีบทบาทหน้าที่ชัดเจน และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่น การขาดความสมดุลในด้านนี้ (เช่น ภาระงานหนักเกินไป, ความขัดแย้งในบทบาท) เป็นภาระงานที่สร้างความเครียดและส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพการทำงานโดยตรง อย่างไรก็ตาม การมีภาระงานที่เหมาะสมอาจกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม OCB เพื่อแสดงความรับผิดชอบและความผูกพันได้เช่นกัน (Tang et al., 2024)

ความสมดุลด้านครอบครัว: การสนับสนุนจากครอบครัวเป็นทรัพยากรทางสังคมที่สำคัญอย่างยิ่ง เมื่อพนักงานสามารถทำงานควบคู่กับการดูแลครอบครัวได้ดีและได้รับการสนับสนุน ย่อมเกิดความมั่นคงทางอารมณ์และลดความขัดแย้งระหว่างบทบาท สิ่งนี้จะช่วยลดอุปสรรคทางปัญญาลง ทำให้พนักงานสามารถทุ่มเทให้กับพฤติกรรมอาสา เช่น OCB ได้มากขึ้น (Seals & DeSouza, 2024)

ความสมดุลด้านเวลา: เวลาเป็นสิ่งที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในทุกๆ อย่างของชีวิต ดังนั้นทุกคน จึงต้องทำให้เกิดสมดุลกับด้านอื่นๆ ของชีวิต (Gautam, Gautam, & Bhetuwal, 2025) สำหรับพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน เวลาเป็นภาระงานที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง เนื่องจากตารางบินที่ไม่แน่นอนและการทำงานข้ามเขตเวลา การขาดความสมดุลด้านเวลาทำให้เกิดความเหนื่อยล้าและส่งผลกระทบโดยตรงต่อความสามารถในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ให้สมบูรณ์

ความสมดุลด้านการเงิน: ความมั่นคงทางการเงินเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่ช่วยลดความวิตกกังวลและความเครียด เมื่อพนักงานมีความพึงพอใจในรายได้และไม่ต้องกังวลกับปัญหาทางการเงิน พวกเขาจะมีสภาวะจิตใจที่พร้อมจะแสดงพฤติกรรมที่เอื้อต่อองค์กร (OCB) มากขึ้น (Maharani & Tamara, 2024)

ความสมดุลด้านสติปัญญา: การที่องค์กรสนับสนุนให้พนักงานได้เรียนรู้และพัฒนาตนเอง ถือเป็นทรัพยากรในงานที่ช่วยเพิ่มพูนทักษะและความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) สิ่งนี้กระตุ้นแรงจูงใจภายใน ทำให้พนักงานรู้สึกมีคุณค่าและอยากที่จะตอบแทนองค์กรผ่านพฤติกรรม OCB เช่น การแบ่งปันความรู้และเสนอแนะแนวทางปรับปรุงงาน (Tang et al., 2024)

จากข้อค้นพบในความสัมพันธ์ระหว่างความสมดุลชีวิตกับการทำงานกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน จึงกำหนดสมมติฐานการวิจัยดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 (H1_a): ความสมดุลชีวิตด้านการทำงานส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร

สมมติฐานข้อที่ 1 (H1_b): ความสมดุลชีวิตด้านการทำงานส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

สมมติฐานข้อที่ 2 (H2_a): ความสมดุลชีวิตด้านครอบครัวส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร

สมมติฐานข้อที่ 2 (H2_b): ความสมดุลชีวิตด้านครอบครัวส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

สมมติฐานข้อที่ 3 (H3_a): ความสมดุลชีวิตด้านเวลาส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร

สมมติฐานข้อที่ 3 (H3_b): ความสมดุลชีวิตด้านเวลาส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

สมมติฐานข้อที่ 4 (H4_a): ความสมดุลชีวิตด้านการเงินส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร

สมมติฐานข้อที่ 4 (H4_b): ความสมดุลชีวิตด้านการเงินส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

สมมติฐานข้อที่ 5 (H5_a): ความสมดุลชีวิตด้านสติปัญญาส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร

สมมติฐานข้อที่ 5 (H5_b): ความสมดุลชีวิตด้านสติปัญญาส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร

พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร เป็นพฤติกรรมที่ให้ผลลัพธ์ที่ดีต่อองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของพนักงานภายในองค์กร หรือการกระทำที่แสดงถึงค่านิยมขององค์กรอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เป็นการแสดงออกด้วยความสมัครใจของพนักงานโดยที่ไม่มีเรื่องรางวัลหรือแรงจูงใจจากองค์กรมาเกี่ยวข้อง และยังไม่ได้เป็นบทบาทที่องค์กรกำหนดไว้อีกด้วย ทั้งนี้ หากองค์กรได้ให้งานที่พนักงานพึงพอใจ และได้รับแรงบันดาลใจจากผู้นำ จะทำให้พนักงานมีพฤติกรรมที่จะทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพและแข่งขันได้ (Hasibuan et al., 2024; Worku & Debela, 2024)

การศึกษาพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีของบุคลากรในองค์กร (Organizational Citizenship Behavior) ถือว่ามีความสำคัญเพื่อให้ทราบว่าบุคลากรภายในองค์กรมีการกระทำพฤติกรรมและบุคลิกลักษณะต่างๆเป็นอย่างไร และเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเพื่อให้การทำงานร่วมกับเพื่อน ร่วมงานในสายงานหรือข้ามสายงาน และตอบสนองความความพึงพอใจในการบริการแก่ลูกค้า เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นการที่บุคลากรทำงานด้วยความเต็มใจ และทุ่มเทการทำงานนอกเหนือจากหน้าที่ที่เรื่งงานที่ได้กำหนดให้ปฏิบัติเรียกว่าพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์กร (Hasibuan et al., 2024) พฤติกรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพต่อองค์กรเพราะเป็นการส่งเสริมปริมาณ และคุณภาพของงานให้สูงขึ้นผู้ที่เคยปฏิบัติงานเพียงหน้าที่เดียวสามารถที่จะทำงานได้หลายบทบาทมากขึ้นเสมือนมีจำนวนบุคลากรเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีจำกัด (McManus, Dundon, & Lavelle, 2025) พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์กรเป็นเครื่องมือสำคัญที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพในงานบุคลากรเต็มใจปฏิบัติงานแม้จะไม่มีแรงจูงใจหรือให้รางวัลแต่อย่างใด พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดี ต่อองค์กรช่วยเพิ่มผลสำเร็จให้องค์กรโดยช่วยเหลือกันทำงานทั้งผู้ร่วมงานภายใน และภายนอกของกลุ่มงาน ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันส่งผลให้บุคลากรสร้างผลงานได้อย่างรวดเร็วสามารถรักษาบุคลากรที่ดีให้คงอยู่ในองค์กร (Raziq et al., 2025)

สมมติฐานข้อที่ H₆: พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

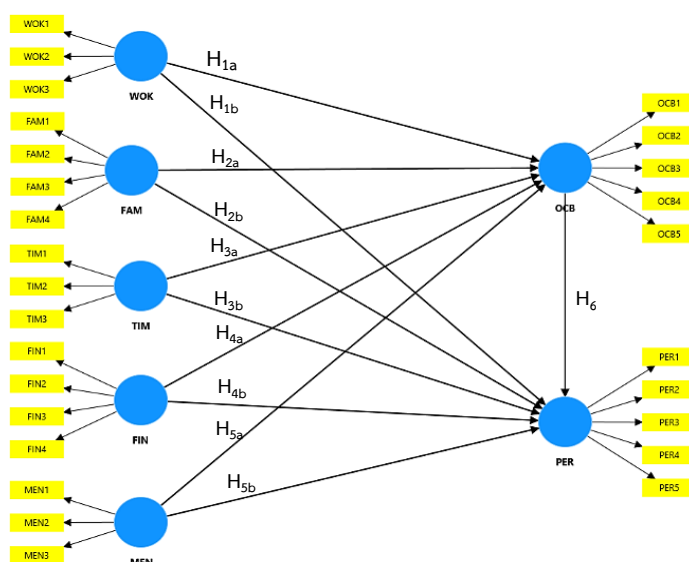
ประสิทธิภาพเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างบรรลุผลไปได้ด้วยดี (Sugiono & Nurhasan, 2025) ได้นิยามของประสิทธิภาพและประสิทธิผลว่าประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง การใช้ทรัพยากรขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรประสิทธิผลจึงมุ่งทำให้เกิดการทำให้สิ่งที่ถูกต้อง ส่วนคำว่าประสิทธิภาพ (Efficiency) เป็นวิธีการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เกิดความสิ้นเปลืองน้อยที่สุดโดยสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายโดยใช้ทรัพยากรต่ำสุดกล่าว คือเป็นการใช้โดยมีเป้าหมาย (Goal) เพื่อบรรลุประสิทธิผลให้จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้สูงสุดอาจเรียกว่าทำสิ่งต่างๆให้ถูกต้อง (Kokkhangplu et al., 2024) งานวิจัยของ Edeh and Ikpor (2025) ได้ให้คำนิยามประสิทธิภาพโดยรวมขององค์กร ที่มุ่งให้ความสำคัญที่โครงสร้างและเป้าหมายขององค์กร นอกจากนี้ Lusiana, Riyadi, and Sumiati (2025) กล่าวว่า ประสิทธิภาพคือการทำงานที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ และส่งผลต่อกำไรจากการปฏิบัติงาน นอกจากนี้การศึกษาด้านปัจจัยที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานในลำดับถัดมาที่นักวิชาการให้ความสำคัญ และเป็นปัจจัยที่สำคัญและทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากลำดับถัดมา คือ เวลาการทำงาน (Timeliness) อีกประการหนึ่งที่นักวิชาการส่วนใหญ่ทำการศึกษา คือ ปริมาณของงาน (Quantity) การที่ทำงานได้ตามเป้าหมาย (Effectiveness/ Productive) และความสามารถในการทำงานเฉพาะ (job-specific task proficiency) (Ahmad & Bilal, 2024)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในช่วงหลายปีที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญกับความสมดุลชีวิตกับการทำงาน (Work-Life Balance) และความสัมพันธ์กับผลลัพธ์ด้านพฤติกรรมการทำงาน รวมถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในภาคธุรกิจบริการที่ต้องอาศัยความทุ่มเทจากทรัพยากรมนุษย์สูง เช่น งานวิจัยของ Kansoy and Tekin (2024) ที่ศึกษาพนักงานในหลากหลายประเทศ พบว่าความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานมีอิทธิพลเชิงบวกอย่างชัดเจนต่อความพึงพอใจในงาน ความผูกพันต่อองค์กร และพฤติกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อองค์กรโดยสมัครใจ เช่นเดียวกับ Gautam, Gautam, and Bhetuwal (2025) ซึ่งระบุว่าเมื่อพนักงานรู้สึกว่าตนเองสามารถบริหารจัดการทั้งภาระงานและชีวิตส่วนตัวได้อย่างสมดุลจะส่งผลให้เกิดความสุขในการทำงานและแสดงออกซึ่งพฤติกรรมช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานโดยไม่หวังผลตอบแทน งานวิจัยของ Soelton (2023) ยังได้ชี้ให้เห็นว่าความสมดุลในชีวิตมีผลต่อการสร้างแรงจูงใจภายใน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมพฤติกรรม OCB ในองค์กร นอกจากนี้ Gautam, Gautam, and Bhetuwal (2025) ได้เสนอว่าความสมดุลในด้านเวลาส่วนตัวช่วยลดความเครียดและความเหนื่อยหน่ายจากการทำงาน ทำให้พนักงานสามารถรักษาพลังงานในการทำงานและเพิ่มประสิทธิภาพการบริการลูกค้าในระยะยาว

ในส่วนของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน งานวิจัยของ Ahmad and Bilal (2024) พบว่า ประสิทธิภาพด้านคุณภาพและปริมาณของงาน ความสามารถเฉพาะด้าน และความตรงต่อเวลา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่แสดงออกจากความสมดุลชีวิต โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพที่มีภาระงานสูง เช่น บุคลากรในสายงานโรงแรม การบริการ หรือสุขภาพ ความสามารถในการบริหารสมดุลชีวิตมีผลโดยตรงต่อความพร้อมในการทำงานและความรับผิดชอบหน้าที่ ในการศึกษาความสมดุลชีวิตกับความผูกพันต่อองค์กร Gautam, Gautam, and Bhetuwal (2025) พบว่า ความสมดุลชีวิตในด้านครอบครัวและการเงินมีผลต่อความทุ่มเทและความรับผิดชอบในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญ

จากการทบทวนการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น สามารถสร้างกรอบแนวคิดงานวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินระดับปฏิบัติการ ที่ปฏิบัติงานในสายการบินแบบบริการเต็มรูปแบบ (Full-service Airlines) และสายการบินราคาประหยัด (Low-cost Airlines) ซึ่งมีฐานปฏิบัติการในประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) ซึ่งผสมผสานระหว่าง วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และ แบบสะดวก (Convenience Sampling) เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดได้อย่างครอบคลุม โดยกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง (Inclusion Criteria) ที่ต้องการศึกษาไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1) เป็นผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินในปัจจุบัน 2) มีประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งดังกล่าวอย่างน้อย 1 ปี และ 3) ปฏิบัติงานกับสายการบินที่มีฐานการบินหลักในประเทศไทย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านแบบสอบถามออนไลน์ โดยใช้กลยุทธ์การกระจายแบบสอบถามหลายช่องทาง (Multi-channel Distribution Strategy) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายและครอบคลุมทั้งสองประเภทสายการบิน ได้แก่ การประสานงานขอความร่วมมือจากฝ่ายทรัพยากรบุคคลของสายการบินเป้าหมาย การเผยแพร่แบบสอบถามในกลุ่มเครือข่ายสังคมออนไลน์สำหรับพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน และการแจกแบบสอบถามโดยตรงจากผู้วิจัย มีแบบฟอร์มยินยอมในการเข้าร่วมวิจัย นักวิจัยใช้เวลาในการเก็บแบบสอบถามในครั้งนี้เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคม ถึง กรกฎาคม 2567 ใช้เวลาทั้งสิ้น 3 เดือน

จากการกระจายแบบสอบถามจำนวน 500 ชุด ได้รับการตอบกลับที่สมบูรณ์และสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ทั้งสิ้น 354 ชุด คิดเป็นอัตราการตอบกลับร้อยละ 70.80 ซึ่งถือเป็นอัตราที่สูงและเป็นที่ยอมรับได้สำหรับการวิจัยเชิงสำรวจ สำหรับขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 354 คน ถือว่ามีความเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) ทั้งนี้เป็นไปตามเกณฑ์ของ Hair et al. (2019) ที่แนะนำว่าขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมควรมีจำนวน 10 ถึง 20 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตการณ์ทั้งหมดในโมเดล โดยงานวิจัยนี้มีตัวแปรสังเกตการณ์ 27 ตัวแปร ดังนั้นขนาดตัวอย่างขั้นต่ำที่ต้องการจึงอยู่ระหว่าง 270 ถึง 540 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่รวบรวมได้จริงอยู่ในช่วงเกณฑ์ดังกล่าว

เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและสังเคราะห์มาตรฐานจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยปรับปรุงข้อคำถามให้สอดคล้องกับบริบทการปฏิบัติงานของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินในประเทศไทย โครงสร้างของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ดังนี้

ส่วนที่ 1: ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (Demographic Information) เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับลักษณะประชากรศาสตร์ เช่น เพศ อายุ ประสบการณ์ทำงาน และประเภทของสายการบิน

ส่วนที่ 2: มาตรวัดตัวแปรในการวิจัย (Measurement of Constructs) เป็นข้อคำถามสำหรับวัดตัวแปรแฝงต่างๆ ในกรอบแนวคิดการวิจัย ได้แก่ ความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน (Work-Life Balance) พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร (Organizational Citizenship Behavior) และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (Job Performance) โดยข้อคำถามทั้งหมดมีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ (5-point Likert Scale) ตั้งแต่ 1 (น้อยที่สุด) ถึง 5 (มากที่สุด)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามได้รับการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมืออย่างเป็นระบบก่อนใช้เก็บข้อมูลจริง โดยได้ดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำร่างแบบสอบถามเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในอุตสาหกรรมการบินและการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อประเมินความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) และปรับแก้ตามข้อเสนอแนะ จากนั้นทำการตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับแก้ไปทดลองใช้ (Pilot Test) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงแต่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกัน จำนวน 30 คน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นโดยรวมของแบบสอบถามเท่ากับ 0.873 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่สูงและเป็นที่ยอมรับได้ (Hair et al., 2019) มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics): ใช้วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยนำเสนอในรูปแบบของความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)
2. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics): ใช้เทคนิคการสร้างแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ด้วยวิธีการกำลังสองน้อยที่สุดบางส่วน (Partial Least Squares: PLS) ผ่านโปรแกรม SmartPLS เพื่อทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรในกรอบแนวคิดการวิจัย โดยทำการ การประเมินโมเดลการวัด เพื่อประเมินมาตรวัดตัวแปรแฝงแต่ละตัว ว่ามีความน่าเชื่อถือและมีความเที่ยงตรงก่อนการทดสอบสมมติฐาน โดยค่า ความเชื่อมั่นรวม (Composite Reliability: CR) ควรมีค่ามากกว่า 0.70 ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวน (Average Variance Extracted: AVE) ควรมีค่ามากกว่า 0.50 และค่าความเที่ยงตรงเชิงจำแนก (Discriminant Validity) หลังจากประเมินโมเดลการวัดจึงทำการประเมินโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Model Assessment) เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficients: β) ค่า P-value และค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เพื่อสรุปผลการยอมรับหรือปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

5. ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนตัวบุคคล

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงโดยคิดเป็นร้อยละ 69.50 และเพศชายคิดเป็นร้อยละ 30.50 ซึ่งพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 26 - 43 ปี คิดเป็นร้อยละ 65.30 การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 66.70 โดยส่วนใหญ่แล้วมีรายได้ 60,001 - 70,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 26.80

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้วยตัวแบบสมการเชิงโครงสร้าง

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้วยตัวแบบสมการเชิงโครงสร้างครั้งนี้มีการทดสอบค่าความเชื่อมั่นและค่าความเที่ยงตรงของเครื่องมือ เกณฑ์การทดสอบความเชื่อมั่นของตัวแปรแฝง คือ ค่าความเชื่อมั่นรวมของตัวแปรแฝง ต้องมีค่าเกิน 0.7 และค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's α ในขณะที่ความเที่ยงตรงเชิงสอดคล้องวัดจากความแปรปรวน (AVE) ต้องมีค่าเกิน 0.5 (Hair et al., 2019) จากตารางที่ 1 แสดงค่าต่างๆ พบว่า ค่าความเชื่อมั่นรวมของตัวแปรแฝงและสัมประสิทธิ์แอลฟาของปัจจัยทั้ง 7 องค์ประกอบมีค่าความเชื่อมั่นรวมของตัวแปรแฝง และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟามากกว่า 0.7 ในขณะที่ค่าเฉลี่ยความแปรปรวนวัดได้ (AVE) ของทุกองค์ประกอบมีค่าเกิน 0.5 การวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของตัวแปรสังเกต พบว่าตัวแปรสังเกตทุกตัวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loadings) มากกว่า 0.70 (Hair et al., 2009) ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าตัวแปรข้อคำถามทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษานั้นมีความน่าเชื่อถือ

ตารางที่ 1 ค่าความเชื่อมั่นและวิเคราะห์องค์ประกอบความสมดุลชีวิตด้านการทำงาน พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

หัวข้อ	Factor Loading	α	ρ_A	ρ_c	AVE
ความสมดุลชีวิตด้านการทำงาน (WOK)					
WOK1: ฉันมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นระหว่างการทำงาน	0.728	0.702	0.725	0.833	0.626
WOK2: ฉันปฏิบัติงานอย่างราบรื่นไม่มีปัญหาในการทำงาน	0.787				
WOK3: ฉันรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามตำแหน่งหน้าที่ที่ชัดเจน	0.853				
ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านครอบครัว (FAM)					
FAM1: ฉันสามารถทำงานควบคู่กับการดูแลครอบครัวได้เป็นอย่างดี	0.816	0.826	0.834	0.885	0.658
FAM2: สมาชิกในครอบครัวของฉันเข้าใจและสนับสนุนการทำงาน	0.860				
FAM3: ฉันมีความพึงพอใจกับสวัสดิการของบริษัทในการดูแลสมาชิกในครอบครัว	0.829				
FAM4: ฉันมีเวลาพักผ่อนและอยู่ร่วมกันกับครอบครัวอยู่เสมอ	0.733				
ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านเวลา (TIM)					
TIM1: ฉันมีความพึงพอใจกับวันและเวลาการทำงานที่บริษัทกำหนด	0.847	0.751	0.751	0.858	0.668
TIM2: ฉันมีเวลาพักเบรกระหว่างช่วงที่ทำงาน	0.817				
TIM3: ฉันสามารถบริหารเวลาในการทำงานและใช้ชีวิตส่วนตัวได้อย่างเป็นปกติ	0.787				
ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านการเงิน (FIN)					
FIN1: ฉันพึงพอใจกับรายได้และสวัสดิการที่บริษัทจัดสรรสำหรับพนักงาน	0.820	0.868	0.886	0.909	0.714
FIN2: ฉันมีรายได้เพียงพอต่อการดูแลครอบครัว	0.852				
FIN3: ฉันมีรายได้เพียงพอต่อการทำกิจกรรมอื่นๆ	0.836				
FIN4: ฉันสามารถจัดสรรเงินจากการใช้จ่ายเพื่อเก็บออม	0.871				

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หัวข้อ	Factor Loading	α	ρ_A	ρ_c	AVE
ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านสติปัญญา (MEN)					
MEN1: บริษัทมีการอบรมช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของฉัน	0.874	0.841	0.844	0.904	0.758
MEN2: บริษัทสนับสนุนให้พนักงานนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพงาน	0.878				
MEN3: ฉันสามารถแสดงความคิดเห็นในงานได้อย่างเต็มที่	0.860				
พฤติกรรมความเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร (OCB)					
OCB1: ฉันปฏิบัติงานแทนเพื่อนร่วมงานแม้ว่าจะมีภาระงานเพิ่มขึ้น	0.756	0.855	0.864	0.897	0.636
OCB2: ฉันคำนึงถึงการกระทำของตนเองที่อาจจะส่งผลกระทบต่อเพื่อนร่วมงาน	0.795				
OCB3: ฉันสามารถเผชิญกับความกดดันหรือเครียดเรื่องงานได้เป็นอย่างดี	0.896				
OCB4: ฉันเสนอแนะความคิดเห็นบ่อยครั้งในที่ประชุม เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงาน	0.786				
OCB5: ฉันมักจะเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มทำงานเสมอ	0.744				
ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (PER)					
PER1: ฉันสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างถูกต้องครบถ้วนและสมบูรณ์	0.743	0.870	0.878	0.907	0.662
PER2: ฉันสามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายตามที่เวลากำหนด	0.904				
PER3: ฉันสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากเรื่องต่างๆ ได้	0.755				
PER4: ฉันสามารถใช้ทรัพยากรที่มีในบริษัทให้เกิดประโยชน์สูงสุด	0.870				
PER5: การทำงานของฉันสอดคล้องกับกฎระเบียบที่กำหนด	0.783				

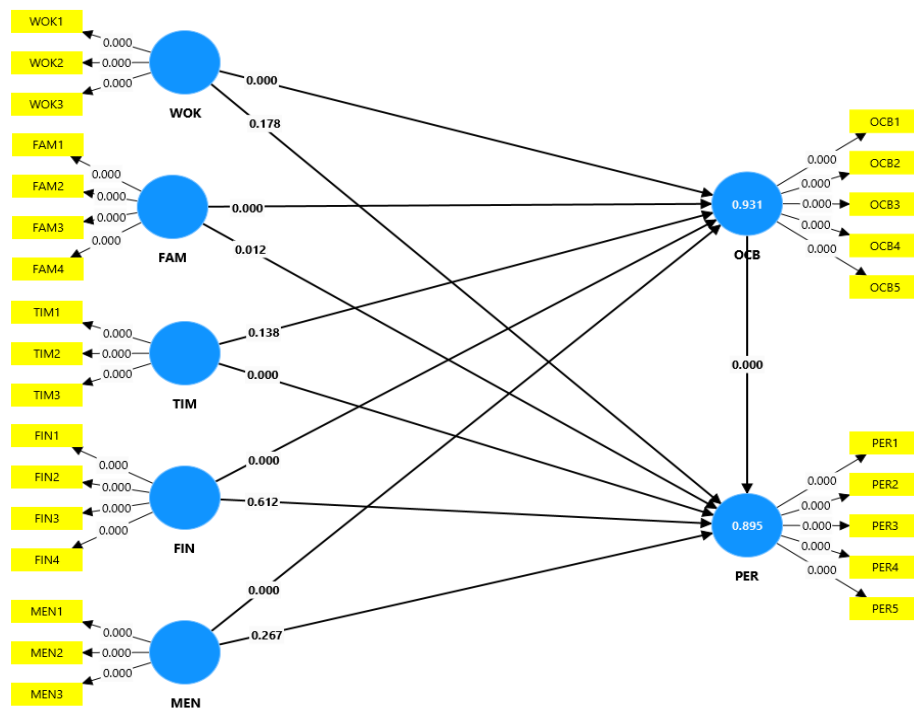
การทดสอบความตรงเชิงจำแนกของเครื่องมือวัด (Discriminant Validity) ผ่านการวิเคราะห์ความตรงเชิงจำแนกพิจารณาตามเกณฑ์ของ Fornell-Larcker Criterion ด้วยการเปรียบเทียบค่ารากที่สองของความแปรปรวนสกัดได้เฉลี่ย (Average Variance Extracted: AVE) ระหว่างตัวแปรแฝงกับตัวแปรแฝงอื่น ๆ โดยค่ารากที่สองของ AVE จะต้องมียค่าตั้งแต่ 0.7 และมีค่ามากกว่าค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงนั้นกับตัวแปรอื่น ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงนั้นกับตัวแปรอื่น ๆ โดยมีค่า 0.892–0.598 ซึ่งสูงกว่า 0.7 ดังนั้นตัวแปรแฝงทั้งหมดของตัวแบบมีความตรงเชิงจำแนกและถูกวัดด้วยตัวแปรสังเกตที่ถูกต้อง (Hair et al., 2009)

ตารางที่ 2 ความเที่ยงตรงเชิงจำแนกของตัวแปรมาตรวัด Fornell and Larcker (1981)

ตัวแปร	1	2	3	4	5	6	7
ความสมดุลชีวิตด้านการทำงาน (WOK)	0.791						
ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านครอบครัว (FAM)	0.808	0.811					
ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านเวลา (TIM)	0.685	0.794	0.817				
ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านการเงิน (FIN)	0.661	0.772	0.760	0.845			
ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านสติปัญญา (MEN)	0.598	0.675	0.722	0.788	0.871		
พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ (OCB)	0.839	0.868	0.786	0.892	0.818	0.933	
ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (PER)	0.806	0.860	0.821	0.846	0.783	0.797	0.813

จากรูปภาพที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์พบว่า ความสมดุลชีวิตกับการทำงานสามารถอธิบายความแปรปรวน ($R^2 = 0.931$) ของการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินถือว่าค่าสัมประสิทธิ์ความถูกต้องของการทำนายอยู่ในคุณภาพระดับสูง และ ผลการวิเคราะห์พบว่า ความสมดุลชีวิตกับการทำงานสามารถอธิบายความแปรปรวน ($R^2 = 0.895$) ของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน ถือว่าค่าสัมประสิทธิ์ความถูกต้องของการทำนายอยู่ในคุณภาพระดับสูง

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์พบว่า ความสมดุลชีวิตด้านการทำงาน ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ ในทางบวก ($H1_a: \beta = 0.325, t=12.962, p < 0.000$) ความสมดุลชีวิตด้านการทำงานไม่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ($H1_b: \beta = 0.052, t=1.348, p < 0.178$) ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านครอบครัว ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ ในทางบวก ($H2_a: \beta = 0.190, t=4.076, p < 0.000$) ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านครอบครัวส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ($H2_b: \beta = 0.112, t=2.520, p < 0.012$) ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านเวลาไม่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ ($H3_a: \beta = -0.042, t=1.483, p < 0.138$) ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านเวลาส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ($H3_b: \beta = 0.181, t=5.106, p < 0.000$) ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านการเงิน ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ ในทางบวก ($H4_a: \beta = 0.391, t=12.115, p < .000$) ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านการเงินไม่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ($H4_b: \beta = 0.025, t=0.507, p < 0.612$) ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านสติปัญญาส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ ในทางบวก ($H5_a: \beta = 0.217, t=9.285, p < .000$) ความสมดุลชีวิตกับการทำงานด้านสติปัญญาไม่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ($H5_b: \beta = 0.038, t=1.110, p < 0.267$) พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ($H6: \beta = 0.598, t=9.520, p < 0.000$) ดังนั้น ผลการศึกษา จึงยอมรับสมมติฐานของการวิจัยข้อที่ H1a, H2a, H2b, H3b, H4a, H5a, H6 ในทางตรงกันข้ามสมมติฐานของการวิจัยข้อที่ H1b, H3a, H4b, H5b, H6 ถูกปฏิเสธจากผลการศึกษาวิจัย

ภาพที่ 2 สมการเชิงโครงสร้าง

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	β	SE	t-values (p-value)	ผลการทดสอบสมมติฐาน
H1 _a	0.325	0.025	12.962***	ยอมรับ
H1 _b	0.052	0.038	1.348 ^{n.s.}	ปฏิเสธ
H2 _a	0.190	0.047	4.076***	ยอมรับ
H2 _b	0.112	0.044	2.520*	ยอมรับ
H3 _a	-0.042	0.028	1.483 ^{n.s.}	ปฏิเสธ
H3 _b	0.181	0.035	5.106***	ยอมรับ
H4 _a	0.391	0.032	12.115***	ยอมรับ
H4 _b	0.025	0.049	0.507 ^{n.s.}	ปฏิเสธ
H5 _a	0.217	0.023	9.285***	ยอมรับ
H5 _b	0.038	0.034	1.110 ^{n.s.}	ปฏิเสธ
H6	0.598	0.063	9.520***	ยอมรับ

หมายเหตุ: *มีค่าความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 **มีค่าความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

***มีค่าความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.001

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาสามารถสรุปและแสดงให้เห็นว่าการสร้างความสมดุลชีวิตในด้านต่าง ๆ (ด้านการงาน, ด้านครอบครัว, ด้านการเงิน, และด้านสติปัญญา) มีความสำคัญต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร อย่างชัดเจน ยกเว้นความสมดุลชีวิตในด้านเวลา โดยเฉพาะในด้านการเงินและการสติปัญญาที่มีค่าอิทธิพลที่ สูง ในขณะที่เดียวกันความสมดุลชีวิตในสามด้านที่ไม่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เช่น ด้านการงานด้านการเงินและสติปัญญา ดังนั้นผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างยอมรับสมมติฐานจำนวน 7 ข้อจากทั้งหมด 11 ข้อ โดยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการทดสอบ H1_a พบว่า ความสมดุลชีวิตด้านการงาน ส่งผลเชิงบวกต่อ พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร อย่างมีนัยสำคัญ การที่พนักงานรู้สึกสมดุลในบทบาทการงานส่งผลต่อจิตสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ทำให้เต็มใจให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานเกินกว่าหน้าที่ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมบริการที่มีความเครียดสูง การมีเวลาและพื้นที่ในการฟื้นฟูตนเองจึงเป็นแรงขับเคลื่อนทางจิตใจให้แสดงพฤติกรรมที่สนับสนุนองค์กร ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ Edeh and Ikpor (2025) ที่เสนอว่าความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานกับชีวิตส่วนตัวเอื้อต่อการแสดงพฤติกรรมเชิงบวกในที่ทำงาน ในทางตรงกันข้าม H1_b ไม่ได้รับการสนับสนุน กล่าวคือ ความสมดุลด้านการงานไม่มีผลโดยตรงต่อ ประสิทธิภาพการทำงาน อาจเนื่องจากปัจจัยด้านทักษะในการจัดลำดับความสำคัญ หรือระบบสนับสนุนภายในองค์กรยังไม่เพียงพอในการแปลงความรู้สึกสมดุล ให้เป็นผลลัพธ์เชิงประสิทธิภาพได้อย่างชัดเจนในระยะสั้น

ผลการทดสอบ H2_a และ H2_b แสดงให้เห็นว่า ความสมดุลด้านครอบครัว ส่งผลต่อทั้งพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร และประสิทธิภาพการทำงานอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพนักงานรู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว หรือสามารถจัดการภาระครอบครัวได้ดี จะมีความมั่นคงทางจิตใจ ส่งผลให้มีสมาธิและทุ่มเทให้กับงานมากขึ้น ซึ่งช่วยทั้งในแง่ของประสิทธิภาพและพฤติกรรมเชิงบวกต่อองค์กร ผลลัพธ์นี้สนับสนุนข้อเสนอมของ Juniarti et al. (2025) ที่ระบุว่า การสนับสนุนจากครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการลดความเครียดและเพิ่มคุณภาพในการทำงาน

H3_b พบว่า ความสมดุลด้านเวลา ส่งผลเชิงบวกต่อ ประสิทธิภาพในการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพนักงานสามารถบริหารเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะสามารถจัดสรรเวลาให้เหมาะสมกับภาระงาน รวมถึงลดความล่าช้าและความเร่งรีบ ซึ่งนำไปสู่คุณภาพของผลลัพธ์ที่ดีขึ้น สอดคล้องกับ Nugroho (2025) ที่พบว่าการบริหารเวลาอย่างเหมาะสมช่วยเพิ่มความพึงพอใจและคุณภาพของการปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตาม H3_a ไม่ได้รับการสนับสนุน กล่าวคือ ความสมดุลด้านเวลาไม่ส่งผลต่อ พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร ซึ่งอาจสะท้อนว่า แม้พนักงานจะบริหารเวลาได้ดี แต่พฤติกรรมเชิงบวกต่อองค์กร เช่น การช่วยเหลือเพื่อนร่วมงาน หรือทำงานนอกเหนือบทบาท ไม่ได้เกิดจากเวลาว่าง โดยตรง แต่เกิดจากเจตคติและแรงจูงใจภายในซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์กับองค์กรมากกว่า

ในกรณีของ H4_a พบว่า ความสมดุลด้านการเงิน ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร เมื่อพนักงานมีรายได้หรือสถานะทางการเงินที่มั่นคง จะลดแรงกดดันทางจิตใจ ทำให้สามารถมีพื้นที่จิตใจในการแสดงพฤติกรรมที่ดีต่อผู้อื่นได้มากขึ้น และมีแรงจูงใจที่จะตอบแทน องค์กรผ่านการกระทำที่เกินความคาดหวังของบทบาทหน้าที่ ทั้งนี้สอดคล้องกับงานของ Gkliati et al. (2025) ซึ่งระบุว่าความมั่นคงทางการเงินช่วยลดความเครียดและเพิ่มความสามารถในการแสดงพฤติกรรมเชิงบวกต่อองค์กร อย่างไรก็ตาม H4_b ไม่ได้รับการสนับสนุน กล่าวคือ ความสมดุลด้านการเงินไม่มีผลโดยตรงต่อ ประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งอาจสะท้อนว่าความมั่นคงด้านการเงินเป็นเพียงปัจจัยพื้นฐาน แต่ไม่ใช่แรงผลักดันสำคัญต่อผลผลิตงานในแต่ละวัน ซึ่งขึ้นอยู่กับทักษะ ทักษะ และแรงจูงใจเฉพาะทางของงานนั้นๆ

ในส่วนของ H5_a พบว่า ความสมดุลด้านสติปัญญา มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร การที่พนักงานมีโอกาสเรียนรู้และใช้ศักยภาพทางปัญญาในการทำงาน เป็นแรงเสริมให้เกิดความพึงพอใจและพฤติกรรมที่สนับสนุนองค์กร ทั้งในรูปแบบการแลกเปลี่ยนความรู้ ช่วยเหลือผู้อื่น และพัฒนานวัตกรรมในที่ทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับ Soelton (2023) ที่พบว่าการมีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพทางปัญญาส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงบวกของพนักงาน อย่างไรก็ตาม

H5₆ ไม่ได้รับการสนับสนุน โดย ความสมดุลด้านสติปัญญา ไม่มีผลต่อ ประสิทธิภาพการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญ อาจเนื่องจากกระบวนการพัฒนาทักษะทางปัญญามักส่งผลในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น และผลลัพธ์ของการเรียนรู้มักสะท้อนออกผ่านนวัตกรรมหรือการพัฒนาระบบ มากกว่าตัวชี้วัดประสิทธิภาพเชิงปริมาณในแต่ละวัน

สุดท้าย H6 ได้รับการสนับสนุนอย่างชัดเจน โดย พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรส่งผลต่อ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนว่าเมื่อพนักงานมีพฤติกรรมเกื้อกูลและสนับสนุนองค์กร จะส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นในภาพรวม ทั้งในมิติของคุณภาพงาน ความร่วมมือในทีม และการลดความขัดแย้งในที่ทำงาน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ Supardam et al. (2024) ที่ชี้ว่าพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร เป็นตัวแปรเชิงพฤติกรรมที่สามารถทำนายประสิทธิภาพการทำงานได้ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร

จากผลการศึกษาพบว่าความสมดุลในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะในด้าน ครอบครัว การเงิน และ การพัฒนาทางสติปัญญา มีความสำคัญในการส่งเสริมพฤติกรรมการทำงานที่เกื้อกูลกันและผลักดันสู่ประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน องค์กรควรให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่สนับสนุน Work-Life Balance อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในธุรกิจบริการที่เน้นพนักงานเป็นศูนย์กลาง เพื่อสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่ยั่งยืนทั้งในเชิงคุณภาพและจริยธรรมขององค์กร

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี

การพัฒนาทฤษฎีความสมดุลชีวิต (Work-Life Balance Theory) เป็นแนวคิดที่ได้รับการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของการจัดการความพึงพอใจในงาน เพื่อให้พนักงานสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ งานวิจัยต่าง ๆ เช่นของ Gkliati et al. (2025) กล่าวว่าปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรมองค์กร และนโยบายการสนับสนุนจากองค์กรมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสมดุลชีวิตการสนับสนุนจากองค์กร หรือพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างความสมดุลชีวิตและประสิทธิภาพการทำงาน การมีความเข้าใจถึงปัจจัยเหล่านี้จะช่วยสร้างกรอบทฤษฎีที่ครอบคลุมมากขึ้น

การสร้างทฤษฎีที่รวมถึงตัวแปรหลายตัว เช่น ความสมดุลชีวิตด้านการงาน ด้านการเงิน ด้านเวลา ด้านสติปัญญา และด้านครอบครัว จะช่วยให้มองเห็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมากขึ้น จากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่oprสิทธิภาพการทำงานควรมีการศึกษาในระยะยาวเพื่อสำรวจผลกระทบของความสมดุลชีวิตในระยะยาวที่ยาวนาน และสามารถตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ต่าง ๆ การศึกษาในลักษณะนี้สามารถช่วยให้เข้าใจถึงปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความสมดุลในชีวิตการทำงาน เช่น การสนับสนุนจากองค์กรและการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ (Soelton, 2023) ความยืดหยุ่นในการทำงาน การสนับสนุนทางการเงิน และการจัดโปรแกรมเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง มีนโยบายที่ชัดเจนและรองรับพนักงานจะช่วยให้พนักงานรู้สึกมีคุณค่าและเพิ่มความพึงพอใจในงาน การสนับสนุนจากองค์กรสามารถลดอัตราการลาออกและเพิ่มความผูกพันของพนักงานกับองค์กร (Maharani & Tamara, 2024; Ndua & Wanyoike, 2024)

ความสมดุลชีวิตไม่ได้เป็นเพียงปัจจัยส่วนตัว แต่ยังได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมขององค์กร การสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงานและผู้บริหาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory) อธิบายความสัมพันธ์ที่ตระหว่างพนักงานและองค์กรจะนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดี (Juniarti et al., 2025; Soelton, 2023) ชีวิตจะมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมการสนับสนุนองค์กรมากขึ้น เช่น การช่วยเหลือเพื่อนร่วมงาน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กร

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

จากผลการศึกษาครั้งนี้ พบว่าความสมดุลชีวิตของพนักงานมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร และส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระยะยาว โดยเฉพาะด้านความสมดุลทางครอบครัว การเงิน และการพัฒนาตนเอง องค์กรในธุรกิจสายการบินซึ่งมีลักษณะการทำงานที่เข้มข้นและมีความเครียดสูง จึงควรให้ความสำคัญกับการจัดสภาพแวดล้อมการทำงานที่สนับสนุน Work-Life Balance อย่างเป็นระบบ ผ่านแนวทางปฏิบัติและนโยบายเชิงกลยุทธ์ ดังนี้

1. การจัดโปรแกรมการทำงานที่มีความยืดหยุ่น องค์กรควรพัฒนาโปรแกรมการทำงานที่ยืดหยุ่น เช่น การสลับเวลาทำงาน (shift swapping) หรือกำหนดชั่วโมงการทำงานที่ยืดหยุ่น (flexible working hours) เพื่อให้พนักงานสามารถบริหารชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงานได้อย่างสมดุล ซึ่งจะช่วยลดความเหนื่อยล้าและเพิ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน

2. การให้บริการด้านสุขภาพจิต การจัดตั้งบริการสนับสนุนสุขภาพจิต เช่น โปรแกรมให้คำปรึกษาทางจิตวิทยา (mental health counseling) หรือบริการช่วยเหลือพนักงาน (Employee Assistance Programs: EAPs) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพนักงานที่ทำงานในสภาพแวดล้อมที่มีความเครียดสูง เช่น การบินระยะไกลอย่างต่อเนื่อง

3. การส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว องค์กรควรพิจารณาจัดวันหยุดพิเศษหรือกิจกรรมสำหรับครอบครัวของพนักงาน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว และเพิ่มความรู้สึกผูกพันกับองค์กร เช่น กิจกรรมวันครอบครัว หรือสิทธิพิเศษสำหรับครอบครัวพนักงาน

4. การสร้างเครือข่ายสนับสนุนในองค์กร การจัดตั้งกลุ่มสนับสนุนในองค์กร เช่น ชุมชนของพนักงานที่มีบุตร หรือพนักงานที่อยู่ห่างครอบครัว จะช่วยส่งเสริมความเข้าใจและการแบ่งปันประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ ช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยวและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างเพื่อนร่วมงาน

5. การพัฒนาและฝึกอบรมทักษะอย่างต่อเนื่อง องค์กรควรส่งเสริมการพัฒนาตนเองของพนักงานผ่านการฝึกอบรมหรือเวิร์กช็อปที่เกี่ยวข้องกับสายงาน เพื่อสร้างความมั่นใจในศักยภาพตนเอง และส่งเสริมพฤติกรรมที่สนับสนุนองค์กร เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วม และการช่วยเหลือผู้อื่น

6. การจัดระบบให้รางวัลพฤติกรรมเชิงบวก การสร้างโปรแกรมรางวัลหรือการยกย่องพนักงานที่แสดงพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร เช่น การช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กร จะช่วยสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมพฤติกรรม OCB ในระยะยาว

7. การประเมินความพึงพอใจของพนักงานอย่างต่อเนื่อง การเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์พนักงานในเชิงลึกอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้องค์กรเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของพนักงาน และสามารถนำข้อมูลไปปรับใช้ในการวางแผนกลยุทธ์และนโยบายด้านทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะและการวิจัยครั้งถัดไป

จากการศึกษามีการเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งถัดไปควรมีการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาลักษณะระยะยาวของความสมดุลชีวิตที่ติดตามผลในระยะยาว เพื่อวิเคราะห์ว่า การรักษาความสมดุลชีวิตในช่วงเวลาที่ต่อเนื่อง ส่งผลต่อความพึงพอใจในงาน และ ประสิทธิภาพการทำงานอย่างไร โดยอาจใช้การศึกษารูปแบบระยะยาว (Longitudinal study) เพื่อให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลา

2. ในการวิจัยครั้งถัดไปควรขยายบริบทของการวิจัยไปยังอุตสาหกรรมอื่น ๆ และมีการศึกษาผลกระทบของความสมดุลชีวิตใน บริบทของสายการบิน หรือ อุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น โรงพยาบาล โรงงาน หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ระหว่างอุตสาหกรรมที่มีลักษณะงานและแรงกดดันที่แตกต่างกัน

3. การศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมจำเป็นต้องสำรวจ ปัจจัยภายนอก เช่น ค่านิยมทางสังคม และ บริบททางวัฒนธรรม ที่อาจมีอิทธิพลต่อการรับรู้เรื่องความสมดุลชีวิตและพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร เพื่อให้สามารถนำผลวิจัยไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมในแต่ละภูมิภาคหรือวัฒนธรรม

4. การเพิ่มการวิเคราะห์เชิงคุณภาพควรใช้วิธี การวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับพนักงานในระดับต่าง ๆ เพื่อให้ได้ ข้อมูลเชิงลึก ที่สะท้อนประสบการณ์ส่วนตัว ความรู้สึก และความคิดเกี่ยวกับความสมดุลชีวิต และพฤติกรรมในการทำงาน

5. เพื่อการศึกษาที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นควรศึกษาปัจจัยแทรกซ้อนอื่น ๆ มีการวิเคราะห์ปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจเป็นตัวกลาง หรือตัวปรับระหว่างความสมดุลชีวิตกับผลลัพธ์การทำงาน เช่น ความผูกพันต่อองค์กร แรงจูงใจภายใน หรือ ภาวะผู้นำของ ผู้บริหาร เพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

8. เอกสารอ้างอิง

- Ahmad, B., & Bilal, S. (2024). Knowledge of AI as a Future Work Skill for Career Sustainability. *Journal of Career Development*, 52(2), 134-152. <https://doi.org/10.1177/08948453241307384>
- Brough, P., Timms, C., Chan, X. W., Hawkes, A., & Rasmussen, L. (2020). Work-life balance: Definitions, causes, and consequences. In *Handbook of socioeconomic determinants of occupational health*, (p. 473-487). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-05031-3_20-1
- Edeh, F. O., & Ikpor, I. M. (2025). Work-life balance in the service sector: Predicting organisational citizenship behaviour. *European Journal of International Management*, 25(1), 122-137. <https://doi.org/10.1504/EJIM.2025.143277>
- El-Hakim, A., & Abd El-Hamid, H. (2023). Leader Humor and Passenger-Oriented Organizational Citizenship Behavior in Cabin Crew. *Journal of Association of Arab Universities for Tourism and Hospitality*, 24(2), 555-567. <https://doi.org/10.21608/jaauth.2023.207622.1447>
- Estiri, M., Nargesian, A., Rafiee, S. M., & Hosseinzadeh Maleki, A. (2024). The Impact of Psychological Capital and Organizational Justice on Flight attendants' Performance: The Mediating Role of Mental Health. *The International Journal of Aerospace Psychology*, 34(4), 225-245. <https://doi.org/10.1080/24721840.2024.2319613>
- Gautam, P. K., Gautam, D. K., & Bhetuwal, R. (2025). Work-life balance, job satisfaction and turnover intentions among nurses. *International Journal of Organizational Analysis*, 33(3), 538-557. <https://doi.org/10.1108/IJOA-09-2023-4002>
- Gkliati, A., Saiti, A., Chletsos, M., & Bechlioulis, A. P. (2025). The relationship of Minimum Wage on Employees' Well-being, Job satisfaction and Work-life balance. *International Journal of Organizational Analysis*. (Epub ahead of print). <https://doi.org/10.1108/ijoa-05-2024-4520>
- Hair, E. C., Park, M. J., Ling, T. J., & Moore, K. A. (2009). Risky behaviors in late adolescence: co-occurrence, predictors, and consequences. *Journal of Adolescent Health*, 45(3), 253-261. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2009.02.009>
- Hair, J. F., Risher, J. J., Sarstedt, M., & Ringle, C. M. (2019). When to use and how to report the results of PLS-SEM. *European business review*, 31(1), 2-24. <https://doi.org/10.1108/EBR-11-2018-0203>

- Hasibuan, J. S., Jufrizen, Nasution, A. S. S., Sari, M. (2024). Organizational citizenship behavior as a moderator in employee performance: A study on emotional intelligence and job satisfaction. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, Vol. 19, No. 1, pp. 365-374. <https://doi.org/10.18280/ijstdp.190135>
- Hermawan, A., Sanusi, A., & Supriadi, B. (2024). Enhancing the Performance of the Air Force Central Hospital Staff by Organizational Citizenship Behavior and Knowledge Sharing. *Indonesian Journal of Advanced Research*, 3(6), 905-920. <https://doi.org/10.55927/ijar.v3i6.10044>
- Juniarti, A. T., Setia, B. I., Nusantara, B. D. A., & Alghifari, E. S. (2025). The Role of Organizational Citizenship Behavior in Mediating the Effect of Work-Life Balance and Job Stress on Employee Performance. *Jambura Science of Management*, 7(1), 1-24. <https://doi.org/10.37479/jsm.v7i1.26445>
- Kansoy, S. U., & Tekin, Ö. E. (2024). Fatigue Among Cabin Crew and Work-Life Balance: A Qualitative Study in the Turkish Context. *Journal of Aviation*, 8(2), 146-152. <https://doi.org/10.30518/jav.1456810>
- Khushnood, M., Khattak, Z. Z., & Abbas, S. (2020). Cabin socio-work conditions and job dedication of flight attendants. *Journal of Business & Economics*, 12(1), 149-164.
- Kokkhangplu, A., Kim, Y. H., & Kaewnuch, K. (2024). Resident's quality of life through community-based tourism. *Anatolia*, 35(2), 339-358. <https://doi.org/10.1080/13032917.2023.2196671>
- Kokkhangplu, A., Onlamai, W., Chokpreedapanich, T., & Phikul, K. (2023). What Predicts Behavioral Intention in Eco-Friendly Hotels? The Roles of Tourist's Perceived Value and Satisfaction: A Case Study of Thailand. *Sustainability*, 15(4), 3219. <https://doi.org/10.3390/su15043219>
- Kokkhangplu, A., Onlamai, W., Koodsela, W., & Yujiao, W. (2024). The Resilience of Entrepreneurship in the New Era of the Tourism Supply Chain: A Case Study of the Economic Corridor of Thailand, China, and Laos. *Journal of China Tourism Research*, 1-31. <https://doi.org/10.1080/19388160.2024.2423290>
- Li, Y., Xia, W., Delaney, J. T., & Li, C. (2024). Achieving Sustainable Human Resource Development: Qualitative Study on Job Burnout Among Airline Flight Attendants. In *The Eighteenth International Conference on Management Science and Engineering Management* (p. 1229–1240). Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-97-5098-6_84
- Lusiana, W., Riyadi, S., & Sumiati, S. (2025). The Influence of Transformational Leadership, Workload, and Work Engagement on Emotional Exhaustion and Organizational Citizenship Behavior at PT. Wangta Agung Surabaya. *Journal of Social Research*, 4(2), 253-265. <https://doi.org/10.55324/josr.v4i2.2430>
- Maharani, A., & Tamara, D. (2024). The occupational stress and work-life balance on turnover intentions with job satisfaction as mediating. *SA Journal of Human Resource Management*, 22, 2369. <https://doi.org/10.4102/sajhrm.v22i0.2369>
- Mansour, S., & Azeem, M. F. (2024). How do increased job demands resulting from rationalization of costs exhaust flight attendants and push them to leave? An international study. *Journal of Air Transport Management*, 115, 102539. <https://doi.org/10.1016/j.jairtraman.2024.102539>

- McManus, H., Dundon, T., & Lavelle, J. (2025). "Workin for a Livin": Mediating the role of perceived support, work engagement, and organizational citizenship behavior in the hospitality sector. *International Journal of Hospitality Management*, 126, 103983. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2024.103983>
- Ndua, E. W., & Wanyoike, R. (2024). Work-Life Balance and Service Delivery. *Human Resource and Leadership Journal*, 9(1), 77-84. <https://doi.org/10.47941/hrlj.1634>
- Nugroho, D. A. (2025). The Impact of Work-Life Balance on Employee Performance and Satisfaction in Start-Up Companies. *International Journal of Islamic Education, Research and Multiculturalism (IJIERM)*, 7(1), 206-219. <http://dx.doi.org/10.47006/ijierm.v7i1.390>
- Raziq, M. M., Wazir, R., Memon, M. A., Rice, J. L., & Moazzam, M. (2025). Empowering leadership, employee organizational commitment and organizational citizenship behavior: the roles of leader authenticity and trust. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 74(1), 81-106. <https://doi.org/10.1108/IJPPM-09-2023-0489>
- Seals, D. R., & DeSouza, C. A. (2024). "Are we soft?" Importance of aligning career goals with work-life balance. *Journal of Applied Physiology*, 137(4), 1041-1044. <https://doi.org/10.1152/japplphysiol.00475.2024>
- Soelton, M. (2023). How Did It Happen: Organizational Commitment and Work-Life Balance Affect Organizational Citizenship Behavior. *JDM: Jurnal Dinamika Manajemen*, 14(1), 149-164. <https://doi.org/10.15294/jdm.v14i1.41493>
- Soelton, M., Noermijati, N., Rohman, F., Mugiono, M., Aulia, I. N., & Siregar, R. E. (2020a). Reawakening perceived person organization fit and perceived person job fit: Removing obstacles organizational commitment. *Management Science Letters*, 10(13), 2993-3002. <https://doi.org/10.5267/j.msl.2020.5.026>
- Soelton, M., Ramli, Y., Ali, A. J., Arief, H., Saratian, E. T. P., & Pasaribu, E. (2020b). To Imply The Organizational Citizenship Behavior In The Work Place To Improve Employee Performance. *International Journal of Business, Economics and Law*, 21(5), 70-82.
- Sugiono, E., & Nurhasan, A. (2025). The Influence of Organizational Culture on Organizational Citizenship Behavior (OCB) With Job Satisfaction as An Intervening Variable at The Indonesian Quarantine Agency. *International Journal of Management Science and Information Technology*, 5(1), 160-166. <https://doi.org/10.35870/ijmsit.v5i1.3771>
- Supardam, F., Rahayu, S., Hardjanti, W., Yulianti, R., & Supardam, D. (2024). The influence of organization citizenship behavior (OCB) and job satisfaction on performance employees of airnav indonesia at Juanda International Airport. *ProBisnis: Jurnal Manajemen*, 15(1), 45-51. <https://doi.org/10.62398/probis.v15i1.423>
- Tang, A. D., Luu, T. T., Chen, W. K., & Liu, S. C. (2024). Internal corporate social responsibility and customer-oriented organizational citizenship behavior: the mediating roles of job satisfaction, work-family facilitation, life satisfaction, and the moderating role of organizational tenure. *Journal of Sustainable Tourism*, 32(5), 986-1007. <https://doi.org/10.1080/09669582.2023.2195134>

- Wiyanto, J., Ratnaningsih, D. J., & Suratini, S. (2024). Self-efficacy, career development, and work engagement on employee performance: Evidence from aviation sector organizations. *Journal of Enterprise and Development (JED)*, 6(1), 223-236.
- Worku, M. A., & Debela, K. L. (2024). A systematic literature review on organizational citizenship behavior: Conceptualization, antecedents, and future research directions. *Cogent Business & Management*, 11(1), 2350804. <https://doi.org/10.1080/23311975.2024.2350804>
- Yum, K. K., Choi, J. O., & Hyun, S. S. (2024). A study on the effect of job stress factors on mental health and service sabotage: Focusing on flight attendants in foreign airlines. *Journal of Air Transport Management*, 115, 102541. <https://doi.org/10.1016/j.jairtraman.2024.102541>

บทบาทตัวกำกับของการควมตำแหน่งประธานกรรมการและผู้บริหารต่อความสัมพันธ์
ของค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์
แห่งประเทศไทย

THE MODERATING EFFECT OF CEO DUALITY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN
RESEARCH AND DEVELOPMENT INVESTMENTS AND FIRM VALUE OF COMPANIES
LISTED ON THE STOCK EXCHANGE OF THAILAND

บัญชา ไชยสมคุณ^{1*}

Buncha Chaisomkun^{1*}

(Received: February 18, 2025; Revised: April 21, 2025; Accepted: June 24, 2025)

บทคัดย่อ

การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาเป็นกลยุทธ์ที่มีความเสี่ยงสูงแต่จำเป็นต่อการสร้างมูลค่าของบริษัทในระยะยาว การค้นหาปัจจัยสำคัญที่ช่วยผลักดันโครงการวิจัยและพัฒนาที่ซับซ้อนและยาวนานให้ประสบความสำเร็จและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกิจการจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทตัวกำกับของการควมตำแหน่งประธานกรรมการและผู้บริหารต่อความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของกิจการในบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564-2566 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 384 บริษัท เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากฐานข้อมูล SETSMART วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการถดถอยด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด ผลการศึกษาพบว่า ค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา มีอิทธิพลเชิงบวกกับมูลค่าของกิจการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการควมตำแหน่งประธานกรรมการบริษัทและผู้บริหารมีบทบาทเป็นตัวกำกับที่มีอิทธิพลเชิงบวกในความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของกิจการในบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ผลการศึกษานี้สนับสนุนมุมมองของทฤษฎีผู้พิทักษ์ผลประโยชน์และชี้ให้เห็นว่าการควมตำแหน่งประธานกรรมการและผู้บริหารเป็นจุดแข็งที่สร้างเอกภาพในการนำและการกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ที่ชัดเจน ทำให้การตัดสินใจลงทุนที่ซับซ้อนและมีความเสี่ยงสูงอย่างค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาเป็นไปอย่างรวดเร็วและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่องค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การวิจัยและพัฒนา การควมตำแหน่งประธานกรรมการและผู้บริหาร มูลค่าของกิจการ

¹ อาจารย์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Lecturer, Faculty of Liberal Arts and Management Science, Kasetsart University.

* Corresponding author, e-mail: buncha.cha@ku.th

Abstract

Investment in Research and Development (R&D) is a high-risk strategy but essential for creating long-term corporate value. It is interesting to find out the key factors that drive complex and long-term R&D projects to success and create added value for the business. This study aims to examine the role of CEO duality in moderating the relationship between research and development (R&D) expenditures and firm value in companies listed on the Stock Exchange of Thailand (SET) during 2021 – 2023. The samples in this study were 384 firms. Secondary data was collected from the SETSMART database and analyzed using ordinary least squares (OLS) regression. The study found that R&D expenditures have a statistically significant positive impact on firm value. Furthermore, CEO duality acts as a positive moderator in the relationship between R&D expenditure and Firm Value of Companies listed on the Stock Exchange of Thailand. This study supports the perspective of Stewardship Theory, indicating that CEO duality is a strength that fosters unity of command and a clear strategic vision. This structure enables complex and high-risk investment decisions, such as those in R&D expenditures, to be made swiftly, thereby effectively enhancing organizational value.

Keywords: research and development, CEO duality, firm value

1. บทนำ

ประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2565 มีค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) รวมทั้งสิ้นประมาณ 201,415 ล้านบาท โดยภาคเอกชนเป็นผู้ลงทุนหลัก คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 72.65 คิดเป็นร้อยละ 1.16 ของ GDP ของประเทศ ภาคอุตสาหกรรมที่มีค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนามากที่สุด ได้แก่ ภาคอุตสาหกรรมการผลิต ภาคอุตสาหกรรมบริการ และภาคอุตสาหกรรมค้าส่ง/ค้าปลีก โดยการลงทุนด้าน R&D ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของบริษัท โดยเฉพาะบริษัทขนาดใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยมีสัดส่วนการลงทุนด้าน R&D สูงถึงร้อยละ 82.01 ของค่าใช้จ่ายด้าน R&D จากภาคเอกชนทั้งหมด (Bangkokbiznews, 2024)

การลงทุนด้าน R&D เป็นหนึ่งในกิจกรรมที่สำคัญที่ธุรกิจใช้เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านนวัตกรรมด้านสินค้าและบริการ หรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่ช่วยให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันและส่งเสริมการเติบโตของบริษัท (Griffin, Li, & Xu, 2020) เช่น Huawei, Apple, Google และ Samsung Electronics ยังคงเพิ่มการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงคุณภาพและความน่าดึงดูดใจของผลิตภัณฑ์หลักของบริษัท ส่งผลต่อบริษัทให้ได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนด้าน R&D ในระยะยาว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกิจการต่อไปในอนาคต (Kyaw, Khatri, & Treepongkaruna, 2025; Sierra-Morán, Cabeza-García, & González-Álvarez, 2024) อย่างไรก็ตาม การลงทุนเหล่านี้อาจสูญเปล่า โดยบริษัทที่มีค่าใช้จ่ายด้าน R&D สูงจะเสี่ยงมากขึ้นในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กรและผู้ถือหุ้น ดังนั้น R&D จึงมีลักษณะความเสี่ยงเฉพาะตัวและมีระยะเวลาการลงทุนที่ยาวนาน พร้อมมีผลลัพธ์ที่ไม่แน่นอน (Kyaw, Khatri, & Treepongkaruna, 2025) จากวรรณกรรมที่ผ่านมาเกี่ยวกับ R&D กับมูลค่าของกิจการยังคงมีข้อถกเถียง บางกรณีพบว่าผลประโยชน์เชิงบวกกับมูลค่าของกิจการ (Kyaw, Khatri, & Treepongkaruna, 2025; Rahman & Howlader, 2022; Safitri, Sari, & Gamayuni, 2020) ในขณะที่บางกรณีพบว่ามีผลกระทบเชิงลบต่อมูลค่าของกิจการ (Kaur &

Singh, 2025; Liu, Kim, & Park, 2022) นอกจากนี้ การสร้างมูลค่าเพิ่มของกิจการในปัจจุบันอาจมาจากปัจจัยภายในอื่นของกิจการ เช่น ความสามารถของฝ่ายบริหาร นโยบายและกลยุทธ์ของฝ่ายบริหาร เป็นต้น

ความรู้ความสามารถ หรือนโยบายการบริหารงานที่โดดเด่นของผู้บริหารจะสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนสำหรับการตัดสินใจลงทุน ซึ่งส่งผลให้กิจการมีมูลค่ากิจการที่สูงขึ้น ตามทฤษฎีผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ (Stewardship theory) กล่าวว่า ผู้บริหารซึ่งเป็นตัวแทนของกิจการจะมีพฤติกรรมที่จะตอบสนองต่อผลประโยชน์สูงสุดของผู้ถือหุ้น และหากผู้บริหารสามารถบริหารงานให้กิจการประสบความสำเร็จ จะเป็นการสร้างการยอมรับทางสังคมแก่ผู้บริหาร (Donaldson & Davis, 1991) โดยเฉพาะในบริษัทที่มีการควบตำแหน่งประธานกรรมการและผู้บริหาร (CEO Duality) แสดงให้เห็นถึงความแข็งแกร่งของอำนาจผู้บริหารในการตัดสินใจ การปรับปรุงความรับผิดชอบ และส่งเสริมวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ที่เป็นหนึ่งเดียวเพื่อช่วยรักษาผลประโยชน์สูงสุดของบริษัทให้กับผู้ถือหุ้น (Bukari, Agyemang, & Bawuah, 2024) ในทำนองเดียวกัน หลักฐานแสดงให้เห็นว่า CEO duality มีประสิทธิภาพในการติดตามและลดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานในบริษัท (Dávila-Velásquez & Lagos-Cortés, 2020; Yu, 2023) แสดงให้เห็นว่า CEO duality อาจมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มมูลค่ากิจการจากกิจกรรมการลงทุนใน R&D ของบริษัท อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ยังเป็นประเด็นที่น่าสงสัย โดยเฉพาะบริบทของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) ซึ่งมีสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์เป็นหน่วยงานกำกับดูแลบริษัทที่จดทะเบียนใน SET ซึ่งมีการผ่อนปรนหลักเกณฑ์หลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีของบริษัทจดทะเบียน (corporate governance) โดยให้ผู้ดำรงตำแหน่ง “ประธานกรรมการ” และ “ผู้บริหารสูงสุด” ให้เป็นคนเดียวกันได้ (The Securities and Exchange Commission, 2024) ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงตรวจสอบบทบาทตัวกำกับของ CEO duality ต่อความสัมพันธ์ของค่าใช้จ่ายด้าน R&D กับมูลค่าของบริษัทจดทะเบียนใน SET

การศึกษานี้ช่วยให้แนวทางปฏิบัติสำหรับการปรับปรุงมูลค่าของกิจการแก่บริษัท และหน่วยงานกำกับดูแลผ่านการลงทุนด้าน R&D และการกำหนดกลไกการกำกับดูแลบริษัทที่มีประธานกรรมการและผู้บริหารเป็นบุคคลเดียวกัน อีกทั้ง นักลงทุนได้แนวทางการพิจารณาสำหรับเลือกลงทุนกับบริษัทที่มีมูลค่าเพิ่ม

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาบทบาทตัวกำกับของการควบประธานกรรมการและผู้บริหารต่อความสัมพันธ์ของการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

3. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความสัมพันธ์ระหว่างการวิจัยและการพัฒนา กับมูลค่าของกิจการ

มุมมองฐานทรัพยากร (Resource-based view: RBV) ช่วยอธิบายการสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืนของบริษัท เกิดจากการปรับใช้ทรัพยากรที่มีเฉพาะภายในของกิจการ (Barney, 2001) โดยกิจกรรมการวิจัยและการพัฒนาเป็นความพยายามของบริษัทในการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่จะสร้างหรือพัฒนาสินค้า บริการ หรือปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่เพิ่มขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้มากขึ้น (Arneja & Sharma, 2024; Suttipun, 2021) ซึ่งการสร้างสรรคนวัตกรรมใหม่ ๆ สู่ตลาดที่มีการแข่งขันสูงจะช่วยดึงดูดความสนใจจากผู้บริโภค

ส่งผลทำให้กิจการมีผลการดำเนินงานดีขึ้น จึงส่งผลต่อมูลค่าของกิจการที่สูงขึ้นในมุมมองของนักลงทุน (Kyaw, Khatri, & Treepongkaruna, 2025) ดังนั้น การลงทุนในการวิจัยและการพัฒนาจึงถือเป็นการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญและเป็นเป้าหมายระยะยาวขององค์กร (Hutauruk, 2024) จากวรรณกรรมที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่า การวิจัยและการพัฒนา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับมูลค่าของกิจการ (Arneja & Sharma, 2024; Hutauruk, 2024) ในงานของ Kim et al. (2018) พบว่าความสัมพันธ์ของ R&D กับมูลค่าของกิจการมีลักษณะความสัมพันธ์เป็นแบบ U-shaped โดยการลงทุนด้าน R&D เพิ่มขึ้นจนถึงระดับหนึ่ง จากนั้นเมื่อเกินระดับหนึ่งแล้ว มูลค่าของกิจการจะลดลง Lo et al. (2023) การลงทุนใน R&D มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อมูลค่าของบริษัทเนื่องจากช่วยปรับปรุงความสามารถในการแข่งขันทางการตลาดของบริษัท และการวิจัยและพัฒนาส่วนนี้มีส่วนสนับสนุนต่อประสิทธิภาพด้านนวัตกรรมเทคโนโลยีของบริษัท

อย่างไรก็ตาม การจ่ายเงินเพื่อลงทุนด้าน R&D เป็นจำนวนมาก อาจส่งผลกระทบต่อนักลงทุนที่พิจารณาลงทุนระยะสั้นได้ เนื่องจากโครงการ R&D ส่วนใหญ่ต้องใช้ระยะเวลานานในการสร้างผลตอบแทนให้กับนักลงทุน นักลงทุนกลุ่มนี้จึงเสี่ยงการลงทุนในธุรกิจที่มุ่งเน้น R&D สูง (Tsegaye, 2023) และความเสี่ยงของความสำเร็จในโครงการ R&D ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนและราคาหลักทรัพย์ของกิจการ วรรณกรรมที่ผ่านมา พบว่า การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาในปัจจุบันทำให้กำไรของบริษัทลดลง (Kaur & Singh, 2025; Liu, Kim, & Park, 2022) ในงานของ Suttipun (2021) พบว่าความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างการใช้จ่ายด้าน R&D กับราคาหุ้นของบริษัทจดทะเบียน ในขณะที่ Kalantonis et al. (2020) และ Siripong et al. (2019) พบว่าค่าใช้จ่ายด้าน R&D ไม่มีความสัมพันธ์กับมูลค่าทางการตลาดของกิจการ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของ R&D กับมูลค่าของบริษัทยังคงมีผลลัพธ์ที่ไม่สอดคล้องกัน ในขณะเดียวกัน นักวิจัยส่วนใหญ่ (Arneja & Sharma, 2024; Hutauruk, 2024; Lo et al., 2023; Tsegaye, 2023) พบความสัมพันธ์ในเชิงบวก เพราะในตลาดเกิดใหม่ที่มีการแข่งขันกันสูง การพัฒนาด้านนวัตกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินกิจการ และมุมมองฐานทรัพยากร หากบริษัทลงทุนด้าน R&D เพื่อสร้างนวัตกรรมที่มีเฉพาะของกิจการ จะช่วยให้บริษัทมีความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยเฉพาะในตลาดที่มีการแข่งขันสูง สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคได้ จึงนำไปสู่ผลการดำเนินงานของกิจการที่มากขึ้น ภาพลักษณ์ ชื่อเสียง และมูลค่าของบริษัทที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น สามารถกำหนดข้อสมมติฐานได้ ดังนี้

H1: ค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับมูลค่าของบริษัท

2. ความสัมพันธ์ระหว่างการควมตำแหน่งประธานกรรมการและผู้บริหาร การวิจัยและการพัฒนา กับมูลค่าของกิจการ

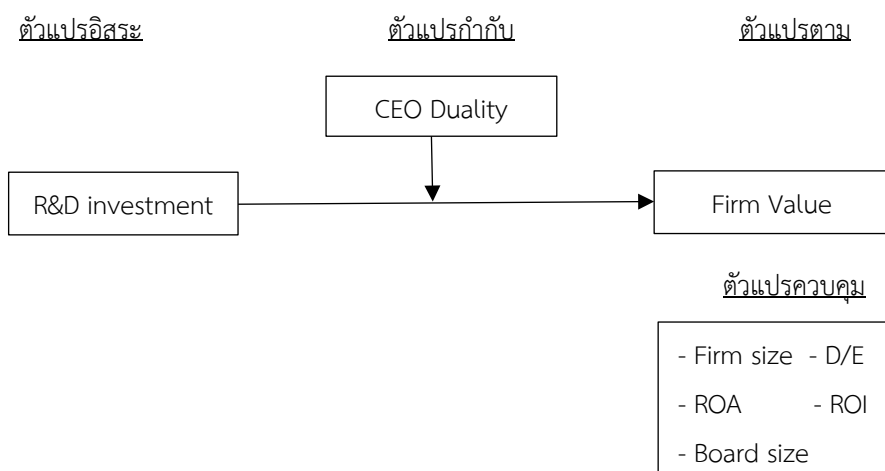
การสำรวจความสัมพันธ์ของ R&D กับมูลค่าของกิจการนั้นมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงาน เนื่องจากเป็นทรัพยากรสำคัญที่ทำให้บริษัทสามารถสร้างและรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขันได้ ซึ่งถูกนำมาเป็นนโยบายและกลยุทธ์การแข่งขันโดยผู้บริหารระดับสูง อย่างไรก็ตาม ภายใต้ลักษณะของการบริหารและการกำกับดูแลของกิจการที่มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะบริษัทที่มีผู้บริหารสูงสุดและประธานกรรมการบริษัทเป็นบุคคลเดียวกัน เรียกว่า CEO duality (Yang et al., 2024) อาจส่งผลกระทบต่อความมุ่งมั่นในกิจกรรมการลงทุนด้าน R&D และมูลค่าของกิจการที่แตกต่างกัน จากการศึกษาที่ผ่านมาการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง CEO duality มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับมูลค่าของกิจการ (Bunyaminu, Yakubu, & Oumarou, 2025; Hassan et al., 2023) อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมที่เกี่ยวกับอิทธิพลของ CEO duality ในความสัมพันธ์ระหว่างการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของกิจการยังคงมีจำกัด และยังเป็นประเด็นที่ถกเถียง กล่าวคือ ผู้บริหารระดับสูงจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าบริษัทและผู้ถือหุ้น โดย CEO duality จะลดบทบาทของคณะกรรมการบริหารลง ทำให้กลไกของการกำกับดูแลกิจการที่ดีอ่อนแอ ในขณะเดียวกัน CEO มีบทบาทในการ

จัดการผลประโยชน์ส่วนได้จากองค์กรได้มากขึ้น จึงส่งผลเชิงลบต่อบริษัทและผู้ถือหุ้นด้วยการใช้ทรัพยากรของบริษัทอย่างไม่เหมาะสม (Yu, 2023) ผู้บริหารมักจะลดแรงจูงใจในการลงทุนในกิจกรรมด้าน R&D เมื่อพิจารณาถึงความเสี่ยงที่มากขึ้น และผลตอบแทนที่ตนเองจะได้รับลดลง (Hsieh et al., 2024) และวรรณกรรมยังชี้ให้เห็นว่า CEO duality มีความสัมพันธ์เชิงลบกับผลการดำเนินงานของกิจการ (Mubeen et al., 2021; Naseem et al., 2020)

ในทางตรงกันข้าม CEO duality ถูกมองว่าเป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ของบริษัทมากกว่าผลประโยชน์ของตนเองตามมุมมองทฤษฎีผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ โครงสร้างความเป็นผู้นำแบบ CEO duality ช่วยขจัดความคลุมเครือในกระบวนการตัดสินใจและอาจช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของบริษัทได้ และเป็นลักษณะของผู้นำที่ส่งเสริมวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ที่เป็นหนึ่งเดียว ซึ่งช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุน (Bukari, Agyemang, & Bawuah, 2024) ดังนั้น เมื่อมีความคาดหวังที่จะสร้างกำไรได้มากขึ้น ผู้บริหารจะมีความมุ่งมั่นในการดำเนินโครงการด้าน R&D ให้ประสบความสำเร็จเพื่อรักษาผลประโยชน์สูงสุดขององค์กร ดังนั้น อิทธิพลของผู้บริหารต่อการลงทุนใน R&D ของกิจการให้สำเร็จ จากวรรณกรรมที่ผ่านมา Hsieh et al. (2024) ผู้บริหารที่เป็น CEO duality สามารถเพิ่มจำนวนสิทธิบัตรของบริษัทได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่เป็น CEO duality มีความมุ่งมั่นในการวิจัยและพัฒนาให้เกิดผลสำเร็จได้มากกว่า Zhou and Sadeghi (2019) จำนวนของสิทธิบัตรและค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา เป็นตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมขององค์กร ดังนั้น จากวรรณกรรมและทฤษฎีผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ สามารถกำหนดข้อสมมติฐานได้ ดังนี้

H2: การควมตำแหน่งประธานกรรมการและผู้บริหาร มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อความสัมพันธ์ของค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของบริษัท

จากทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมากำหนดเป็นกรอบในการศึกษาได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยปี พ.ศ. 2567 จำนวน 701 บริษัท โดยยกเว้นบริษัท ดังนี้ บริษัทที่อยู่ในกลุ่มการเงินและธนาคาร จำนวน 72 บริษัท กองทุนรวม อสังหาริมทรัพย์ จำนวน 36 บริษัท ทรัสต์เพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ จำนวน 29 บริษัท และบริษัทที่อยู่ในแผนฟื้นฟูกิจการ จำนวน 1 บริษัท คงเหลือ 563 บริษัท

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพิจารณาจากบริษัทที่เปิดเผยข้อมูลค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา มีจำนวน 384 บริษัท ระหว่างปี พ.ศ. 2564 – 2566 (3 ปี) เป็นช่วงภายหลังการระบาดของ COVID-19 เนื่องจากบางบริษัทอาจได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ อาจส่งผลต่อกิจกรรมการลงทุนด้าน R&D และมูลค่าของกิจการ

2. การเก็บและรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ คือ ฐานข้อมูล SETSMART ในด้านการวัดค่าของตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษานี้ สอดคล้องกับวรรณกรรมในอดีต โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1) ตัวแปรตาม คือ การวัดมูลค่าของกิจการ ด้วยค่า Tobin's Q (Coluccia et al., 2020; Hutauruk, 2024; Kyaw, Khatri, & Trepongkaruna, 2025) เป็นการวัดที่สำคัญสำหรับบริษัท เนื่องจากเกี่ยวข้องกับมูลค่าทางการเงิน ปัจจุบันของบริษัทกับสินทรัพย์พื้นฐาน Tobin's Q เป็นตัวแทนในการประเมินมูลค่าตลาดของบริษัท คำนวณได้จาก (มูลค่าตลาดของส่วนผู้ถือหุ้น + หนี้สิน)/(สินทรัพย์รวม)

2) ตัวแปรอิสระ คือ ค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา (Coluccia et al., 2020; Kim et al., 2021; Suttipun, 2021)

3) ตัวแปรกำกับ คือ การควบสองตำแหน่งของประธานกรรมการบริษัทและประธานบริหาร เรียกว่า CEO duality เป็นตัวแปรหุ่น (dummy) โดยกำหนดค่าเท่ากับ 1 หากบริษัทมีประธานกรรมการบริษัทและประธานบริหารเป็นบุคคลเดียวกัน และมีค่าเท่ากับ 0 หากบริษัทไม่มีประธานกรรมการบริษัทและประธานบริหารเป็นบุคคลเดียวกัน (Bansal & Thenmozhi, 2021; Oussii & Klibi, 2023)

4) ตัวแปรควบคุม โดยใช้ลักษณะของกิจการ ได้แก่ ขนาดของบริษัท วัดจากลอการิทึมของสินทรัพย์รวม (Suttipun, 2021; Xu, Liu, & Shang, 2021) อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น คำนวณได้จากหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Hsieh et al., 2024; Hutauruk, 2024) อัตราส่วนผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (Hutauruk, 2024; Xu, Liu, & Shang, 2021) และอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน วัดความสามารถในการทำกำไรของกิจการ บริษัทที่มีความสามารถในการทำกำไรสูงมักได้รับความสนใจจากนักลงทุนในตลาด และบริษัทที่มีความสามารถในการทำกำไรมักมีทรัพยากรในการลงทุนด้าน R&D (Coluccia et al., 2020) และจำนวนคณะกรรมการบริษัท (Board) เป็นผลรวมของจำนวนคณะกรรมการของบริษัท (Agyemang Badu & Nyarko Assabil, 2024; Sarker & Hossain, 2024)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics Analysis) พิจารณาค่าเฉลี่ย สูงสุด ต่ำสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics Analysis) ประกอบด้วย การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient Analysis) และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธีการประมาณค่าสมการถดถอยด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Squares Method: OLS) การทดสอบข้อสมมติฐานที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่าง R&D กับมูลค่าของกิจการใช้สมการดังนี้

$$FV = \beta_0 + \beta_1 R\&D_{it} + \beta_2 Size_{it} + \beta_3 D/E_{it} + \beta_4 ROAs_{it} + \beta_5 ROI_{it} + \beta_6 Board_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

และการทดสอบข้อสมมติฐานที่ 2 อิทธิพลของ CEO duality ในความสัมพันธ์ระหว่าง R&D กับมูลค่าของกิจการใช้สมการดังนี้

$$FV = \beta_0 + \beta_1 R\&D_{it} + \beta_2 Duality_{it} + \beta_3 R\&D_{it} * Duality_{it} + \beta_4 Size_{it} + \beta_5 DE_{it} + \beta_6 ROAs_{it} + \beta_7 ROI_{it} + \beta_8 Board_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

โดยที่	FV	คือ มูลค่าของกิจการ
	R&D	คือ ค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา
	Duality	คือ ประสิทธิภาพการและผู้บริหารเป็นบุคคลเดียวกัน
	R&D* Duality	คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายด้านวิจัยและพัฒนากับประสิทธิภาพการและผู้บริหารเป็นบุคคลเดียวกัน
	Size	คือ ขนาดของกิจการ
	D/E	คือ อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น
	ROA	คือ อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม
	ROI	คือ อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน
	Board	คือ จำนวนของคณะกรรมการบริษัท
	β	คือ ค่าสัมประสิทธิ์
	ε	คือ ค่าความคาดเคลื่อน
	i	คือ บริษัทที่สังเกต
	t	คือ ช่วงเวลา (ปี)

5. ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

จากตารางที่ 1 มูลค่าของกิจการ วัดค่าโดย Tobins'Q มีค่าสูงสุดเท่ากับ 11.64 ค่าต่ำสุดเท่ากับ 0.39 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.54 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.21 ค่าใช้จ่ายด้าน R&D มีค่าสูงสุดเท่ากับ 8.79 ค่าต่ำสุดเท่ากับ 0.20 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.44 ขนาดของกิจการ (Size) มีค่าสูงสุดเท่ากับ 5.97 ค่าต่ำสุดเท่ากับ 2.68 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.76 อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน (D/E) มีค่าสูงสุดเท่ากับ 12.40 ค่าต่ำสุดเท่ากับ 0.08 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.02 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.10 อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (ROA) มีค่าสูงสุดเท่ากับ 54.98 ค่าต่ำสุดเท่ากับ -24.27 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 7.68 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 7.73 อัตราส่วนผลตอบแทนจากการลงทุน (ROI) มีค่าสูงสุดเท่ากับ 253.28 ค่าต่ำสุดเท่ากับ 0.20 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 27.40 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 29.23 และจำนวนของคณะกรรมการบริษัท (Board) มีค่าสูงสุดเท่ากับ 20 ค่าต่ำสุดเท่ากับ 6.00 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.64 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.56

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

Variable	Obs	Mean	Std. dev.	Min	Max
1. Tobins'Q	384	1.5383	1.2092	0.3922	11.6405
2. R&D	384	4.3169	1.4372	0.2007	8.7940
3. Size	384	4.0456	0.7562	2.6780	5.9694
4. D/E	384	1.0206	1.1046	0.0800	12.4000
5. ROA	384	7.6793	7.7277	-24.2700	54.9800
6. ROI	384	27.3985	29.2280	0.2000	253.2800
7. Board	384	10.6400	2.5590	6.0000	20.0000

Duality (Dummy variable) number of observations=30 (7.81%)

2. ผลการวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics)

การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธีการประมาณค่าสมการถดถอยด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Squares Method: OLS) มีข้อสมมติที่สำคัญ ดังนี้

1) การแจกแจงแบบปกติ (Normal Distribution) ทดสอบข้อสมมติการแจกแจงแบบปกติด้วยค่า Kolmogorov-Smirnov และ Shapiro-Wilk test พบว่ามีค่า Sig. = 0.000 < ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 กล่าวคือ ข้อมูลไม่มีการแจกแจงแบบปกติแต่ไม่ส่งผลต่อข้อสรุปของการวิจัย

2) ค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนของแบบจำลองเท่ากับศูนย์ ผู้วิจัยใช้ค่าคงเหลือ (Residual หรือ Error term) จากแบบจำลองในการวิเคราะห์ไปคำนวณหาค่าเฉลี่ย และพบว่าค่าเฉลี่ยของ Residual เท่ากับ 0.000

3) ตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กันเองอย่างมีนัยสำคัญ (Multicollinearity) โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation) พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันของตัวแปรอิสระมีค่าระหว่าง -0.251 ถึง 0.533 หมายถึง ไม่เกิดปัญหา Multicollinearity นอกจากนี้ การวิเคราะห์ปัจจัยการขยายตัวของความแปรปรวน (Variance Inflation Factor: VIF) พบว่ามีค่าต่ำกว่า 10 (Kleinbaum et al., 1988) ไม่พบปัญหา Multicollinearity แสดงดังตารางที่ 2

4) ความไม่คงที่ของตัวแปรสุ่มคลาดเคลื่อน (Heteroscedasticity) จากการทดสอบโดยใช้ The Breusch and Pagan test ผลทดสอบพบค่า P-value = 0.106 > ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 หมายความว่าไม่มีปัญหา Heteroscedasticity

5) ความสัมพันธ์กันเองของตัวแปรสุ่มคลาดเคลื่อน (Autocorrelation) โดยพิจารณาจาก Durbin-Watson พบว่ามีค่าเท่ากับ 1.876 มีค่าระหว่าง 1.5 – 2.5 แสดงว่าความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน ไม่มีปัญหาความสัมพันธ์กันเองของตัวแปรสุ่มคลาดเคลื่อน (Singh & Singh, 2022)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation)

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Tobin's Q	1	.283**	.014	.009	-.079	.428**	.015**	-.123*
2. R&D		1	-.051	.258**	.099	.103*	.055	.116*
3. Duality			1	-.052	-.032	-.008	-.018	-.233**
4. Size				1	.379**	.021	-.057	.533**
5. D/E					1	-.251**	.025	.118*
6. ROA						1	.028	-0.04
7. ROI							1	-.106*
8. Board								1
VIF	-	1.091	1.072	1.761	1.296	1.109	1.021	1.531

** Correlation is significant at the 0.01 level * Correlation is significant at the 0.05 level

จากตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีการประมาณค่าสมการถดถอยด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดสมการที่ 1 พบว่า ค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาของบริษัทมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อมูลค่าของกิจการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($\beta = 0.209$, p-value 0.000) ซึ่งยืนยันการมีอยู่ของความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา และมูลค่าของกิจการดังที่ระบุไว้ในสมมติฐานที่ 1

การศึกษานี้ตรวจสอบบทบาทการกำกับของ CEO duality ต่ออิทธิพลของค่าใช้จ่าย R&D กับมูลค่าของกิจการนำเสนอในสมการที่ 2 พบว่า CEO duality มีอิทธิพลเชิงบวกในการสนับสนุนให้องค์กรลงทุนใน R&D เพื่อมูลค่าเพิ่มของกิจการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($\beta = 0.156$, p-value 0.028) สนับสนุนสมมติฐานที่ 2 การควมตำแหน่งประธานกรรมการและผู้บริหารมีบทบาทสำคัญช่วยกระตุ้นและส่งเสริมให้กับองค์กรมีการลงทุนในนวัตกรรมที่สะท้อนผ่านทางค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาในการสร้างมูลค่าเพิ่มขององค์กร

นอกจากนี้ ตัวแปรควบคุมที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับมูลค่าของกิจการ ได้แก่ ROA ($\beta = 0.062$, p-value 0.000, $\beta = 0.060$, p-value 0.000 ในสมการที่ 1 และ 2 ตามลำดับ) และ ROI ($\beta = 0.005$, p-value 0.013, $\beta = 0.004$, p-value 0.016 ในสมการที่ 1 และ 2 ตามลำดับ) ในขณะที่ จำนวนของคณะกรรมการบริษัทมีอิทธิพลเชิงลบต่อมูลค่าของกิจการ ($\beta = -0.062$, p-value 0.013, $\beta = 0.065$, p-value 0.012 ในสมการที่ 1 และ 2 ตามลำดับ) อย่างไรก็ตาม ขนาดของกิจการไม่มีความสัมพันธ์กับมูลค่าของกิจการ ($\beta = 0.019$, p-value 0.839, $\beta = 0.047$, p-value 0.614 ในสมการที่ 1 และ 2 ตามลำดับ) และอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นไม่มีความสัมพันธ์กับมูลค่าของกิจการ ($\beta = 0.004$, p-value 0.945, $\beta = 0.009$, p-value 0.863 ในสมการที่ 1 และ 2 ตามลำดับ)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์บทบาท CEO duality ของการเป็นตัวแปรกำกับในความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของกิจการ

ตัวแปร	สมการที่ 1	สมการที่ 2
R&D	0.209*** (0.039)	0.151** (0.047)
Duality		0.084 (0.207)
R&D x Duality		0.156** (0.071)
Size	0.019 (0.093)	0.047 (0.094)
D/E	0.004 (0.055)	0.009 (0.055)
ROA	0.062*** (0.007)	0.060*** (0.007)
ROI	0.005** (0.002)	0.004** (0.002)
Board	-0.062** (0.025)	-0.065** (0.026)
Constant	0.618 (0.328)	0.787 (0.340)
R Square	0.271	0.281
F Value (sig.)	23.415	18.307
n	384	384

***p < 0.01, **p < 0.05

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของบริษัท และเพื่อศึกษาบทบาทตัวกำกับของประธานกรรมการและผู้บริหารเป็นบุคคลเดียวกันต่อความสัมพันธ์ของการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของบริษัทที่จดทะเบียนใน SET โดยศึกษาจากข้อมูลทฤษฎีภูมิมีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 384 บริษัท ระหว่างปี พ.ศ. 2564 – 2566 โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเชิงพรรณนาและเชิงอนุมานด้วยวิธีการประมาณค่าสมการถดถอยด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด ผลการศึกษพบว่า ค่าใช้จ่ายด้าน R&D มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับมูลค่าของกิจการ ผลลัพธ์เหล่านี้สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมา (Alam et al., 2020; Arneja & Sharma, 2024; Hutauruk, 2024; Sierra-Morán, Cabeza-García, & González-Álvarez, 2024) โดยเฉพาะบริษัทผู้ผลิต ถือเป็นการลงทุนที่สำคัญในการสร้างนวัตกรรมทางด้านสินค้า บริการ และกระบวนการผลิต บริษัทจึงควรจัดสรรเงินทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาสำหรับการพัฒนานวัตกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค และเทคโนโลยีที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น สอดคล้องกับมุมมองฐานทรัพยากรในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันโดยการเพิ่มค่าใช้จ่ายด้าน R&D ซึ่งเป็นการแสดงวิสัยทัศน์ขององค์กรในการสร้างโอกาสการแข่งขันทางธุรกิจในอนาคต ซึ่งนักลงทุนที่คาดหวังผลตอบแทนในอนาคตอาจพิจารณาการลงทุนในบริษัท ดังนั้น จึงส่งผลต่อมูลค่าเพิ่มของกิจการ (Hutauruk, 2024)

ผลการศึกษายังพบว่า CEO duality มีอิทธิพลทำให้บริษัทเกิดการลงทุนด้าน R&D กับมูลค่าของกิจการที่เพิ่มขึ้น มุมมองทฤษฎีผู้พิทักษ์ผลประโยชน์และมุมมองฐานทรัพยากรยืนยันว่า CEO duality มีโอกาสมากขึ้นที่จะสร้างเครือข่ายทั้งจากภายในและภายนอกองค์กรในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นในการพัฒนาขีดความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนาขององค์กรให้สำเร็จ ดังนั้น จึงทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มของบริษัท (Wijethilake & Ekanayake, 2020) นอกจากนี้ CEO duality มีความมุ่งมั่นที่จะทำให้การกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์มีทิศทางที่ชัดเจน จึงเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับผู้ปฏิบัติงานและนักลงทุน (Bukari, Agyemang, & Bawuah, 2024; Wangweang, 2019) ดังนั้น บริษัทที่มีโครงสร้างความเป็นผู้นำแบบ CEO duality จะช่วยทำหน้าที่ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าขององค์กร เช่น การสนับสนุนให้เกิดการลงทุนด้าน R&D สำหรับการสร้างนวัตกรรมด้านสินค้าและบริการในการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กร

นอกจากนี้ พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อมูลค่าเพิ่มของกิจการ ได้แก่ อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมา (Hutauruk, 2024; Kyaw, Khatri, & Treepongkaruna, 2025; Rangkuti et al., 2020) ความสามารถในการสร้างผลตอบแทนจากการใช้สินทรัพย์ขององค์กรสะท้อนถึงความสามารถในการสร้างรายได้ให้กับองค์กรและผู้ถือหุ้น ด้วยอัตราส่วนที่สูงจะดึงดูดนักลงทุนให้ลงทุนในบริษัทดังกล่าว ความสนใจที่สูงของนักลงทุนนี้จะส่งผลให้ราคาหุ้นและมูลค่าของกิจการเพิ่มขึ้น และอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมา (Coluccia et al., 2020; Masidonda et al., 2018) บริษัทที่มีความสามารถในการสร้างผลตอบแทนจากการลงทุนสูง จะมีโอกาสในการจ่ายผลตอบแทนให้กับผู้ถือหุ้นสูง ตลอดจนโอกาสในการสร้างความเติบโตเชิงเศรษฐกิจของกิจการ จึงเป็นที่น่าสนใจของนักลงทุนสำหรับการลงทุน ดังนั้น จึงส่งผลทำให้ราคาหุ้นและมูลค่าเพิ่มของบริษัทสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม จำนวนของคณะกรรมการบริษัทมีความสัมพันธ์เชิงลบกับมูลค่าเพิ่มของกิจการ สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมา (Agyemang Badu & Nyarko Assabil, 2024) บริษัทที่มีกรรมการจำนวนน้อยมีผลงานดีกว่าบริษัทที่มีคณะกรรมการจำนวนมาก คณะกรรมการจำนวนมากมักมีต้นทุนการประสานงานและความสับสน การกำหนดนโยบายที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กรเกิดความล่าช้าในการตัดสินใจโดยไม่จำเป็น อีกทั้ง กรรมการบริษัทให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าผู้ถือหุ้น จึงเป็นอุปสรรคต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกิจการ

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

1) บริษัทควรพิจารณาการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนามากขึ้น เพื่อสร้างนวัตกรรมในการตอบสนองความต้องการใหม่ ๆ ของมีส่วนได้ส่วนเสียขององค์กร โดยเฉพาะบริษัทที่ต้องการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกิจการ

2) นักลงทุนสามารถเลือกลงทุนในบริษัทที่มีแนวโน้มมีมูลค่าเพิ่ม โดยพิจารณาจากบริษัทที่มีการลงทุนในการวิจัยและพัฒนา และการมีประจักษ์ผลการบริหารและผู้บริหารเป็นบุคคลเดียวกัน

3) หน่วยงานกำกับดูแล ควรมีนโยบายกระตุ้นในบริษัทเปิดเผยข้อมูลการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาในรายงาน One Report มากขึ้น และมีนโยบายสนับสนุนให้กิจการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ด้วยการลงทุนในการวิจัยและพัฒนา ตลอดจนการมีกลไกการกำกับดูแลบริษัทที่มีประจักษ์ผลการบริหารและผู้บริหารเป็นบุคคลเดียวกัน

2. ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

1) การศึกษาครั้งนี้ใช้ช่วงระยะเวลา 3 ปีหลังจากช่วงการแพร่ระบาดของ Covid-19 ในการอธิบายบทบาทตัวกำกับของการควบตำแหน่งประจักษ์ผลการบริหารต่อความสัมพันธ์ของค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาเปรียบเทียบผลลัพธ์ของทั้งสองช่วงเวลา

2) การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบความแตกต่างของกลุ่มอุตสาหกรรมของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาดังนั้น ข้อเสนอแนะในการศึกษาอนาคตคือการแยกศึกษาในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรม เนื่องจากแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรมให้ความสำคัญกับการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาแตกต่างกัน

3) การศึกษาครั้งนี้ศึกษาบทบาทตัวกำกับของการควบตำแหน่งประจักษ์ผลการบริหารต่อความสัมพันธ์ของค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของบริษัทเพียงปัจจัยเดียว ดังนั้น การศึกษาต่อไปในอนาคตควรพิจารณาปัจจัยเชิงลึกอื่นที่มีผลต่ออิทธิพลของการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา กับมูลค่าของกิจการ เช่น ความเชี่ยวชาญทางด้านการเงินและบัญชีของ CEO เป็นต้น

8. เอกสารอ้างอิง

- Agyemang Badu, E., & Nyarko Assabil, E. (2024). Where does internal governance mechanism matter in emerging markets? Insight from financial and non-financial firms. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 40(5), 1081-1104. <https://doi.org/10.1108/JEAS-05-2021-0087>
- Alam, A., Uddin, M., Yazdifar, H., Shafique, S., & Lartey, T. (2020). R&D investment, firm performance and moderating role of system and safeguard: Evidence from emerging markets. *Journal of Business Research*, 106, 94-105. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.09.018>
- Arneja, N., & Sharma, C. (2024). Dissecting performance gains from export-induced marketing and technological investments: Revisiting learning by exporting in Indian manufacturing. *Quarterly Review of Economics and Finance*, 97, 101886. <https://doi.org/10.1016/j.qref.2024.101886>
- Bangkokbiznews. (2024). *The survey results of the 2022 research and development expenditure are 200 billion baht*. Retrieved 9 January 2025, from <https://www.bangkokbiznews.com/tech/innovation/1133770>

- Bansal, S., & Thenmozhi, M. (2021). Does CEO duality affect board independence? The moderating impact of founder ownership and family blockholding. *IIMB Management Review*, 33(3), 225-238. <https://doi.org/10.1016/j.iimb.2021.09.004>
- Barney, J. B. (2001). Resource-based theories of competitive advantage: A ten-year retrospective on the resource-based view. *Journal of management*, 27(6), 643-650. <https://doi.org/10.1177/014920630102700602>
- Bukari, A., Agyemang, A. O., & Bawuah, B. (2024). Assessing the moderating role of ESG performance on corporate governance and firm value in developing countries. *Cogent Business & Management*, 11(1), 2333941. <https://doi.org/10.1080/23311975.2024.2333941>
- Bunyaminu, A., Yakubu, I. N., & Oumarou, S. (2025). The impact of board attributes and ownership concentration on firm market value: empirical evidence from an emerging market. *Cogent Business and Management*, 12(1), 2437147. <https://doi.org/10.1080/23311975.2024.2437147>
- Coluccia, D., Dabić, M., Del Giudice, M., Fontana, S., & Solimene, S. (2020). R&D innovation indicator and its effects on the market. An empirical assessment from a financial perspective. *Journal of Business Research*, 119, 259-271. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.04.015>
- Dávila-Velásquez, J. P., & Lagos-Cortés, D. (2020). CEO Duality and Firm Value: Evidence from Mexico. *Entramado*, 16(2), 12-23. <https://doi.org/10.18041/1900-3803/entramado.2.6435>
- Donaldson, L., & Davis, J. H. (1991). Stewardship theory or agency theory: CEO governance and shareholder returns. *Australian Journal of management*, 16(1), 49-64. <https://doi.org/10.1177/031289629101600103>
- Griffin, D., Li, K., & Xu, T. (2020). Board gender diversity and corporate innovation: International evidence. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 56(1), 123-154. <https://doi.org/10.1017/S002210901900098X>
- Hassan, M. K., Houston, R., Karim, M. S., & Sabit, A. (2023). CEO duality and firm performance during the 2020 coronavirus outbreak. *The Journal of Economic Asymmetries*, 27, e00278. <https://doi.org/10.1016/j.jeca.2022.e00278>
- Hsieh, T. Y., Lin, T. Y., Li, F., & Kuo, J. N. (2024). CEO Duality and Corporation Innovation. *SAGE Open*, 14(1), 1-9. <https://doi.org/10.1177/21582440231226019>
- Hutauruk, M. R. (2024). The effect of R&D expenditures on firm value with firm size moderation in an Indonesia palm oil company. *Cogent Business & Management*, 11(1), 2317448. <https://doi.org/10.1080/23311975.2024.2317448>
- Kalantonis, P., Schoina, S., Missiakoulis, S., & Zopounidis, C. (2020). The impact of the disclosed R & D expenditure on the value relevance of the accounting information: Evidence from Greek listed firms. *Mathematics*, 8(5), 730. <https://doi.org/10.3390/math8050730>

- Kaur, N., & Singh, B. (2025). Exploring asymmetric dynamics of R&D spending and firm value nexus: Insights from panel autoregressive distributed lag analysis. *Managerial and Decision Economics*, 46(1), 100-114. <https://doi.org/10.1002/mde.4362>
- Kim, J., Yang, I., Yang, T., & Koveos, P. (2021). The impact of R&D intensity, financial constraints, and dividend payout policy on firm value. *Finance research letters*, 40, 101802. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2020.101802>
- Kim, W. S., Park, K., Lee, S. H., & Kim, H. (2018). R & D investments and firm value: Evidence from China. *Sustainability*, 10(11), 4133. <https://doi.org/10.3390/su10114133>
- Kleinbaum, D. G., Kupper, L. L., Muller, K. E., & Nizam, A. (1988). *Applied regression analysis and other multivariable methods* (Vol. 601). Belmont, CA: Duxbury press.
- Kyaw, K., Khatri, I., & Treepongkaruna, S. (2025). When R&D investment improves firm value: the role of board gender diversity. *Corporate Governance*, 25(3), 471-495. <https://doi.org/10.1108/CG-09-2023-0410>
- Liu, F., Kim, B. C., & Park, K. (2022). Supplier-base concentration as a moderating variable in the non-linear relationship between R&D and firm value. *Asian Journal of Technology Innovation*, 30(2), 342-363. <https://doi.org/10.1080/19761597.2020.1853576>
- Lo, K. L., Liu, H., Xia, F., & Mi, J. J. (2023). The Impact of Interfirm Cooperative R&D on Firm Performance: Evidence from Chinese Publicly Listed Companies. *Emerging Markets Finance and Trade*, 59(2), 391-403. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2022.2103402>
- Masidonda, J. L., Hariyanti, D., Asrida, W., Musaid, S. A., & Hehanussa, S. J. (2018). Effect of CEO ability, CEO ownership and profitability on corporate value mediated by capital structure. *International Journal of Mechanical Engineering and Technology*, 9(6), 1056-1066.
- Mubeen, R., Han, D., Abbas, J., Álvarez-Otero, S., & Sial, M. S. (2021). The relationship between CEO duality and business firms' performance: the moderating role of firm size and corporate social responsibility. *Frontiers in Psychology*, 12, 669715. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.669715>
- Naseem, M. A., Lin, J., Rehman, R. U., Ahmad, M. I., & Ali, R. (2020). Does capital structure mediate the link between CEO characteristics and firm performance?. *Management Decision*, 58(1), 164-181. <https://doi.org/10.1108/MD-05-2018-0594>
- Oussii, A. A., & Klibi, M. F. (2023). Do CEO duality and expertise affect earnings management behavior? The moderating effect of family ownership. *Journal of Family Business Management*, 13(4), 1392-1409. <https://doi.org/10.1108/JFBM-03-2023-0030>
- Rahman, M. M., & Howlader, M. S. (2022). The impact of research and development expenditure on firm performance and firm value: Evidence from a South Asian emerging economy. *Journal of Applied Accounting Research*, 23(4), 825-845. <https://doi.org/10.1108/JAAR-07-2021-0196>

- Rangkuti, M. M., Bukit, R., & Daulay, M. (2020). The Effect of Intellectual Capital and Financial Performance on Firm Value with Return on Investment as a Modeling Variable in the Mining Industry Listed on Indonesia Stock Exchange. *Int. J. Public Budg. Account. Financ*, 2, 1–11.
- Safitri, V. A., Sari, L., & Gamayuni, R. R. (2020). Research and Development (R&D), environmental investments, to eco-efficiency, and firm value. *The Indonesian Journal of Accounting Research*, 22(3). 337-396. <https://doi.org/10.33312/ijar.446>
- Sarker, N., & Hossain, S. M. K. (2024). Corporate governance and firm value: Bangladeshi manufacturing industry perspective. *PSU Research Review*, 8(3), 872-897. <https://doi.org/10.1108/PRR-04-2023-0060>
- Sierra-Morán, J., Cabeza-García, L., & González-Álvarez, N. (2024). The moderating effect of interlocking directors on the relationship between R&D investments and firm value. *The Journal of Technology Transfer*, 49(3), 1016-1042. <https://doi.org/10.1007/s10961-023-10012-2>
- Singh, P., & Singh, S. (2022). Autocorrelation of an Econometric Model. In *Smart Trends in Computing and Communications* (p. 289-297). Springer.
- Siripong, W., Phramhan, N., Pimpakarn, P., Panyaying, R., Saengsri, S., Malawaichan, I., & Suttipun, M. (2019). The relationship between research and development disclosure and financial performance of listed companies in the Stock Exchange of Thailand (SET). *MUT Journal of Business Administration*, 16(2), 173-190. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/journalmbsmut/article/view/231223>
- Suttipun, M. (2021). R&D Spending and share price of listed companies in the stock exchange of Thailand. *Journal of Management Science Chiangrai Rajabhat University*, 16(1), 109-123. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmscrru/article/view/243260>
- The Securities and Exchange Commission. (2024). *SEC adjusts criteria for separating positions of “Chairman – Chief Executive Officer” to increase flexibility for listed companies that sell additional shares*. Retrieved 10 January 2025, from https://www.sec.or.th/TH/Pages/News_Detail.aspx?SECID=8961
- Tsegaye, M. (2023). Impacts of internal R&D on firms’ performance and energy consumption: Evidence from Ethiopian firms [Article]. *International Journal of Innovation Studies*, 7(1), 47-67. <https://doi.org/10.1016/j.ijis.2022.09.001>
- Wangweang, P. (2019). The Relationship between Board Characteristics and Tax Management of listed companies in the Stock Exchange of Thailand. *Journal of Liberal Arts and Management Science Kasetsart University*, 6(1), 46-64. <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/jlams/article/view/42>
- Wijethilake, C., & Ekanayake, A. (2020). CEO duality and firm performance: the moderating roles of CEO informal power and board involvements. *Social Responsibility Journal*, 16(8), 1453-1474. <https://doi.org/10.1108/SRJ-12-2018-0321>

- Xu, J., Liu, F., & Shang, Y. (2021). R&D investment, ESG performance and green innovation performance: evidence from China. *Kybernetes*, 50(3), 737-756. <https://doi.org/10.1108/K-12-2019-0793>
- Yang, L., Lin, Z., Quan, R., Cunningham, J., & Huang, W. (2024). Internal R&D or external asset growth? A closer look at CEO narcissism and entrepreneurial orientation. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 30(1), 110-127. <https://doi.org/10.1108/IJEBR-09-2022-0797>
- Yu, M. (2023). CEO duality and firm performance: A systematic review and research agenda. *European Management Review*, 20(2), 346-358. <https://doi.org/10.1111/emre.12522>
- Zhou, L., & Sadeghi, M. (2019). The impact of innovation on IPO short-term performance – Evidence from the Chinese markets. *Pacific-Basin Finance Journal*, 53, 208-235. <https://doi.org/10.1016/j.pacfin.2018.10.010>

อิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินต่อการวัดมูลค่าหุ้นของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

INFLUENCE OF FINANCIAL RATIOS ON STOCK VALUATION OF COMPANIES LISTED ON THE STOCK EXCHANGE OF THAILAND

เบญจวรรณ ศุภภัทรพร¹ ขวัญชนก ห่านนิมิตกุลชัย¹ อิบตี สกุลวิชญธาดา²

กฤษฎีศติศ ธารเสนา² ปิยะเรศ ทัทพกิจ^{3*} ภักจิรา พันธธุศรี³

วนิชชา วานิช³ สุจิตตรา แก้วพรม³ และ อริสรา บุตรอินทร์³

Benjawan Supapattarapohn¹ Kwanchanok Hannimitkulchai¹ Tibodee Sakulvichayatada²

Krisadith Tarasena² Piyaras Thalahakij^{3*} Phakjira Phanthurasri³

Wanitcha Wanit³ Suchittra Kaewprom³ and Arisara Butta-in³

(Received: February 18, 2025; Revised: April 21, 2025; Accepted: June 24, 2025)

บทคัดย่อ

ท่ามกลางสัญญาณทางการเงินที่หลากหลายและผลการวิจัยในอดีตที่ไม่สอดคล้องกัน การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินที่สำคัญต่อการวัดมูลค่าหุ้นของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลทศวรรษที่มีจำนวนทั้งสิ้น 464 บริษัท ระหว่างปี พ.ศ. 2564-2566 จากฐานข้อมูล SETSMART ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (ROA) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อตัวชี้วัดมูลค่าหุ้นทั้ง 3 ด้าน (อัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี มูลค่าทางบัญชี และอัตราผลตอบแทนจากเงินปันผล) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ อัตรากำไรขั้นต้น (GPM) ไม่มีอิทธิพลเชิงลบต่ออัตราผลตอบแทนจากเงินปันผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วน อัตรากำไรสุทธิ (NPM) และอัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร (CFP) ไม่มีอิทธิพลต่อการวัดมูลค่าหุ้น ข้อค้นพบนี้บ่งชี้ว่า ROA เท่านั้นที่เป็นตัวชี้วัดที่เชื่อถือได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะ ROA สะท้อนถึงประสิทธิภาพในการใช้สินทรัพย์เพื่อสร้างกำไรได้ดีที่สุดในทางตรงกันข้าม การที่ NPM และ CFP ซึ่งเป็นอัตราส่วนทางการเงินที่สำคัญแต่ไม่มีอิทธิพลต่อการประเมินมูลค่าหุ้นนั้นอาจสะท้อนให้เห็นว่านักลงทุนในตลาดทุนไทยให้ความสำคัญกับปัจจัยอื่นมากกว่า เช่น โอกาสในการเติบโตในอนาคต, ข่าวสาร, หรือปัจจัยด้านการกำกับดูแลกิจการ ในการประเมินมูลค่าหุ้นยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: อัตราส่วนทางการเงิน การวัดมูลค่าหุ้น ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Assistant Professor, Faculty of Liberal Arts and Management Science, Kasetsart University

² อาจารย์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Lecturer, Faculty of Liberal Arts and Management Science, Kasetsart University.

³ นิสิตปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Undergraduate student, Faculty of Liberal Arts and Management Science, Kasetsart University

* Corresponding author, E-mail: Piyaras.t@ku.th

Abstract

Amidst diverse financial signals and inconsistent findings in prior research, this study aims to analyze the influence of key financial ratios on the stock valuation of companies listed on the Stock Exchange of Thailand (SET). Utilizing secondary data from a total of 464 companies from 2021 to 2023, sourced from the SETSMART database, the study employs multiple linear regression analysis. The findings reveal that return on assets (ROA) has a statistically significant positive influence on all three valuation metrics (price-to-book value, book value, and dividend yield). Meanwhile, gross profit margin (GPM) exerts a significant negative influence on dividend yield. In contrast, net profit margin (NPM) and the cash flow to profitability (CFP) ratio were found to have no influence on stock valuation. This finding suggests that ROA is the sole reliable indicator, likely because it best reflects the efficiency of using assets to generate profit. Conversely, the lack of influence from crucial ratios like NPM and CFP may indicate that investors in Thai capital market greater emphasis on other factors, such as future growth prospects, news, or corporate governance, in contemporary stock valuation.

Keywords: financial ratios, stock valuation, the stock exchange of Thailand

1. บทนำ

ในยุคที่การลงทุนในตลาดหลักทรัพย์เป็นทางเลือกที่สำคัญในการสร้างผลตอบแทน การตัดสินใจลงทุนอย่างแม่นยำและมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือที่สามารถประเมินมูลค่าของบริษัทได้อย่างถูกต้องและเชื่อถือได้

หนึ่งในเครื่องมือที่สำคัญคือ การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสถานะทางการเงินประสิทธิภาพการดำเนินงาน และศักยภาพในการเติบโตของบริษัท การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินช่วยให้นักลงทุนสามารถประเมินความเสี่ยงและโอกาสในการลงทุนได้อย่างแม่นยำขึ้น ช่วยลดความไม่แน่นอนในการตัดสินใจและเพิ่มโอกาสในการลงทุนอย่างมีข้อมูลสนับสนุน (มโนรา รังสิมาราษฎร, 2563) นอกจากนี้ เครื่องมือเหล่านี้ไม่ได้เป็นประโยชน์เฉพาะแก่นักลงทุนเท่านั้นแต่ยังช่วยผู้บริหารในการประเมินสถานการณ์ทางการเงินขององค์กร รวมถึงช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถวิเคราะห์ความสามารถในการชำระหนี้ของบริษัท ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีความสำคัญต่อการตัดสินใจทางการเงินที่มีประสิทธิภาพและสร้างเสถียรภาพในระยะยาว (วิไลลักษณ์ แสงสุวรรณ, 2564)

การตัดสินใจลงทุนในหลักทรัพ์นักลงทุนจะต้องทำการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักทรัพ์อย่างละเอียดถี่ถ้วน เนื่องจากมีความเสี่ยงสูงผลตอบแทนที่คาดหวังสูง (High Risk High Expected Return) อัตราส่วนทางการเงินเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการวิเคราะห์งบการเงินโดยอธิบายถึงฐานะความมั่นคงและผลการดำเนินงานของกิจการ ทำให้เห็นภาพรวมของบริษัทและความสามารถในการทำกำไรในเชิงเปรียบเทียบจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เปรียบเทียบกับธุรกิจคู่แข่ง และเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยอุตสาหกรรมเดียวกัน (อรรธรณ เชื้อเมืองพาน, 2567)

การประเมินมูลค่าหุ้นเป็นกระบวนการสำคัญในการตัดสินใจลงทุน โดยมีเป้าหมายเพื่อกำหนดมูลค่าที่แท้จริงของหลักทรัพ์และใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจลงทุนอย่างมีประสิทธิภาพ นักลงทุนสามารถใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการประเมินมูลค่าหุ้น เช่น การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยให้สามารถประเมินสถานะทางการเงินและศักยภาพในการเติบโตของบริษัทซึ่งส่งผลต่อมูลค่าหุ้นได้อย่างแม่นยำ (วิไลลักษณ์ แสงสุวรรณ, 2564) การประเมินมูลค่าหุ้นที่แม่นยำไม่เพียงช่วยลดความเสี่ยงในการลงทุน แต่ยังช่วยให้สามารถตัดสินใจซื้อขายหุ้นได้

อย่างมีเหตุผล การวิเคราะห์ข้อมูลทางการเงินเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้นักลงทุนสามารถระบุโอกาสและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างชัดเจน ดังนั้น การประเมินมูลค่าหุ้นจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการตัดสินใจลงทุนซึ่งสามารถนำไปสู่ผลตอบแทนที่คุ้มค่าและยั่งยืน (ชลธิชา แซ่โอ้ว, 2563)

แม้ว่าการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินจะเป็นเครื่องมือมาตรฐานสำหรับนักลงทุนทั่วโลก แต่งานวิจัยเชิงประจักษ์ในอดีตกลับให้ผลลัพธ์ที่ไม่สอดคล้องกันอย่างน่าประหลาดใจ บางงานวิจัยพบว่าอัตราส่วนความสามารถในการทำกำไรส่งผลบวกต่อมูลค่าหุ้นอย่างชัดเจน ในขณะที่บางงานวิจัยกลับไม่พบความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญ หรือพบความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม ความไม่แน่นอนนี้จึงเป็นประเด็นคำถามว่าท่ามกลางสัญญาณทางการเงินที่หลากหลาย อัตราส่วนทางการเงินใดที่เป็นตัวชี้วัดที่เชื่อถือได้ในการประเมินมูลค่าหุ้นของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ไทย? งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์อิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินที่มีต่อการประเมินมูลค่าหุ้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลที่จะช่วยให้นักลงทุนตัดสินใจได้อย่างมีหลักการ และยังให้ข้อมูลป้อนกลับที่สำคัญแก่ผู้บริหารในการปรับปรุงกลยุทธ์ทางการเงินของบริษัทได้อีกด้วย

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาอิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินต่อการวัดมูลค่าหุ้นของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ดังนี้

1. ศึกษาอิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินต่ออัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี
2. ศึกษาอิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินต่อมูลค่าทางบัญชี
3. ศึกษาอิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินต่ออัตราผลตอบแทนจากเงินปันผล

3. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดอัตราส่วนทางการเงิน

อัตราส่วนทางการเงินเป็นการนำตัวเลขในงบการเงินมาหาอัตราส่วนที่ใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกิจการอื่นหรือเปรียบเทียบผลการดำเนินงานในอดีตเพื่อให้ทราบถึงตัวชี้วัดจุดแข็งหรือจุดอ่อนในด้านการเงินของบริษัทคู่แข่ง และสามารถกำหนดแนวทางในการแข่งขันได้ เพื่อเป็นการวัดมูลค่าหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ของบริษัทว่าน่าสนใจลงทุนหรือไม่ โดยอัตราส่วนทางการเงินยังเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้วิเคราะห์ประเมินผลการดำเนินงาน แนวโน้ม และความเสี่ยงของธุรกิจได้ดีกว่าตัวเลขข้อมูลดิบที่แสดงไว้ในงบการเงิน ซึ่งถ้าหากมีการตัดสินใจลงทุนบนข้อมูลเหล่านี้ก็จะเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยลดความเสี่ยงจากการขาดทุนได้ดียิ่งขึ้น (สุภาวรรณ สุจารี และ จิรพงษ์ จันทรงาม, 2565)

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าหุ้น

ณัฐธิดา แสนมี และ จิรพงษ์ จันทรงาม (2567) กล่าวว่า การประเมินมูลค่าหุ้นเป็นเครื่องมือที่ช่วยนักลงทุนใช้ในการวิเคราะห์ว่าหุ้นนั้นมีราคาถูกหรือแพงเมื่อเทียบกับมูลค่าที่แท้จริง เพื่อช่วยในการตัดสินใจซื้อหรือขายหุ้น โดยการประเมินมูลค่าหุ้นมีความสำคัญเพราะราคาหุ้นในตลาดอาจไม่สะท้อนถึงมูลค่าที่แท้จริงของบริษัท ซึ่งมูลค่าหุ้นที่แท้จริงนี้คือมูลค่าที่เกิดจากพื้นฐานของบริษัท ไม่ว่าจะเป็นกระแสเงินสด ผลประกอบการหรือมูลค่าทางบัญชี

หลักการสำคัญของการประเมินมูลค่าหุ้นแบ่งออกเป็น 2 แนวทางหลัก ได้แก่

1. การประเมินมูลค่าหุ้นโดยใช้โมเดลการคิดลดเงินปันผล

การประเมินมูลค่าที่แท้จริงของหุ้นในวิธีนี้โดยอิงจากความคาดหวังของผู้ลงทุนที่เชื่อว่าจะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนในรูปของเงินปันผลซึ่งถือเป็นกระแสเงินสดที่ผู้ลงทุนจะได้รับในอนาคตเน้นการคิดลดกระแสเงินสดที่คาดว่าจะ

จะได้รับในอนาคตกลับมาคำนวณเป็นมูลค่าในปัจจุบันโดยใช้อัตราคิดลดเพื่อสะท้อนถึงมูลค่าของเงินในอนาคตซึ่งแตกต่างจากมูลค่าในปัจจุบันหลักการนี้เหมาะสำหรับกับบริษัทที่มีการจ่ายเงินปันผลสม่ำเสมอและการคาดการณ์ผลตอบแทนในอนาคตชัดเจนผู้ลงทุนจะซื้อหุ้นเมื่อราคาตลาดต่ำกว่ามูลค่าที่คำนวณได้จากโมเดลการคิดลดเงินปันผลและขายหุ้นเมื่อราคาตลาดสูงกว่ามูลค่าที่ประเมิน

2. การประเมินมูลค่าหุ้นโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบสัมพัทธ์

การหามูลค่าหุ้นตามแนวทางนี้ ใช้การเปรียบเทียบระหว่างหุ้นของบริษัทกับตัวชี้วัดทางการเงินที่สำคัญ เช่น กำไรต่อหุ้น มูลค่าทางบัญชี หรือกระแสเงินสดต่อหุ้นโดยการใช้วิธีนี้เป็นที่นิยมเนื่องจากสามารถหาอัตราส่วนต่าง ๆ ได้ง่ายจากงบการเงิน สอดคล้องกับแนวคิดของ ฉัตรชัย ทิศาดลติก และ พิรัชฐ์ เงามบุญกุล (2564) กล่าวว่า หากราคาตลาดต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริงของหลักทรัพย์ที่ประเมินได้แสดงว่าหลักทรัพย์นั้นซื้อขายกันที่ราคาต่ำไปและผู้ลงทุนอาจตัดสินใจซื้อหลักทรัพย์ดังกล่าวในทางตรงกันข้ามหากราคาตลาดสูงกว่ามูลค่าที่แท้จริงของหลักทรัพย์ที่ประเมินได้แสดงว่าหลักทรัพย์นั้นซื้อขายกันที่ราคาสูงไปและผู้ลงทุนอาจตัดสินใจขายหลักทรัพย์

แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายเงินปันผล

ปาลิตา นิยมมณี (2560) กล่าวว่า เงินปันผล คือผลตอบแทนที่บริษัทจ่ายให้ผู้ถือครองหลักทรัพย์ โดยเงินปันผลมักมาจากกำไรของบริษัท หลังจากบริษัทได้แบ่งส่วนหนึ่งไว้เป็นกำไรสะสมเพื่อใช้ลงทุนหรือขยายธุรกิจในอนาคตซึ่งเงินปันผลส่วนใหญ่จะจ่ายเป็นเงินสด แต่ในบางกรณีบริษัทอาจจ่ายในรูปแบบอื่น เช่น การซื้อคืนหลักทรัพย์หรือเพิ่มจำนวนหลักทรัพย์ให้แก่ผู้ถือครอง นอกจากนี้ยังมีการจ่ายเงินปันผลพิเศษในบางครั้งด้วย

นโยบายเงินปันผล คือแนวทางที่ฝ่ายบริหารของธุรกิจใช้ในการจัดสรรกำไรให้แก่ผู้ถือหุ้นในรูปแบบของเงินปันผล โดยมี 3 ประเภทดังนี้

1. มูลค่าเงินปันผลต่อหุ้นคงที่ คือจ่ายเงินปันผลต่อหุ้นในจำนวนที่แน่นอน
2. อัตราการจ่ายเงินปันผลคงที่ คือจ่ายปันผลตามสัดส่วนของกำไรในแต่ละปี
3. จำนวนเงินปันผลปกติและเงินปันผลพิเศษ คือจ่ายเงินปันผลปกติ และอาจมีเงินปันผลพิเศษหากกำไรสูงกว่าปกติ

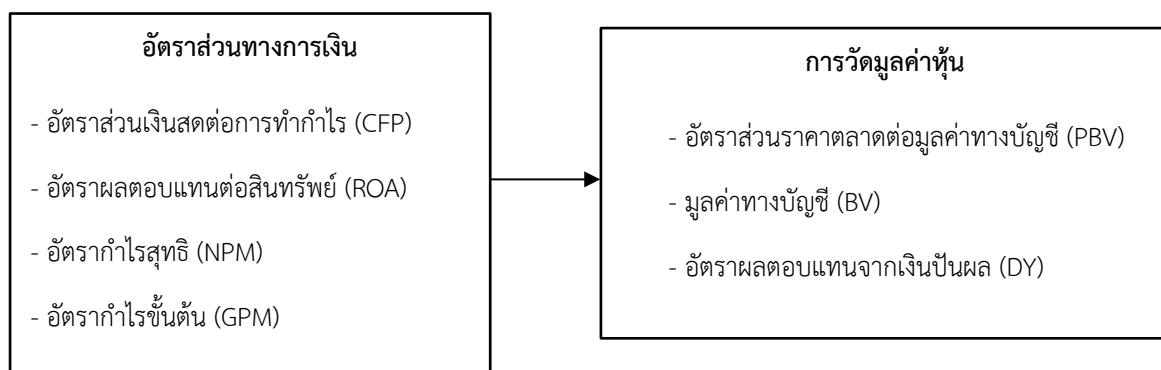
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธีรวัฒน์ ธวัธรัตน์โกสิน (2567) ได้ศึกษาเรื่องกระแสเงินสดความสามารถในการทำกำไรและแนวทางการประเมินมูลค่าหุ้นของกลุ่มอุตสาหกรรมการเงินที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่าอัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี อัตราผลตอบแทนสินทรัพย์ และอัตรากำไรสุทธิ มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับอัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐาปกรณ์ เจียรนนทพิสุทธ์ และ เบญจพร โมกขะเวส (2564) ที่พบว่าอัตราผลตอบแทนสินทรัพย์มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับอัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชีในกลุ่มอุตสาหกรรมอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในทำนองเดียวกัน งานวิจัยของ สุภาวรรณ สุจารี และ จิรพงษ์ จันทรงาม (2565) ได้ศึกษาอัตราส่วนสภาพคล่องและอัตราส่วนที่แสดงความสามารถในการทำกำไรที่มีต่ออัตราส่วนมูลค่าตลาดของกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรม พบว่าอัตรากำไรสุทธิมีอิทธิพลต่ออัตราผลตอบแทนจากเงินปันผลในทิศทางตรงกันข้าม ขณะที่อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมมีอิทธิพลต่ออัตราผลตอบแทนจากเงินปันผลในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งเป็นผลการศึกษาที่คล้ายคลึงกับของ ภาณุพันธุ์ อุดมผล (2561) ที่พบว่าอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการจ่ายเงินปันผลของบริษัทในกลุ่มหุ้นสามัญขนาดใหญ่ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย อย่างไรก็ตามงานวิจัยของ กันยารัตน์ หนองหว่า และ ดารณี เอื้อชนะจิต (2566) ศึกษาผลกระทบของกระแสเงินสดความสามารถในการทำกำไรและความสามารถในการชำระหนี้ที่มีต่อมูลค่าหลักทรัพย์ตามราคาตลาดของบริษัทในกลุ่ม SET 100 พบว่า อัตรากำไรขั้นต้น อัตรากำไรสุทธิ และอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ไม่มี

ความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อมูลค่าหลักทรัพย์ ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษาของ อีรววัฒน์ อัครรัตน์โกสิน (2567) และ ฐาปนกรณ เจียรนนทพิสุทธ์ และ เบญจพร โมกขะเวส (2564) ที่พบความสัมพันธ์เชิงบวกของตัวแปรดังกล่าวกับมูลค่าหลักทรัพย์ นอกจากนี้ อัจฉราพรรณ ศรีสวัสดิ์ (2567) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลการดำเนินงานกับการวัดมูลค่าหุ้นของบริษัทในกลุ่ม SET100 และพบว่าอัตราผลตอบแทนสินทรัพย์และอัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับอัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องของผลการวิจัยในประเด็นนี้

จากงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นถึงความไม่แน่นอนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการประเมินมูลค่าหุ้น โดยมีทั้งงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เป็นบวก งานวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม และงานวิจัยที่ไม่พบความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจัยทางการเงินที่มีผลต่อมูลค่าหลักทรัพย์ยังคงเป็นประเด็นที่ต้องการการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิด

สมมติฐานการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินที่มีต่อการวัดมูลค่าหุ้นของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยกำหนดสมมติฐานการวิจัยไว้จำนวน 3 ข้อ ดังนี้

สมมติฐานที่ 1: อัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร (CFP) อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ (ROA) อัตรากำไรสุทธิ (NPM) อัตรากำไรขั้นต้น (GPM) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV)

สมมติฐานที่ 2: อัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร (CFP) อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ (ROA) อัตรากำไรสุทธิ (NPM) อัตรากำไรขั้นต้น (GPM) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับมูลค่าทางบัญชี (BV)

สมมติฐานที่ 3: อัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร (CFP) อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ (ROA) อัตรากำไรสุทธิ (NPM) อัตรากำไรขั้นต้น (GPM) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราผลตอบแทนจากเงินปันผล (DY)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งได้ทำการตัดบริษัทในกลุ่มกองทุนและกองทรัสต์ ธุรกิจทางการเงิน ธุรกิจประกันภัย ธุรกิจธนาคาร ธุรกิจหลักทรัพย์ จำนวน 145 บริษัท หลักทรัพย์นั้นถูกห้ามซื้อขายเป็นการชั่วคราว จำนวน 13 บริษัท บริษัทจดทะเบียนที่มีข้อมูลไม่ครบถ้วน จำนวน 59 บริษัท บริษัทที่จด

ทะเบียนที่ไม่ได้มีรอบระยะเวลาบัญชีสิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคม จำนวน 23 บริษัท และบริษัทที่อยู่ระหว่างรอฟื้นฟู จำนวน 1 บริษัท คงเหลือกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 464 บริษัท

2. การเก็บและรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากฐานข้อมูลเว็บไซต์ SETSMART โดยได้รวบรวมข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 ถึง พ.ศ. 2566 เพื่อคำนวณค่าตัวแปร ได้แก่ อัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร (CFP) อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (ROA) อัตรากำไรสุทธิ (NPM) อัตรากำไรขั้นต้น (GPM) อัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) มูลค่าทางบัญชี (BV) และอัตราผลตอบแทนจากเงินปันผล (DY)

ตารางที่ 1 ตัวแปรและสูตรการคำนวณ

ชื่อตัวแปร	สัญลักษณ์	สูตรการคำนวณ
ตัวแปรอิสระ (independent variables)		
อัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร	CFP	(กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน × 100) / กำไรจากการดำเนินงาน
อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์	ROA	(กำไรสุทธิ × 100) / สินทรัพย์รวม
อัตรากำไรสุทธิ	NPM	(กำไรสุทธิ × 100) / รายได้รวม
อัตรากำไรขั้นต้น	GPM	(กำไรขั้นต้น × 100) / รายได้จากการขาย
ตัวแปรตาม (dependent variables)		
อัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี	PBV	ราคาตลาดต่อหุ้น / มูลค่าทางบัญชี
มูลค่าทางบัญชี	BV	(สินทรัพย์รวม - หนี้สินรวม) / จำนวนหุ้นสามัญทั้งหมดที่บริษัทออกและเรียกชำระแล้ว
อัตราผลตอบแทนจากเงินปันผล	DY	(มูลค่าเงินปันผลต่อหุ้น × 100) / ราคาหุ้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อตัวแปรตาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) ใช้เพื่อสรุปลักษณะทั่วไปของข้อมูลตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าสูงสุด (Maximum) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้เทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบอิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินที่มีต่อตัวแปรตามทั้งสามรายการ โดยใช้สมการถดถอยพหุคูณ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 วิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรอิสระต่ออัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV)

สมการที่ใช้ในการวิเคราะห์

$$PBV = \beta_0 + \beta_1(CFR) + \beta_2(ROA) + \beta_3(NPM) + \beta_4(GPM) + \varepsilon_1$$

รูปแบบที่ 2 วิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรอิสระต่อมูลค่าทางบัญชี (BV)

สมการที่ใช้ในการวิเคราะห์

$$BV = \beta_0 + \beta_1(CFR) + \beta_2(ROA) + \beta_3(NPM) + \beta_4(GPM) + \varepsilon_2$$

รูปแบบที่ 3 วิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรอิสระต่ออัตราผลตอบแทนจากเงินปันผล (DY)

สมการที่ใช้ในการวิเคราะห์

$$DY = \beta_0 + \beta_1(CFR) + \beta_2(ROA) + \beta_3(NPM) + \beta_4(GPM) + \epsilon_3$$

โดยที่

CFR	คือ อัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร
ROA	คือ อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์
NPM	คือ อัตรากำไรสุทธิ
GPM	คือ อัตรากำไรขั้นต้น
β_0	คือ ค่าคงที่ (Intercept)
$\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$	คือ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย
$\epsilon_1, \epsilon_2, \epsilon_3$	คือ ค่าคลาดเคลื่อนสุ่ม (Error term)

5. ผลการวิจัย

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

Variable	S.D.	MIN	MAX	MEAN
CFP	5,242.05	-166,223.08	39,347.13	10.52
ROA	9.35	-49.52	64.17	6.44
NPM	1,312.71	-9,633.59	44,694.97	41.12
GPM	23.47	-351.19	98.69	23.82
PBV	10.77	0.15	385.21	2.33
BV	24.28	0.00	377.02	9.88
DY	2.96	0.00	26.42	2.80

จากตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ดังนี้

อัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร (CFP) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 5,242.05 ค่าต่ำสุด เท่ากับ -166,223.08 ค่าสูงสุด เท่ากับ 39,347.13 และค่าเฉลี่ย เท่ากับ 10.52

อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (ROA) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 9.35 ค่าต่ำสุด เท่ากับ -49.52 ค่าสูงสุด เท่ากับ 64.17 และค่าเฉลี่ย เท่ากับ 6.44

อัตรากำไรสุทธิ (NPM) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1,312.71 ค่าต่ำสุด เท่ากับ -9,633.59 ค่าสูงสุด เท่ากับ 44,694.97 และค่าเฉลี่ย เท่ากับ 41.12

อัตรากำไรขั้นต้น (GPM) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 23.47 ค่าต่ำสุด เท่ากับ -351.19 ค่าสูงสุด เท่ากับ 98.69 และค่าเฉลี่ย เท่ากับ 23.82

อัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 10.77 ค่าต่ำสุด เท่ากับ 0.15 ค่าสูงสุด เท่ากับ 385.21 และค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.33

มูลค่าทางบัญชี (BV) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 24.28 ค่าต่ำสุด เท่ากับ 0.00 ค่าสูงสุด เท่ากับ 377.02 และค่าเฉลี่ย เท่ากับ 9.88

อัตราผลตอบแทนจากเงินปันผล (DY) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.96 ค่าต่ำสุด เท่ากับ 0.00 ค่าสูงสุด เท่ากับ 26.24 และค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.80

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วย Pearson Correlation

Variable	CFO	ROA	NPM	GPM
CFO	1			
ROA	0.007	1		
NPM	0.000	0.134**	1	
GPM	-0.037	0.342**	0.059*	1

*, ** ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทั้งหมดเพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกันมีค่าอยู่ระหว่าง 0.059 – 0.342 ซึ่งน้อยกว่า 0.80 ทำให้ไม่เกิดปัญหาความสัมพันธ์กันเองของตัวแปรอิสระที่มากเกินไป (Multicollinearity) และจากตารางที่ 4 ตารางที่ 5 และตารางที่ 6 ค่า Variance Inflation Factor (VIF) ของทั้ง 3 ตารางอยู่ระหว่าง 1.002 – 1.150 ซึ่งไม่เกิน 10 (Hair et al., 2010) และค่า Tolerance มีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กันสูงเกินไป (กลยา วานิชย์บัญชา และ วิฐิตา วานิชย์บัญชา, 2564) ดังนั้นจึงสามารถนำตัวแปรอิสระทั้งหมดเข้าสู่การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณได้

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับอัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
CONSTANT	1.759	0.424		4.154	0.000		
CFP	2.302	0.000	0.011	0.419	0.675	0.998	1.002
ROA	0.125	0.033	0.108	3.777	0.000**	0.870	1.150
NPM	-1.045	0.000	-0.001	-0.047	0.962	0.982	1.018
GPM	-0.010	0.013	-0.021	-0.737	0.461	0.882	1.134

R = 0.104, R² = 0.011, ADJ R² = 0.008, F = 3.756, Durbin Watson = 1.994

*, ** ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

จากตารางที่ 4 พบว่าค่า R-Square เท่ากับ 0.011 ซึ่งหมายความว่า อัตราส่วนทางการเงินสามารถอธิบายอัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชีได้ร้อยละ 1.1 ผลการศึกษาพบว่า อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์มีอิทธิพลเชิงบวกต่ออัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในขณะที่อัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร อัตรากำไรสุทธิ และอัตรากำไรขั้นต้น ไม่มีอิทธิพลต่ออัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชีอย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับมูลค่าทางบัญชี

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
CONSTANT	8.088	0.956		8.56	0.000		
CFP	9.532	0.000	0.021	0.786	0.442	0.998	1.002
ROA	0.193	0.074	0.074	2.590	0.010**	0.870	1.150
NPM	-5.922	0.000	-0.003	-0.119	0.906	0.982	1.018
GPM	0.023	0.029	0.022	0.786	0.432	0.882	1.134

R = 0.087, R² = 0.008, ADJ R² = 0.005, F = 2.621, Durbin Watson = 1.989

*, ** ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

จากตารางที่ 5 พบว่าค่า R-Square เท่ากับ 0.008 ซึ่งหมายความว่า ตัวแปรอัตราส่วนทางการเงินสามารถอธิบายมูลค่าทางบัญชีได้ร้อยละ 0.8 ผลการศึกษาพบว่า อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์มีอิทธิพลเชิงบวกต่อมูลค่าทางบัญชีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ขณะที่อัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร อัตรากำไรสุทธิ และอัตรากำไรขั้นต้นไม่มีอิทธิพลต่อมูลค่าทางบัญชีอย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับอัตราผลตอบแทนจากเงินปันผล

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
CONSTANT	1.929	0.097		19.792	0.000		
CFA	7.929	0.000	0.014	0.627	0.531	0.998	1.002
ROA	0.185	0.008	0.583	24.311	0.000**	0.870	1.150
NPM	-7.383	0.000	-0.033	-1.451	0.147	0.982	1.018
GPM	-0.013	0.003	-0.106	-4.442	0.000**	0.882	1.134

R = 0.553, R² = 0.306, ADJ R² = 0.304, F = 152.781, Durbin Watson = 2.009

*, ** ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

จากตารางที่ 6 พบว่าค่า R-Square เท่ากับ 0.306 ซึ่งหมายความว่า อัตราส่วนทางการเงินสามารถอธิบายอัตราผลตอบแทนจากเงินปันผลได้ร้อยละ 30.6 ผลการศึกษาพบว่า อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์มีอิทธิพลเชิงบวกต่ออัตราผลตอบแทนจากเงินปันผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในขณะที่อัตรากำไรขั้นต้นมีอิทธิพลเชิงลบต่ออัตราผลตอบแทนจากเงินปันผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในขณะที่อัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร อัตรากำไรสุทธิ ไม่มีอิทธิพลต่ออัตราผลตอบแทนจากเงินปันผลอย่างมีนัยสำคัญ

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงิน 4 ด้าน ได้แก่ อัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร (CFP), อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (ROA), อัตรากำไรสุทธิ (NPM), และอัตรากำไรขั้นต้น (GPM) ที่มีต่อการวัดมูลค่าหุ้น 3 ด้าน คือ อัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV), มูลค่าทางบัญชี (BV), และอัตราผลตอบแทนจากเงินปันผล (DY) จากการวิเคราะห์ข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย 464 บริษัท คิดเป็นจำนวนทั้งสิ้น 1,392 ข้อมูล สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นสำคัญได้ดังนี้

6.1 อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (ROA) ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ROA เป็นเพียงอัตราส่วนเดียวที่ส่งอิทธิพลเชิงบวกต่อตัวชี้วัดมูลค่าหุ้นทั้ง 3 ด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การที่ ROA มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทั้ง PBV, BV และ DY ชี้ให้เห็นว่า ROA เป็นตัวชี้วัดที่ได้รับความเชื่อมั่นจากนักลงทุนในตลาดทุนไทยอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยในอดีตที่ระบุเหตุผลที่ ROA มีความสำคัญอาจเป็นเพราะไม่ได้วัดเพียงความสามารถในการทำกำไร แต่สะท้อนถึงประสิทธิภาพในการใช้สินทรัพย์ทั้งหมดของกิจการเพื่อสร้างกำไร ซึ่งเป็นข้อมูลที่สมบูรณ์กว่าอัตรากำไรสุทธิ (NPM) ที่อาจถูกบิดเบือนได้จากโครงสร้างทางการเงินหรือรายการพิเศษต่างๆ ดังนั้น นักลงทุนจึงอาจมองว่าบริษัทที่มี ROA สูงคือบริษัทที่มีการบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ และมีแนวโน้มที่จะสร้างผลตอบแทนที่ยั่งยืนได้ในระยะยาว (ฐาปนกรณ์ เจริญนันท์พิสุทธิ์ และ เบญจพร โมกษะเวส, 2564; สุภาวรรณ สุจารี และ จิรพงษ์ จันทรงาม, 2565)

6.2 อัตรากำไรขั้นต้น (GPM) มีอิทธิพลเชิงลบต่ออัตราผลตอบแทนจากเงินปันผล (DY) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แม้ผลการศึกษานี้จะตรงข้ามกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ แต่สามารถอธิบายได้ด้วยหลักการบริหารการเงินสมัยใหม่ กล่าวคือ บริษัทที่มีอัตรากำไรขั้นต้นสูงมักเป็นบริษัทที่อยู่ในช่วงเติบโต (Growth Stage) หรือมีโอกาสนในการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนสูง ดังนั้น แทนที่จะจ่ายกำไรออกมาในรูปของเงินปันผล ผู้บริหารอาจเลือกที่จะนำกำไรกลับไปลงทุนซ้ำ (Reinvestment) เพื่อขยายกิจการ สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน และเพิ่มมูลค่าให้กับผู้ถือหุ้นในระยะยาวผ่านราคาหุ้นที่สูงขึ้นในอนาคต ข้อค้นพบนี้จึงไม่ได้หมายความว่า GPM สูงเป็นสิ่งไม่ดี แต่ชี้ให้นักลงทุนเห็นถึงกลยุทธ์การจัดสรรเงินทุนของบริษัท ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วริยา สุวัญญูโสภณ และ ดารณี เอื้อชนะจิต (2566); อภิญญา มาศ ชมภู และ เบญจพร โมกษะเวส (2564); และ สิริสุดา เนียมนาคน (2556) โดยเฉพาะในส่วนที่อธิบายถึงแนวโน้มของบริษัทที่ให้ความสำคัญกับการเติบโตระยะยาวมากกว่าการจ่ายเงินปันผล ทั้งนี้ ผลลัพธ์ที่ได้จึงควรได้รับการพิจารณาอย่างรอบด้านในการวางแผนลงทุนและการกำหนดนโยบายบริหารจัดการภายในองค์กร

6.3 อัตราส่วนเงินสดต่อการทำกำไร (CFP) และ อัตรากำไรสุทธิ (NPM) ผลการศึกษาให้ข้อค้นพบที่น่าสนใจ คือ NPM และ CFP ไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อตัวชี้วัดมูลค่าหุ้นใดๆ เลย ถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า การที่ NPM ซึ่งเป็นบรรทัดสุดท้ายของงบกำไรขาดทุน และ CFP ซึ่งสะท้อนสภาพคล่องที่สำคัญ กลับไม่ถูกใช้เป็นปัจจัยในการประเมินมูลค่าหุ้น อาจบ่งชี้ได้ว่านักลงทุนในตลาดทุนไทยในยุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับปัจจัยอื่นมากกว่าตัวเลขกำไรและกระแสเงินสดในอดีต นอกจากนี้ การที่แบบจำลองการวิจัยสามารถอธิบายความแปรปรวนของ PBV และ BV ได้น้อยกว่า 1% เป็นการยืนยันว่าอัตราส่วนทางการเงินเพียงไม่กี่ตัวไม่สามารถสะท้อนมูลค่าที่ซับซ้อนของกิจการได้ทั้งหมด นักลงทุนอาจให้ความสำคัญกับโอกาสในการเติบโตในอนาคต, ข่าวสาร, นวัตกรรม, หรือปัจจัยด้านการกำกับดูแลกิจการ มากกว่าผลประกอบการในอดีต รวมถึงนักลงทุนให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มองไม่เห็น (Intangible Factors) ในการประเมินมูลค่าหุ้นในยุคปัจจุบันที่เป็นยุคเศรษฐกิจดิจิทัล มูลค่าของบริษัทไม่ได้มาจากสินทรัพย์ที่จับต้องได้เพียงอย่างเดียว แต่มาจากแบรนด์, เทคโนโลยี, ทรัพย์สินทางปัญญา, และทุนมนุษย์ ซึ่งอัตราส่วนทางการเงินแบบดั้งเดิมไม่สามารถวัดค่าได้ทั้งหมด

ผลการวิจัยนี้ให้ภาพที่ชัดเจนว่า แม้อัตราส่วนทางการเงินยังคงเป็นเครื่องมือที่มาตรฐานและเป็นประโยชน์ต่อการประเมินมูลค่าหุ้นของนักลงทุน แต่การนำไปใช้ต้องอาศัยการตีความที่ลึกซึ้ง จะเห็นได้ว่า ROA ยังคงมีความโดดเด่นในฐานะตัวชี้วัดประสิทธิภาพที่เชื่อถือได้ที่สุด ในขณะที่การขาดอิทธิพลของ NPM และ CFP เป็นสัญญาณที่บ่งชี้ว่าการประเมินมูลค่าหุ้นในปัจจุบันมีความซับซ้อนและต้องพิจารณาปัจจัยเชิงคุณภาพและปัจจัยที่มองไม่เห็นควบคู่กันไปด้วย

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1) นักลงทุนและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถใช้อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (ROA) และอัตรากำไรขั้นต้น (GPM) ของงานวิจัยนี้ในการวิเคราะห์แนวโน้มการเติบโตของตลาดหุ้น รวมถึงการประเมินสถานะทางการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยผ่านอัตราส่วนทางการเงินต่าง ๆ ข้อมูลดังกล่าวสามารถใช้ประกอบการตัดสินใจลงทุนและคัดเลือกบริษัทที่มีศักยภาพในการเติบโตอย่างยั่งยืนและบริหารกำไรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) คณะผู้บริหารสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาและปรับปรุงกลยุทธ์ด้านการดำเนินงานและการบริหารการเงินของบริษัทได้ ผลการวิจัยพบว่า อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (ROA) มีความเชื่อมโยงกับอัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าทางบัญชี (PBV) มูลค่าทางบัญชี (BV) อัตราผลตอบแทนจากเงินปันผล (DY) และอัตรากำไรขั้นต้น (GPM) นอกจากนี้ ยังพบว่าอัตรากำไรขั้นต้นมีความสัมพันธ์กับอัตราผลตอบแทนจากเงินปันผล (DY) การปรับปรุงกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับตัวชี้วัดเหล่านี้จะช่วยให้องค์กรสามารถเพิ่มมูลค่าหุ้นในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารสินทรัพย์และลดภาระหนี้สิน เพื่อปรับปรุงอัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (ROA) ให้เพิ่มสูงขึ้น เป็นต้น

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของงานวิจัย ในการศึกษารoundต่อไป ควรขยายระยะเวลาการวิจัยจาก 3 ปี เป็น 5 ปี เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีความแม่นยำและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

2) เพื่อยกระดับประสิทธิภาพของการวิจัย อาจพิจารณาเพิ่มตัวแปรอิสระ เช่น อัตราผลตอบแทนผู้ถือหุ้น (ROE) อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน (D/E) และอัตราส่วนสภาพคล่อง (Current Ratio) ซึ่งจะช่วยให้ผลการวิจัยมีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

8. เอกสารอ้างอิง

กันยารัตน์ หนองหัว และ ดารณี เอื้อชนะจิต. (2566). ผลกระทบของกระแสเงินสด ความสามารถในการทำกำไร

ความสามารถในการชำระหนี้ที่มีต่อมูลค่าหลักทรัพย์ตามราคาตลาดของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ กลุ่ม Set100. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 9(8), 559-572. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsa-journal/article/view/265473>

กัลยา วานิชย์บัญชา และ จุฑา วานิชย์บัญชา. (2564). การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล.

กรุงเทพมหานคร: สามลดา.

ฉัตรชัย ทิศาดลลิก และ พรชัฐ เจาเบญจกุล. (2564). ประเมินมูลค่าตลาดหลักทรัพย์ด้วย P/E และ Cyclically

Adjusted P/E. สืบค้นเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://storage.googleapis.com/sq-prd-set-mis-cms/common/research/439.pdf>

ชลธิชา แซ่โอ้ว. (2563). ความแม่นยำในการประเมินมูลค่าหุ้นกลุ่มธุรกิจการเงินโดยวิธีสัมพัทธ์ (สารนิพนธ์ปริญญาการจัดการมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล. <https://archive.cm.mahidol.ac.th/handle/123456789/3454>

- ฐาปกรณ์ เจียรนนทพิสุทธ และ เบญจพร โมกขะเวส. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างกระแสเงินสดและความสามารถในการทำกำไรกับการประเมินมูลค่าหุ้นของบริษัทกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้างที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 8(11), 342-359. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/256980>
- ณัฐธิดา แสนมี และ จิรพงษ์ จันทรงาม. (2567). ความสัมพันธ์ของการกำกับดูแลกิจการและสภาพคล่องที่มีผลต่อการประเมินมูลค่าหุ้นของกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรมที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. *วารสารรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 7(2), 292-304. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/polssru/article/view/273781>
- ธีรวัฒน์ ธวัชรัตนโกสิน. (2567). กระแสเงินสด ความสามารถในการทำกำไรและแนวทางการประเมินมูลค่าหุ้นของกลุ่มอุตสาหกรรมการเงินที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 14(1), 39-51. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JGNRU/article/view/266593>
- ปาติดา นิมมณี. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตราการจ่ายเงินปันผลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กรณีศึกษาบริษัทในกลุ่มอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มของประเทศไทย (การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. <http://dspace.bu.ac.th/handle/123456789/2761>
- ภาณุพันธุ์ อุดมผล. (2561). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออัตราการจ่ายเงินปันผลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กรณีศึกษาบริษัทในกลุ่มหุ้นสามัญขนาดใหญ่ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. <http://dspace.bu.ac.th/handle/123456789/2957>
- มนิรา รังสิมาราษฎร. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราส่วนทางการเงินกับอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในหลักทรัพย์ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มธุรกิจพลังงานและสาธารณูปโภค (สารนิพนธ์บัณฑิตมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. <https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/311273>
- วริยา สุภิญโญภาส และ ดารณี เอื้อชนะจิต. (2566). ผลกระทบของอัตราส่วนความสามารถในการทำกำไรและอัตราส่วนโครงสร้างทาง การเงินที่มีต่อราคาหลักทรัพย์และมูลค่าทางการตลาดของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่ม SET 50. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 6(3), 748-763. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/SSRUJPD/article/view/266864>
- วิไลลักษณ์ แสงสุวรรณ. (2564). ความสัมพันธ์ของอัตราส่วนทางการเงินต่อราคาหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่ม SET 100 (สารนิพนธ์บัณฑิตมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. <https://libdoc.dpu.ac.th/thesis/Wilailuck.San.pdf>
- สิริสุดา เนียมนาค. (2556). การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเงินปันผลกับความสามารถในการทำกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (การค้นคว้าอิสระปริญญาธุรกิจมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. <http://www.repository.rmutt.ac.th/handle/123456789/2334>
- สุภาวรรณ สุจารี และ จิรพงษ์ จันทรงาม. (2565). อัตราส่วนสภาพคล่องและอัตราส่วนแสดงความสามารถในการทำกำไรที่มีอิทธิพลต่ออัตราส่วนมูลค่าตลาดของกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรมของกิจการที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(4), 1285-1300. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jmhs1_s/article/view/259232

- อภิญญา มาศ ชมภู และ เบญจพร โมกษะเวส. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการทำกำไรและ
ความสามารถในการบริหารหนี้สินกับการจ่ายเงินปันผลของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย SET 100. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัยพิษณุพนธ์*, 16(3), 58-68. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/Pitchayatat/article/view/249574>
- อรรณพ เชื้อเมืองพาน. (2567). อิทธิพลของอัตราส่วนทางการเงินที่มีผลต่อราคาหลักทรัพย์ของบริษัทจดทะเบียนในตลาด
หลักทรัพย์แห่งประเทศไทยของกลุ่มอุตสาหกรรมบริการ. *วารสารบัญชีปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 9(1),
98-114. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JAR_CRRU/article/view/268242/179713
- อัจฉราพรรณ ศรีสวัสดิ์. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างผลการดำเนินงานกับการวัดมูลค่าหุ้นของบริษัทที่จดทะเบียนใน
ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในกลุ่ม SET100. *วารสารวิชาการเซาธ์อีสท์บางกอก (สาขามนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์)*, 10(2), 13-33. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SB_Journal/article/view/273226
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis* (7th ed.).
New York: Pearson.

การสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์:

กรณีศึกษาชุมชนกวันพะเยา

CREATING VALUE FOR THE TRADITIONAL FISHING LIFESTYLE THROUGH EXPERIENCE-BASED TOURISM ACTIVITIES: A CASE STUDY OF THE KWAN PHAYAO COMMUNITY

พัทธ์ธีรา ผัดวงศ์^{1*} สุพัชรจิต จิตประไพ¹ และ กมล เกียรติพงษ์²

Phatthira Pudwong^{1*} Supatcharajit Jitpraphai² and Kamol Keattipong³

(Received: February 26, 2025; Revised: May 24, 2025; Accepted: June 24, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวันพะเยา และ 2) สร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวันพะเยา โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 6 คน และประชาชนในท้องถิ่น จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น 26 คน ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ทั้งหมด 5 ด้าน คือ 1) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว 3) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางท่องเที่ยว 4) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และ 5) ด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งศักยภาพแต่ละด้านชี้ให้เห็นว่าชุมชนมีความโดดเด่นด้านคุณค่าและความดึงดูดใจของวิถีชีวิตประมง แต่อย่างไรก็ตามยังเผชิญความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการสินทรัพย์ จากศักยภาพและปัญหาดังกล่าวนำมาซึ่งการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ 4 ฐาน ได้แก่ การสร้างบ้านปลา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต การประกอบอาหารพื้นถิ่น และกิจกรรมประมง เป็นการสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์โดยให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ว่าด้วยการแปลงเรื่องราวและเนื้อหาให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์

คำสำคัญ: การสร้างมูลค่า วิถีชีวิตประมง กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์

¹ อาจารย์ คณะการบริการและการท่องเที่ยว วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม

Lecturer, Faculty of Hospitality and Tourism, Siam Technology College.

² อาจารย์ วิทยาลัยนวัตกรรมการอาหารและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Lecturer, College of Food and Hospitality Innovation, Phetchaburi Rajabhat University.

* Corresponding author, e-mail: Phatthirap@siamtechno.ac.th

Abstract

This qualitative research aims to 1) investigate the potential for experience-based tourism management in the area of Kwan Phayao community, and 2) create value for the traditional fishing lifestyle in the Kwan Phayao community through experience-based tourism activities. Key informants consisted of two groups: 6 government officials and 20 local residents, totaling 26 participants. Data were collected through semi-structured interviews and non-participatory observation and analyzed using content analysis. The findings reveal that the community possesses potential for experiential tourism management across five key aspects: 1) accessibility of tourist attraction 2) facilities at tourist attraction 3) tourism value and attractiveness 4) the environment of tourist attraction and 5) management and local community participation in tourist attraction. These potentials highlight the community's distinctive value and the appeal of its fishing lifestyle; however, challenges in environmental and asset management persist. Based on these potentials and challenges, four experiential-based tourism activity bases were designed: the fish house creation; the natural resources conservation and the lifestyle preservation; Making the local food; Weaving the fishing handicrafts. This approach creates value for the traditional fishing lifestyle by enabling tourists to participate in problem-solving, which aligns with the creative economy concept of transforming stories and content into marketable products.

Keywords: Value Creation, Fishing Lifestyle, Tourism Activity Experience-based tourism

1. บทนำ

ประเทศไทยมีชื่อเสียงในฐานะจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยวระดับโลก ด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลาย อาหารอร่อย ธรรมชาติที่สวยงาม และความเป็นมิตรของผู้คน ทำให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาเยือนประเทศไทยทุกปี ส่งผลให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตามความเจริญรุ่งเรืองของการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นนี้มักมาพร้อมกับปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ หากพื้นที่นั้นขาดศักยภาพในการจัดการดูแล เช่น การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิม การกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในเมืองหลักมากกว่าเมืองรอง และการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ให้มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นต้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย สุดาวรรณ หวังศุภกิจโกศล อดีตรัฐมนตรีว่าการท่องเที่ยวและกีฬาได้กล่าวเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 ที่ประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน และแพร่ พบว่า ในปี พ.ศ.2566 ทั้ง 4 จังหวัดมี จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นสูงมากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เมื่อเทียบกับช่วงปี พ.ศ.2556 ก่อนเกิดสถานการณ์ โควิด-19 เนื่องจากการเติบโตของการท่องเที่ยวในเมืองรอง ส่งผลให้การท่องเที่ยวภาคเหนือในปี พ.ศ.2566 ขยายตัวสูงกว่าปี พ.ศ.2562 มากกว่า ร้อยละ 9 โดย 3 จังหวัดอันดับแรกที่มีอัตราการขยายตัวมากที่สุดในกลุ่ม ได้แก่ จังหวัดเชียงราย ร้อยละ 64.86 จังหวัดน่าน ร้อยละ 64.61 และจังหวัดพะเยา ร้อยละ 53.59 ตามลำดับ (Ministry of Tourism and Sports, 2023)

จากสถานการณ์การท่องเที่ยวในช่วงต้นจังหวัดจะเห็นได้ว่าจังหวัดพะเยาเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูงไม่น้อยไปกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือตอนบน ถึงแม้จะถูกกล่าวขานว่าเป็นเมืองทางผ่านก็ตาม โดยจังหวัดพะเยานั้นมีจุดเด่นอยู่ที่ธรรมชาติที่สวยงาม อาทิ กว๊านพะเยา วัดวาวาราม และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น สถาปัตยกรรมล้านนา รวมทั้งศิลปะและประติมากรรมที่โดดเด่นสวยงามแปลกตาเป็นที่

พึงพอใจต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมจังหวัดแห่งนี้ แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยายังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น การขาดการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน การขาดแคลนแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้ชีวิตภายในจังหวัดในระยะเวลาที่ยาวนานได้ และการขาดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวภายในจังหวัดอีกด้วย ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวประมงในจังหวัดพะเยาที่เป็นอัตลักษณ์และอยู่คู่กว๊านพะเยามาเป็นเวลานาน และมีความผูกพันกับกว๊านพะเยา โดยอาศัยทรัพยากรจากกว๊านพะเยาในการดำรงชีวิตที่ยังขาดการได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Sarabun et al., 2020) ซึ่งกว๊านพะเยานั้นมีสถานที่ตั้งที่น่าสนใจและเป็นจุดศูนย์กลางของจังหวัด คือ เขตอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยมีพื้นที่มากถึง 12,831 ไร่ 1 งาน 26.6 ตารางวา และมียาวถึง 15 กิโลเมตร กว้างประมาณ 10 กิโลเมตร มีลักษณะคล้ายคลึงกับกระทะ อันเป็นแหล่งรับน้ำจากลำน้ำ 10 สาย ได้แก่ ลำน้ำแม่ปืม, ลำน้ำแม่เหียน, ลำน้ำแม่ต๋ม, ลำน้ำแม่ตำ, ลำน้ำแม่ต๋อม, ลำน้ำแม่ตุน, ลำน้ำแม่เนาเรือ, ลำน้ำแม่ใส, ลำน้ำแม่ต้า และลำน้ำแม่อิง (Faculty of fisheries, 2004) นอกจากนี้กว๊านพะเยาไม่เพียงแต่เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ของจังหวัดเท่านั้น แต่ยังเป็นบ้านของชาวประมงที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติมาช้านาน เนื่องจากชุมชนโดยรอบกว๊านพะเยามักประกอบอาชีพการทำประมงเป็นหลัก ดังนั้นกว๊านพะเยาเป็นมากกว่าอาชีพและส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งกว๊าน

อย่างไรก็ตาม การประกอบอาชีพชาวประมงของผู้คนในกว๊านพะเยาส่วนใหญ่มักประกอบอาชีพเพื่อการพาณิชย์ และปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวประมงกำลังเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและปริมาณสัตว์น้ำที่เสี่ยงสูญหาย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทำให้เกิดภาวะน้ำแล้งและน้ำท่วม และการแข่งขันจากการประมงเชิงพาณิชย์ที่มากขึ้น ด้วยปัญหาดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อการทำประมงแบบดั้งเดิมและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ดังนั้น การวิจัยนี้จึงตั้งอยู่บนข้อโต้แย้งที่ว่า การจะเปลี่ยนผ่านวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมที่กำลังเผชิญความท้าทายให้กลายเป็นสินทรัพย์ทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการ 'สร้างมูลค่า (Value Creation)' ผ่านแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ซึ่งเริ่มต้นจากการประเมินศักยภาพของชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อออกแบบกิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและเคารพอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนไปพร้อมกัน การวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างโดยการนำเสนอแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการแปลงทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้กลายเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับชุมชนกว๊านพะเยา

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจมุ่งอยากศึกษาเกี่ยวกับประเด็นของวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมของผู้คนชุมชนกว๊านพะเยาว่ามีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดหากมีการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ เนื่องด้วยปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่นักท่องเที่ยวกำลังให้ความสนใจ เพราะเป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งกับชุมชน โดยการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการดูแลและไม่ทำลายทรัพยากร และเก็บความประทับใจจากการเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนนำประสบการณ์ที่ดีเหล่านั้นไปถ่ายทอดและเผยแพร่ต่อผู้อื่น จากกระแสการท่องเที่ยวที่เน้นการสร้างประสบการณ์นั้น ผู้วิจัยมองเห็นถึงความสำคัญของวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตชาวประมงนี้ได้ โดยการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเอาหลักการของการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์มาเป็นแนวทางหลักในการดำเนินการวิจัยเพื่อสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกว๊านพะเยา
2. เพื่อสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกว๊านพะเยา

3. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวความคิดจากการทบทวนวรรณกรรมของนักวิชาการหลากหลายท่าน ดังแนวคิดและทฤษฎีต่อไปนี้

3.1 แนวคิดการสร้างมูลค่าให้กับวัฒนธรรม คือ แกนกลางของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังนั้นการที่จะทำให้ทุนทางวัฒนธรรมเกิดมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นได้นั้น ต้องคำนึงถึงทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ที่มีอยู่ โดยมุ่งเน้นการสร้างคุณค่า (Value Creation) บนพื้นฐานแก่นแท้ของความเป็นไทย วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ส่งผลให้ชุมชนได้มีโอกาสรู้พื้นและเห็นคุณค่าของวิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กำลังจะเลือนหายไป ในสังคมปัจจุบัน เพื่อป้องกันผลกระทบต่อการทรัพยากรที่มีความเสี่ยงหรือจะสูญหาย ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ตลอดจนส่งผ่านความภาคภูมิใจสู่รุ่นลูกหลานต่อไป (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2564) เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นต้นน้ำของห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยชุมชนสามารถนำทุนวัฒนธรรม เช่น เรื่องราว (Story) และเนื้อหา (Content) ของวัฒนธรรม มาสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ หรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างความแตกต่างหรือจุดขายให้กับสินค้า เกิดเป็นสินค้าวัฒนธรรมและทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้าและบริการ (กัลยาณมิตร นรรัตน์พุทธิ, 2562) ดัง Chemsripong and Petmee (2017) ได้ศึกษาการวิจัยเกี่ยวกับประเด็น “การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย: กรณีศึกษาผ้าทอลายโบราณ” โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนและทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากผลิตภัณฑ์

ดังนั้นการสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ จึงเป็นแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม เมื่อผสานกับความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ นำไปสู่ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) หรืออุตสาหกรรมการผลิตที่ต้องพึ่งพาความคิดสร้างสรรค์เป็นวัตถุดิบสำคัญ ซึ่งในประเทศไทย มีภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาเป็นงานช่างสิบหมู่ ทั้งงานประติมากรรม งานจิตรกรรม และงานประณีตศิลป์ อีกทั้งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างงานศิลปหัตถกรรมที่ประณีตวิจิตรอันทรงคุณค่าในแบบดั้งเดิมอยู่แล้ว อาทิ การทอผ้าไหม การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง แม้แต่วงจักสานจากวัตถุดิบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ย่านลิเภา เสื่กกก ไยตาล ไม้ไผ่ กระจุ๊ด ป่านศรนารายณ์ และผักตบชวา คนไทยก็สามารถนำมาสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าได้ทั้งสิ้น ตามแต่ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น แต่เมื่อนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาบวกเพิ่มกับความคิดสร้างสรรค์ สร้างสรรค์ให้มีคุณค่าแตกต่างไปจากเดิม ก็ก่อให้เกิดสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสูงกว่าเดิมหลายเท่าตัว เช่น จิม ทอมป์สัน ตำนานผ้าไหม แบรินไทยในยุคแรก ๆ ที่นำผ้าไหมมาออกแบบใหม่ให้โดดเด่นทันสมัยจนกลายเป็นสินค้าสุดหรูที่ตลาดไปทั่วโลก (กัลยาณมิตร นรรัตน์พุทธิ, 2562)

อย่างไรก็ตามการสร้างสรรคผลงาน หรือการสร้างมูลค่าให้กับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น จะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในชุมชน และการที่จะนำเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าต้องมีการประเมินศักยภาพของชุมชนและวัฒนธรรมที่สามารถนำมาต่อยอดได้ โดยสามารถประเมินได้จากทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความต้องการของชุมชน และผลกระทบต่อวัฒนธรรมที่อาจมีความเสี่ยงต่อการสูญหายในอนาคต รวมทั้งการสร้างแบรนด์ชุมชน ซึ่งเป็นกลยุทธ์การตลาด (Marketing strategy) อย่างหนึ่ง โดย Serirat (1999) ได้กล่าวเกี่ยวกับกลยุทธ์การตลาดไว้ว่า การตลาดเป็นกลไกที่ชุมชนต้องดำเนินการเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ทรัพยากรที่มีอยู่และส่งต่อแก่นักท่องเที่ยว เพื่อทำให้เกิดความสัมพันธ์และการตอบสนองเชิงบวก นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ ใช้สินค้าหรือบริการอย่างต่อเนื่อง อันส่งผล

ให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงาน และยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของสินค้าออกไปสู่สายตาของนักท่องเที่ยว สร้างการจดจำ ความน่าเชื่อถือในสินค้า ไม่ว่าสินค้านั้น ๆ จะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม อาจอยู่ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ การบริการ หรืออยู่ในรูปแบบของชุมชนท่องเที่ยว เมื่อผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นก็จะสร้างโอกาสทำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวนี้ถึงสถานที่แห่งนั้นเป็นที่แรก

3.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experiential Tourism) คือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวขนาดเล็กและผู้ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ โดยคำนึงถึงแลกเปลี่ยนเรียนรู้เอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การทดสอบรสชาติ และการสัมผัส Pleerux and Nakpathom (2020) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเด็น “การศึกษาโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย” และ “ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรีและตราด” กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์นี้จะก่อให้เกิดกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความตั้งใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกับคนในชุมชนหรือเจ้าของวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์รูปแบบต่าง ๆ ในอีกด้านหนึ่ง คือ มีรูปแบบการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่นำไปสู่ความยั่งยืน เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวต่างมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการดูแลและไม่ทำลายทรัพยากร และเก็บความประทับใจจากการเข้าร่วมกิจกรรม และนำประสบการณ์ที่ดีเหล่านั้นไปถ่ายทอดและเผยแพร่ต่อผู้อื่น โดย Davar (2010) ได้กำหนดเกณฑ์ในการจำแนกแหล่งท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ทั้งหมด 12 เกณฑ์ ดังนี้

- 1) นำเสนอวิถีชีวิตคนท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น มรดกที่มีชีวิต เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางศิลปะและความงาม
- 2) ส่งเสริมบทบาทและประสบการณ์ทางบวกจากกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 3) มีวิธีการสร้างการปฏิสัมพันธ์และเครื่องมือที่หลากหลายโดยใช้กระบวนการการเรียนรู้เป็นตัวเสริม
- 4) มีการไตร่ตรองแนวคิดและเรื่องราวอย่างระมัดระวัง ซึ่งสามารถทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประหลาดใจ
- 5) ให้นักท่องเที่ยวได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 มากเท่าที่จะทำได้ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การทดสอบรสชาติ และการสัมผัส จากการเข้าร่วมกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว
- 6) จัดกลุ่มนักท่องเที่ยวให้เล็ก เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้สูงสุด
- 7) ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวจะเกี่ยวพันกับความรู้ของผู้นำเที่ยวและคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งส่งผ่านทางการตีความ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก หรือทรัพยากรที่มีอยู่เฉพาะท้องถิ่น โดยนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และมีส่วนร่วมกับคนในชุมชนได้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 8) เกิดเป็นความทรงจำจากการสร้างประสบการณ์ที่สามารถจับต้องได้
- 9) กิจกรรมที่จัดขึ้นควรมีความง่ายและดำเนินการอย่างระมัดระวัง ซึ่งในแหล่งท่องเที่ยวควรมี 1 หรือ 2 กิจกรรม ซึ่งจะทำให้ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่กับกิจกรรมเหล่านั้น
- 10) มีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายและผู้นำเที่ยวต้องมีความรู้และสามารถถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวได้
- 11) มีการพัฒนาและสร้างกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความตื่นเต้น เช่น การทำอาหารท้องถิ่น โดยมีการเล่าตำนานหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับอาหารเหล่านั้น
- 12) นักท่องเที่ยวต้องได้รับความประทับใจสูงสุด

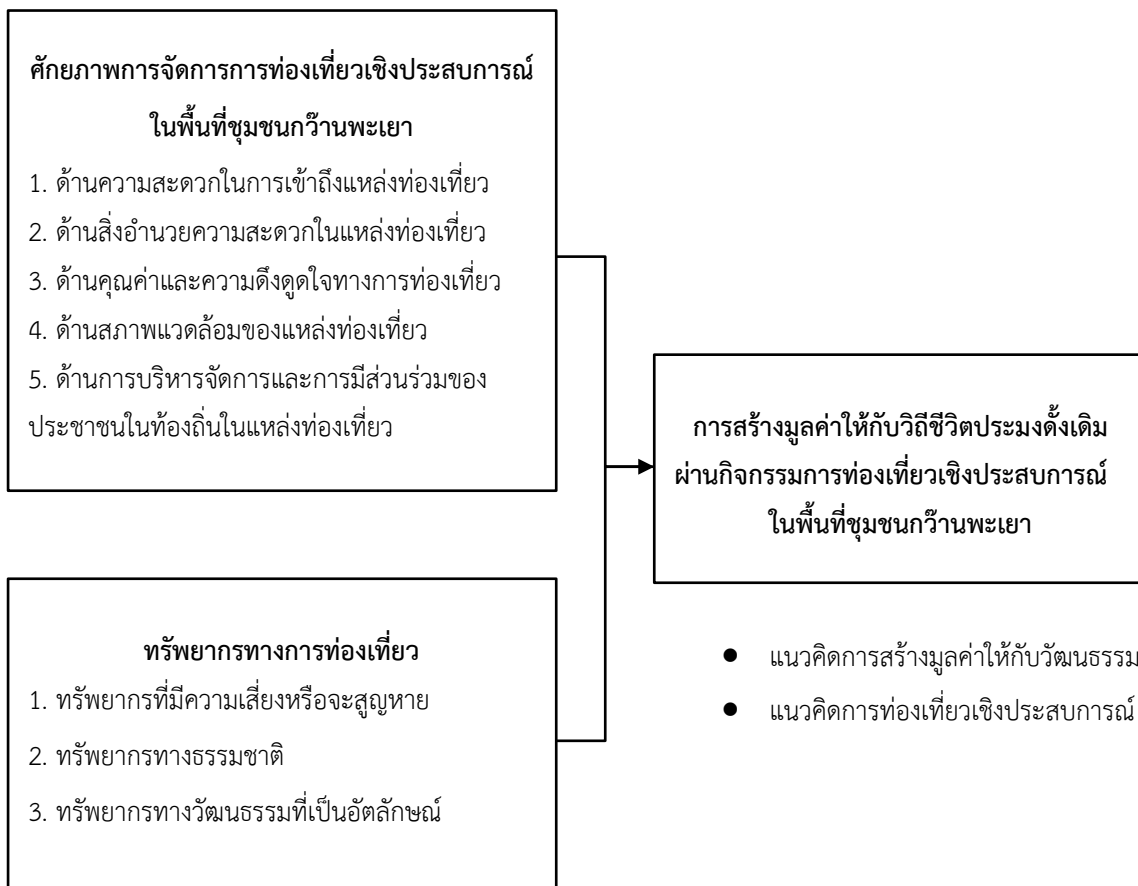
ดังนั้นจากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จึงมีความหมายคือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวและผู้ดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน โดยจะต้องคำนึงถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มี ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การทดสอบรสชาติ และการสัมผัส ตลอดจนมีการพัฒนาและสร้างกิจกรรมเพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับความตื่นเต้น อันส่งผลให้เกิดความทรงจำจากการสร้างประสบการณ์ที่สามารถจับต้องได้และได้รับความประทับใจสูงสุด

3.3 ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management Potential)

ก่อนที่จะออกแบบกิจกรรมเชิงประสบการณ์เพื่อสร้างมูลค่าได้นั้น ขั้นตอนแรกที่สำคัญคือการประเมินศักยภาพและความพร้อมของชุมชนอย่างเป็นระบบ การประเมินศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวจึงเป็นรากฐานที่สำคัญ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2562) กล่าวเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวไว้ว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวมีปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจ 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 4) ด้านการรักษาความปลอดภัย 5) ด้านการตลาดการท่องเที่ยว และ 6) ด้านการบริหารจัดการนักท่องเที่ยว และจากงานวิจัยในอดีตพบว่า หลักเกณฑ์การพิจารณาและการกำหนดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญของลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต 2) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว 3) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่าง ๆ ระบบไฟฟ้าประปา โทรศัพท์และการรักษาความปลอดภัย 4) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ระบบนิเวศ และสภาพอื่น ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว 5) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การบริหารจัดการด้านพื้นที่ การบริหารจัดการด้านบริการสาธารณูปโภค และการบริหารจัดการปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (Swangkong, 2015; Srirathu, 2008) จากหลักการและเกณฑ์การจัดการการท่องเที่ยวในข้างต้น สามารถสังเคราะห์กรอบการประเมินศักยภาพที่ครอบคลุมได้ 5 ด้านหลัก ในงานวิจัยนี้ได้แก่: 1) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว, 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก, 3) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว, 4) ด้านสภาพแวดล้อม, และ 5) ด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งการประเมินตามกรอบนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงจุดแข็งที่ควรนำมาต่อยอดและจุดอ่อนที่ต้องได้รับการแก้ไขได้

3.4 กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดทั้งสามเข้าด้วยกันเป็นกระบวนการที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล กล่าวคือ การสร้างมูลค่า (Value Creation) ให้กับทุนทางวัฒนธรรมอย่างวิถีชีวิตประมงนั้น ต้องอาศัยการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experiential Tourism) เป็นเครื่องมือสำคัญ อย่างไรก็ตาม การจะออกแบบกิจกรรมเชิงประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการประเมิน ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management Potential) ของชุมชนอย่างรอบด้านก่อน เพื่อให้แน่ใจว่ากิจกรรมที่ออกแบบนั้น ตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริงและตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง กรอบแนวคิดของการวิจัยนี้จึงเป็นการบูรณาการแนวคิดทั้งสามเข้าด้วยกันเป็นกระบวนการเดียว ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัยนี้ (Key Informants) มีจำนวน 26 คน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม และเลือกตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) แบบเจาะจง (Purposive Sampling) การเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีเหตุผลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการจริงในพื้นที่ ดังนี้

1) หน่วยงานภาครัฐ (จำนวน 6 คน): จากเทศบาลเมืองพะเยา จำนวน 2 คน, สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพะเยา จำนวน 2 คน, สำนักงานประมงจังหวัดพะเยา จำนวน 2 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงนโยบาย, ยุทธศาสตร์, และมุมมองภาพรวม (Macro-level perspective) ของการพัฒนาในพื้นที่

2) ประชาชนในท้องถิ่น (จำนวน 20 คน): ประกอบด้วยชาวประมงท้องถิ่น จำนวน 10 คน และกลุ่มผู้ผลิตปลาสามพะเยา จำนวน 10 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวิถีชีวิตจริง, ภูมิปัญญา, ความท้าทาย, และความต้องการจากมุมมองของคนในชุมชน (Micro-level perspective)

4.2 การสร้างและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับหลักการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพจากนักวิชาการสองท่าน คือ Chantavanich (2016) และ Phothisita (2013) ทำให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้ได้สองเครื่องมือ คือ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) และ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ดังนี้

1) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะทำการเข้าไปทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยจะมีชุดคำถามแบบกึ่งโครงสร้างเตรียมไปด้วยและทำการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เพื่อสร้างความเป็นกันเองและยืดหยุ่นในการตอบคำถามของผู้ให้ข้อมูลหลัก

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับกลุ่มตัวอย่าง แต่จะทำการสังเกตพฤติกรรมการดำเนินการ สภาพแวดล้อม วิธีคิด และองค์ประกอบอื่น ๆ ตามสถานการณ์ที่ปรากฏด้วยการจดบันทึก

4.3 การเก็บและรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีวิธีการดำเนินการแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

1) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูล queผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ การสร้างมูลค่า (Value Creation) การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experiential Tourism) ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism management potential) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประเด็นของกิจกรรมการท่องเที่ยว จากเอกสาร การวิจัย หนังสือ และสื่อต่าง ๆ

2) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลส่วนนี้ ผู้วิจัยได้จากการลงพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยา โดยการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) ซึ่งในทางปฏิบัติมีความใกล้เคียงอย่างยิ่งกับ การวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) เป็นเทคนิคหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมด 6 ขั้นตอน ตามแนวทางของ Braun and Clarke (2006) ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวทางที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ดังนี้ 1) การทำความเข้าใจกับข้อมูล 2) การสร้างรหัสเบื้องต้น 3) การค้นหาแก่นสาระ 4) การทบทวนแก่นสาระ 5) การนิยามและตั้งชื่อแก่นสาระ และ 6) การเขียนรายงาน

5. ผลการวิจัย

5.1 ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยา

1) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

กวีานพะเยาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดพะเยาและเป็นที่รู้จักกันดีในเรื่องความสวยงามของธรรมชาติ และวิถีชีวิตประมง ซึ่งด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของกวีานพะเยาถือว่าอยู่ในระดับดี เนื่องจากมีปัจจัยหลายประการที่ส่งเสริมให้การเดินทางมาเที่ยวชมกวีานพะเยาเป็นไปอย่างสะดวกสบาย โดยสามารถแบ่งการเดินทางออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1) การเดินทางโดยรถยนต์ กว๊านพะเยามีสถานที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองจังหวัดพะเยา ซึ่งการเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวหรือรถเช่าจึงเป็นทางเลือกที่สะดวกที่สุด ดังผลการสัมภาษณ์ของหน่วยงานภาครัฐคนที่ 1 (A1) และคนที่ 3 (A3) กล่าวว่า “จังหวัดพะเยามีถนนหลายสายเชื่อมต่อมายังตัวเมืองพะเยา และมีป้ายบอกทางชัดเจน จึงสะดวกต่อการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา” ตลอดจนการเดินทางโดยรถยนต์ยังมีความคล่องตัวและใช้ระยะเวลาในการเดินทางไม่มากเมื่อเทียบกับการเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางหรือการขนส่งสาธารณะภายในจังหวัด

1.2) การเดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง จากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐและประชาชนในท้องถิ่นพบว่าหน่วยงานรัฐคนที่ 1 (A1), 4 (A4) และประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 15 (B15) กล่าวว่า “จังหวัดพะเยามีรถโดยสารประจำทางหลายสายวิ่งเชื่อมระหว่างจังหวัดพะเยากับจังหวัดใกล้เคียง คือ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำปาง เป็นต้น และเมื่อเดินทางมาถึงยังตัวเมืองพะเยา นักท่องเที่ยวสามารถต่อรถสองแถวเข้าไปยังบริเวณกว๊านพะเยาได้” ซึ่งเป็นไปตามผลของการสังเกตการณ์พบว่ามีการเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางจริงตามผลสัมภาษณ์ แต่อาจต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางหรือรอเวลาพอสมควร เนื่องจากออร์รถโดยสารทั้งประจำทางและไม่ประจำทางมีจำนวนที่ไม่มากนัก เหตุผลอาจมาจากจำนวนของนักท่องเที่ยวและการใช้รถโดยสารมีไม่มาก เมื่อเทียบกับผู้ให้บริการรถโดยสาร

อย่างไรก็ตามด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวกว๊านพะเยาถือว่ามีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งเสริมทางการท่องเที่ยวและการเดินทางสะดวก ทำให้กว๊านพะเยาเป็นอีกหนึ่งจุดหมายปลายทางที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม

2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

จังหวัดพะเยาเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยมีจุดเด่นอยู่ที่วัฒนธรรม วิถีชีวิต และธรรมชาติที่สวยงาม อาทิ กว๊านพะเยา วัดวาวาราม และชุมชนที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ จากการสัมภาษณ์ในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว พบว่าประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 4 (B4) และ 7 (B7) กล่าวว่า “สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวภายในจังหวัดพะเยามีจุดบริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและยังมีการให้บริการเกี่ยวกับรถรางชมเมือง ชมแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย แต่การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว ยังขาดความต่อเนื่อง” นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐคนที่ 2 (A2) และ 4 (A4) กล่าวเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกในกว๊านพะเยาไว้ว่า

“...กว๊านพะเยามีพื้นที่ให้บริการจอดรถแก่นักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทั้งที่เป็นพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ของร้านอาหาร และมีร้านอาหารให้บริการจำนวนมากซึ่งเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งร้านอาหารที่ติดริมกว๊านพะเยา และร้านอาหารท้องถิ่น ส่วนในด้านที่พักก็มีทั้งโรงแรม เกสต์เฮาส์ และโฮมสเตย์ให้บริการ ตลอดจนยังมีกิจกรรมท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เลือกทำอีกด้วย เช่น ล่องเรือชมกว๊านพะเยา ชมวัดกลางน้ำ และปั่นจักรยานชมพระอาทิตย์ตกดินยามเย็น เป็นต้น...”

อย่างไรก็ตามจากการสังเกตการณ์จะเห็นได้ว่ามีสิ่งอำนวยความสะดวกจำนวนมากในเขตตัวเมืองและบริเวณริมกว๊านพะเยาที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ขาดการพัฒนาทางด้านภูมิทัศน์และโครงสร้างพื้นฐานพื้นที่โดยรอบกว๊านที่ไม่ใช่เขตตัวเมืองให้เอื้อต่อการเดินทางหรือการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในเขตชุมชนพื้นที่ใกล้เคียง

3) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

คุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา หน่วยงานภาครัฐคนที่ 2 (A2) กล่าวว่า “จังหวัดพะเยาเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่หลากหลาย หากพูดถึงในเมืองพะเยาแล้วนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักนึกถึงกว๊านพะเยาเป็นที่แรก” และนอกจากนี้เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวกว๊านพะเยา

จะเห็นชาวบ้านออกเรือหาปลา ตกปลาตามริมกว๊าน เป็นภาพที่นักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นได้ในทุกวันที่มาท่องเที่ยว ดังนั้นสิ่งที่ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยานั้นก็คือ “วิถีชีวิตชาวประมง” ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนกว๊านพะเยา และยังถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นในภาคเหนือตอนบนที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปสัมผัสกลิ่นอายและเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตได้ ดังประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 5 (B5), 12 (B12) และหน่วยงานภาครัฐคนที่ 5 (A5) กล่าวว่า “วิสาหกิจชุมชนประมงพื้นบ้านรักกว๊านพะเยา เป็นวิสาหกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีชุมชน โดยใช้วิถีประมงควบคู่ไปกับกว๊านพะเยา ชาวบ้านในพื้นที่นี้จะออกจากบ้านแต่เช้าและเดินทางไปยังกว๊าน วางตะข่าย หาปลาทอดแห เพื่อหากุ้งฝอย และปลาที่มีความหลากหลาย” ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นทุนทางธรรมชาติของกว๊านพะเยา ส่วนวิธีการหาปลาในกว๊านจะเป็นการเรียนรู้และสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย จนกลายมาเป็นการท่องเที่ยววิถีชุมชนในปัจจุบัน

แต่อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตประมงก็ยังไม่ได้รับการต่อยอดให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวมากเท่าที่ควร เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาท่องเที่ยวและใช้ชีวิตร่วมกับคนในท้องถิ่นเป็นระยะเวลานาน จากการสัมภาษณ์ประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 7 (B7) กล่าวว่า “นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาท่องเที่ยวจะระยะสั้น ครึ่งวัน หรือ หนึ่งวันเท่านั้น หรือจะมาเฉพาะในช่วงฤดูกาลการท่องเที่ยวในเดือน พฤศจิกายนและธันวาคม ซึ่งจริง ๆ แล้วจังหวัดพะเยาสามารถท่องเที่ยวได้ตลอดปี” ทั้ง ๆ ที่ภายในกว๊านพะเยามีแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถานในกว๊านพะเยา พ้อมขุนจำเมือง บ้านโบราณคุณหลวง บ่อสุ่น และวัดโลกอาราม ประวัติมากกว่า 500 กว่าปี ตลอดจนการทำปลาหมักของกลุ่มผู้ผลิตปลาหมักในชุมชนใกล้เคียงอีกด้วย

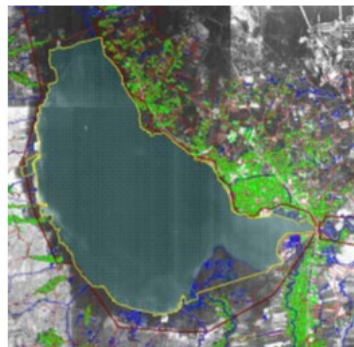
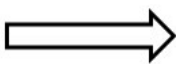
นอกจากนี้จากผลการสังเกตการณ์ พบว่าคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวในกว๊านพะเยามีความเป็นเอกลักษณ์ในด้านวิถีชีวิตและเหมาะแก่การนำมาสร้างเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวภายในจังหวัดพะเยาในระยะยาวได้

4) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยาถือได้ว่าอยู่ในช่วงที่กำลังเติบโตไปในทิศทางที่ดี แต่อย่างไรก็ตามในด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวยังได้รับผลกระทบทั้งในด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ จากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐคนที่ 6 (A6) กล่าวว่า “กว๊านพะเยาพบปัญหาเกี่ยวกับปัญหาการตื้นเขินของน้ำ ปัญหาการขยายตัวของวัชพืชในบริเวณแหล่งน้ำ ปัญหาคุณภาพน้ำที่ไม่สะอาด ปัญหาปริมาณสัตว์น้ำลดลง หรือพันธุ์ปลาบางชนิดหายไป และปัญหาก็แล้ว แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2567 ที่กลับพบปัญหาน้ำท่วม และฝนตกหนัก” ดังปรากฏในรูปภาพที่ 1 ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตประมงและกลุ่มผู้ผลิตปลาหมักในชุมชนกว๊านพะเยา เนื่องจากกว๊านพะเยาเป็นแหล่งทรัพยากรหลักในการดำรงชีวิตหรือกิจวัตรประจำวันของชาวประมงอย่างมาก ดังผลการสัมภาษณ์ของประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 8 (B8) กล่าวว่า “หากเกิดปัญหาทางแหล่งน้ำ อาจส่งผลกระทบต่อจำนวนปลาที่ลดลงและต้องนำเข้าปลาจากแหล่งอื่นมาในชุมชน เพื่อนำมาผลิตปลาหมักให้เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้าหรือนักท่องเที่ยว” นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของการทิ้งขยะ และการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำทำให้คุณภาพน้ำในกว๊านพะเยาเสื่อมโทรมลง เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากและสิ่งอำนวยความสะดวกอาจไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลหรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการใช้สถานที่ในบริเวณกว๊านพะเยาเพื่อการจัดกิจกรรม และเทศกาลต่าง ๆ ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ดีที่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวภายในจังหวัด และทำให้คนในพื้นที่เกิดอาชีพและรายได้

- ปัญหาการตื่นเงิน
- ปัญหาการขยายตัวของวัชพืช
- ปัญหาคุณภาพน้ำ
- ปัญหาปริมาณสัตว์น้ำลดลง
- ปัญหาปริมาณน้ำไม่เพียงพอในช่วงฤดูแล้ง

ภาพที่ 2 ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

(ที่มา: สำนักงานประมงจังหวัดพะเยา, 2561)

2. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต จากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐคนที่ 3 (A3) และประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 10 (B10) และ 18 (B18) พบว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการสัมผัสวิถีชีวิตชาวประมงทำให้ชาวประมงบางส่วนต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเดิมจากที่ประกอบเพื่อเลี้ยงชีพ แปรรูป ก็หันไปทำในเชิงพาณิชย์มากยิ่งขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นส่วนตัวและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดำรงอยู่” ตลอดจนทำให้เกิดการเปลี่ยนอาชีพ และขาดการสืบทอดวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมในพื้นที่กว๊านพะเยา ดังนั้นจากการสังเกตการณ์จึงทำให้เห็นช่องทางการแก้ไขปัญห การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมนี้ไว้ได้โดยการทำในวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมมาสร้างเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์เพื่อลดช่องว่างระหว่างคนในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการท่องเที่ยวและวิถีชีวิตประมงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์สามารถช่วยให้ทั้งสองส่วนเกิดการปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้วิถีชีวิตการท่องเที่ยวยร่วมกันอย่างสมดุลและยั่งยืน อันก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและอนุรักษ์วิถีชีวิตประมงดั้งเดิมให้คงอยู่สืบไป

5) ด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์ประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 1 (B1) 2 (B2) และ 8 (B8) ด้านการบริหารจัดการวิถีชีวิตพื้นถิ่น พบว่าชาวประมงในจังหวัดพะเยาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงในกว๊านพะเยา และวิถีชีวิตชาวประมงมีความผูกพันกับกว๊านพะเยามาช้านาน โดยอาศัยทรัพยากรจากกว๊านพะเยาในการดำรงชีวิต แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวประมงกำลังเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและปริมาณสัตว์น้ำที่ลดลง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทำให้เกิดภาวะน้ำแล้งและน้ำท่วม และการแข่งขันจากการประมงเชิงพาณิชย์ ทำให้ชาวบ้านเล็งเห็นถึงปัญหาที่มีผลต่อความเสี่ยงของการสูญเสียของสัตว์น้ำ อันส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ผลิตปลาสำพะเยาอีกด้วย อย่างไรก็ตามถึงจะเกิดปัญหาเหล่านี้ขึ้น ประชาชนในท้องถิ่นยังร่วมมือกันในการช่วยดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเอาไว้ นอกจากนี้ชุมชนยังได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือทั้งในเรื่องของโครงการส่งเสริมอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบกว๊านให้สวยงามและน่าท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น อันส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกว๊านพะเยา

ตารางที่ 1 ผลการสังเกตการณ์ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยา

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	✓	
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	✓	
ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว	✓	
ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	✓	
ด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว	✓	
ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
ทรัพยากรที่มีความเสี่ยงหรือจะสูญหาย	✓	
ทรัพยากรทางธรรมชาติ	✓	
ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์	✓	

5.2 การสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยา

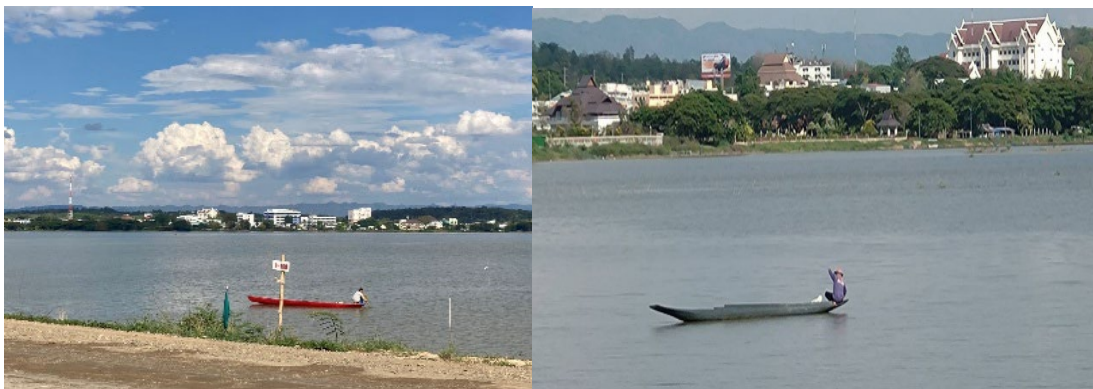
จากศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยาจะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตประมงดั้งเดิมมีความสำคัญและเป็นเอกลักษณ์อยู่คู่กับกวีานพะเยามาเป็นเวลานานตั้งแต่สมัยอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถนำมาสร้างมูลค่าให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยาได้ โดยคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลัก ดังกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยาต่อไปนี้

กิจกรรมฐานที่ 1 การสร้างบ้านปลา (พุ่มผักกักบ้านปลาแดนอาทิตย์อัสดง) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำที่มีความเสี่ยงหรือจะสูญหาย เนื่องจากสัตว์น้ำนั้นมีความสำคัญต่อความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำและวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมของท้องถิ่น ตลอดจนยังส่งเสริมให้เกิดอาชีพและรายได้แก่ชุมชนจากการผลิตปลาสดอันเป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นชื่อของจังหวัดพะเยา ดังนั้นกิจกรรมในฐานนี้จึงมีแนวคิดในการดำเนินกิจกรรม โดยการกำหนดพื้นที่ในกวีานพะเยาสำหรับเลี้ยงและอนุรักษ์ปลาน้ำจืดที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่กระบวนการเตรียมวัสดุ ออกแบบ และวางแผนบ้านปลา ด้วยรูปแบบการสร้างบ้านปลาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ร่วมกับการให้ความรู้และความสำคัญของบ้านปลา พร้อมกำหนดช่วงเวลาในการทำกิจกรรมในช่วงพระอาทิตย์ตกดิน เพื่อชมพระอาทิตย์ 3 ดวงที่สะท้อนจากผืนน้ำ

ภาพที่ 3 ทำบ้านให้ปลา ณ สะดือกลางกวีานพะเยา (ที่มา: เนชั่นทีวี, 2561)

กิจกรรมฐานที่ 2 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต (เชื่อมนภาสู่ถิ่นพะเยา) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นต้นทุนเดิมของทรัพยากรทางธรรมชาติในกว๊านพะเยาที่คงอยู่โดยการผสมผสานเอาวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมเข้ามาสอดแทรกในกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างธรรมชาติและวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ดังมีแนวคิดริเริ่มมาจากความต้องการอยากเผยแพร่องค์ความรู้และสร้างจิตสำนึกร่วมต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและการดำรงชีวิต คือ การฟังเรื่องเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ชน ปรากฏชาวบ้านในโฮงเฮินกว๊านพะเยา และชมความสมบูรณ์ของพันธุ์สัตว์รอบกว๊านพะเยา จากเสียงปลาที่เกิดจากฤดูผสมพันธุ์ เสียงจากนกที่อาศัยอยู่รอบกว๊านพะเยา และเสียงชีวิตของผู้คนในพื้นที่รอบกว๊าน ในการแสดงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตพื้นถิ่นของประมงน้ำจืดร่วมกับกิจกรรมริมกว๊านพะเยา เช่น การตกบาตรข้าวเหนียว กาดริมกว๊าน อนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง และบ้านนิทานต้นไม้ เป็นต้น

ภาพที่ 4 บรรยากาศและวิถีชีวิตประมงดั้งเดิม

กิจกรรมฐานที่ 3 กระทบกอบอาหารพื้นถิ่น (เส้นทางรสอาหารแห่งวิถีกว๊านพะเยา) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นการผสมผสานระหว่างต้นทุนเดิมของทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ปลาในกว๊านพะเยา และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาหารท้องถิ่น ดังนั้นกิจกรรมในฐานนี้ จึงเป็นการหยิบยกเอาภูมิปัญญาการถนอมอาหารแบบง่ายของคนในท้องถิ่นมาเสนอในรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ด้วยแนวคิดการออกแบบประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับวัตถุดิบท้องถิ่น โดยการพานักท่องเที่ยวเยี่ยมชมตลาดสดในพื้นที่ที่เป็นแหล่งจำหน่ายอาหาร และการเยี่ยมชมฟาร์มเพาะเลี้ยงวัตถุดิบ รวมถึงเรียนรู้วัตถุดิบพื้นเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในพื้นที่นั้น ๆ เช่น ชนิดของสัตว์น้ำในกว๊านพะเยา และพืชพื้นถิ่น เป็นต้น พร้อมทั้งสัมผัสภูมิปัญญาการถนอมอาหารและการประกอบอาหารท้องถิ่น ซึ่งการทำปลาหมักนั้นถือได้ว่าเป็นอาหารพื้นบ้านเมืองเหนือโบราณดังปรากฏในภาพที่ 4 นี้ โดยการนำปลา หรือเนื้อปลามาหมกเข้ากับเกลือ ข้าว และกระเทียม นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาหารท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น กุ้งเต้น หรือรายการอาหารที่คำนึงถึงฤดูกาลของวัตถุดิบและฤดูกาลหรือช่วงใดช่วงหนึ่งเท่านั้น เป็นต้น โดยมีคนท้องถิ่นเป็นผู้สอน

ภาพที่ 5 ปลาสามเมืองพะเยา

กิจกรรมฐานที่ 4 หัตถกรรมประมง (ถักถอศิลปหัตถกรรมวิถีประมงน้ำจืด) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น อุปกรณ์ในการหาปลา และเรือหาปลา เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมในชุมชนกว๊านพะเยา ดังนั้นแนวคิดการดำเนินกิจกรรมฐานนี้จึงมาจากอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาชาวบ้านประมงท้องถิ่น โดยให้นักท่องเที่ยวได้รับฟัง เรียนรู้ และสัมผัสกระบวนการงานฝีมือที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวิถีการจับปลาและการใช้ทรัพยากรน้ำจืดแบบดั้งเดิม ตลอดจนได้ลงมือทำเครื่องมือประมงจากไม้ไผ่ด้วยตนเอง โดยมีช่างฝีมือท้องถิ่นในชุมชนเป็นผู้สอน อาทิ การทำแห ตาข่าย หรือกระชु เป็นต้น รวมทั้งยังสามารถให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองทำอุปกรณ์ตกปลาที่ใช้ในอดีต อาทิ เบ็ดตกปลาหรือการทำวนตกปลาแบบพื้นบ้าน พร้อมกับการลงตกปลากับชาวประมงท้องถิ่น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวสามารถรังสรรค์จิตรกรรมวิถีประมงลงบนผลงานของตนเองได้อีกด้วย

ตารางที่ 2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกว๊านพะเยา

ทรัพยากร	คุณสมบัติ	กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์
ทรัพยากรที่มีความเสี่ยงหรือจะสูญหาย	1. พันธุ์ปลาเฉพาะถิ่นเสี่ยงสูญพันธุ์ 2. วิถีชีวิตประมงน้ำจืด 3. เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา	ฐานที่ 1: พุ่มพักฮักบ้านปลาแดนอาทิตย์อัสดง <u>แนวคิดกิจกรรม</u> สร้างพื้นที่ในกว๊านพะเยาสำหรับเลี้ยงและอนุรักษ์ปลาน้ำจืดที่เปิดให้นักท่องเที่ยวและชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการเตรียมวัสดุออกแบบ และวางแผนบ้านปลา ด้วยรูปแบบการสร้างบ้านปลาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ร่วมกับการให้ความรู้และความสำคัญของบ้านปลา
ทรัพยากรทางธรรมชาติ	1. การวางข่ายบ้านปลา 2. ศึกษาระบบนิเวศพันธุ์สัตว์น้ำ 3. ศึกษาพันธุ์พืชในกว๊านพะเยา 4. ศึกษาพันธุ์นกในกว๊านพะเยา	ฐานที่ 2: เชื่อมอนาสันที่ถิ่นพะเยา <u>แนวคิดกิจกรรม</u> เรียนรู้ระบบนิเวศของธรรมชาติผ่านเรื่องเล่าของผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านในโฮงเฮียนกว๊านพะเยา และชมความสมบูรณ์ของพันธุ์สัตว์รอบกว๊านพะเยา จากเสียงปลาที่เกิดจากฤดูผสมพันธุ์ เสียงจากนกที่อาศัยอยู่รอบกว๊านพะเยา และเสียงชีวิตของผู้คนในพื้นที่รอบกว๊าน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ทรัพยากร	คุณสมบัติ	กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์
ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์	1. โองเอือนกวี้นพะเยาแหล่งเรียนรู้วิถีประมงน้ำจืด 2. วิถีชีวิตประมงดั้งเดิมในกว๊านพะเยา 3. ภูมิปัญญาอาหารจากปลาพื้นถิ่น 4. ภูมิปัญญาทำแหอุปกรณ์จับปลา	ฐานที่ 3: เส้นทางรสอาหารแห่งวิถีกว๊านพะเยา <u>แนวคิดกิจกรรม</u> การออกแบบประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับวัตถุดิบท้องถิ่น การถนอมอาหารท้องถิ่น และการประกอบอาหารท้องถิ่น ฐานที่ 4: ถักทอศิลปหัตถกรรมวิถีประมงน้ำจืด <u>แนวคิดกิจกรรม</u> สร้างประสบการณ์จากภูมิปัญญาชาวบ้านเน้นการเรียนรู้และสัมผัสกระบวนการงานฝีมือที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีการจับปลาและการใช้ทรัพยากรน้ำจืดแบบดั้งเดิม

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์: กรณีศึกษาชุมชนกว๊านพะเยา สามารถสรุปผลการศึกษาและอภิปรายการวิจัยได้ ดังนี้

6.1 ผลการศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกว๊านพะเยา พบว่าชุมชนกว๊านพะเยามีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวทั้งหมด 5 ด้าน คือ ด้านแรกด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่สองด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่สามด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ด้านที่สี่ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และด้านสุดท้ายด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการจัดการและเกณฑ์การพิจารณาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2562); Swangkong (2015) และ Srirathu (2008) ดังประเด็นต่อไปนี้

1) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่าการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในกว๊านพะเยานั้น สามารถเดินทางเข้าถึงได้ 2 ลักษณะ คือ การการเดินทางโดยรถยนต์ และการเดินทางโดยรถโดยสาร ซึ่งมีทั้งประจำทางและไม่ประจำทางให้บริการ แต่การเดินทางด้วยรถโดยสารนั้นอาจใช้ระยะเวลาในการรอและการเดินทางมากกว่าเมื่อเทียบกับการใช้รถยนต์ส่วนตัว เนื่องจากรถยนต์ส่วนตัวนั้นมีความยืดหยุ่นทางด้านเวลามากกว่า ตลอดถนนและเส้นทางภายในกว๊านพะเยามีการพัฒนาและสภาพดีมากเอื้อต่อการเดินทางท่องเที่ยวไปยังชุมชนใกล้เคียงโดยรอบ รวมทั้งยังมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน ดังคล้ายคลึงกับผลการวิจัยของ Swangkong (2015) ที่ศึกษาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสระบุรี ทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ น้ำตกเจ็ดสาวน้อย น้ำตกคงพญาเย็น น้ำตกเจ็ดคด และน้ำตกมวกเหล็ก คือ แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้มีสภาพถนนและเส้นทางท่องเที่ยวที่ดี มีป้ายบอกทาง และสามารถใชยานพาหนะประเภทต่าง ๆ ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ ทำให้การเดินทางเป็นไปได้อย่างสะดวก

2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว พบว่ามีจุดบริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและมีการให้บริการเกี่ยวกับรถรางชมเมือง มีลานจอดรถ มีร้านอาหารจำนวนมาก และมีที่พักหลากหลาย อาทิ โรงแรม เกสต์เฮาส์ และโฮมสเตย์ เป็นต้น แต่ยังคงขาดการประชาสัมพันธ์และการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับข้อมูลการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลมีความสอดคล้องกับ Swangkong (2015) คือ น้ำตกมวกเหล็กได้ค่าเฉลี่ยในด้านนี้อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้เนื่องจากในแหล่ง

ท่องเที่ยวเหล่านี้มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างครบครันไม่ว่าจะเป็นลานจอดรถ ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร ห้องน้ำ และห้องอาบน้ำ รวมทั้งการรักษาความปลอดภัย ดังหลักการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2562) ในข้อที่ 2 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องสุขา ที่พัก ร้านอาหาร ศูนย์บริการข้อมูล ที่จอดรถ และป้ายข้อมูล เป็นต้น

3) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว พบว่าจังหวัดพะเยาเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่หลากหลาย เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวที่กว๊านพะเยาจะเห็นชาวบ้านออกเรือหาปลา ตกปลาตามริมกว๊าน เป็นภาพที่นักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นได้ในทุกวันที่มาท่องเที่ยว ดังนั้นสิ่งที่ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยานั้นก็คือ “วิถีชีวิตชาวประมง” ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของชุมชนในกว๊านพะเยา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2562) ในข้อที่ 1 ด้านสิ่งดึงดูดใจ คือ ทรัพยากรเป็นคุณลักษณะสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งทำให้แหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยอาจพิจารณาจากหลายปัจจัยทั้งใน ด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวระบบนิเวศ พิษสัตว์ธรณีสัณฐาน ประวัติศาสตร์โบราณคดีศิลปะสถาปัตยกรรม วิถีชีวิต และวัฒนธรรม เป็นต้น

4) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าจังหวัดพะเยาประสบปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอยู่ 2 ประเด็น คือ (1) การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กว๊านพะเยาพบปัญหาเกี่ยวกับปัญหาการตื้นเขินของน้ำ ปัญหาการขยายตัวของวัชพืชในบริเวณแหล่งน้ำ ปัญหาคุณภาพน้ำที่ไม่สะอาด ปัญหาปริมาณสัตว์น้ำลดลง หรือพันธุ์ปลาลบางชนิดหายไป และ (2) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ผู้คนบางส่วนต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเดิมจากที่ประกอบเพื่อเลี้ยงชีพ แปรรูป ก็หันไปทำในเชิงพาณิชย์มากยิ่งขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นส่วนตัวและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดำรงอยู่ ตลอดจนทำให้เกิดการเปลี่ยนอาชีพ และขาดการสืบทอดวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมในพื้นที่กว๊านพะเยา

5) ด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว พบว่าประชาชนในท้องถิ่นมีการร่วมมือกันในการช่วยดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเอาไว้ และยังได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือทั้งในเรื่องของโครงการส่งเสริมอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบกว๊านให้สวยงามและน่าท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น อันส่งผลต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกว๊านพะเยา ดังสอดคล้องกับหลักการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2562) ในข้อที่ 6 ด้านการบริหารจัดการนักท่องเที่ยว ประเด็นเสริมสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วน และการสร้างความตระหนัก ความเข้มแข็ง และการประสานความร่วมมือของหน่วยงานที่หลากหลาย

ผลการประเมินศักยภาพ 5 ด้านได้เผยให้เห็นถึง "ความขัดแย้งในตัวเอง (Paradox)" ที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นโจทย์สำคัญสำหรับการพัฒนา การที่ชุมชนมี ศักยภาพด้านการเข้าถึงสูง แต่กลับขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่าง "สินทรัพย์ทางกายภาพที่มี" กับ "การบริหารจัดการสินทรัพย์" ซึ่งเป็นปทัชทวิของการท่องเที่ยวชุมชนในหลายพื้นที่ การมีถนนที่ได้อย่างเดียวไม่สามารถสร้างอุปสงค์ได้หากขาดกลยุทธ์ทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การค้นพบว่าวิถีชีวิตประมงกำลังเปลี่ยนไปสู่เชิงพาณิชย์มากขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว คือ "ดาบสองคม" ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านหนึ่งคือการปรับตัวเพื่อสร้างรายได้ แต่อีกด้านคือความเสี่ยงต่อการสูญเสีย "ความจริงแท้ (Authenticity)" ซึ่งเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยวตั้งแต่แรก กิจกรรมทั้ง 4 ฐานที่นำเสนอจึงพยายามสร้างสรรค์ระหว่างสองสิ่งนี้ โดยเน้นการนำเสนอภูมิปัญญาและวิถีดั้งเดิม แต่เปิดโอกาสให้คนนอกเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการเรียนรู้ ไม่ใช่การบริโภคเพียงอย่างเดียว

6.2 ผลการสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยา จากผลการศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยาจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมมีความสำคัญและเป็นเอกลักษณ์อยู่คู่กับกวีานพะเยามาเป็นเวลานานตั้งแต่สมัยอดีตมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและความดึงดูดใจ ด้วยเหตุผลนี้ ผู้วิจัยจึงนำเอาวิถีชีวิตชาวประมงดั้งเดิมมาสร้างมูลค่าให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยา โดยคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลักและใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 มากเท่าที่จะทำได้ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การทดสอบรสชาติ และการสัมผัสจากการเข้าร่วมกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวตามหลักแนวคิดของ Pleerux and Nakpathom (2017) และ Davar (2010) ดังกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยาต่อไปนี้

กิจกรรมฐานที่ 1: การสร้างบ้านปลา (พุ่มผักกักบ้านปลาแดนอาทิตย์อัสดง) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำที่มีความเสี่ยงหรือจะสูญหาย ผลมาจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติภายในกวีานพะเยา เนื่องจากสัตว์น้ำในกวีานพะเยามีความหมายต่อวิถีชีวิตชาวประมง และการดำรงชีวิตของผู้นิยมพักผ่อน ด้วยปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญจึงนำเอาพันธุ์ปลาเฉพาะถิ่นเสี่ยงสูญพันธุ์มาเสนอเป็นความรู้ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา และป้องกันการสูญพันธุ์ด้วยวิธีการกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ตลอดจนเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Chemsripong and Petmee (2017) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย: กรณีศึกษาผ้าทอลายโบราณ” พบว่าผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นวันจะสูญหายไป เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดและไม่เป็นที่นิยมของคนรุ่นหลัง ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการผลิตจากการทอมือเป็นทอด้วยเครื่องจักรส่งผลให้ราคาผ้าทอที่ผลิตโดยเครื่องจักรมีราคาถูกกว่าผ้าทอมือ และผู้บริโภคส่วนใหญ่หันไปใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่ผลิตโดยเครื่องจักรมากกว่าการผลิตแบบดั้งเดิม ดังนั้นการทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลับมานิยมอีกครั้ง จำเป็นต้องสร้างการรับรู้ ตระหนักถึงคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์มากขึ้น จึงจะทำให้เกิดการอนุรักษ์ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชน และทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และผลงานวิจัยของ Saetiew et al. (2020) ได้ศึกษาการจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อวางแผนกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กรณีศึกษาชุมชนโนนทัน อำเภอมืองจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า การเรียนรู้ วางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนโนนทัน โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว มาต่อยอดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสร้างอาชีพทำให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้จากทรัพยากรโดยรอบของชุมชน เปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชน รวมถึงร่วมทำกิจกรรมที่มีในแต่กลุ่มภูมิปัญญา

กิจกรรมฐานที่ 2: การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต (เขื่อนมณาสู่ที่ถ้ำพะเยา) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นต้นทุนเดิมของทรัพยากรทางธรรมชาติในกวีานพะเยาที่คงอยู่โดยการผสมผสานเอาวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมเข้ามาสอดแทรกในกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างธรรมชาติและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ดังเกณฑ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ของ Davar (2010) ที่กล่าวไว้ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ต้องส่งเสริมบทบาทและประสบการณ์ทางบวกจากกิจกรรมการท่องเที่ยว และได้สัมผัสจากการมองเห็นและการได้ยิน

กิจกรรมฐานที่ 3: การประกอบอาหารพื้นถิ่น (เส้นทางรสอาหารแห่งวิถีกวีานพะเยา) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นการผสมผสานระหว่างต้นทุนเดิมของทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ปลาในกวีานพะเยา และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาหารท้องถิ่น ดังเกณฑ์แหล่งท่องเที่ยว

เชิงประสบการณ์ของ Davar (2010) ในข้อที่ 11 มีการพัฒนาและสร้างกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความตื่นเต้น เช่น การทำอาหารท้องถิ่น โดยมีการเล่าตำนานหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับอาหารเหล่านั้น

กิจกรรมฐานที่ 4: หัตถกรรมประมง (ถักถอดศิลปหัตถกรรมวิถีประมงน้ำจืด) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น อุปกรณ์ในการหาปลา และเรือหาปลา เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมในชุมชนกวนพะเยา โดยให้นักท่องเที่ยวได้รับฟัง เรียนรู้ และสัมผัสกระบวนการงานฝีมือที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวิถีการจับปลาและการใช้ทรัพยากรน้ำจืดแบบดั้งเดิมจากช่างฝีมือท้องถิ่น เช่นเดียวกับผลงานวิจัยของ Pleerux and Nakpathom (2017) ได้ศึกษาโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย พบว่า การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกหนึ่งซึ่งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และความคิดระหว่าง นักท่องเที่ยวและเจ้าของวัฒนธรรม ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและบอกต่อไปยังบุคคลอื่น ดังสอดคล้องกับเกณฑ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ของ Davar (2010) ในข้อที่ 7 ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวจะเกี่ยวพันกับความรู้ของผู้นำเที่ยวและคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งส่งผ่านทางการตีความ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก หรือทรัพยากรที่มีอยู่เฉพาะท้องถิ่น โดยนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และมีส่วนร่วมกับคนในชุมชนได้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว และข้อที่ 8 เกิดเป็นความทรงจำจากการสร้างประสบการณ์ที่สามารถจับต้องได้

กิจกรรมทั้ง 4 ฐานที่ออกแบบขึ้นไม่ใช่เป็นเพียงรายการกิจกรรม แต่เป็นผลลัพธ์ของการประยุกต์ใช้แนวคิดเชิงทฤษฎีสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดย

- กิจกรรมฐานที่ 1 (การสร้างบ้านปลา) และ กิจกรรมฐานที่ 2 (การอนุรักษ์ฯ) เป็นตัวอย่างของการ "สร้างมูลค่า" ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่เปลี่ยน "ปัญหา" (ทรัพยากรเสื่อมโทรม) ให้กลายเป็น "ประสบการณ์" ที่นักท่องเที่ยวจ่ายเงินเพื่อมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าด้วยการแปลงเรื่องราว (Story) และ เนื้อหา (Content) ให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์
- กิจกรรมฐานที่ 3 (อาหารพื้นถิ่น) และ กิจกรรมฐานที่ 4 (หัตถกรรมประมง) เป็นการประยุกต์ใช้เกณฑ์ของ "การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์" ของ Davar (2010) อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการเน้นใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 และการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ ซึ่งจะสร้าง "ความทรงจำที่จับต้องได้" และมีความหมายลึกซึ้งกว่าการซื้อของที่ระลึกแบบเดิม ๆ

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) การศึกษาข้อมูลทางการท่องเที่ยวเบื้องต้น พบว่าข้อมูลและฐานข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดพะเยา ยังขาดความต่อเนื่องของข้อมูล และข้อมูลไม่มีการปรับให้เป็นปัจจุบัน หรือครอบคลุมทุกพื้นที่ที่น่าสนใจ ตลอดจนข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลบางประเภท

2) การศึกษายังไม่ครอบคลุมถึงการศึกษาและสำรวจความต้องการและความคาดหวังของนักท่องเที่ยว จึงควรมีการศึกษาในด้านอุปสงค์ควบคู่กับด้านอุปทานให้เกิดความสมดุลในการวิเคราะห์ผลการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) การศึกษาวิจัยควรคำนึงถึงมิติด้านกฎหมายและข้อกำหนดเชิงพื้นที่ เนื่องจากเป็นเขตพื้นที่ซับซ้อนและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหลากหลายหน่วยงาน ซึ่งมีข้อจำกัดในการออกแบบกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการวิจัยที่มีประเด็นเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ภายในจังหวัดพะเยา เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เพื่อการสร้างเรื่องเล่า ตำนานสู่ปัจจุบัน และการท่องเที่ยวตามกระแสเพื่อสร้างการรับรู้แหล่งท่องเที่ยวใหม่ภายในจังหวัดพะเยา

2) ควรศึกษาการวิจัยที่มีประเด็นเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา และการพัฒนาด้านบริการทางการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและทันสมัย

3) ควรศึกษาการวิจัยที่มีประเด็นเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ตอบโจทย์รูปแบบการท่องเที่ยวยุคใหม่ และสามารถนำมาใช้พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างยั่งยืน เช่น การค้นหาด้วยเสียงและการควบคุมด้วยเสียง (Voice Search & Voice Control) และ Virtual Reality (VR) เป็นต้น

8. เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณมิตร นรรัตน์พุทธิ. (2562). *วัฒนธรรม คุณค่าสู่มูลค่า (วารสารวัฒนธรรม)*. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- เนชั่นทีวี. (2561). *พะเยา-ชาวประมงพื้นบ้าน 17 ชุมชนรอบกว๊านพะเยา ร่วมกันทำบ้านให้ปลา จุดสะดือ กลางกว๊านพะเยา ซึ่งเป็นแหล่งน้ำจืด แหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด กว่า 48 สายพันธุ์*. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.nationtv.tv/news/378613880>
- สำนักงานประมงจังหวัดพะเยา. (2561). *รายงานการสำรวจกว๊านพะเยา ประจำปี พ.ศ. 2561*. พะเยา: กรมประมง.
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. (2562). *การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว*. กรุงเทพมหานคร: กรมการท่องเที่ยว.
- หัตสนัย ผดุงศ์. (2561). *การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอัตลักษณ์ทางกลุ่มชาติพันธุ์ม้งผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาหมู่บ้านม้งกาวกาญจน์ ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต)*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2564). *คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.dasta.or.th/th/article/105>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Chantavanich, S. (2016). *Qualitative Research Methods*. (23rd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.
- Chemsripong, S., & Petmee, P. (2017). Creating Value Added Products from Local Wisdom: A Case Study of the Ancient Cloth. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 10(4), 62-85. <https://www.journal.nu.ac.th/JCDR/article/view/1669>
- Davar, C. (2010). *Experiential Tourism and the Cyprus Hotel Experience: A Canadian Perspective, with Suggestions, Ideas, and Opportunities*. Retrieved 20 December 2024, from <https://ideasinteligentesblog.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/11/experiential-tourism-and-the-hotel.pdf>
- Faculty of fisheries. (2004). *The Study and Design of dredging, Kwan Phayao and public hearing in Phayao Province*. Bangkok: Kasetsart University.

- Ministry of Tourism and Sports. (2023). *Annual Report Ministry of Tourism and Sports*. Bangkok: Strategy and Planning Division.
- Phothisita, C. (2013). *Sciences and Arts of Qualitative Research* (6th ed.). Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Pleerux, N., & Nakpathom, P. (2017). *A study of opportunity for experience tourism development in east coastal areas of Thailand*. Retrieved 20 December 2024, from https://buuir.buu.ac.th/bitstream/1234567890/3530/3/2562_093.pdf
- Pleerux, N., & Nakpathom, P. (2020). Potential of Experience Tourism Destinations in Chon Buri, Rayong, Chanthaburi and Trat. *Journal of Thai Hospitality and Tourism*, 15(2), 77-91. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/tourismtaat/article/view/242169>
- Saetiew, K., Maiyawan, J., Kiewchaon, P., Bumroongwong, P., Panthongta, A., & Sriruk, C. (2020). Local wisdom heritage management for creative tourism activities planning: a case study of non-than community amphoe mueang nong bua lamphu province. *Journal of Liberal Arts and Management Science Kasetsart University*, 7(2), 112-120. <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/jlams/article/view/97>
- Sarabun, S., Visuddhinanamedhi, P., Inping, N., & Khamkeaw, S. (2020). The Process of Community strengthening and cultural tourism promotion in Phayao Province. *Mahachulagajasara Journal*, 11(2), 108-117. <http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/867>
- Serirat, S. (1999). *Principles of Marketing*. Bangkok: Phetjaratsang Hangthurakit Press.
- Srithathu, V. (2008). *Eco-Tourism Potential of Amphoe Khao Kho, Phetchabun Province* (Master of Science Degree in Ecotourism Planning and Management). Srinakharinwirot University.
- Swangkong, K. (2015). An Assessment of Potential's Tourist Attraction towards Tourist's Perspective: A Case Study of Waterfall's Tourist Area in Saraburi Province. *Journal of Social Sciences Srinakharinwirot University*, 18(1), 10-25. <https://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS/article/view/7020>

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องของการบริหารงาน และความสามารถของผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลต่อความ
ได้เปรียบทางการแข่งขันของโรงเรียนชรabalเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
RELATED FACTORS OF MANAGEMENT AND PRODUCT CAPABILITIES
INFLUENCING THE COMPETITIVE ADVANTAGE OF THE ELDERLY SCHOOL UNDER
NONG KHAI MUNICIPALITY, NONG KHAI PROVINCE

สิริวงษ์ เอียสกุล^{1*}

Siriwong Earsakul^{1*}

(Received: April 10, 2025; Revised: May 29, 2025; Accepted: June 24, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 2) วิเคราะห์สภาพแวดล้อม และ 3) พัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการของโรงเรียนชรabalเทศบาล เทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่มย่อยจากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งเป็นผู้อำนวยการและคณะกรรมการโรงเรียน จำนวน 23 คน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นจุดแข็งด้านบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ แต่มีจุดอ่อนในการขาดทักษะทางธุรกิจ เทคโนโลยี และงบประมาณ ท่ามกลางโอกาสในการขยายตลาดออนไลน์และอุปสรรคด้านต้นทุนและคู่แข่ง กลยุทธ์การบริหารจัดการที่เหมาะสม โดยใช้เทคนิค TOWS Matrix 4 ด้าน ได้แก่ 1) กลยุทธ์เชิงรุก: พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์โดดเด่นโดยใช้เรื่องราวสู่ตลาดออนไลน์ 2) กลยุทธ์เชิงแก้ไข: พัฒนาทักษะจำเป็นให้สมาชิกผ่านความร่วมมือจากภายนอก 3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน: สร้างความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสียและสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ และ 4) กลยุทธ์เชิงรับ: ขยายเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนเพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนทรัพยากร งานวิจัยนี้ยืนยันแนวคิดมุมมองทรัพยากรขององค์กร (Resource-Based View) ในบริบทกิจการเพื่อสังคมที่ชี้ให้เห็นว่าทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิปัญญาและความสัมพันธ์ชุมชน เป็นบ่อเกิดสำคัญของความได้เปรียบในการแข่งขันและสามารถใช้เป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนผู้สูงอายุอื่นเพื่อประเมินศักยภาพและสร้างรายได้

คำสำคัญ: โรงเรียนชรabal การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ความได้เปรียบทางการแข่งขัน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Assistant Professor, The Faculty of Interdisciplinary Studies, Khon Kaen University.

* Corresponding author, e-mail: siriea@kku.ac.th

Abstract

This qualitative research aims to: 1) study the operational conditions and related factors, 2) analyze the environment, and 3) develop strategies in the management of the Elderly School under Nong Khai Municipality, Nong Khai Province. Data were collected through in-depth interviews and focus groups with a purposively selected sample of 23 school directors and committee members. The findings reveal a key strength in knowledgeable and experienced personnel, but also weaknesses in the lack of business skills, technology, and budget. Opportunities for online market expansion are present, alongside threats from high costs and competition. The appropriate management strategies using the TOWS Matrix technique included 1) Maxi-Maxi Strategy: Developing products with a unique identity and storytelling for online markets; 2) Mini-Maxi Strategy: Enhancing members' essential skills through external collaborations; 3) Maxi-Mini Strategy: Building stakeholder relationships and product differentiation; and 4) Mini-Mini Strategy: Expanding community networks to address resource scarcity. This research affirms the Resource-Based View (RBV) within a social enterprise context, demonstrating that intangible resources, such as local wisdom and community relationships, are a critical source of competitive advantage. The developed model can serve as a prototype for other senior schools to assess their potential and generate income.

Keywords: the elderly school, strategic management, product development, competitive advantage

1. บทนำ

บริบทโลกและประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว สำหรับประเทศไทย มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 65.916 ล้านคน เป็นประชากรสูงอายุ จำนวน 13.62 ล้านคน หากแบ่งตามช่วงอายุพบว่า มีผู้สูงอายุ 60-69 ปี จำนวน 7.63 ล้านคน ช่วงอายุ 70-79 ปี จำนวน 4.11 ล้านคน และ 1.87 ล้านคนที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป (สำนักงานอนามัยผู้สูงอายุ, 2568) และคาดว่าในปีพ.ศ. 2583 จะมีประชากรผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 31.28 จากสถานการณ์ของผู้สูงอายุที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วดังกล่าว ส่งผลกระทบทั้งทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคมโดยรวม ก่อให้เกิดความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาระบบสังคมและสุขภาพที่เอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการส่งเสริมสุขภาพกลุ่มวัยและอนามัยสิ่งแวดล้อมสู่เมืองสุขภาพดี (สำนักอนามัยผู้สูงอายุ, 2568) รวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ที่กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพที่ดีในวัยชรา โดยมีส่วนช่วยให้ผู้สูงอายุยังคงรู้สึกมีคุณค่า สามารถปรับตัวเข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลง มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และกระตุ้นการทำงานของสมองเพื่อสุขภาพที่ดี ในหลายประเทศแนวคิดนี้ได้ตกผลึกเป็นโมเดลสถาบันการศึกษาสำหรับผู้สูงวัย เช่น มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (University of the Third Age - U3A) ในยุโรป และสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตโอเชอร์ (Osher Lifelong Learning Institutes - OLLI) ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อความสุขและความเบิกบานใจเป็นหลัก (Klimczuk, 2013) อย่างไรก็ตาม ในบริบทของไทยได้เกิดโมเดลที่มีลักษณะเฉพาะตัวขึ้น นั่นคือ "โรงเรียนชาบาล" ซึ่งสะท้อนการปรับประยุกต์แนวคิดสากลให้เข้ากับวัฒนธรรมและสภาพสังคมไทย

โรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ถือเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์นี้ จังหวัดหนองคายมีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 19.64 เป็นลำดับที่ 3 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือรองจากจังหวัดเลย และร้อยเอ็ด ถ้าคิดสัดส่วนตามจำนวนประชากรทั้งหมดถือว่าผู้สูงอายุจังหวัดหนองคายค่อนข้างสูง (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2568) โรงเรียนแห่งนี้ก่อตั้งขึ้นโดยเทศบาลเมืองหนองคายในปี พ.ศ. 2560 เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่ที่อยากมีกิจกรรมทำและต้องการพบปะผู้คนเพื่อคลายความเหงา การริเริ่มจากภาครัฐในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักถึงความสำคัญของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับนโยบาย ทว่าสิ่งที่ทำให้โรงเรียนชราบาลแห่งนี้แตกต่างและมีความสำคัญในเชิงวิชาการ คือการที่โรงเรียนไม่ได้หยุดอยู่แค่การเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และสนทนาการ แต่ได้พัฒนาไปสู่การเป็นกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่มีเป้าหมายในการสร้างรายได้เพื่อหล่อเลี้ยงองค์กรด้วยตนเอง การดำเนินงานของโรงเรียนจึงมีลักษณะเป็นโมเดลลูกผสม (Hybrid Model) ที่ผสมผสานเป้าหมายทางสังคม (การส่งเสริมสุขภาพและลดความโดดเดี่ยวของผู้สูงอายุ) เข้ากับเป้าหมายทางเศรษฐกิจ (การผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาจากการที่โรงเรียนเริ่มต้นโดยไม่มีงบประมาณสนับสนุนโดยตรงจากภาครัฐ แต่ต้องอาศัยการระดมทุนจากการจัดผ้าป่าและเงินบริจาคเป็นหลัก ลักษณะลูกผสมนี้เองที่ทำให้โรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคายเป็นมากกว่าศูนย์การเรียนรู้ แต่เป็นห้องปฏิบัติการที่มีชีวิตสำหรับการพัฒนารูปแบบการพึ่งพาตนเองขององค์กรชุมชนผู้สูงอายุในประเทศไทย

การสร้างผลิตภัณฑ์ที่มาจากผู้สูงอายุจะสามารถนำมาต่อยอดสร้างรายได้ให้กับโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคายได้ ผลิตภัณฑ์ที่มีกลุ่มผู้สูงอายุจะสามารถสร้างก็เป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้อาศัยเครื่องจักรกลมาก มักจะเป็นการสร้างจากมือ เช่น เสื้อจากผ้ามัดย้อม ยาดม ผ้าขาวม้า เป็นต้น การนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายช่องทางการตลาดจะเป็นทางตรงโดยการขายที่เทศบาลเมืองหนองคายให้กับผู้มาดูงาน ตลาดผู้สูงอายุทุกเช้าวันพุธและตลาดแคมของทุกวันเสาร์ ส่วนใหญ่ผลิตภัณฑ์ที่ขายดีจะเป็นเสื้อมัดย้อม ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคายได้เป็นอย่างดี การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุในการผลิตเสื้อมัดย้อมจำหน่ายเป็นการก่อตั้งจากคนในกลุ่มไม่กี่คนโดยไม่ได้มีการเน้นการจัดทำในลักษณะการค้าเชิงพาณิชย์แต่เน้นการผลิตใช้ในกลุ่มมากกว่า จะมีแค่คนในกลุ่มไม่กี่คนที่มีความสนใจมาทำงานตรงนี้ เนื่องจากไม่มีค่าตอบแทน และการผลิตจะทำการผลิตก็ต่อเมื่อมีรายการสั่งซื้อเข้ามา จะไม่มีการทำเป็นจำนวนมาก เนื่องจากต้นทุนที่สูง อีกทั้งในส่วนของการบริหารจัดการยังขาดแคลนทรัพยากรหลายอย่างไม่ว่าจะเป็น คน เงิน และวัตถุดิบ ซึ่งมีผลต่อการจัดการได้เพิ่มมูลค่าให้กับตัวผลิตภัณฑ์ได้

การวิเคราะห์และกำหนดกลยุทธ์การบริหารจัดการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญ สามารถช่วยกำหนดวิธีการทำงาน การมองเห็นจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค (Kotler, 2003) ซึ่งจะนำไปสู่การดำเนินงานของโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคายที่มีประสิทธิภาพ (กนกกาญจน์ เมืองแก้ว, กษิดิศ ม่วงจันทร์, และ อุทัย ปริญญาสุทธินันท์, 2559; อริย์ธัช อักษรทับ และคณะ, 2564) งานวิจัยนี้มีการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT analysis) โดยทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย ซึ่งจากนั้นประยุกต์ใช้แนวคิดการสร้างกลยุทธ์ (TOWS matrix) มาทำการจับคู่สภาพแวดล้อมภายในและปัจจัยภายนอกขององค์กร แล้วพัฒนาเป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย ส่วนการวิเคราะห์จะทำให้ทราบถึงศักยภาพของตนเองจากจุดแข็งและจุดอ่อนที่มีอยู่ และวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคนั้นจะสามารถช่วยให้องค์กรวางแผนงาน กำหนดกลยุทธ์การดำเนินงานในด้านต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด (Namugenyi, Nimmagaddab, &

Reiners, 2019) อีกทั้งได้นำเสนอกลยุทธ์ การบริหารจัดการ 4 รูปแบบได้แก่ 1) กลยุทธ์เชิงรุก (Maxi-Maxi Strategy) 2) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (Mini-Maxi Strategy) 3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน (Maxi-Mini Strategy) และ 4) กลยุทธ์เชิงรับ (Mini-Mini Strategy) (Wheelen, 2018) และนำกลยุทธ์การบริหารจัดการที่พัฒนาขึ้นมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Kunasri et al., 2020) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการในงานวิจัยนี้ได้เลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยมีการระดมความคิดเห็นจากผู้นำและคณะกรรมการดำเนินงานของโรงเรียนชรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย ผลที่ได้จากงานวิจัยนี้ทำให้ได้กลยุทธ์การบริหารจัดการต้นแบบที่เหมาะสมเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของโรงเรียนชรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย รวมถึงสามารถเป็นแนวทางให้กับโรงเรียนชรบาลอื่นๆ ที่มีบริบทการดำเนินงานภายใต้สภาพแวดล้อมใกล้เคียงกันนำไปประยุกต์ใช้ได้

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของโรงเรียนชรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ของโรงเรียนชรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการของโรงเรียนชรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายไปสู่ความสามารถในการแข่งขัน

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางการดำเนินงานและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของโรงเรียนชรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
2. ได้ข้อมูลด้าน จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียนชรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
3. ได้ข้อมูลกลยุทธ์การบริหารจัดการของโรงเรียนชรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

4. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ทฤษฎีทางสังคมวิทยา เป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายสาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุมีสถานะทางสังคมที่เปลี่ยนไปเพราะมนุษย์จะต้องมีการพัฒนาในแต่ละบุคคล และสิ่งแวดล้อมจะมีผลต่อการปรับตัว ทฤษฎีทางสังคมวิทยา มีความเชื่อว่าการปรับตัวต่อการเป็นผู้สูงอายุซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับทฤษฎีบทบาท นั่นคือ บุคคลนั้นจะรับบทบาททางสังคมที่แตกต่างกันไปตลอดชีวิตของเขา เช่น บทบาทการเป็นพ่อ แม่ สามี ภรรยา เป็นต้น (ศิริลักษณ์ คัมภีรานนท์ และคณะ, 2564) ความเป็นอยู่ของบุคคลจะถูกกำหนดโดยบทบาทหน้าที่ที่ตนกำลังรับผิดชอบอยู่ บุคคลจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและดีเพียงใดนั้น อาจขึ้นอยู่กับปฏิบัติตนต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ได้อย่างเหมาะสมเพียงใด โดยบทบาทอาจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการกำหนดบทบาทของแต่ละบุคคลในช่วงชีวิตที่ผ่านมา จะมีผลถึงการยอมรับบทบาททางสังคมที่กำลังจะมาถึงหรือกำลังจะ

เปลี่ยนแปลงในอนาคต นอกจากนี้ โรเบิร์ต ฮาวิกเฮิร์สต์ (Robert Havighurst) กล่าวว่า ผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ จะมีบุคลิกภาพที่กระฉับกระเฉง มีความพึงพอใจในชีวิตอีกทั้งยังปรับตัวได้ดีกว่าผู้ที่ไม่ทำกิจกรรมหรือพบาพหน้าทีใด ๆ ซึ่งมีภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองในด้านบวก และชื่นชอบในการเข้าร่วมทำกิจกรรม ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมถือเป็นการทดแทนบทบาทในสังคมที่สูญเสียไปได้ (ฮ็อต โนนกระยอม และ พรพิทักษ์ เหมบาสัตย์, 2024)

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ แต่ละทฤษฎีจะกล่าวถึงความสูงอายุ แตกต่างกันไป ทฤษฎีทางชีววิทยาจะอธิบายความชรา โดยพิจารณาจากประสิทธิภาพการทำงานของร่างกายที่ลดลง ทฤษฎีทางจิตวิทยาจะมองความสูงอายุ โดยพิจารณาจากความรู้ สติปัญญา อารมณ์ ส่วนทฤษฎีทางสังคมวิทยาพิจารณาความเป็นผู้สูงอายุ จากความสามารถในการคบหาพบปะ และสถานภาพทางสังคมไว้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีทฤษฎีใดเพียงทฤษฎีเดียว ที่จะอธิบายความเสื่อมถอยของสังขาร การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ จิตใจ และสภาพทางสังคมของผู้สูงวัยได้ทั้งหมด (จันทร์ทิรา เจริญ, 2557) ทฤษฎีทางสังคมซึ่งเป็นทฤษฎีกล่าวถึงแนวโน้มบทบาท สัมพันธภาพ และการปรับตัวในสังคมของผู้สูงอายุ จะพยายามวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมไปและพยายามที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งมีแนวคิดที่น่าสนใจ ได้แก่ ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) พัฒนาขึ้นโดย Robert J. Havighurst (Havighurst, 1961) ได้อธิบายถึงสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ โดยถ้าบุคคลมีอายุที่เพิ่มมากขึ้นสถานภาพ และบทบาททางสังคมจะลดลง อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าบุคคลยังมีความต้องการทางสังคมเหมือนบุคคลในวัยกลางคนที่ยังต้องการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างความสุขและมีชีวิตที่ดี เช่น กิจกรรมที่ปฏิบัติต่อเพื่อนฝูง สังคมหรือชุมชน เมื่อบุคคลเข้าสู่วัยเกษียณอายุราชการ รู้สึกว่าบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองจะลดลงทำให้ต้องมองหากิจกรรมอื่นๆ ที่จะเข้ามาช่วยเสริมสร้างหรือทดแทนสิ่งที่ขาดหายไป ซึ่งจะเห็นว่าการได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนจะสามารถสร้างความสุข ความภาคภูมิใจในตนเอง และมีความพอใจในชีวิต เพราะยังคงรักษาบทบาทและสถานภาพทางสังคมของตนเองไว้ได้ระดับหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ตนเองมีความรู้สึกได้เป็นมีส่วนร่วมในสังคม มีคุณค่าและมีชีวิตที่ประสบความสำเร็จ ดังที่ Gibson (งามตา วนิทนานนท์, 2545) ได้ให้นิยามของการมีชีวิตในวัยสูงอายุอย่างประสบความสำเร็จว่าเป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลจนถึงระดับที่เกิดความเป็นสุขทางกาย สังคม และจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าพอใจทั้งของตนเองและผู้อื่น

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ มีการนำมาประยุกต์ในมุมมองของด้านของสถานะและบทบาทเปลี่ยนไป แต่ยังคงต้องการการพัฒนาและเรียนรู้อยู่เสมอเพื่อสร้างความสุขให้กับตนเอง และถ่ายทอดประสบการณ์ที่ตนเองเคยทำงานมาและนำมาใช้พัฒนาในกลุ่มโรงเรียนหรือกลุ่มอาชีพอื่นๆ ได้ อีกทั้งต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หากิจกรรมเข้าร่วมกลุ่มและสามารถทำได้โดยมีความภูมิใจในสิ่งที่ตัวเองต้องการและมีประโยชน์ต่อสังคม

2. ทฤษฎี Resource-Based View (RBV)

เป็นแนวคิดทางด้านกลยุทธ์องค์กรที่อธิบายว่าความได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitive Advantage) ขององค์กรเกิดจากการครอบครองและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายในที่มีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งยากที่คู่แข่งจะเลียนแบบหรือทดแทนได้ (Barney, 1991)

หลักการสำคัญ (VRIO Framework) โดย Barney (1991) ทรัพยากรที่สามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันที่ยั่งยืนต้องมีคุณสมบัติ

1. คุณค่า (Value) ทรัพยากรต้องช่วยให้องค์กรสร้างหรือเพิ่มคุณค่าแก่ลูกค้า
2. ความหายาก (Rarity) ต้องเป็นทรัพยากรที่คู่แข่งไม่มีหรือหาได้ยาก

3. ความยากในการเลียนแบบ (Inimitability) คู่แข่งไม่สามารถลอกเลียนหรือหาทดแทนได้ง่าย
 4. การจัดการที่เหมาะสม (Organization) องค์กรต้องมีความสามารถในการใช้ทรัพยากรนั้นอย่างเต็มศักยภาพ
- ประเภทของทรัพยากรใน RBV

1. จับต้องได้ (Tangible) หมายถึง ทรัพยากรที่สามารถมองเห็น สัมผัส และวัดค่าได้อย่างชัดเจน โดยมักเป็นสิ่งที่ของหรือทรัพย์สินที่มีตัวตน เช่น เงินทุน อาคาร เครื่องมือ เครื่องจักร เป็นต้น

2. จับต้องไม่ได้ (Intangible) หมายถึง ทรัพยากรที่ไม่สามารถจับต้องได้โดยตรง แต่ มีคุณค่าทางยุทธศาสตร์สูงมาก เพราะมักเป็นทรัพยากรที่ยากต่อการเลียนแบบและมีผลต่อภาพลักษณ์ ความเชื่อมั่น และประสิทธิภาพระยะยาวขององค์กร เช่น ความรู้ ความเชี่ยวชาญ แพรนด์ วัฒนธรรมองค์กร ลิขสิทธิ์ เป็นต้น

ดังนั้น RBV เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นความสามารถในการแข่งขันขององค์กร ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับกระบวนการ พัฒนา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายในที่มีศักยภาพสูง ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความได้เปรียบที่ยั่งยืน (Sustainable Competitive Advantage)

3. กิจกรรมที่มีการดำเนินการในโรงเรียนผู้สูงอายุ

กรมกิจการผู้สูงอายุ มีการกำหนดกิจกรรมและประเภทกิจกรรมและตัวอย่างกิจกรรมที่มีการดำเนินการในโรงเรียนผู้สูงอายุ มีดังนี้ (กองส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ, 2559)

1) กิจกรรมประเภทส่งเสริมสุขภาพร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม ของผู้สูงอายุ กิจกรรมเหล่านี้มีเป้าหมายในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ออกกำลังกายและเป็นกลยุทธ์ที่สร้างให้เกิดการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ความหมั่นเพียรทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุได้รับการเยียวยา ฟันฟู ควรคำนึงถึงความพร้อมของสภาพทางร่างกายและความสนใจของผู้สูงอายุที่เข้าร่วม เช่น ส่งเสริมสุขภาพร่างกายผ่านการออกกำลังกาย การแลกเปลี่ยนความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพ และกิจกรรมนันทนาการ เป็นต้น

2) กิจกรรมประเภทการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในเรื่องที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและมีความสนใจ ลดช่องว่างของผู้สูงอายุในการเข้าถึงเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและอื่น เช่น การเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี การให้ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และศาสนา และการให้ความรู้สิทธิตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เป็นต้น

3) กิจกรรมประเภทการส่งเสริมสวัสดิการในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุและการทำประโยชน์เพื่อชุมชน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดสวัสดิการในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุและการทำประโยชน์เพื่อชุมชน รวมไปถึงการสร้างรายได้และการมีงานทำที่เหมาะสมในวัยสูงอายุ เช่น การให้ความรู้ด้านอาชีพ การส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ และการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์และจิตอาสา เป็นต้น

4) กิจกรรมประเภทการส่งเสริมความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ผู้สูงอายุมีอยู่ เป็นกิจกรรมที่สร้างคุณค่า ยกย่องเชิดชูภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนานของผู้สูงอายุ และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทำประโยชน์เพื่อชุมชน เช่น การสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวของผู้สูงอายุ และการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ เป็นต้น

5) กิจกรรมประเภทการส่งเสริมการมีรายได้และการมีงานทำของผู้สูงอายุ เช่น การฝึกอาชีพที่ผู้สูงอายุมีความสนใจ ส่งเสริมการรวมกลุ่มผลิตผลิตภัณฑ์ หรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากฝีมือของผู้สูงอายุ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น ผ้าทอ ถักย้อม ผ้าพันคอ ดอกไม้จันทน์ การทำบายศรี งานฝีมือต่าง ๆ การแปรรูปอาหาร วัสดุประดิษฐ์ต่าง เป็นต้น

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวิธีการดำเนินงานและการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จ.หนองคาย โดยทำการเก็บข้อมูลจาก ผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน 2 คน เภรัญญิก 1 คน ผู้ช่วยเภรัญญิก 1 คน นายทะเบียน 1 คน และคณะกรรมการโรงเรียน จำนวน 17 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 23 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling)

ด้านพื้นที่ ทำการศึกษาและดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ของโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

2. การสร้างและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ ประกอบด้วย

1) วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากผู้สูงอายุ จำนวน 23 คน ครอบคลุมประเด็นคำถาม ได้แก่ ความเป็นมาและพัฒนาการของโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จ.หนองคาย โครงสร้างการบริหาร การดำเนินกิจกรรม การบริหารจัดการ การจัดโครงสร้างโรงเรียน รูปแบบการสั่งการของผู้นำ การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐการบริหารจัดการคน การจัดการด้านการเงิน การจัดการด้านตลาด การผลิตผลิตภัณฑ์และคุณภาพรวมถึงการวิเคราะห์สภาพการณ์เพื่อระบุ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค เพื่อให้ทราบข้อมูลสภาพการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน

2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย โดยใช้ข้อคำถามแบบกึ่งโครงสร้างร่วมกับวิธีปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) นักวิจัยเริ่มต้นจากการอธิบายถึงกระบวนการทำกิจกรรมและแจ้งวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม จากนั้นทำการป้อนคำถามให้แก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้เชิญมา เพื่อให้ที่ประชุมได้ร่วมกันให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นและร่วมกันอภิปรายในประเด็นสำคัญที่นักวิจัยได้สอบถาม โดยประเด็นคำถามได้กำหนดจากกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ การสนทนากลุ่มใช้ระยะเวลา 2-3 ชั่วโมง จนได้ข้อมูลถึงจุดอิ่มตัว และใช้ เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก และกล้องถ่ายภาพ เป็นอุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและได้ขออนุญาตจากสมาชิกในการสัมภาษณ์

3. การเก็บและรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้มีการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บข้อมูล (Method triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ (Reliability) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง โดยผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน 2 คน เภรัญญิก 1 คน ผู้ช่วยเภรัญญิก 1 คน นายทะเบียน 1 คน และกรรมการโรงเรียน จำนวน 17 คน รวมทั้งสิ้น 23 คน และใช้นักวิจัยในการเก็บข้อมูลจำนวน 3 คนเพื่อให้ครอบคลุมต่อการแบ่งผู้สูงอายุออกเป็นกลุ่มย่อย แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบกันเพื่อตรวจสอบและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล (Denzin, 1989) นำข้อมูลที่มีความเหมือนกันแสดงว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้อง จากนั้นส่งให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจสอบซ้ำร่วมกันอีกครั้งเพื่อให้ได้ผลของข้อมูลที่เป็นจริง แล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาด้วยเทคนิค SWOT analysis เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค และใช้เทคนิค TOWS matrix เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลในรูปแบบเมตริกซ์ สังเคราะห์และนำเสนอต้นแบบกลยุทธ์การบริหารจัดการของโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคายโดยวิธีพรรณนา

5. ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการประชุมกลุ่มย่อยจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ประธาน และคณะกรรมการดำเนินงาน จำนวน 23 คน ได้ข้อสรุปร่วมกันในประเด็นการบริหารจัดการกลุ่มที่สำคัญดังนี้

ด้านข้อมูลพื้นฐานและสภาพการดำเนินงาน

โรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จ.หนองคายมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 23 คน เป็นเพศหญิงทั้งหมด 21 คน มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 98 มีอายุอยู่ในช่วง 70 ปีขึ้นไป ร้อยละ 85 ระดับการศึกษาสูงสุดส่วนใหญ่ คือ ปริญญาตรี ร้อยละ 60 มีอาชีพข้าราชการบำนาญ ร้อยละ 60 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,000 บาทและเข้าร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุกับหน่วยงานภาครัฐ โดยอาศัยความสะดวกของตนเอง ร้อยละ 100

การศึกษาประเด็นความต้องการของโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคายจากการรวบรวมข้อมูลและสรุปการสนทนากลุ่ม พบว่าด้านบุคลากรการส่วนใหญ่ในด้านการบริหารงานมีประสบการณ์สูง แบ่งหน้าที่การทำงานที่ชัดเจน ประเด็นในด้านความต้องการของผู้สูงอายุ คือ ทักษะของบางคนอาจยังไม่เพียงพอและยังขาดการฝึกอบรมทักษะอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีความต้องการในด้านการประสานงานกับนักวิชาการเพื่อให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้สูงอายุ และด้านการดำเนินงานที่ต้องอาศัยเงินยังไม่เพียงพอ หากมีความช่วยเหลือด้านงบประมาณเพิ่มเติมจากภาครัฐจะส่งผลต่อการทำงานที่มีสภาพคล่องมากขึ้นและสามารถบริหารงานได้ดียิ่งขึ้น

ด้านการบริหาร

ผู้นำในการบริหารจัดการโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จะมีผู้อำนวยการกำกับดูแลการทำงาน รองผู้อำนวยการ 2 คน โดยประธาน จะแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสมให้กับสมาชิก กำกับดูแลกระบวนการดำเนินงานในภาพรวมและบริหารผลตอบแทน ในปัจจุบันมีกรรมการทั้งหมด 17 คน เป็นผู้สูงอายุทั้งหมด จะรับการสั่งงานจากผู้อำนวยการเพียงคนเดียว ผู้อำนวยการจะแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ฝ่ายผลิต ฝ่ายการเงินและบัญชี ฝ่ายประสานงานและฝ่ายขาย โดยสมาชิกบางคนต้องดูแลมากกว่า 1 ฝ่ายเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีจัดประชุมกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือ วางแผนการทำงานร่วมกัน รวมทั้งชี้แจงรายละเอียดต่าง ๆ เดือนละครั้ง เมื่อหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัยและเอกชน เข้ามาจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ในการผลิตหรือการออกร้านแสดงผลิตภัณฑ์สมาชิกจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยที่ผู้อำนวยการจะจัดสรรสมาชิกไปรวมอบรมและร่วมนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายได้ แต่ในการเข้าร่วมอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะด้านต่างๆ ที่ได้รับมาจากหน่วยงาน หรือประสบการณ์ที่ได้จากการออกร้านแสดงผลิตภัณฑ์ยังคงเป็นของกลุ่มคนเดิมที่เข้าร่วมอบรมและออกร้านแสดง ผลิตภัณฑ์ยังไม่สามารถถ่ายทอดความรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กันได้

ด้านการเงินและบัญชี

การเริ่มต้นของโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย ไม่มีเงินสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานอื่นๆ จะหารายได้มาจากการจัดทำผ้าป่า และเงินบริจาคจากสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุ รายรับจะได้มาจากการขายผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ในส่วนของการจัดการทางการเงินจะมีเหรียญกษาปณ์และจัดทำบัญชีของโรงเรียน การจัดทำบัญชีในลักษณะการจดบันทึกรายรับและรายจ่ายแต่ละรอบการผลิต คำนวณและบันทึกกำไรที่ได้รับลงสมุดบัญชีอย่างง่าย ส่วนผลกำไร โรงเรียนจะเก็บเป็นเงินสำรองเพื่อใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียน

ด้านการผลิต

ผลิตภัณฑ์ที่มาจากโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคายส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากฝีมือ ทักษะ การประดิษฐ์ จากสมาชิกจากโรงเรียน ผลิตภัณฑ์ที่จะนำมาจัดจำหน่ายออกบูธเมื่อมีงานต่างๆ ได้แก่ สร้อยลูกปัด ยาดม พวงมาลัยผ้าขาวม้า กุหลาบใบเตย สร้อยคล้องคอหลวงพ่อบุญไซ เป็นต้น จากการวางจำหน่ายจะพบว่าการผลิตเสื้อจากผ้ามัดย้อมและสร้อยคล้อง คอหลวงพ่อบุญไซ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ค่อนข้างได้รับความนิยมจากผู้ซื้อ ในการประดิษฐ์สร้อยคล้องคอหลวงพ่อบุญไซจะต้อง อาศัยทักษะ ฝีมือในการร้อยลูกปัดให้มีความสวยงาม และในส่วนของเสื้อมัดย้อมทางโรงเรียนจะมีการผลิตอาทิตย์ละ 1 ครั้ง โดยจะเน้นการผลิตเสื้อมัดย้อมและมีการดำเนินการผลิตเพิ่มเติมในบางช่วงเวลาตามคำสั่งซื้อของลูกค้าที่เพิ่มขึ้น ส่วนสีและ อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตสามารถหาซื้อได้ในย่านพื้นที่ เช่น เสื้อยืด กะละมัง ขวดเก็บสี ผ้าขาวกรองน้ำสี เป็นต้น และสมาชิกจะ นัดรวมตัวกันเพื่อดำเนินการผลิต ณ ที่โรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย แต่เนื่องจากสมาชิกเป็นผู้สูงอายุ จึงทำให้การ ผลิตมีความล่าช้า ไม่ต่อเนื่องทำให้กลุ่มผลิตได้จำนวนไม่มากนัก และด้านบรรจุภัณฑ์ยังไม่สามารถดึงดูดลูกค้าได้ รวมถึงการขาด ความรู้ความเข้าใจในการผลิตและการออกแบบลวดลายให้มีความหลากหลายมากขึ้น สมาชิกบางคนที่มีฝีมือทักษะได้ขอแยกตัว ออกไปรับงานทำเอง ไม่ได้อยู่ภายใต้โรงเรียน ซึ่งส่งผลทำให้กลุ่มขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะและฝีมือในการผลิตไม่สามารถ รับคำสั่งซื้อปริมาณมากได้เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการผลิตผลิตภัณฑ์ ส่งผลกระทบถึงการผลิตผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มออกสู่ตลาด พบปัญหาในเรื่องฝีมือและขาดทักษะในการพัฒนารูปแบบลายมัดย้อมหรือการใช้สีที่ทันสมัยให้ตรงกับ ความต้องการของลูกค้าในปัจจุบัน อีกทั้งมีรูปแบบยังไม่สามารถสร้างความแตกต่างและอาจจะไม่ได้ดึงดูดลูกค้าในทุกกลุ่ม

ด้านการตลาด

โรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคายจะดำเนินงานเพียงกิจกรรมพื้นฐานตั้งแต่ผลิต และจำหน่าย สมาชิกส่วนใหญ่ เป็นผู้สูงอายุ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อขายขายผลิตภัณฑ์ออนไลน์ทำได้ไม่สะดวก จึงเน้นการออกจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ในงาน (1) จัดแสดงผลิตภัณฑ์พื้นที่บริเวณเทศบาลเมืองหนองคาย มีการออกงานจัดบูธ ขายผลิตภัณฑ์ที่มาจาก โรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย เมื่อมีการต้อนรับคณะดูงานที่มาจากที่อื่นๆ เพื่อมาเยี่ยมชมเทศบาลเมืองหนองคาย (2) ตลาดผู้สูงอายุที่จัดทุกวันพุธเช้า จะมีการขายผลิตภัณฑ์ให้กับประชาชนทั่วไป มาเดินอุดหนุนผลิตภัณฑ์ที่มีผู้ขายเป็น ผู้สูงอายุที่เป็นนักเรียนของโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย และ (3) ตลาดแคมของ ที่จัดทุกเย็นวันเสาร์ ที่จะมี ผลิตภัณฑ์จาก โรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย ไปวางจำหน่ายข้างเวทีการแสดงของตลาดแคมของ ในส่วนของ ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์เสื้อมัดย้อมเพียงรูปแบบเดียว ทำให้ผลิตภัณฑ์ขาดความหลากหลาย ขาดการตลาดที่ ตรงกับความต้องการของลูกค้า โดยส่วนมากจะรับคำสั่งซื้อทางโทรศัพท์จากที่ทำการของโรงเรียนเป็นหลัก มีการออกบูธเป็น ครั้งคราว จึงทำให้กลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่ยังเป็นกลุ่มคนในพื้นที่และไม่สามารถขยายไปยังกลุ่มลูกค้านอกพื้นที่ได้มากนัก

ตารางที่ 1 ผลสรุป SWOT Analysis

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
S1 ผู้นำกลุ่มมีทักษะความเป็นผู้นำและมีความสามารถพัฒนาองค์กรได้ดี	W1 สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ขาดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย
S2 สมาชิกมีฝีมือและความชำนาญในการทำผ้ามัดย้อมและสร้อยคอลูกปัด	W2 สมาชิกเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้มีความคิดสร้างสรรค์และเทคนิคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ มาก รวมถึงการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างหรือโดดเด่นเฉพาะตัว
S3 สมาชิกมีองค์ความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น	W3 ขาดบุคลากรที่จะทุ่มเทเพื่อโรงเรียน ส่วนใหญ่สมาชิกมาเพื่อเรียนรู้และกลับบ้าน ยังขาดจำนวนสมาชิกที่อยากทำเพื่อโรงเรียนอยู่เป็นจำนวนมาก
S4 สมาชิกเป็นผู้ที่มีความสามารถและชำนาญเนื่องจากเป็นข้าราชการบำนาญที่มาจากงานประจำ	W4 การดำเนินงานที่ขาดความต่อเนื่องของสมาชิกในกลุ่มเนื่องจากเป็นผู้สูงอายุทั้งหมด
S5 มีรางวัลระดับประเทศด้านผู้สูงอายุ จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์และกรมอนามัย	W5 ขาดความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการตลาดเชิงกลยุทธ์และการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์
S6 ผู้สูงอายุ มีการรวมกลุ่มดำเนินงานที่เข้มแข็งเสียสละ	W6 จำนวนเงินลงทุนที่ยังไม่มีความพอในการใช้ในการลงทุนต่างๆ
S7 ผลิตภัณฑ์มีจุดขาย ในความเป็นผลิตภัณฑ์ของผู้สูงอายุ	
โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
O1 ได้รับการพัฒนาจากกระบวนการวิจัยของทีมงานผู้วิจัย	T1 คู่แข่งมีมาก
O2 ผลิตภัณฑ์ได้รับความนิยมในพื้นที่และนอกพื้นที่เพิ่มมากขึ้น	T2 ต้นทุนการผลิตและต้นทุนการขนส่งมีแนวโน้มที่สูงขึ้น
O3 การขยายช่องทางตลาดไม่ว่าจะเป็นออนไลน์ การขายผ่านแอปพลิเคชันต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น Line shop, Shopee, Lazada และ Facebook page เป็นต้น ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายได้หลายกลุ่ม	T3 ผลิตภัณฑ์ของโรงเรียนมีการออกงานแสดงผลผลิตภัณฑ์ที่มีแค่ตลาดแค่มอง และในทีเทศบาลที่มาจากกรเยี่ยมเข้าชมดูงานของหน่วยงานต่างๆ ที่มา
O4 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ เช่น ด้านวัสดุอุปกรณ์การผลิตด้านการตลาด การอบรมความรู้ในเรื่องของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการกลุ่ม และการจัดทำบัญชี เป็นต้น	T4 แนวโน้มของผลิตภัณฑ์จากประเทศจีนจะเข้ามามีมาก อาจส่งผลกระทบต่อยอดขายได้

ตารางที่ 2 การสังเคราะห์กลยุทธ์การบริหารจัดการด้วย TOWS Matrix จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของโรงเรียน
 ขرابาลเทศบาลเมืองหนองคาย สามารถนำมาสังเคราะห์กลยุทธ์การบริหารจัดการด้วย TOWS Matrix ได้ดังนี้

TOWS Matrix	จุดแข็ง (Strengths) S1 S2 S3 S4 S5 S6 S7	จุดอ่อน (Weaknesses) W1 W2 W3 W4 W5 W6
โอกาส (Opportunities) O1 O2 O3 O4	SO Strategy กลยุทธ์เชิงรุก (S1+S2+S5+O1+O2) กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัว อาศัยการบอกเล่าเรื่องราว (Storytelling) จากความเชื่อและศรัทธา ที่บ่งบอกถึงคุณภาพและความน่าสนใจ อีกทั้งยังมีตราสินค้าที่ให้อรรถาธิบายและจดจำได้ เพื่อปูทางในการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ที่มีหลากหลายช่องทาง	WO Strategy กลยุทธ์เชิงแก้ไข (W1+W2+W3+W4+O1+O2) กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มองเห็นช่องทางในการสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และสามารถใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยซึ่งจะนำไปถ่ายทอดให้กับสมาชิกคนอื่นๆ โดยอาศัยการสนับสนุนการฝึกอบรมจากหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือเอกชน
อุปสรรค (Threats) T1 T2 T3 T4	ST Strategy กลยุทธ์เชิงป้องกัน (S1+S2+S3+S4+S5+O3) กลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง การมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าในระยะยาว โดยนำเสนอผลิตภัณฑ์แบบใหม่ที่มีความแตกต่างจากคู่แข่งเพื่อจะตอบสนองความต้องการของลูกค้า ในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน สิ่งที่จะการนำเสนอที่รวดเร็วอาจผ่านช่องทางออนไลน์ไลน์กลุ่มหรือเฟสบุ๊คเพื่อยังคงรักษาลูกค้าเดิมไว้และขยายไปยังฐานลูกค้าใหม่ในการเพิ่มยอดขายในระยะยาว	WT Strategy กลยุทธ์เชิงรับ (W5+T1+T2+T3) กลยุทธ์ขยายเครือข่ายการทำงานโดยอาศัยความร่วมมือกับชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น เพื่อที่จะหาแนวทางในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบ หรือแรงงานในการผลิตผลิตภัณฑ์ในกรณีที่มีการรับคำสั่งซื้อจำนวนมาก เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบ

การดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของโรงเรียนขرابาลเทศบาลเมืองหนองคาย

จัดกลุ่มระดมสมองของโรงเรียนขرابาลเทศบาลเมืองหนองคาย พบผลิตภัณฑ์ที่มีหลายชนิด ไม่ว่าจะเป็น สร้อยลูกปัด ยาดม พวงมาลัยผ้าขาวม้า กุหลาบใบเตย สร้อยคล้องคอหลวงพ่อบุญรอด เป็นต้น จากการสอบถามจะพบว่าผลิตภัณฑ์ที่สามารถขายดีและเป็นจุดเด่นของโรงเรียนได้แก่ เสื้อมัดย้อม และสร้อยคล้องคอหลวงพ่อบุญรอด ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาสื่อที่ทำมาจากผ้ามัดย้อมและสร้อยคล้องคอหลวงพ่อบุญรอด โดยพบว่าจุดเด่นคือลวดลายที่เป็นลายกันหอยและมีสีสดใสสวยงาม และเป็นเอกลักษณ์ของทางโรงเรียนขرابาลเทศบาลเมืองหนองคาย จากการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ พบว่าปัญหาของเสื้อมัดย้อมคือสมาชิกที่มาช่วยกันทำเนื่องจากการทำต้องอาศัยความชำนาญ โดยเฉพาะการมัดผ้าที่จะต้องมัดให้แน่นและต้องให้ออก

ลวดลายก่อนหอยที่ชัดเจน ซึ่งจริงๆ แล้วผู้สูงอายุค่อนข้างทำงานละเอียด การผลิตแต่ละรอบต้องใช้เวลาเพื่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์สำหรับสร้อยคล้องคอหลวงพ่พระใส เป็นอีกผลิตภัณฑ์ที่ขายดีเพราะความศรัทธา ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองจังหวัดหนองคาย และมีเรื่องราวความเป็นมาที่น่าสนใจมากมายจากการเล่าขานสืบต่อกันมา จากความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่พระใส ที่นักท่องเที่ยวหรือประชาชนทั่วไปเคารพและศรัทธาเสมอมา จึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับโรงเรียนได้เป็นอย่างดี และสร้อยคล้องคอหลวงพ่พระใสนี้ต้องอาศัยความชำนาญและการประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อให้สร้อยสามารถคล้ององค์พระใสได้พอดีและไม่หล่น โดยแต่ละเส้นจะมีสีสันทันและความสวยงามที่เป็นจุดเด่นให้มีความสวยงามเมื่อสวมใส่

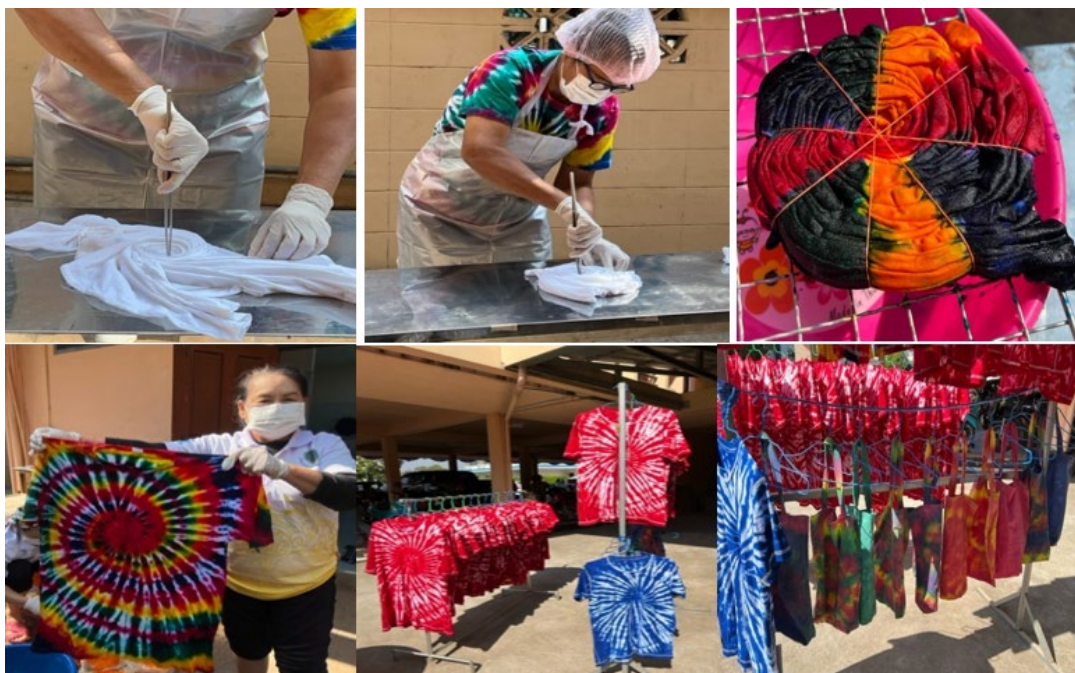
ผู้สูงอายุได้ร่วมกันเสนอความคิดเห็นจนได้ข้อสรุป อยากรจะสร้างจุดเด่นให้กับเสื้อมัดย้อมและสร้อยคล้องคอหลวงพ่พระใสให้กับโรงเรียนขรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย อยากได้ลายที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดคือลายพญานาค ซึ่งได้มีการขอความช่วยเหลือจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญมาสอนมัดลายผ้า โดยที่การทำยังพบปัญหาคือ ลวดลายไม่ได้ตามที่ต้องการ การมัดผ้าที่ค่อนข้างยาก และจำนวนสมาชิกที่มาช่วยทำยังมีไม่เพียงพอและขาดประสบการณ์อยู่ และสร้อยคล้องคอหลวงพ่พระใส การจะสร้างจุดเด่นที่มีความสวยงามโดยเลือกใช้สร้อยที่มีความคงทนและสีสันทันที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์และออกแบบสร้อยให้มีความหลากหลายมากขึ้น ชิ้นส่วนของสร้อยอาจทำมาจากวัสดุดิบที่หลากหลายรูปแบบมากขึ้น เป็นต้น

ดังนั้น โรงเรียนขรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย ได้มีการปรับลวดลายผ้ามัดย้อมที่ใช้ลายกันหอย ให้เป็นลายริ้วที่หลากหลายสีขึ้น โดยใช้โทนสีที่หลากหลายขึ้น เช่น สีเหลือง ส้ม ม่วง ชมพู เป็นต้น เพื่อให้ผ้ามัดย้อมมีความโดดเด่นและไม่ซ้ำรูปแบบเดิม อีกทั้งยังมองว่าการที่จะเพิ่มการผลิตภัณฑ์เป็นกระเป๋าผ้ามัดย้อม ซึ่งทางโรงเรียนมองว่าน่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำได้ไม่ยากและมีราคาไม่แพงที่จะสามารถสั่งซื้อได้ในพื้นที่ และสำหรับสร้อยคล้องคอหลวงพ่พระใส ต้องเล่าเรื่องราวหรือประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์สามารถเพิ่มคุณค่าและความน่าสนใจให้กับผลิตภัณฑ์ได้

โรงเรียนขรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย มีเป้าหมายทางการตลาด อยากได้ผู้เชี่ยวชาญหรือสมาชิกที่มีความรู้ทางการขายออนไลน์มาสอนให้ความรู้กับโรงเรียนในการใช้งานเบื้องต้น เพื่อจะสามารถสร้างแพลตฟอร์มออนไลน์ได้ ที่จะสามารถกระจายผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดให้ได้มากขึ้น โดยทางกลุ่มได้มีการทำการตลาดผลิตภัณฑ์ผ่านการจัดงานออกแสดงผลิตภัณฑ์ในสถานที่เทศบาลเมืองหนองคาย ตลาดผู้สูงอายุและตลาดแคมของ ซึ่งเป็นหน้าร้านเป็นหลัก จึงมองว่าถ้าหากโรงเรียนสามารถพัฒนาการขายออนไลน์เพิ่มมากขึ้นจะสามารถยกระดับผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยมีการรวมกลุ่มกันดำเนินงาน ดังภาพข้างล่าง

ภาพที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกโรงเรียนขรบาล

ภาพที่ 2 กระบวนการผลิตเสื้อมัดย้อมที่ได้รับการพัฒนารูปแบบลวดลาย

ภาพที่ 3 สร้อยคล้องคอหลวงพ่อพระใส

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย สรุปและอภิปรายตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

6.1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสภาพการดำเนินงานของโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย มีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 23 คน มีการบริหารงานที่โปร่งใส มีสมาชิกที่มาจากผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และส่วนใหญ่เป็นข้าราชการเกษียณ ในการบริหารงานมีการแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน ในด้านการศึกษาทางโรงเรียนต้องการฝึกทักษะ ความรู้ด้านการออกแบบลวดลายของเสื้อมัดย้อมที่มีความหลากหลายมีอัตลักษณ์ ซึ่งความรู้ด้านการบริหารธุรกิจและเงินลงทุนในการดำเนินงาน ดังนั้นหน่วยงานต้องเข้ามาช่วยเหลือและส่งเสริม จะสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฮามีเสาะ เจ๊ะเต็ง และ ชนิษฐา ชุสุข (2558) ที่ได้กล่าวถึงการสนับสนุนที่มาจากหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ควรที่จะเข้ามามีบทบาทมากกว่าเดิมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณหรือเงินสนับสนุนในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน เพื่อที่จะทำให้โรงเรียนมีรายได้ที่แน่นอนและหาช่องทางการตลาดมารองรับในอนาคต

การดำเนินงาน การเริ่มต้นของโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย ไม่มีเงินสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานอื่นๆ เงินลงทุนในการเริ่มจัดตั้งโรงเรียนได้หารายได้มาจากการจัดทำผ้าป่า และเงินบริจาคจากสมาชิก โรงเรียนชราบาลจัดตั้งขึ้นเพื่อต้องการให้ผู้สูงอายุได้มาทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านความรู้ อาชีพและประสบการณ์ที่มีอยู่มาร่วมทำกิจกรรมและสร้างรายได้ อาศัยความร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น โดยผู้นำในการบริหารงานและวางแผน กำหนดนโยบายต่างๆ จะมาจากผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ และสมาชิก ทุกคนได้มีส่วนร่วมช่วยในการทำงาน ทুমเทแรงกายแรงใจในการทำงาน และมีเป้าหมายที่ชัดเจนคือต้องการให้เกิดโรงเรียนชราบาลให้มีคุณภาพ ด้านภาวะผู้นำในการบริหารงานของโรงเรียนจะมีผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการมีชัดเจนในการทำงานตามความรับผิดชอบ และมีการแบ่งหน้าที่กันทำอย่างชัดเจน คือ ฝ่ายการเงินและบัญชี ฝ่ายผลิต ฝ่ายการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของโกสินทร์ ชีวาทิต (2562) พบว่าการพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุว่า มีความสอดคล้องส่งผลดีไปในทิศทางเดียวกันกับการที่โรงเรียนมีผู้นำที่พร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงมีความทุ่มเท มุ่งมั่น และเสียสละ การมีเป้าหมายชัดเจน รวมทั้งการจัดกิจกรรมทำให้กลุ่มมีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ การมีส่วนร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

6.2 ศักยภาพการดำเนินงาน (SWOT Analysis) ของโรงเรียนชราบาลเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย พบว่า จุดแข็งการดำเนินการของโรงเรียนกรรมการเป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในการดำเนินงานเป็นอย่างดีเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นข้าราชการบำนาญ และโรงเรียนมีรางวัลระดับประเทศด้านผู้สูงอายุ จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์และกรมอนามัย แสดงให้เห็นศักยภาพในการบริหารงานของผู้นำและทักษะการตัดสินใจได้เป็นอย่างดี โดยมีการพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จากการประชุมและการแสดงความคิดเห็นจากกรรมการและสมาชิก จะนำมาปรับเปลี่ยนกำหนดการดำเนินงานต่างๆ ให้สอดคล้องกับการออกแบบกิจกรรมของโรงเรียนแบบทันสมัยและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ในด้านของผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่มีการเรียนรู้และพัฒนาจนเป็นจุดเด่นของโรงเรียนก็คือเสื้อมัดย้อม อาศัยจากสมาชิกที่มีองค์ความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีฝีมือและความชำนาญ ในส่วนของจุดอ่อนยังพบว่าขาดความคิดสร้างสรรค์และเทคนิคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ขาดการวางแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงานในการการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างหรือโดดเด่นเฉพาะตัว และสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุยังขาดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย อีกทั้งยังขาดเงินทุนที่จะนำมาลงทุนในด้านต่างๆ ทางโรงเรียนได้รับการสนับสนุนทางด้านวิชาการจากการอบรมความรู้ของการใช้

เทคโนโลยี การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การขอสิทธิบัตร การออกแบบผลิตภัณฑ์ และยังมีโอกาสจากการเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้หลากหลายขึ้นจากการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายทั้งออนไลน์และออฟไลน์ สอดคล้องกับ สิริวงษ์ เอียสกุล (2561) อธิบายการให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการเพิ่มผลการผลิตและความสามารถในการปรับตัวของธุรกิจให้เข้ากับยุคใหม่ ทักษะที่จำเป็นของคนที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และด้านอุปสรรคคือ ต้นทุนมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นจากภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงมีผลต่อต้นทุนสินค้าและค่าขนส่งสูงมีผลทำให้กำไรลดลง และผลิตภัณฑ์คู่แข่งมากเพราะเส้นมัธยฐานทางโรงเรียนยังขาดจุดเด่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสัสดี กาแพงดี, ปิยะดา มณีนิล, และสุทัศน์ รุ่งระวีวรรณ (2564) ที่กล่าวว่า กลุ่มผู้สูงอายุยังต้องการพัฒนาการดำเนินการผลิตผ่านมัธยฐานให้มีความโดดเด่นมากขึ้น อาจใช้สื่อธรรมชาติที่หาได้ง่ายในพื้นที่ เพื่อให้ตอบรับการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีความแตกต่างกับคู่แข่งอย่างชัดเจน เพื่อดึงดูดกลุ่มลูกค้าให้มากขึ้น

6.3 จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis และนำมาสังเคราะห์ด้วย TOWS Matrix ทำให้ได้กลยุทธ์การบริหารจัดการที่สำคัญต่อการพัฒนาวิธีการดำเนินงานของโรงเรียนขรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย 4 อย่าง ได้แก่ 1) กลยุทธ์เชิงรุก คือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัวสู่การจัดจำหน่ายออนไลน์ 2) กลยุทธ์เชิงแก้ไข คือการพัฒนาทักษะให้สมาชิกในกลุ่มอย่างต่อเนื่องผ่านความร่วมมือจากภายนอก 3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน คือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ 4) กลยุทธ์เชิงรับ คือการขยายเครือข่ายการทำงานโดยอาศัยความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนทรัพยากร โดยทั้ง 4 กลยุทธ์จะเป็นแนวทางสำคัญต่อการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันให้กับโรงเรียนขรบาลเทศบาลเมืองหนองคาย

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้นำไปสู่ประโยชน์ที่สำคัญใน 3 มิติที่เชื่อมโยงกัน ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าภาครัฐควรสนับสนุนเชิงโครงสร้างที่ยั่งยืนผ่านการอบรมทักษะธุรกิจดิจิทัลและจัดหาเงินทุนเริ่มต้น เพื่อตอบโจทยความท้าทายด้านงบประมาณและความรู้ที่กลุ่มได้ประสบโดยตรง

7.2 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ กรณีศึกษาชี้ได้นำเสนอกระบวนการและกลยุทธ์ที่เป็นต้นแบบรูปธรรมให้โรงเรียนผู้สูงอายุอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประเมินศักยภาพและสร้างรายได้ของตนเองได้จริง

7.3 ข้อเสนอแนะในเชิงทฤษฎี งานวิจัยได้มอบหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุน ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) พร้อมทั้งขยายความเข้าใจในแนวคิด มุมมองทรัพยากรขององค์กร (Resource-Based View) สู่บริบทกิจการเพื่อสังคม โดยยืนยันว่าทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิปัญญาและความสัมพันธ์ชุมชน เป็นบ่อเกิดสำคัญของความได้เปรียบในการแข่งขันและสามารถใช้เป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนผู้สูงอายุอื่นเพื่อประเมินศักยภาพและสร้างรายได้

8. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อต่อยอดองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ให้ลึกซึ้งและกว้างขวางขึ้นเพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาโรงเรียนขรบาลให้เป็นองค์กรที่เข้มแข็งและยั่งยืน ในการทำวิจัยครั้งต่อไปจึงมีแนวทางดังนี้

8.1 ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อประเมินผลกลยุทธ์ที่ได้พัฒนาขึ้น โดยเฉพาะ "กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดออนไลน์" มาปฏิบัติจริง ติดตามผล ประเมินปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างทาง และปรับปรุงกลยุทธ์ร่วมกันเป็นวงจร เพื่อให้ได้องค์ความรู้จากการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่กลุ่มเป้าหมายได้โดยตรง

8.2 ทำการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยแห่งความสำเร็จและรูปแบบการบริหารจัดการของโรงเรียนชราบาลในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น โรงเรียนในเขตชนบท, โรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชน หรือโรงเรียนที่มีลักษณะสมาชิกที่หลากหลาย เพื่อสังเคราะห์เป็น "โมเดลความสำเร็จ" ในรูปแบบต่าง ๆ ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

8.3 ศึกษาวิจัยความต้องการของผู้บริโภคและศักยภาพของตลาดผลิตภัณฑ์ผู้สูงอายุ เพื่อศึกษาทัศนคติ, พฤติกรรมการซื้อ, และความต้องการของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์โดยผู้สูงอายุโดยตรงเพื่อนำข้อมูลที่ได้กลับมาปรับปรุงกลยุทธ์ด้านการตลาดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้ตรงจุดยิ่งขึ้น

9. เอกสารอ้างอิง

- กนกกาญจน์ เมืองแก้ว, กษิดิศ ม่วงจันทร์, และ อุทัย ปริญาสุทธีรัตน์. (2559). บุดูข้าวยาบ้านดินลาน: การจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการยกระดับมูลค่าของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 35(6), 1-12. <https://hujmsu.msu.ac.th/Eng/pdfsplite.php?p=MTU5OTAxMzUwMS5wZGZ8OS0yMA==>
- กองส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ. (2559). *คู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุ*. กรุงเทพมหานคร: กรมกิจการผู้สูงอายุ
- โกสินทร์ ชัยทางดี. (2562). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดลพบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*, 11(2), 325-336. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/ptujournal/article/view/218894>
- งามตา วรินทร์านนท์. (2545). *เอกสารคำสอนวิชา วป581 การถ่ายทอดทางสังคมกับพัฒนาการของมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จันทร์ทรา เจียรณีย์. (2557). *การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยเรื้อรังด้วยระบบเตือนผู้ป่วยอัตโนมัติทางโทรศัพท์* (รายงานวิจัย). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ศิริลักษณ์ คัมภีรานนท์, สุปรียา นุ่นเกลี้ยง, ดร.ณิ พงษ์จินดา, และ วราภรณ์ เพชรช่วย. (2564). *นวัตกรรมชุมชนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนและโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เขตอำเภอเมืองจังหวัดยะลา* (รายงานวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2568). *ประชากรของประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2568, จาก <https://ipsr.mahidol.ac.th/population-gazette/>
- สัสดี กาแพงดี, ปิยะดา มณีนิล, และ สุทัศน์ รุ่งระวีวรรณ. (2564). การพัฒนากลุ่มอาชีพผู้สูงอายุ (ผ้ามัดย้อม) สู่การเพิ่มความสามารถทางการแข่งขัน. *วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 13(1), 30-43. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/mbs/article/view/245997>

- สำนักอนามัยผู้สูงอายุ. (2568). จำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2568. จาก https://lookerstudio.google.com/u/0/reporting/b408e140-c952-4a99-b3d5-d5d168588170/page/p_o5su93fahd
- สิริวงษ์ เอียสกุล. (2561). *การจัดการธุรกิจขนาดย่อม*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- อริย์ธัช อักษรทับ, อีสริ แพทย์เจริญ, ชาญวิทย์ จาตุประยูร, และ วุฒิพงษ์ ฉั่วตระกูล. (2564). การถอดบทเรียนเพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนแปรรูปลำไยเนื้อสีทอง ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 35(3), 44–61. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/DPUStuthiparithatJournal/article/view/253496>
- อ็อต โนนกระยอม และ พรพิทักษ์ เข็มบาสัตย์. (2024). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*. 13(1), 62-75. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/papojournal/article/view/273708>
- ฮามีเสาะ เจ๊ะเต็ง และ ชนิษฐา ชุสุข. (2558). แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพสตรีเครื่องแกงขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโหนด อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา. ใน *การประชุมมหาดไทยวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6* (น. 256-367). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- Barney, J. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99–120. <https://doi.org/10.1177/014920639101700108>
- Denzin, N. K. (1989). *The research act* (3rd ed). New York: McGraw Hill.
- Havighurst, R. J. (1961). Successful aging. *The Gerontologist*, 1(1), 8–13. <https://doi.org/10.1093/geront/1.1.8>
- Klimczuk, A. (2013). Universities of the third age in Poland: emerging model for 21st century. *Journal of Education, Psychology and Social Sciences*, 1(2), 8-14.
- Kotler, P. (2003). *Marketing management* (11th ed.). Prentice Hall.
- Kunasri, K., Tarapituxwong, S., Sasong, C., & Kumnuan, B. (2020). A Study of Potential and Development of Community Products in Mae Hong Son Province. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 13(1), 92-108. <https://www.journal.nu.ac.th/JCDR/article/view/Vol-13-No-1-2020-92-108>
- Namugenyi, C., Nimmagadda, S. L., & Reiners, T. (2019). Design of a SWOT analysis model and its evaluation in diverse digital business ecosystem contexts. *Procedia Computer Science*, 159(19), 1145–1154. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2019.09.283>
- Wheelen, T. L., Hunger, J. D., Hoffman, A. N., & Bamford, C. E. (2018). *Strategic management and business policy: Globalization, innovation and sustainability* (15th ed.). Pearson.

การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กอง
กิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต
INFORMATION TECHNOLOGY ACCEPTANCE AND ELECTRONIC SERVICES
QUALITY, DIVISION OF STUDENT AFFAIRS MAHASARAKHAM UNIVERSITY
WEBSITE AFFECT STAFFS AND STUDENTS SATISFACTION

จันเพ็ญ ลิ้มปัสสุพงษ์^{1*}

Chanpen Limpsurapong^{1*}

(Received: March 6, 2025; Revised: May 30, 2025; Accepted: June 24, 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นหาสาเหตุที่ทำให้ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้งานเว็บไซต์ของกองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคามลดลงทุกปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยด้านการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้งาน ซึ่งเก็บข้อมูลจากบุคลากรและนิสิต 400 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านทัศนคติที่ดีต่อการใช้งาน (ค่าเฉลี่ย = 4.24) และด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย = 4.19) สะท้อนถึงความคาดหวังและความจำเป็นในการใช้งาน แต่ปัจจัยคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ ด้านความพร้อมของระบบ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย = 3.87) ซึ่งชี้ให้เห็นช่องว่างระหว่างความคาดหวังและประสบการณ์จริงที่อาจนำไปสู่ความพึงพอใจที่ลดลง เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลพบว่า การทำให้บรรลุเป้าหมาย เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจสูงสุด ($\beta = 0.333$, $p < 0.01$) ในขณะที่ ประสิทธิภาพในการใช้งาน ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) ข้อค้นพบนี้ให้ข้อมูลเชิงลึกว่า “ความสำเร็จในการทำภารกิจ” สำคัญกว่า “ความง่ายในการใช้งาน” ผู้ใช้ยอมรับเว็บไซต์ที่ซับซ้อนได้ ตราบใดที่สามารถทำธุรกรรมได้สำเร็จ หากเว็บไซต์ใช้งานง่ายแต่ให้ข้อมูลผิดพลาด ความพึงพอใจจะลดลงอย่างมาก ดังนั้น การปรับปรุงความเสถียรและความถูกต้องของระบบจึงเป็นหัวใจสำคัญในการแก้ปัญหาความพึงพอใจที่ลดลงอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ คุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ ความพึงพอใจ

¹ นักวิชาการศึกษา กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Educator, Division of Student Affairs, Mahasarakham University.

* Corresponding author, e-mail: Janpen@msu.ac.th

Abstract

This research investigates the causes behind the annual decline in user satisfaction with the Division of Student Affairs website at Mahasarakham University. The study aims to analyze the factors of information technology acceptance and electronic service quality that influence user satisfaction, based on data collected from 400 staff and students and analyzed using multiple regression analysis. The findings reveal a gap between user expectations and actual experience. Information technology acceptance factors, namely attitude toward Using (mean = 4.24) and perceived usefulness (mean = 4.19), scored highly, reflecting high expectations and perceived necessity. In contrast, the electronic service quality factor of system availability received the lowest mean score (mean = 3.87), indicating a potential cause for the decline in satisfaction. Furthermore, regression analysis identifies fulfillment as the most significant predictor of satisfaction ($\beta = 0.333$, $p < 0.01$), whereas efficiency was not statistically significant ($p > 0.05$). This insight suggests that for this user base, 'task success' is more critical than 'ease of use.' Users can tolerate a complex website as long as it enables them to complete their transactions successfully; however, an easy-to-use site that provides incorrect information will drastically lower satisfaction. Therefore, enhancing system stability and accuracy is crucial for sustainably resolving the decline in user satisfaction.

Keywords: Information Technology Acceptance, Electronic Service Quality, Satisfaction

1. บทนำ

ช่วงปี 2548-2553 เป็นช่วงการเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจตกต่ำไปทั่วโลก ซึ่งส่งผลกระทบต่อธุรกิจทั่วโลก ดังนั้นธุรกิจผลิตสินค้า และธุรกิจบริการจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์เพื่อสร้างความอยู่รอด เช่น การปรับเปลี่ยนจากการใช้ทรัพยากรมนุษย์ในการทำงานไปสู่การใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารเพื่อให้ธุรกิจสามารถเข้าถึงลูกค้าได้รวดเร็วขึ้น (Luftman & Zadeh, 2011) ดังนั้นทุก ๆ ธุรกิจจึงมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว เช่น การติดต่อสื่อสาร การเจรจาต่อรอง เป็นต้น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานถือเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการจัดระเบียบการทำงาน ที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของธุรกิจ จากการปฏิบัติจริงพบว่าหากธุรกิจมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ จะสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งาน หรือสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าได้หลายร้อยคน ในเวลาเดียวกัน (Alimova, 2024)

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในกิจกรรมแทบทุกด้านของชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นด้านการดำเนินงานทั่วไป การสื่อสาร การแก้ปัญหาต่าง ๆ การวางแผน เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้หากมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้จะช่วยให้งานเสร็จได้ไว ตรงตามความต้องการของผู้ใช้งาน เนื้อหาครบถ้วนถูกต้อง เป็นส่วนสำคัญที่ใช้ในการทำงานรวมไปถึงองค์กรทางการศึกษา ทั้งนี้หน่วยงานทางการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนจึงหันมาให้ความสนใจเทคโนโลยีสารสนเทศกันมากขึ้น การพัฒนาและการใช้งานเทคโนโลยีดังกล่าวได้กลายเป็นปัจจัยหลักในการสนับสนุนและส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษา โดยเฉพาะในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการใช้เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยจึงเป็นหนึ่งในช่องทางสำคัญ

ที่เชื่อมโยงระหว่างบุคลากร นิสิต และข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การให้บริการ และการบริหารจัดการ จากที่กล่าวมาเทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีความสำคัญในขนาดอย่างมาก

เว็บไซต์ (Website) ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของเทคโนโลยีสารสนเทศ เพราะใช้ในการจัดเก็บ แสดงผล และสื่อสารข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นอีกหนึ่งช่องทางในการให้บริการทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-service) ที่สำคัญในยุคดิจิทัล โดยมีบทบาทในหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับการบริการ เช่น เป็นช่องทางการให้ข้อมูลข่าวสาร ใช้ในการติดต่อสื่อสารแก่ผู้ที่เข้ามาเข้าชมเว็บไซต์ ในสภาพแวดล้อมที่เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญ การยอมรับเทคโนโลยีจากผู้ใช้งานจึงเป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพ และความสำเร็จขององค์กร โดยผู้ใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ คือบุคคลที่รับรู้ถึงประโยชน์ รับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน รับรู้ความเสี่ยงที่ยอมรับได้ และการมีประสบการณ์ที่ดีในการใช้งานเว็บไซต์ก็จะส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดีตามมา (กรณษา แสนละเอียด, พีรภารั ทวีสุข, และ ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพงศากุล, 2560) และถ้าหากเว็บไซต์มีคุณภาพการบริการ มีการทำงานที่ดี ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ก็จะส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้ที่เข้ามาใช้งาน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าคุณภาพ การบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-service Quality) ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้งาน โดยในการประเมินคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์จะมีด้วยกัน 4 ด้าน ได้แก่ ประสิทธิภาพของการใช้งาน การทำให้บรรลุเป้าหมาย ความเป็นส่วนตัว และความพร้อมของระบบ (Parasuraman, Zeithaml, & Malhotra, 2005)

กองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2538 โดยถือเป็นส่วนราชการสังกัดสำนักงานอธิการบดี มีภารกิจเกี่ยวกับการสนับสนุนมหาวิทยาลัยในการผลิตกำลังคน การพัฒนาบุคคล และช่วยสนับสนุนในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมพัฒนาและสนับสนุนให้นิสิตเกิดการเรียนรู้ ผ่านกิจกรรมเสริมสนับสนุนการเรียน อำนวยความสะดวกด้านบริการและสวัสดิการแก่นิสิต เพื่อให้มีคุณภาพชีวิต ที่ดีขึ้น หน้าที่งานประชาสัมพันธ์และสารสนเทศนิสิต มีหน้าที่ในการให้บริการด้านการประชาสัมพันธ์ และสารสนเทศของนิสิต รวมทั้งการออกแบบและผลิตสื่อวัฒนธรรมต่าง ๆ และให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศ จากข้อมูลของการประเมินผลความพึงพอใจของผู้ใช้งานเว็บไซต์ของกองกิจการนิสิต 3 ปีซ้อนหลังพบว่า ปีการศึกษา 2564 จำนวนผู้เข้าประเมิน 32,073 คน ผลการประเมินความพึงพอใจเฉลี่ย 4.51 ปีการศึกษา 2565 จำนวนผู้เข้าประเมิน 34,207 คน ผลการประเมินความพึงพอใจเฉลี่ย 4.33 และปีการศึกษา 2566 จำนวนผู้เข้าประเมิน 35,842 คน ผลการประเมินความพึงพอใจเฉลี่ย 4.21 จากผลการประเมินดังกล่าวพบว่า จำนวนผู้เข้าใช้งานเว็บไซต์ ของกองกิจการนิสิตมีจำนวนเพิ่มขึ้นในทุกปีการศึกษา แต่ตรงกันข้ามระดับความพึงพอใจของผู้เข้าใช้งานเว็บไซต์ ของกองกิจการนิสิตกลับมีค่าเฉลี่ยที่ลดลงทุกปี

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นเป็นเหตุผลให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ส่งผลต่อ ความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2) เพื่อศึกษาระดับของคุณภาพการบริการ ทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต 4) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต โดยผู้วิจัยคาดหวังว่าผลการวิจัยในครั้งนี้ จะสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงให้เว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ให้มีความสามารถ ในการให้บริการที่ดียิ่งขึ้น และตอบสนองต่อการใช้งานของบุคลากรและนิสิตได้ตรงตามความต้องการ

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาระดับของคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต

3. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ

การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง การกระทำที่ได้รับอิทธิพลจากทัศนคติที่มีต่อระบบสารสนเทศ โดยการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งานและประโยชน์ของระบบนั้นส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้ใช้ หากผู้ใช้มีทัศนคติเชิงบวกต่อระบบก็มีแนวโน้มที่จะยอมรับ และใช้งานระบบสารสนเทศได้ดีขึ้น เป็นการนำเทคโนโลยีที่ได้รับ การยอมรับนำมาใช้ในงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคล และสามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรม และทัศนคติ การนำเทคโนโลยีมาช่วยช่วยให้บุคคลนั้นมีประสบการณ์ ความรู้ และทักษะในการใช้งาน โดยที่ผู้ใช้ ต้องทำความเข้าใจ และรับรู้ถึงประโยชน์ของเทคโนโลยีจนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผู้ใช้ได้ทดลองใช้งานแล้วรู้สึกพึงพอใจ จะเกิดการยอมรับในการใช้เทคโนโลยีนั้น (ปาริชาติ ปัญญาประชุม และ กาญจนา หินเอาจ, 2565) เป็นการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสารโทรคมนาคมร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์ จัดหา จัดเก็บ ค้นคืน จัดการ และเผยแพร่ข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล เช่น เสียง ภาพ ข้อความ หรือข้อมูลตัวเลข ระบบสารสนเทศ คือ กระบวนการรวบรวมข้อมูลต้นฉบับหรือข้อมูลดิบแล้วแปลงให้เป็นสารสนเทศ โดยการประมวลผล และการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ผลลัพธ์ที่ได้คือสารสนเทศที่มีคุณภาพ ซึ่งตอบสนองต่อ ความต้องการของผู้ใช้ทั้งภายในและภายนอกองค์กร (วนิดา ทองพูล, 2564) โดยมุ่งเน้นเพิ่มประสิทธิภาพ ความถูกต้อง ความแม่นยำ และความรวดเร็วในการนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เสียง ภาพ ตัวอักษร และตัวเลข นอกจากนี้ยังช่วยในการเชื่อมต่อข้อมูลระยะไกล และสร้างคุณค่าให้กับผู้ใช้โดยมุ่งหวังที่จะบรรลุเป้าหมายของการสื่อสาร และการประมวลผลข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพในระบบเครือข่ายต่าง ๆ (พัฒนพงษ์ อินทนนท์, สถาพร แสงสุโพธิ์, และ ธรรมพร ตันตรา, 2565) Technology Acceptance Model (TAM) เป็นแบบจำลองที่พัฒนาโดย Davis, Bagozzi, and Warshaw (1989) ซึ่งมีรากฐานจากทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action: TRA) ของ Fishbein and Ajzen (1975) TAM อธิบายถึงปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ โดยมี 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) การรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness) เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดการรับรู้ของแต่ละบุคคลเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน ปัจจัยนี้ส่งผลโดยตรงต่อความตั้งใจในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพราะหากผู้ใช้สามารถรับรู้ว่าการใช้เทคโนโลยีดังกล่าวช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้จะทำให้มีแนวโน้มที่จะใช้เทคโนโลยีนั้นมากขึ้น 2) การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use) หมายถึง ความคาดหวังของผู้ใช้ว่าเทคโนโลยีจะต้องใช้งานได้ง่าย โดยไม่ต้องใช้ความพยายามมากนัก นอกจากนี้เทคโนโลยีควรมีลักษณะที่จำง่าย และไม่มีความซับซ้อน เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าใจ และใช้งานได้อย่างสะดวกสบาย

กรณษา แสนละเอียด, พรีภาว ทีวีสุข, และ ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพงศากุล (2560) ได้แบ่งลักษณะของการยอมรับเทคโนโลยีออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) การรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ว่าการใช้เทคโนโลยีนั้นสามารถสร้างคุณค่า และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้ หากมีการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ จะส่งผลดีต่อการทำงานของตนเองอย่างชัดเจน 2) ความง่ายต่อการใช้งาน (Perceived Ease of Use) หมายถึง ความรู้สึกของผู้ใช้ว่าเทคโนโลยีนั้นใช้งานง่าย ไม่ซับซ้อน และไม่ต้องใช้ความพยายามมากในการเรียนรู้หรือใช้งาน ทำให้ผู้ใช้รู้สึกเข้าถึงได้ง่าย คล่องแคล่ว และมีความสนใจในการใช้งานมากขึ้น 3) การรับรู้ถึงความเสี่ยง (Perceived Risk) หมายถึง ความเข้าใจหรือการรับรู้เกี่ยวกับความไม่ปลอดภัยที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้งานเทคโนโลยี เช่น ความเสี่ยงในการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล หรือความเสี่ยงด้านความปลอดภัยอื่น ๆ โดยผู้ใช้งานจะประเมินว่า ตนสามารถรับมือหรือยอมรับกับผลที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้งานเทคโนโลยีนั้นได้หรือไม่ การรับรู้ถึงความเสี่ยง มีผลต่อการตัดสินใจในการใช้งานเทคโนโลยี และสามารถส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้ใช้ได้เช่นกัน 4) ทักษะคติที่มี ต่อการใช้งาน (Attitude toward using) หมายถึง ความตั้งใจ และพฤติกรรมของบุคคลในการสนใจและใช้งานเทคโนโลยี ซึ่งเกิดจากมุมมองที่มีต่อเทคโนโลยีนั้นทั้งก่อนและหลังการใช้งาน ทักษะคติสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ตามการรับรู้หรือประสบการณ์ที่ได้รับจากการใช้งานเทคโนโลยี ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจในการใช้งานต่อไปในอนาคต 5) อิทธิพลทางสังคม (Social Influence) คือ ปัจจัยหรือสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้งานเทคโนโลยีของผู้บริโภค ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามแนวโน้มหรือกระแสที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การที่คนรอบข้างหรือสื่อสังคมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้ผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่

ดังนั้นการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง กระบวนการตัดสินใจที่จะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้เพื่อจัดการข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่จะจัดเก็บ และเผยแพร่ข้อมูลผ่านทางระบบคอมพิวเตอร์ และทางเครือข่ายในการตัดสินใจใช้เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นจะขึ้นอยู่กับความมั่นใจในประโยชน์ และประสบการณ์ของผู้ใช้ ซึ่งจะส่งผลให้พฤติกรรมและทัศนคติเปลี่ยนไปในทางบวก ซึ่งแบ่งเป็น 5 ด้านคือ การรับรู้ถึงประโยชน์ ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงความเสี่ยง ทักษะคติที่มีต่อการใช้งาน อิทธิพลทางสังคม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-Service Quality)

หมายถึงการให้บริการที่ตอบสนองความต้องการ และความคาดหวังของผู้รับบริการ ทำให้เกิด ความพึงพอใจ โดยการประเมินคุณภาพจะเกิดขึ้นหลังจากได้รับบริการผ่านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น เว็บไซต์ ศูนย์บริการข้อมูล และอุปกรณ์มือถือ ผู้ให้บริการและผู้ใช้งานจะใช้ข้อมูลร่วมกันผ่านอินเทอร์เน็ต เพื่อสร้าง ความพึงพอใจ และความจงรักภักดีต่อการบริการ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่ผู้ใช้งานคาดหวัง และสิ่งที่ได้รับจากบริการนั้น ๆ ส่งผลให้ผู้ใช้งานมีแนวโน้มกลับมาใช้บริการอีกครั้ง โดยเป็นการใช้เว็บไซต์ ในการให้บริการที่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วราพรรณ อิกิคุยะโชค และ ศิริพร เลิศไพศาลวงศ์, 2560) โดยเน้นที่ความสะดวก ความรวดเร็วในการเข้าถึง และใช้บริการผ่านระบบอินเทอร์เน็ต คุณภาพการบริการมีผลต่อความพึงพอใจของลูกค้า และความสำเร็จของธุรกิจในยุคดิจิทัล โดยผ่านการรับรู้ และความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่ได้รับจากการให้บริการผ่านเว็บไซต์ และอุปกรณ์สมาร์ตโฟน โดยการบริการต้องตอบสนองความต้องการ และคาดหวังของผู้ใช้ หากผู้ใช้รู้สึกพึงพอใจจะส่งผลให้มีแนวโน้มกลับมาใช้บริการซ้ำ (ชนิษฐา ศาลางาม, 2562) และ Wolfinbarger and Gilly (2003) อธิบายว่า การวัดคุณภาพการให้บริการอิเล็กทรอนิกส์สามารถพิจารณาจาก 4 มิติดังนี้ 1) การออกแบบเว็บไซต์ (Website Design) มุ่งเน้นที่ประสิทธิภาพการใช้งานของผู้บริโภค เช่น ระบบนำทาง การค้นหาข้อมูล และการเลือกผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม 2) ความน่าเชื่อถือ (Reliability) หมายถึงการแสดงผลและคำอธิบายผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้อง เพื่อให้ลูกค้าได้รับสิ่งที่ต้องการ และส่งมอบผลิตภัณฑ์ตามเวลาที่กำหนด 3) ความปลอดภัย (Security/Privacy) เน้นการปกป้องข้อมูลการชำระเงิน และความเป็น

ส่วนตัวของข้อมูลที่ถูกค่าใช้ร่วมกัน 4) การบริการลูกค้า (Customer Service) การตอบสนองต่อคำถาม ให้คำแนะนำแก่ลูกค้าอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม Parasuraman, Zeithaml, and Malhotra (2005) ได้นำหลัก SERVQUAL มาประยุกต์ใช้ ในบริบทของบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ ได้พัฒนาเป็นเครื่องมือใหม่ที่เรียกว่า E-S-QUAL ซึ่งประกอบด้วย 4 มิติดังนี้ 1) ประสิทธิภาพในการใช้งาน (Efficiency) เว็บไซต์ควรใช้งานง่าย เข้าถึงข้อมูลได้รวดเร็ว และมีการออกแบบ ที่ช่วยให้ผู้ใช้ค้นหาบริการได้อย่างชัดเจน 2) การทำให้บรรลุเป้าหมาย (Fulfillment) เว็บไซต์ต้องสามารถรับคำสั่ง และส่งข้อมูลที่ถูกต้อง และรวดเร็ว ทำให้ผู้ใช้สามารถบรรลุเป้าหมายการใช้งานได้ 3) ความพร้อมของระบบ (System Availability) เว็บไซต์ต้องมีความเสถียรสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ตลอดเวลา 4) ความเป็นส่วนตัว(Privacy) เว็บไซต์ต้องรักษาความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้ไม่ให้ข้อมูลรั่วไหล

การใช้ E-S-QUAL ช่วยให้การวัดคุณภาพบริการทางอิเล็กทรอนิกส์มีความเหมาะสม และมีประสิทธิภาพมากขึ้นในยุคดิจิทัล

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า คุณภาพการบริการอิเล็กทรอนิกส์ (E-Service Quality) หมายถึง ความสามารถของ การบริการออนไลน์ในการตอบสนองความต้องการ และความคาดหวังของลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้เว็บไซต์ และแอปพลิเคชันเป็นช่องทางหลัก การให้บริการที่ดีจะช่วยสร้างความพึงพอใจ และความไว้วางใจจากลูกค้า และความสำเร็จของคุณภาพการบริการสามารถพิจารณาได้จาก 4 มิติดังนี้ 1) ประสิทธิภาพในการใช้งาน 2) การทำให้บรรลุเป้าหมาย 3) ความพร้อมของระบบ 4) ความเป็นส่วนตัว

แนวคิดความพึงพอใจ

ความพึงพอใจของมนุษย์ประกอบด้วยความรู้สึกสองแบบ คือ ความรู้สึกทางด้านบวกและทางด้านลบ ความรู้สึกทางบวกทำให้เกิดความสุข และมีระบบย้อนกลับที่ช่วยกระตุ้นความสุขเพิ่มเติมได้ ความรู้สึกทางลบทำให้เกิดความไม่พอใจ หรือความรู้สึกไม่ดี ความสุขนั้นเป็นความรู้สึกทางบวกที่มีลักษณะซับซ้อน และมีผลมาก เพราะจะสามารถกระตุ้นให้เกิดความสุขเพิ่มเติม ความรู้สึกหรือทัศนคติในทางบวกที่เกิดจากการที่สิ่งต่าง ๆ ตอบสนองต่อความต้องการของบุคคล โดยความพึงพอใจนั้นจะแตกต่างกันไปตามค่านิยม และปัจจัยส่วนบุคคล เช่น ความสวยงาม ความสะดวกสบาย และการได้รับการยกย่อง ถ้าเกิดไม่ตรงตามความต้องการจะเกิด ความไม่พึงพอใจ (อทิทยา วิมลเมือง, 2562) เนื่องจากความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ได้รับสิ่งที่ต้องการหรือบริการ ที่ตรงใจมักที่จะแสดงออกในด้านบวก เช่น ความสุขจากการได้รับสิ่งของที่ต้องการหรือการบริการที่ดี ซึ่งเป็น การเปรียบเทียบระหว่างประสบการณ์จริงกับความคาดหวัง สามารถเป็นได้ทั้งบวกและด้านลบ ขึ้นอยู่กับค่านิยม และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล มีบทบาทสำคัญในการสร้างเจตคติที่ดีต่อสิ่งที่ได้พบเจอ โดยที่ความรู้สึกหรือทัศนคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจเป็นได้ทั้งในทางที่ดีหรือไม่ดี หรือมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ความพึงพอใจ จะเกิดขึ้นเมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการหรือความคาดหวังของบุคคลได้ (อภิชาติ เหม้อยโสสง, 2561)

ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายได้ว่าความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกเชิงบวกที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับ การตอบสนองตามความต้องการหรือความคาดหวัง ไม่ว่าจะเป็นการตอบสนองจากการซื้อสินค้า บริการ หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งความพึงพอใจนี้จะส่งผลต่อทัศนคติ และความรู้สึกโดยรวมที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ ทั้งนี้ความพึงพอใจยังสามารถเกิดในรูปแบบเชิงบวกหรือเชิงลบ ขึ้นอยู่กับการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่ได้รับจริง กับความคาดหวังของบุคคล

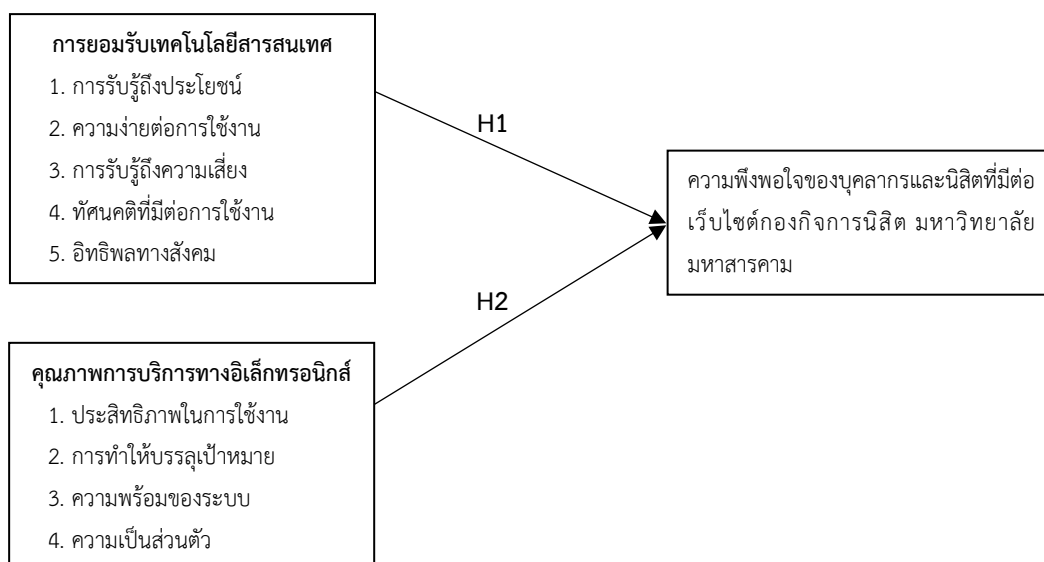
สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 1: การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งได้แก่ การรับรู้ถึงประโยชน์ ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงความเสี่ยง ทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน และอิทธิพลทางสังคม มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต

สมมติฐานที่ 2: คุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งได้แก่ ประสิทธิภาพในการใช้งาน การทำให้บรรลุเป้าหมาย ความพร้อมของระบบ และความเป็นส่วนตัว มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต

กรอบแนวคิด

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วย การรับรู้ถึงประโยชน์ ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงความเสี่ยง ทศนคติที่มีต่อการใช้งาน และอิทธิพลทางสังคม และคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ ประกอบด้วย ประสิทธิภาพในการใช้งาน การทำให้บรรลุเป้าหมาย ความพร้อมของระบบ และความเป็นส่วนตัว มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ นิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 45,583 คน ข้อมูลกองทะเบียนและประมวลผล วันที่ 9/12/2567 และบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาสารคามจำนวน 3,378 คน ข้อมูล กองการเจ้าหน้าที่ วันที่ 9/12/2567 รวมทั้งสิ้น 48,961 คน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ บุคลากรและนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม คำนวณหากลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan (Bukhari, 2021) ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 380 คน เพื่อป้องกันความผิดพลาดของข้อมูลจึงได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ใช้งานเว็บไซต์ กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษารุ่นนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการนำกรอบแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาสร้างเป็นแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานะของผู้ใช้งาน รวมทั้งสิ้น 4 ข้อคำถาม

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สร้างขึ้นด้วยมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้คำตอบเดียวที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด รวมทั้งสิ้น 20 ข้อคำถาม แบ่งเป็น 5 ด้าน 1) การรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness: PE) จำนวน 4 ข้อ 2) ความง่ายต่อการใช้งาน (Perceived Ease of Use: PU) จำนวน 4 ข้อ 3) การรับรู้ถึงความเสี่ยง (Perceived Risk: PR) จำนวน 4 ข้อ 4) ทศคติที่มีต่อการใช้งาน (Attitude toward using: AU) จำนวน 4 ข้อ 5) อิทธิพลทางสังคม (Social Influence: SI) จำนวน 4 ข้อ โดยใช้เกณฑ์การวัดที่ดัดแปลงมาจาก กรณษา แสนละเอียด, พิรภว ทีวีสุข, และ ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพงศากุล (2560)

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สร้างขึ้นด้วยมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้คำตอบเดียวที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด รวมทั้งสิ้น 16 ข้อคำถาม แบ่งเป็น 4 มิติ 1) ประสิทธิภาพในการใช้งาน (Efficiency: EFF) จำนวน 4 ข้อ 2) การทำให้บรรลุเป้าหมาย (Fulfillment: FUL) จำนวน 4 ข้อ 3) ความพร้อมของระบบ (System Availability: SY) จำนวน 4 ข้อ 4) ความเป็นส่วนตัว (Privacy: PRI) จำนวน 4 ข้อ โดยใช้เกณฑ์การวัดที่ดัดแปลงมาจาก Parasuraman, Zeithaml, and Malhotra (2005)

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิตที่มีต่อเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (SA) สร้างขึ้นด้วยมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้คำตอบเดียวที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด รวมทั้งสิ้น 4 ข้อคำถาม โดยใช้เกณฑ์การวัด ที่ดัดแปลงมาจาก (อทิติยา วิมลเมือง, 2562; อภิชาติ เหม้อยโรสง, 2561)

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือส่วนที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้เสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

ทั้งนี้แบบสอบถามในแต่ละส่วนได้ผ่านการทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ด้วยการคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม (IOC: Index of Item Objective Congruence) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งผลการทดสอบเท่ากับ 0.73-1.00 ซึ่งถือว่าใช้ได้ (IOC $\geq$ 0.50) (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2563) หลังจากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อหาความเที่ยง (Validity) จำแนกเป็นรายข้อ โดยผู้วิจัยกำหนดเงื่อนไขค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ต้องมีค่ามากกว่า 0.40 ขึ้นไป (Nunnally & Bernstein, 1994) หลังจากตรวจสอบความเที่ยงแล้วผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบแบบสอบถามด้วยการทดลองนำแบบสอบถามให้กับกลุ่มประชากรที่เลือกขึ้นมา ซึ่งมีคุณสมบัติ และคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง (Try out) จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha Coefficient หากค่าแอลฟามีค่าใกล้เคียงกับ 1 มาก หมายถึงมีค่าความเชื่อมั่นมาก ซึ่งค่าความเชื่อมั่นที่เหมาะสมควรมีค่าตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไป (Nunnally & Bernstein, 1994) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลทดสอบค่าความเที่ยง และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ของเว็บไซต์ กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตัวแปร	Factor Loading	ค่าความเชื่อมั่น
การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ		
1. การรับรู้ถึงประโยชน์ (PU)	.730-.793	0.721
2. ความง่ายต่อการใช้งาน (PE)	.758-.872	0.720
3. การรับรู้ถึงความเสี่ยง (PR)	.693-.849	0.745
4. ทศนคติที่มีต่อการใช้งาน (AU)	.795-.863	0.831
5. อิทธิพลทางสังคม (SI)	.838-.871	0.877

ตารางที่ 2 ผลทดสอบค่าความเที่ยง และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตัวแปร	Factor Loading	ค่าความเชื่อมั่น
คุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์		
1. ประสิทธิภาพในการใช้งาน (EFF)	.767-.858	0.702
2. การทำให้บรรลุเป้าหมาย (FUL)	.861-.881	0.902
3. ความพร้อมของระบบ (SY)	.787-.878	0.811
4. ความเป็นส่วนตัว (PRI)	.787-.874	0.859

ตารางที่ 3 ผลทดสอบค่าความเที่ยง และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ที่มีต่อเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตัวแปร	Factor Loading	ค่าความเชื่อมั่น
ความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิตที่มีต่อเว็บไซต์ กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (SA)	.851-.885	0.854

3. การเก็บและรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มเป้าหมาย คือ บุคลากรและนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 400 ชุด และนำแบบสอบถามที่เก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้วมาตรวจสอบ ความสมบูรณ์ของคำตอบ และนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ตามวิธีการทางสถิติในขั้นต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสอบถามส่วนที่ 1 เป็นการสอบถามถึงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อบรรยายคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) เพื่อประเมินระดับความคิดเห็นการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ คุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ และความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ที่สร้างขึ้นด้วยมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีเกณฑ์การวัดระดับความคิดเห็นแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับความคิดเห็น		เกณฑ์การวัด
ระดับคะแนนที่ 5	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
ระดับคะแนนที่ 4	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
ระดับคะแนนที่ 3	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
ระดับคะแนนที่ 2	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
ระดับคะแนนที่ 1	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ผู้วิจัยจะนำผลคะแนนที่ได้แบ่งช่วงระดับคะแนนค่าเฉลี่ย โดยใช้สูตรพิสัย ดังนี้

$$\begin{aligned}\text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{ข้อมูลที่มีค่าสูงสุด}-\text{ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.8\end{aligned}$$

ในการแปลความหมายระดับคะแนนเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ซึ่งแบ่งช่วงระดับชั้น ชั้นละ 0.8 จะกำหนดเกณฑ์ได้ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.21 – 5.00 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.41 – 4.20 หมายถึง เห็นด้วยมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.61 – 3.40 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.81 – 2.60 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.80 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

ในส่วนของสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) เป็นสถิติพื้นฐานที่ใช้ในการอธิบายคุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างประกอบไปด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistic) ได้แก่ การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation Coefficient) และการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา

1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิง จำนวน 304 คน คิดเป็นร้อยละ 76.0 อายุระหว่าง 21-30 ปี จำนวน 248 คน คิดเป็นร้อยละ 62.0 การศึกษาระดับปริญญาตรี 209 คน คิดเป็นร้อยละ 52.3 และเป็นนิสิต จำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0

2) ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตารางที่ 4 สรุปผลค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(n=400)

การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การรับรู้ถึงประโยชน์ (PU)	4.19	0.60	มาก
2. ความง่ายต่อการใช้งาน (PE)	4.02	0.70	มาก
3. การรับรู้ถึงความเสี่ยง (PR)	3.85	0.65	มาก
4. ทศนคติที่มีต่อการใช้งาน (AU)	4.24	0.61	มากที่สุด
5. อิทธิพลทางสังคม (SI)	3.62	0.67	มาก
รวม	3.98	0.44	มาก

จากตารางที่ 4 สรุปผลค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.98 โดยสามารถเรียงลำดับจากเห็นด้วยมากที่สุดไปจนถึงเห็นด้วยน้อยที่สุดได้ ดังนี้ ทศนคติที่มีต่อการใช้งาน (AU) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 อยู่ในเกณฑ์มากที่สุด การรับรู้ถึงประโยชน์ (PU) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 อยู่ในเกณฑ์มาก ความง่ายต่อการใช้งาน (PE) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 อยู่ในเกณฑ์มาก การรับรู้ถึงความเสี่ยง (PR) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 อยู่ในเกณฑ์มาก และอิทธิพลทางสังคม (SI) ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.62 อยู่ในเกณฑ์มาก

ตารางที่ 5 สรุปผลค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการบริการ ทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(n=400)

คุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ประสิทธิภาพในการใช้งาน (EFF)	3.97	0.70	มาก
2. การทำให้บรรลุเป้าหมาย (FUL)	4.08	0.66	มาก
3. ความพร้อมของระบบ (SY)	3.87	0.73	มาก
4. ความเป็นส่วนตัว (PRI)	3.99	0.69	มาก
รวม	3.98	0.60	มาก

จากตารางที่ 5 สรุปผลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพ การบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.98 โดยสามารถเรียงลำดับจากเห็นด้วยมากที่สุดไปจนถึงเห็นด้วยน้อยที่สุดได้ ดังนี้ การทำให้บรรลุเป้าหมาย (FUL) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 อยู่ในเกณฑ์มาก ความเป็นส่วนตัว (PRI) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 อยู่ในเกณฑ์มาก ประสิทธิภาพในการใช้งาน (EFF) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 อยู่ในเกณฑ์มาก และความพร้อม ของระบบ (SY) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 อยู่ในเกณฑ์มาก

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจ ของบุคลากรและนิสิตที่มีต่อเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(n=400)

ความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านมีความพึงพอใจในการใช้งานเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เนื่องจากเว็บไซต์มีความง่ายในการใช้งาน	4.07	0.78	มาก
2.ท่านมีความพึงพอใจในการใช้งานเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เนื่องจากเว็บไซต์มีความปลอดภัยด้านการรักษาข้อมูลส่วนบุคคล	3.99	0.76	มาก
3. ท่านมีความพึงพอใจในการใช้งานเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เนื่องจากเว็บไซต์มีเนื้อหาข้อมูลที่ ตรงตามความต้องการของท่าน	4.09	0.77	มาก
4. ท่านมีความพึงพอใจในการใช้งานเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เนื่องจากเว็บไซต์มีการออกแบบที่สวยงาม (รูปภาพประกอบ สี และอื่นๆ)	4.09	0.78	มาก
รวม	4.06	0.67	มาก

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นถึงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิตที่มีต่อเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.06 โดยสามารถเรียงลำดับข้อคำถามที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยมากที่สุดไปถึงเห็นด้วยน้อยที่สุดได้ ดังนี้ ท่านมีความพึงพอใจในการใช้งานเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เนื่องจากเว็บไซต์มีเนื้อหาข้อมูลที่ตรงตามความต้องการของท่าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 อยู่ในเกณฑ์มาก ซึ่งมีระดับการเห็นด้วยเท่ากับข้อคำถาม ท่านมีความพึงพอใจในการใช้งานเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เนื่องจากเว็บไซต์มีการออกแบบที่สวยงาม (รูปภาพประกอบ สี และอื่น ๆ) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 อยู่ในเกณฑ์มาก ท่านมีความพึงพอใจในการใช้งานเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เนื่องจากเว็บไซต์มีความง่ายในการใช้งานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 อยู่ในเกณฑ์มาก และท่านมีความพึงพอใจในการใช้งานเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เนื่องจากเว็บไซต์มีความปลอดภัยด้านการรักษาข้อมูลส่วนบุคคล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 อยู่ในเกณฑ์มาก

5.2 ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงอนุมาน

1) การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation Coefficient) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ คุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ และความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต

ตารางที่ 7 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณด้วยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ คุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ และความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต

ตัวแปร	PU	PE	PR	AU	SI	EFF	FUL	SY	PRI	SA	VIF
Mean	4.19	4.02	3.85	4.24	3.62	3.97	4.08	3.87	3.99	4.06	
S.D.	0.60	0.70	0.65	0.61	0.67	0.70	0.66	0.73	0.69	0.67	
PU	1										1.718
PE	.501**	1									2.009
PR	.445**	.501**	1								1.434
AU	.589**	.650**	.388**	1							2.070
SI	.137*	.095	.035	.053	1						1.026
EFF	.427**	.645**	.391**	.557**	.072	1					2.276
FUL	.533**	.617**	.426**	.625**	.086	.652**	1				2.460
SY	.433**	.613**	.433**	.507**	.119	.690**	.660**	1			2.313
PRI	.521**	.634**	.456**	.555**	.003	.610**	.691**	.612**	1		2.160
SA	.520**	.600**	.399**	.611**	.100	.627**	.720**	.661**	.682**	1	

**p<0.01, *p<0.05

จากตาราง 7 ผู้วิจัยได้ทำการพิจารณาความสัมพันธ์ร่วมระหว่างตัวแปรอิสระซึ่ง Hair et al. (2010) อธิบายว่า ความความสัมพันธ์ร่วมระหว่างตัวแปรอิสระไม่ควรเกิน 0.8 หากเกินอาจเกิดความสัมพันธ์ร่วมระหว่าง ตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) เมื่อพิจารณาจากตาราง 7 พบว่า ความสัมพันธ์ร่วมระหว่างตัวแปรอิสระ ไม่เกิน 0.8 ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการทดสอบความสัมพันธ์ร่วม โดยพิจารณาจากค่า VIF (Variance Inflation Factor) Mason and Perreault (1991) อธิบายว่า เป็นตัววัดที่แสดงให้เห็นว่า ถ้าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันจะทำให้ความแปรปรวนของค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแบบการถดถอยจะมีค่าเพิ่มขึ้น ซึ่งเมื่อความแปรปรวนเพิ่มขึ้นนั้นหมายถึงว่าไม่ดี และแนะนำว่าค่า VIF ไม่ควรเกิน 10 จากงานวิจัยนี้พบว่า ค่า VIF ของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศอยู่ระหว่าง 1.026-2.070 และค่า VIF ของคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์อยู่ระหว่าง 2.160-3.460 จึงไม่เกิด ความสัมพันธ์ร่วมระหว่างตัวแปรอิสระ เมื่อพิจารณาระดับความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม ตามการตีความของ บุญศรี พรหมมาพันธุ์ (2561) พบว่าการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งได้แก่ ความง่ายต่อการใช้งาน และทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต อยู่ในระดับมาก ($r=0.600$, $p < 0.01$ และ $r=0.611$, $p < 0.01$) การรับรู้ถึงประโยชน์ และการรับรู้ถึงความเสี่ยง มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต อยู่ในระดับปานกลาง ($r=0.520$, $p < 0.01$ และ $r=0.399$, $p < 0.01$) คุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งได้แก่ ประสิทธิภาพในการใช้งาน การทำให้บรรลุเป้าหมาย ความพร้อมของระบบ และความเป็นส่วนตัว มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต อยู่ในระดับมาก ($r=0.627$, $p < 0.01$ $r=0.720$, $p < 0.01$ $r=0.661$, $p < 0.01$ และ $r=0.682$, $p < 0.01$) ซึ่ง Hair et al. (2010) อธิบายว่า หากตัวแปรต้นและตัวแปรตาม มีความสัมพันธ์กันสามารถนำไปทดสอบสมมติฐานได้

2) ข้อมูลเกี่ยวกับการทดสอบสมมติฐานที่ 1 (H1) คือการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์ กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งได้แก่ การรับรู้ถึงประโยชน์ ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ ถึงความเสี่ยง ทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน และอิทธิพลทางสังคม มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการ นิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Adjusted R ²	Sig
	B	Std. Error	β			
ค่าคงที่	0.435	0.321		1.355	0.458	0.177
PU	0.185	0.074	0.167	2.506		0.013
PE	0.274	0.068	0.288	4.003		0.000
PR	0.065	0.062	0.063	1.043		0.298
AU	0.328	0.080	0.300	4.109		0.000
SI	0.031	0.051	0.031	0.608		0.544
F = 36.633						

**p<0.01, *p<0.05

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต พบว่า การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศสามารถพยากรณ์ความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิตได้ ร้อยละ 45.8 โดยพิจารณา จากค่า Adjusted R² ที่มีค่าเท่ากับ 0.458 ซึ่งการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศ มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ที่มีอิทธิพลในเชิงบวกกับความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต โดยเรียงจากมากที่สุดไปน้อยที่สุดดังนี้ ทศนคติที่มีต่อการใช้งาน (AU) มีค่า β อยู่ที่ 0.300 โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่น้อยกว่า 0.01 ความง่ายต่อการใช้งาน (PE) มีค่า β อยู่ที่ 0.288 โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่น้อยกว่า 0.01 และการรับรู้ถึงประโยชน์ (PU) มีค่า β อยู่ที่ 0.167 โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่น้อยกว่า 0.05 ในขณะที่การรับรู้ถึงความเสี่ยง (PR) และอิทธิพลทางสังคม ไม่มีอิทธิพลกับความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ดังนั้นสมมติฐานที่ 1 ยอมรับบางส่วน

3) ข้อมูลเกี่ยวกับการทดสอบสมมติฐานที่ 2 (H2) คุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคามซึ่งได้แก่ ประสิทธิภาพในการใช้งาน การทำให้บรรลุเป้าหมาย ความพร้อมของระบบ และความเป็นส่วนตัว มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณของคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์ กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Adjusted R ²	Sig.
	B	Std. Error	β			
ค่าคงที่	0.539	0.194		2.773	0.614	0.006
EFF	0.105	0.062	0.109	1.696		0.091
FUL	0.338	0.068	0.333	4.973		0.000
SY	0.192	0.060	0.208	3.205		0.002
PRI	0.247	0.060	0.257	4.093		0.000
F = 85.072						

**p<0.01, *p<0.05

จากตารางที่ 9 แสดงให้เห็นผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ ของเว็บไซต์ กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต พบว่า คุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์สามารถพยากรณ์ความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิตได้ ร้อยละ 61.4 โดยพิจารณาจากค่า Adjusted R² ที่มีค่าเท่ากับ 0.614 ซึ่งคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ที่มีอิทธิพลในเชิงบวกกับความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต โดยเรียงจากมากที่สุดไปน้อยที่สุดดังนี้ การทำให้บรรลุเป้าหมาย (FUL) มีค่า β อยู่ที่ 0.333 โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่น้อยกว่า 0.01 ความเป็นส่วนตัว (PRI) มีค่า β อยู่ที่ 0.257 โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่น้อยกว่า 0.01 ความพร้อมของระบบ (SY) มีค่า β อยู่ที่ 0.208 โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่น้อยกว่า 0.01 และในขณะที่มีประสิทธิภาพในการใช้งาน (EFF) ไม่มีอิทธิพลกับ ความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ดังนั้นสมมติฐานที่ 2 ยอมรับบางส่วน

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศและคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 4 ข้อ ดังนี้

1) เพื่อศึกษาระดับของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน (AU) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และอิทธิพลทางสังคม (SI) มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

2) เพื่อศึกษาระดับของคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์ กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้การทำให้บรรลุเป้าหมาย (FUL) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และความพร้อมของระบบ (SY) มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ผลการวิจัยพบว่า ทักษะคนที่มีการใช้งาน มีอิทธิพล ในเชิงบวกต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ซึ่งหมายความว่า บุคลากรและนิสิตมีความเห็นว่าเว็บไซต์ กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคามมีประโยชน์ ส่งผลดีต่อการทำงาน และการเรียน มีเนื้อหาที่ถูกต้อง และเหมาะสม รวมไปถึงมีภาษาที่ใช้ในการสื่อสารอย่างเหมาะสมเข้าใจง่าย ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจตามมา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เกวลี พร้อมมูล และ ทรงพร หายสันติ (2566) ที่อธิบายว่า ปัจจัยทัศนคติ (Attitude) ส่งผลต่อความพึงพอใจในการใช้แอปพลิเคชัน PEA Smart Plus เนื่องจาก หากผู้พัฒนาแอปพลิเคชันสามารถทำให้ผู้ใช้งานรับรู้ได้ถึงประโยชน์ของการใช้งาน และความง่ายในการใช้งานแอปพลิเคชัน ก็จะส่งผลให้ผู้ใช้งานเกิดทัศนคติที่ดี และทำให้มีการใช้งานแอปพลิเคชันอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ

ความง่ายต่อการใช้งานมีอิทธิพลในเชิงบวกต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ซึ่งหมายถึง บุคลากรและนิสิตมีความเห็นว่าเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคามมีระบบที่เรียบง่าย สามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่าย มีรูปแบบเมนูที่สามารถใช้งานได้ง่าย และสามารถเข้าใช้งานผ่านอุปกรณ์สมาร์ตโฟนและแท็บเล็ตได้ ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจตามมา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชลธิศ ดาราวงษ์ (2563) ที่กล่าวว่า ความง่ายต่อการใช้ระบบอีเลิร์นนิ่ง มีผลต่อความพึงพอใจ และผลการเรียนของนักศึกษา เนื่องจากเมื่อนักศึกษาเกิดการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งานโปรแกรมการสอนออนไลน์ พวกเขาจะไม่เกิดความกลัว และเกิดความคุ้นเคยอย่างรวดเร็วในการเข้าสู่ระบบ

การรับรู้ถึงประโยชน์มีอิทธิพลในเชิงบวกต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ซึ่งหมายความว่า บุคลากรและนิสิตมีความเห็นว่า เว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคามมีประกาศข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัย เข้าถึงข้อมูลทางกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจตามมา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชลธิศ ดาราวงษ์ (2563) ที่กล่าวว่า ปัจจัยการยอมรับเทคโนโลยี ด้านการรับรู้ประโยชน์มีผลต่อความพึงพอใจ และผลการเรียนของนักศึกษา เนื่องจากเมื่อนักศึกษาเกิดการรับรู้ถึงประโยชน์ในการเรียนออนไลน์ก็จะเกิดการยอมรับการใช้ระบบออนไลน์ในการให้ความรู้ และสามารถนำมาใช้งานได้จริงในอนาคต

4) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ผลการวิจัยพบว่า การทำให้บรรลุเป้าหมายมีอิทธิพลในเชิงบวกต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ซึ่งหมายความว่า บุคลากรและนิสิตมีความเห็นว่าเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สามารถนำเสนอผลลัพธ์ได้ตรงตามความต้องการสามารถช่วยให้ท่านบรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงาน/การศึกษา ข้อมูลที่แสดงมีความถูกต้อง ครบถ้วน ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจตามมา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Trongpanich (2022) ที่อธิบายว่า การปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา (Fulfillment) ของเว็บไซต์เกี่ยวกับการจัดส่งสินค้า และความพร้อมของสินค้าที่สั่งซื้อ มีผลต่อความพึงพอใจของลูกค้า

ความเป็นส่วนตัวมีอิทธิพลในเชิงบวกต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ซึ่งหมายถึง บุคลากรและนิสิตมีความเห็นว่า เว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จะไม่นำข้อมูลส่วนบุคคลไปแสวงหาผลประโยชน์อื่น ไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลให้กับผู้อื่นหากไม่ได้รับการยินยอม มีมาตรการรักษาความปลอดภัย เรื่องข้อมูลส่วนบุคคลที่เพียงพอ ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจตามมา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ยลธิดา รณกิตติ และ วีรศักดิ์ ประเสริฐชูวงศ์ (2565) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ปัจจัยคุณภาพการให้บริการทางอิเล็กทรอนิกส์ และปัจจัยคุณภาพการแก้ไขปัญหาที่พบระหว่างการใช้บริการทางอิเล็กทรอนิกส์ที่มีผลกระทบต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการเว็บไซต์และแอปพลิเคชันหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ MEB ผลการศึกษพบว่า ความเป็นส่วนตัว มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจ เนื่องจาก MEB จะไม่ขอข้อมูลที่ไม่จำเป็นทำให้ผู้ใช้รู้สึกปลอดภัย

ความพร้อมของระบบมีอิทธิพลในเชิงบวกต่อความพึงพอใจของบุคลากรและนิสิต ซึ่งหมายความว่า บุคลากรและนิสิตมีความเห็นว่ระบบของเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีความพร้อมใช้งานอยู่เสมอ สามารถเข้าใช้งานได้ตลอดเวลา สามารถเข้าใช้งานได้รวดเร็ว มีการอัปเดตข้อมูลเป็นปัจจุบันเสมอ ระบบมีความเสถียรภาพ ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจตามมา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ขนิษฐา ศาสาณาม (2562) กล่าวว่า ความสามารถของระบบ (System Availability) ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการผ่านระบบธุรกรรมออนไลน์ของธนาคารกสิกรไทย เนื่องจากระบบธุรกรรมออนไลน์ของธนาคารกสิกรไทยสามารถคำนวณรายการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ เช่น ค่าธรรมเนียม ทำให้ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในการใช้บริการ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

จากผลการวิจัยมีข้อเสนอว่า ผู้บริหารกองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ควรสนับสนุนให้ผู้ดูแลเว็บไซต์ให้ความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งได้แก่ การทำให้บรรลุเป้าหมาย คือ ครอบคลุมเน้นที่การทำให้บุคลากรและนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงาน และการศึกษา เช่น ช่วยให้บุคลากรและนิสิตสามารถค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้ด้วยการนำเสนอผลลัพธ์ให้ถูกต้อง ครบถ้วน และตรงตามความต้องการของผู้ใช้งาน ซึ่งจะทำให้ผู้ใช้งานสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว และถูกต้อง รองลงมาให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัว คือ ควรรักษาความปลอดภัยเรื่องข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้งาน ไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้งานให้กับผู้อื่น หากไม่ได้รับการยินยอม เช่น การจำกัดการเข้าถึงข้อมูลตามสิทธิ์ของผู้ใช้งาน หรือหลีกเลี่ยงการแสดงผลข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้งานมากเกินไปในพื้นที่ที่บุคคลทั่วไปสามารถเห็นได้ และให้ความเชื่อมั่นกับผู้ใช้งานว่าจะไม่นำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้งานไปแสวงหาผลประโยชน์อื่น สุดท้ายผู้ดูแล เว็บไซต์ต้องบำรุงรักษาดูแลความพร้อมของระบบให้สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง ควรมีการอัปเดตข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ มีการตรวจสอบข้อผิดพลาดก่อนการเผยแพร่ และควรทำให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว

ในด้านการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศจากบุคลากรและนิสิต ผู้บริหารกองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ควรสนับสนุนให้ผู้ดูแลเว็บไซต์ให้ความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ ทักษะคนที่มีการใช้งาน ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะส่งผลให้บุคลากรและนิสิตมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้งานเว็บไซต์ โดยการแสดงให้เห็นว่าการใช้งานเว็บไซต์กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคามจะส่งผลดีต่อการทำงาน และการเรียน รวมไปถึงเนื้อหา และข้อมูลภายในเว็บไซต์ยังสามารถเชื่อถือได้ มีเนื้อหาที่ครอบคลุม ไปจนถึงมีภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเหมาะสม และเข้าใจง่าย รองลงมาให้ความสำคัญเกี่ยวกับ ความง่ายต่อการใช้งาน คือผู้ดูแลเว็บไซต์ให้ความสำคัญไปที่ความง่ายที่บุคลากรและนิสิตในการค้นหาข้อมูลภายในเว็บไซต์ เช่น ประกาศสำคัญหรือประกาศด่วนควรทำให้โดดเด่น และเป็นที่สังเกต การแจ้งข้อมูลสำคัญต้องมีรายละเอียดครบถ้วน เป็นต้น รวมไปถึงการจัดเรียงเนื้อหาหรือหน้าเมนูให้ผู้ใช้งาน มีความรู้สึกว่าจะสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย และสุดท้ายผู้บริหารควรส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรและนิสิตรับรู้ถึงประโยชน์การจากเข้าใช้เว็บไซต์ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเว็บไซต์กองกิจการนิสิตสามารถ ช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงข้อมูลทางวิชาการต่าง ๆ ได้ และสามารถตรวจสอบเอกสารทางการเงินได้

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรเพิ่มขนาดของกลุ่มตัวอย่าง และความหลากหลายของกลุ่มตัวอย่าง เช่น นิสิตจากหลาย ๆ ชั้นปี บุคลากรจากหลาย ๆ คณะ ทั้งอาจารย์และบุคลากรฝ่ายสนับสนุน เป็นต้น

2) ควรสำรวจความคิดเห็นเชิงลึก นอกจากเก็บแบบสอบถามแล้วควรมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมที่จะสามารถนำมาศึกษา ปัจจัยการยอมรับเทคโนโลยี และคุณภาพการบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ดียิ่งขึ้น

8. เอกสารอ้างอิง

- กรณษา แสนละเอียด, พีรภารั ทวีสุข, และ ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพงศากุล. (2560). การยอมรับเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อแนวโน้มความตั้งใจในการใช้บริการซื้อสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ของกลุ่มเบบี้บูมเมอร์ในกรุงเทพมหานคร. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 9(3), 3-15. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pimjournal/article/view/107023>
- เกวลี พร้อมมูล และ ทรงพร หาญสันติ. (2566). ปัจจัยการยอมรับเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการใช้แอปพลิเคชัน PEA Smart Plus ของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค. *Journal of Management Science Research Surindra Rajabhat University*, 7(1), 170-181. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jmsr/article/view/256554>
- ชนิษฐา ศาลางาม. (2562). ปัจจัยด้านคุณภาพให้บริการทางอิเล็กทรอนิกส์ที่มีผลกระทบต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการผ่านระบบธุรกรรมออนไลน์ของธนาคารกสิกรไทยในเขตกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ชลธิศ ดาราวงษ์. (2563). ปัจจัยด้านการยอมรับเทคโนโลยีที่มีผลต่อความพึงพอใจและผลการเรียนของนักศึกษาหลักสูตรออนไลน์ในสถาบันระดับอุดมศึกษา. *วารสารวิจัยร่วมไพพรรณี*, 14(3), 158-166. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RRBR/article/view/248253>
- ธานินทร์ ศิลปจารุ. (2563). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- บุญศรี พรหมมาพันธุ์. (2561). เทคนิคการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการใช้สหสัมพันธ์และการถดถอยในการวิจัย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ*, 11(1), 32-45. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/edjour_stou/article/view/131213
- ปาริชาติ ปัญญาประชุม และ กาญจนา หินเภาว. (2565). การยอมรับเทคโนโลยีและพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อกาแฟเพื่อสุขภาพแบบออนไลน์ของกลุ่ม Gen X ในประเทศไทย. *วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 12(4), 70-85. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/neuarj/article/view/260779>
- พัฒนพงษ์ อินทนนท์, สถาพร แสงสุโพธิ์, และ ธรรมพร ต้นตรา. (2565). เทคโนโลยีสารสนเทศที่ใช้ในการบริหารงานแบบวิถีชีวิตแบบใหม่ เทศบาลตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 5(3), 14-29. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/article/view/258482>
- ยลธิดา รณกิตติ และ วีรศักดิ์ ประเสริฐชูวงศ์. (2565). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดปัจจัยคุณภาพการให้บริการทางอิเล็กทรอนิกส์และปัจจัยคุณภาพการแก้ไขปัญหาที่พบระหว่างการใช้บริการทางอิเล็กทรอนิกส์ที่มีผลกระทบต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการเว็บไซต์และแอปพลิเคชันหนังสืออิเล็กทรอนิกส์. *วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจปริทัศน์*, 8(2), 41-56. <https://so15.tci-thaijo.org/index.php/bae/article/view/399>

- วนิดา ทองพล. (2564). การศึกษาปัญหาและแนวทางพัฒนาการบริหารด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วราพรรณ อภิศุภะโชค และ ศิริพร เลิศไพศาลวงศ์. (2560). คุณภาพบริการอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 24(2), 30-47. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/abc/article/view/77865>
- อติธยา วิมลเมือง. (2562). ความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการของงานบุคลากร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- อภิชาติ เหม้อยไธสง. (2561). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลเมืองหนองบัวลำภู อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสารวิชาการแสงอีสาน*, 15(1), 81-88. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/jsi/article/view/133848>
- Alimova, S. (2024). The Role of Information Technology in the Personnel Management System. *Modern Science and Research*, 3(2), 385–390. <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/29038>
- Bukhari, S. A. R. (2021). *Sample Size Determination Using Krejcie and Morgan Table*. Retrieved 9 February 2003, from <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.11445.19687>
- Davis, F. D., Bagozzi, R. P., & Warshaw, P. R. (1989). User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two Theoretical Models. *Management Science*, 35(8), 982-1003. <https://doi.org/10.1287/mnsc.35.8.982>
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis* (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Luftman, J. N., & Zadeh, H. S. (2011). Key Information Technology and Management Issues 2010–11: An International Study. *Journal of Information Technology*, 26(3), 193-204. <https://doi.org/10.1057/jit.2011.3>
- Mason, C. H., & Perreault, W. D. (1991). Collinearity, Power, and Interpretation of Multiple Regression Analysis. *Journal of Marketing Research*, 28(3), 268-280. <https://doi.org/10.2307/3172863>
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Malhotra, A. (2005). E-S-Qual: A Multiple-Item Scale for Assessing Electronic Service Quality. *Journal of Service Research*, 7(3), 213-233. <https://doi.org/10.1177/1094670504271156>
- Trongpanich, W. (2022). Exploring E-service Quality on Customer Satisfaction in the Online Marketplace. *Journal of Management Science and Accounting*, 1(2), 53–65. https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JMSA_FMS_URU/article/view/1803
- Wolfenbarger, M. & Gilly, M. C. (2003). Dimensionalizing, Measuring and Predicting Etail Quality. *Journal of Retailing*, 79(3), 183-198. [https://doi.org/10.1016/S0022-4359\(03\)00034-4](https://doi.org/10.1016/S0022-4359(03)00034-4)

ปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548

PROBLEMS AND LIMITATIONS IN PREVENTING AND SUPPRESSING CORRUPTION IN COMMUNITY ENTERPRISE GROUPS UNDER THE COMMUNITY ENTERPRISE PROMOTION ACT 2005

สุรัสวดี แสนสุข^{1*} ชชาติชาย วิริยะเจริญกิจ¹ สุรชาติพย์ สุรรันนา²

และ ปรีชาวัชร เสวตภัทรไพศาล¹

Suraswadee Saensuk^{1*} Chatchay Wiriyaenkit¹ Suthatip Suranna²

and Preechawach Savetphataraphaisan¹

(Received: January 23, 2025; Revised: June 15, 2025; Accepted: June 24, 2025)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากฎหมายและกระบวนการตรวจสอบความโปร่งใสในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) วิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 3) เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีบทกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง และกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นจริง ข้อค้นพบหลักชี้ว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้สร้าง "สุญญากาศเชิงธรรมาภิบาล" ขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจ กล่าวคือการขาดบทบัญญัติที่บังคับใช้เกี่ยวกับการควบคุมภายใน การตรวจสอบทางการเงิน และความโปร่งใส ประกอบกับความเป็นอิสระในการบริหารจัดการที่กฎหมายมอบให้ ได้นำไปสู่ปัญหาที่เป็นรูปธรรมหลายประการ เป็นเหตุให้วิสาหกิจชุมชนมีความเสี่ยงต่อการทุจริต เช่น การบริหารการเงินที่ไม่โปร่งใส ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ และการขาดกลไกการร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ บทความนี้จึงเสนอแนวทางแก้ไขเชิงระบบที่สำคัญคือ 1) การแก้ไขอนุบัญญัติ ที่เกี่ยวข้องกับการต่ออายุทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เพื่อกำหนดให้มีการยื่นรายงานข้อมูลทางการเงินขึ้นพื้นฐานและการเปิดเผยข้อมูลความขัดแย้งทางผลประโยชน์ และ 2) การประยุกต์ใช้กรอบธรรมาภิบาลที่มีอยู่ โดยนำแนวทางการกำหนดมาตรการควบคุมภายในที่เหมาะสมสำหรับนิติบุคคล ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างกลไกการกำกับดูแลที่ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

คำสำคัญ: การป้องกันและปราบปรามการทุจริต วิสาหกิจชุมชน ธรรมาภิบาล สุญญากาศทางกฎหมาย
พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Assistant Professor, Faculty of Liberal Arts and Management Science, Kasetsart University

² เจ้าหน้าที่งานป้องกันการทุจริตชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ จังหวัดสกลนคร

Anti-Corruption Officer, Office of the Public Sector Anti-Corruption Commission, Sakon Nakhon Province

* Corresponding author, e-mail: surasawadee.s@ku.th

Abstract

This study has three primary objectives under the framework of the Community Enterprise Promotion Act, B.E. 2548 (2005): 1) to examine the legal framework and transparency audit processes governing Community Enterprises (CEs); 2) to analyze the problems and limitations in preventing and suppressing corruption within these enterprises; and 3) to propose viable solutions to address these challenges. Employing a qualitative research methodology, the study involves an in-depth analysis of legal statutes, pertinent regulations, and actual case studies. The principal finding indicates that the Act has inadvertently created a "governance vacuum". Specifically, the absence of mandatory provisions for internal control, financial auditing, and transparency, coupled with the operational autonomy granted by the law, has culminated in several tangible problems. This situation exposes CEs to significant corruption risks, including non-transparent financial management, conflicts of interest, and the absence of effective grievance mechanisms. Consequently, this paper proposes key systemic solutions: 1) amending subsidiary legislation related to CE registration renewal to mandate the submission of basic financial reports and conflict of interest disclosures; and 2) applying existing governance frameworks by adapting the "Guidelines on Appropriate Internal Control Measures for Juristic Persons" from the Office of the National Anti-Corruption Commission (NACC). This adaptation aims to fit the specific context of CEs, thereby establishing a clear and actionable governance mechanism.

Keywords: corruption prevention and suppression, community enterprise, governance, legal vacuum, Community Enterprise Promotion Act

1. บทนำ

เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2566 คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ได้มีมติรับไต่สวนเจ้าหน้าที่รัฐในคดีทุจริต "โครงการโคบาลชายแดนใต้" ซึ่งมีมูลค่าความเสียหายกว่า 94 ล้านบาท กรณีดังกล่าวไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการจัดซื้อจัดจ้างที่ส่อไปในทางทุจริต แต่ยังเกี่ยวพันโดยตรงกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบหลัก สะท้อนให้เห็นถึงช่องโหว่เชิงโครงสร้างที่ร้ายแรงในการกำกับดูแลโครงการของรัฐที่ดำเนินงานผ่านกลไกระดับฐานราก (สำนักข่าวอิศรา, 2566) กรณีศึกษานี้เป็นเพียงภาพฉายหนึ่งของปัญหาที่ใหญ่กว่า ซึ่งซ่อนตัวอยู่ในกลไกการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่สำคัญที่สุดของประเทศ นั่นคือ "วิสาหกิจชุมชน"

วิสาหกิจชุมชนถือกำเนิดขึ้นภายใต้เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ที่มุ่งหวังให้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจฐานราก ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง และสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548) ตลอดระยะเวลาเกือบสองทศวรรษที่ผ่านมา วิสาหกิจชุมชนได้เติบโตขึ้นอย่างก้าวกระโดด จากข้อมูลล่าสุดของกรมส่งเสริมการเกษตร ณ เดือนกันยายน พ.ศ. 2566 มีวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายที่จดทะเบียนทั่วประเทศรวมทั้งสิ้น 97,765 แห่ง มีสมาชิกรวมกว่า 1.59 ล้านคน สร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจกว่า 4.2 หมื่นล้านบาทต่อปี (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2566) ตัวเลขเหล่านี้ยืนยันถึงบทบาทและความสำคัญของวิสาหกิจชุมชนในฐานะกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างปฏิเสธไม่ได้

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางการเติบโตเชิงปริมาณ กฎหมายฉบับดังกล่าวกำลังเผยให้เห็นถึงจุดอ่อนสำคัญ นั่นคือการสร้าง "สุญญากาศเชิงธรรมาภิบาล" (Governance Vacuum) ขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจ พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ให้อิสระแก่กลุ่มวิสาหกิจในการบริหารจัดการตนเองอย่างเต็มที่ แต่ยังขาดการกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนและมีสภาพบังคับเกี่ยวกับการควบคุมภายใน (Internal Controls) การตรวจสอบทางการเงิน (Financial Audit) และการสร้างความโปร่งใสในการดำเนินงาน (Transparency) ช่องว่างนี้ได้เปิดโอกาสให้เกิดความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาการทุจริตในหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่การยักยอกเงินของกลุ่ม การแสวงหาผลประโยชน์ทับซ้อนของผู้บริหาร ไปจนถึงการใช้กลุ่มวิสาหกิจเป็นฐานในการรับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐโดยมิชอบ

สถานการณ์ดังกล่าวยิ่งน่าเป็นห่วงเมื่อพิจารณาในภาพรวมของประเทศ ซึ่งยังคงเผชิญกับความท้าทายด้านการทุจริตอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากผลการสำรวจดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perception Index: CPI) ประจำปี พ.ศ. 2566 ที่ประเทศไทยได้คะแนนเพียง 35 เต็ม 100 และอยู่ในอันดับที่ 108 จาก 180 ประเทศทั่วโลก (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2567) การขาดกลไกธรรมาภิบาลในวิสาหกิจชุมชนจึงไม่เพียงแต่เป็นความเสี่ยงต่อสมาชิกและชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นอุปสรรคต่อเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนและโปร่งใส

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงมีความสำคัญ บทความนี้จึงไม่ได้มุ่งเพียงการนำเสนอสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น แต่จะทำการวิเคราะห์ถึงปัญหาที่อยู่ในช่องว่างทางกฎหมายดังกล่าว และเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เพื่อปิดสุญญากาศเชิงธรรมาภิบาล และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่องค์กรเศรษฐกิจฐานรากเหล่านี้ให้สามารถเติบโตได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนอย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากฎหมายและกระบวนการตรวจสอบความโปร่งใสในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

3.1 ความหมายของการทุจริต

"การทุจริต" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 มีความหมายว่า "ประพฤติชั่ว" "คดโกง" และตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 ได้ให้ความหมายคำว่า "โดยทุจริต" คือ "เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ที่ไม่ควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น" โดยประโยชน์นั้นอาจจะเป็นทรัพย์สินหรืออื้อประโยชน์ใด ๆ ให้กับตนเองหรือผู้อื่นก็ได้

การทุจริต (Corruption) คือ การกระทำทุกอย่างที่เป็นไปโดยมิชอบหรือเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัวโดยใช้อำนาจและอิทธิพลที่มีอยู่ในตำแหน่งหน้าที่หรืออาศัยฐานะตำแหน่งพิเศษที่ตนมีอยู่ในกิจสาธารณะรวมทั้งการกินสินบนด้วย (Busch, 1968)

ตามพจนานุกรม แบล็ค ลอว์ ให้ความหมายไว้ว่า "คอร์รัปชัน" หมายถึง "...การกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการกระทำชั่ว และคดโกง โดยมีเจตนาที่จะหลีกเลี่ยงกฎหมาย รวมทั้งการกระทำที่ขัดต่อตำแหน่งหน้าที่และสิทธิของ

ผู้อื่น นอกจากนี้ ยังหมายถึงการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งประชาชนไว้วางใจกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ โดยการรับหรือยอมรับประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น....” (Black Law Dictionary, 1979)

ดังนั้น “การทุจริต” จึงมีความหมายที่หลากหลายและซับซ้อน เนื่องจากการใช้อำนาจที่ได้รับมอบหมายมากระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่เอื้อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองหรือพวกพ้องให้ได้รับการตอบแทน ทั้งที่เป็นทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด โดยการกระทำความผิดกล่าวหาขัดต่อกฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือศีลธรรมเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง

3.2 ลักษณะของการทุจริต

ลักษณะของการทุจริตอาจเกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม (จุมพล ชื่นจิตต์ศิริ และคณะ, 2565)

การทุจริตทางตรง (Hard corruption) หมายถึง การฉ้อฉลราษฎร์ หรือ Tax corruption เป็นการเรียกเก็บเงินจากประชาชนมากกว่าที่พึงจ่าย และคำว่า “บังหลวง” หมายถึง การเบียดบังเงินหลวง หรือ Budget corruption เป็นการใช้จ่ายงบประมาณน้อยกว่าที่พึงจ่ายหรือได้คุณภาพน้อยกว่าที่พึงได้ ซึ่งอาจเป็นการการจ่ายสินบน (Bribery fraud) หรือใช้งบประมาณไม่ถูกต้อง และไม่เหมาะสม (Budget misallocation) นั่นเอง

การทุจริตทางอ้อม (Soft corruption) เป็นรูปแบบของการทุจริตที่ซับซ้อนและไม่ชัดเจนในการกระทำ มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Power distortion) เช่น การแต่งตั้งโยกย้ายที่ไม่เป็นธรรมการแจกจ่ายภาระงานที่ไม่เป็นธรรมหรือในกรณีการใช้ทรัพย์สินของทางราชการเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน (Asset misappropriation) เช่น การใช้งบประมาณภาครัฐอย่างผิดวัตถุประสงค์ และการใช้ทรัพย์สินของทางราชการเพื่อประโยชน์ส่วนตน

3.3 พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548: เจตนารมณ์และสุญญากาศเชิงธรรมาภิบาล

หัวใจของปัญหาที่บทความนี้ต้องการวิเคราะห์มีรากฐานมาจากโครงสร้างของกฎหมายหลักที่กำกับดูแลวิสาหกิจชุมชนโดยตรง พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ถือกำเนิดขึ้นด้วยเจตนารมณ์ที่ชัดเจนในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถรวมตัวกันเพื่อประกอบกิจการ สร้างรายได้ และจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548) กฎหมายได้มอบ “ความเป็นอิสระ” ในการบริหารจัดการให้แก่วิสาหกิจชุมชน และมุ่งเน้นไปที่ “การส่งเสริม” และ “การให้สิทธิประโยชน์” เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนตัวบทกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด พบว่าโครงสร้างดังกล่าวได้สร้าง “สุญญากาศเชิงธรรมาภิบาล” (Governance Vacuum) ขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจ กล่าวคือ ไม่มีบทบัญญัติใดในกฎหมายที่กำหนดให้วิสาหกิจชุมชนต้องจัดให้มีระบบการควบคุมภายใน, การตรวจสอบบัญชีโดยหน่วยงานภายนอก, หรือมาตรการสร้างความโปร่งใสภาคบังคับ แม้กระทั่งในกระบวนการรับจดทะเบียนและต่ออายุทะเบียน (ตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนว่าด้วยการรับจดทะเบียนฯ พ.ศ. 2548) ก็เป็นเพียงการยื่นเอกสารเพื่อยืนยันสถานภาพ โดยไม่ได้กำหนดให้ต้องแสดงรายงานทางการเงินหรือข้อมูลการดำเนินงานที่สะท้อนถึงธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการแต่อย่างใด (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2564)

ช่องว่างนี้ได้สร้างสถานะที่องค์กรซึ่งมีสมาชิกและมีเงินทุนหมุนเวียนจำนวนมาก ดำเนินงานโดยปราศจากกรอบการกำกับดูแลขั้นพื้นฐานที่องค์กรนิติบุคคลอื่นในระบบเศรษฐกิจต้องปฏิบัติตาม สุญญากาศทางกฎหมายนี้เองที่กลายเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยและเป็นต้นตอของปัญหาความเสี่ยงต่อการทุจริตที่จะวิเคราะห์ในส่วนถัดไป

3.4 กรอบทฤษฎีเพื่อการวิเคราะห์การทุจริต (Theoretical Framework for Corruption Analysis)

เพื่อทำความเข้าใจว่าสุญญากาศเชิงธรรมาภิบาลนำไปสู่การทุจริตได้อย่างไร การศึกษานี้นำทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ดังนี้

ทฤษฎีสามเหลี่ยมการทุจริต (Fraud Triangle Theory): ทฤษฎีของ Cressey (1953) อธิบายว่าการทุจริตเกิดจาก 3 องค์ประกอบที่เกิดขึ้นพร้อมกัน ซึ่งในบริบทนี้ สุญญากาศทางกฎหมายได้สร้าง “โอกาส” สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐได้สร้าง “แรงกดดันหรือแรงจูงใจ” ส่วนวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์หรือความเชื่อที่ว่า “ใครๆ ก็ทำกัน” ก็ได้สร้าง “การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง” อันเป็นองค์ประกอบ 3 อย่างในการผลักดันให้เกิดการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ความขัดแย้งแห่งผลประโยชน์ (Conflict of Interest) หมายถึงสถานการณ์ที่ผลประโยชน์ส่วนตนของผู้มีอำนาจหน้าที่ ขัดหรือแย้งกับผลประโยชน์ส่วนรวม ทำให้การใช้อำนาจหน้าที่เป็นไปโดยไม่สุจริต (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต, 2561) ในบริบทของวิสาหกิจชุมชนซึ่งมักมีโครงสร้างแบบเครือญาติ ปัญหานี้สามารถเกิดขึ้นได้ง่าย เช่น คณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้างจากร้านค้าของตนเองหรือญาติพี่น้อง โดยไม่มีการเปิดเผยข้อมูลหรือกลไกตรวจสอบถ่วงดุล

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เป็นหลักในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจปัญหาเชิงโครงสร้างและข้อจำกัดทางกฎหมายอย่างลึกซึ้ง

แหล่งข้อมูลที่ใช้

1. เอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources): ได้แก่ ตัวบทกฎหมายและอนุบัญญัติที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม, ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนว่าด้วยการรับจดทะเบียนฯ พ.ศ. 2548, และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561

2. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources): ได้แก่ รายงานข้อมูลสถิติจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น รายงานข้อมูลทะเบียนวิสาหกิจชุมชนของกรมส่งเสริมการเกษตร, รายงานผลดัชนีการรับรู้การทุจริตของสำนักงาน ป.ป.ช., งานวิจัยและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง, และรายงานข่าวเชิงสืบสวนจากสื่อที่น่าเชื่อถือ เพื่อใช้เป็นกรณีศึกษาประกอบการวิเคราะห์

ขั้นตอนการรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบว่าข้อมูลจากทุกแหล่งมาจากช่วงเวลาเดียวกัน คือ เมื่อได้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน

2. ตรวจสอบเพียงพอของแหล่งข้อมูลและความเชื่อถือได้ของข้อมูลว่าจะสามารถตอบประเด็นปัญหาวินิจฉัยได้ครบถ้วน

3. นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มุ่งเน้นการตีความตัวบทกฎหมายเพื่อระบุ "ช่องว่าง" หรือ "สุญญากาศ" ในการกำกับดูแล จากนั้นจึงนำข้อมูลเชิงประจักษ์จากกรณีศึกษาและสถิติต่างๆ มาสังเคราะห์และจัดกลุ่มข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นว่าช่องว่างดังกล่าวส่งผลให้เกิดปัญหาการทุจริตในทางปฏิบัติได้อย่างไร

5. ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยได้สำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นสำคัญและสรุปผลการศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

5.1 กลไกการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การศึกษากระบวนการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกระบวนการดำเนินงานในแต่ละชุมชนมีความเข้มแข็งและแตกต่างกันออกไปและเพื่อให้เห็นปัญหาและข้อจำกัดตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น ผู้เขียนจำเป็นจะต้องศึกษาในประเด็นสำคัญนับตั้งแต่กลไกการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน การจัดการองค์กรและความเป็นอิสระ กฎหมายที่ควบคุมนโยบาย และวิธีปฏิบัติในการป้องกันการทุจริตในชุมชน ปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในวิสาหกิจชุมชน หลังจากนั้นผู้เขียนจะรวบรวมประเด็นปัญหาในการทุจริตมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นสภาพปัญหาและข้อจำกัดที่ประสบอยู่ และจะได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขในประเด็นเหล่านั้นต่อไปตามลำดับดังต่อไปนี้

1) วิสาหกิจชุมชนและความเป็นอิสระในการบริหารจัดการองค์กร

วิสาหกิจชุมชนถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้ได้รับการส่งเสริมสิทธิประโยชน์ต่างๆตามที่รัฐจัดให้ เพื่อให้การบริหารจัดการที่สะดวกและง่ายต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกและคนในชุมชน การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างขององค์กรจึงเป็นไปตามศักยภาพของแต่ละวิสาหกิจชุมชน กระบวนการตรวจสอบและความโปร่งใสจึงเป็นไปตามรูปแบบที่ทางวิสาหกิจนั้น ๆ กำหนดขึ้น โดยขั้นตอนการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนมีลำดับและขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (1) รับแบบจดทะเบียน (สวช.01) (2) ยื่นแบบพร้อมเอกสาร (3) เจ้าหน้าที่ตรวจสอบหลักฐานมอบใบรับรองเรื่อง (ท.ว.ช.1) (4) นายทะเบียนตรวจสอบคุณสมบัติและเอกสารและปิดประกาศเป็นเวลา 7 วัน หากไม่มีผู้คัดค้านให้เป็นไปตามคุณสมบัติ และ (5) ออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียน (ท.ว.ช.2) และเอกสารสำคัญแสดงการดำเนินกิจการ (ท.ว.ช.3)

ความเป็นอิสระของวิสาหกิจชุมชนไม่ว่าวิสาหกิจชุมชนนั้นจะอยู่ในสถานะนิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดาก็ตามย่อมมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการการควบคุมการดูแลและตรวจสอบความโปร่งใสภายในกันเอง ดังนั้น กระบวนการตรวจสอบความโปร่งใสจึงขึ้นอยู่กับแนวนโยบายและการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจนั้น ๆ

2) กฎหมาย นโยบาย และการปฏิบัติในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในระดับชุมชน

ในส่วนนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับกลไกการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในระดับชุมชนซึ่งจะกล่าวถึงกฎหมายที่ก่อให้เกิดวิสาหกิจชุมชน แนวนโยบายของภาครัฐที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มีการจัดตั้งและดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนแนวทางปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวิสาหกิจชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน ดังจะได้กล่าวตามลำดับดังต่อไปนี้

3) การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในระดับชุมชน

ชุมชนนับว่าเป็นหน่วยที่เล็ก ๆ แต่มีกระจายอยู่ทั่วไป เนื่องจากชุมชนถูกพัฒนามาจากครอบครัวที่รวมตัวและอยู่ร่วมกันหลายครอบครัว กำหนดวิธีการได้มาซึ่งผลประโยชน์ร่วมกัน การเลือกผู้นำเพื่อเป็นตัวแทนในการขับเคลื่อนหรือตัดสินใจแทนบรรดาสมาชิกเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในองค์กร วิสาหกิจชุมชนก็เป็นหนึ่งในองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจการขององค์กรให้ได้รับประโยชน์และผลตอบแทนจากการบริหารจัดการในนามกลุ่มหรือองค์กรวิสาหกิจชุมชน เมื่อดำเนินการและมีผลกำไรจากสินค้าและบริการ ประธานหรือกรรมการวิสาหกิจชุมชนที่ถูกเลือกมาจะต้องเป็นผู้บริหารจัดการในนามกลุ่ม เมื่อผลประโยชน์มากขึ้นการกำหนดวิธีการเพื่อความโปร่งใสมักถูกนำมากำหนดเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ ดังนั้น เมื่อรายได้มากขึ้นผลประโยชน์มีความหลากหลาย การบริหารจัดการก็ต้องมีความโปร่งใสเช่นเดียวกัน การบริหารจัดการองค์กรวิสาหกิจชุมชนที่มีผลประโยชน์และมีมูลค่าของสินค้าและบริการที่สูงที่ผ่านมามีบางองค์กรวิสาหกิจชุมชนที่เกิดความไม่โปร่งใสและพบปัญหาการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

คำว่า “ทุจริต” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีไหน (15 พฤษภาคม 2555) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความประพฤติชั่ว ถ้าเป็นความประพฤติชั่วทางกาย เรียกว่า กายทุจริต ถ้าเป็นความประพฤติชั่วทางวาจา เรียกว่า วาจาทุจริต ถ้าเป็นความประพฤติชั่วทางใจ เรียกว่า มโนทุจริต

“ทุจริตต่อหน้าที่” หมายถึง การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งในตำแหน่งหรือหน้าที่หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่งหน้าที่ ทั้งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบสำหรับตนหรือผู้อื่น (กฤษณ์ วงศ์วิเศษธร, 2567)

4) กระบวนการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในระดับชุมชน

การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กระบวนการตรวจสอบการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในองค์กรวิสาหกิจชุมชนสามารถแบ่งแนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามกฎหมายใน 3 ระดับดังต่อไปนี้

1. การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในวิสาหกิจชุมชนตามแนวทางของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ปปช.)

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดให้มีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 เป็นกฎหมายหลักในการบังคับใช้เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรมสำหรับหน่วยงานภาครัฐ หน่วยราชการ ตลอดจนภาคเอกชน โดยเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนถือว่าเป็นหน่วยงานหรือองค์กรธุรกิจที่อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 หากมีการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตามกฎหมายสามารถบังคับใช้กฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แม้หน่วยงานวิสาหกิจชุมชนจะเป็นหน่วยที่เล็กในท้องถิ่น แต่ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่กว้างและก่อกวนทุกสังคม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 จึงเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่จะทำให้กระบวนการตรวจสอบการทุจริตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการจัดอันดับคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต พ.ศ. 2566 (Corruption Perceptions Index 2023: CPI2023) โดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International: TI) ได้ประกาศผลดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index หรือ CPI) ประเทศไทยได้ 35 คะแนน จากจำนวน 100 คะแนน จัดอยู่ในอันดับที่ 108 ของโลก จากจำนวน 180 ประเทศทั่วโลก (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2566) โดยสาเหตุที่ทำให้ค่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริตของประเทศไทยลดลงมาจากมุมมองของผู้ตอบแบบสอบถาม และผู้เชี่ยวชาญในแหล่งข้อมูลดังกล่าว ที่รับรู้ว่ายังคงมีปัญหาการจ่ายเงินสินบนให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อแลกกับการได้รับการอนุมัติ/อนุญาต การอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจ หรือเพื่อเพิ่มโอกาสและรายได้เปรียบในการแข่งขัน ประกอบกับยังคงปรากฏกรณีที่เป็นข่าวเกี่ยวกับการทุจริตใช้ตำแหน่งหน้าที่ เพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว การเรียกรับสินบนของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งการใช้ทรัพยากรของรัฐ เพื่อประโยชน์ส่วนตัวอยู่เป็นระยะ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2567) จะเห็นได้ว่าปัญหาการทุจริตของประเทศไทย ถือเป็นปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไขอย่างเร่งด่วนและถือเป็นหน้าที่ของประชาชนคนไทยทุกคนที่ต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ได้จัดให้มีกลไกมาตรการป้องกันการทุจริต โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการป้องกันการทุจริตเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาระยะยาวและยั่งยืน ดังนี้

1. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 33 วรรคแรก เพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดมาตรการและกลไกที่จำเป็นต่อการดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้

1) การส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ความรู้ ต่อด่าน หรือชี้เบาะแส โดยได้รับความคุ้มครอง รวมทั้งจัดให้มีช่องทางการแจ้งข้อมูล เบาะแส หรือพยานหลักฐานสำหรับการกระทำความผิดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยช่องทางดังกล่าวต้องมีวิธีการที่ง่าย สะดวก ไม่มีขั้นตอนยุ่งยาก และไม่ก่อผลร้ายกับผู้แจ้งดังกล่าว รวมทั้งดำเนินการเพื่อป้องกันการทุจริต ตลอดจนเสริมสร้างทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต

2) ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนหน่วยงานของรัฐในการจัดให้มีกลไกการแจ้งเตือน กรณีพบว่ามีพฤติการณ์ที่ส่อว่าอาจมีการทุจริตในหน่วยงานของตน

3) ส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอันตรายของการทุจริตรวมถึงค่านิยมที่เน้นการพึ่งพาพระบารมีในสังคม เพื่อให้เกิดการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างกว้างขวาง

4) รับฟังข้อเสนอแนะจากประชาชนหรือหน่วยงานของรัฐเพื่อนำไปปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และสำนักงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมป้องกันการทุจริตในระดับชุมชน โดย STRONG Model: จิตพอเพียงต้านทุจริต โดยมีความมุ่งหวังให้ชุมชนเกิดจิตพอเพียงต้านทุจริต ร่วมกันพัฒนาชุมชนให้ก้าวไปข้างหน้าด้วยการประยุกต์และบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับความโปร่งใส การแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม การตระหนักรู้และใส่ใจปัญหาการทุจริต และร่วมกันพัฒนาชุมชนให้มีความเอื้ออาทรบนพื้นฐานของจริยธรรมและจิตพอเพียง ตลอดจนเกิดเครือข่ายชุมชนจิตพอเพียงต้านทุจริตและเป็นแกนนำสร้างวัฒนธรรมไม่ทนต่อการทุจริต ซึ่ง STRONG Model ได้มีการสร้างและพัฒนาโดย รองศาสตราจารย์ ดร. มาณี ไชยธีรานุวัณศิริ ปี พ.ศ. 2560-2562 (มาณี ไชยธีรานุวัณศิริ, 2560)

STRONG: จิตพอเพียงต้านทุจริต หมายถึง ผู้ที่มีความพอเพียง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (S - Sufficient) โดยใช้หลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ (T- Transparent) ตื่นรู้เรื่องภัยทุจริตที่ร้ายแรงส่งผลกระทบต่อสังคม รังเกียจการทุจริต ประพฤติมิชอบทั้งปวง ไม่ยอมทนต่อการทุจริตทุกรูปแบบ (R - Realise) มุ่งอนาคตที่เจริญทั้งตนเองและส่วนรวม (O - Onward) ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการดำรงชีวิตในทางที่ชอบ (N - Knowledge) พื้นฐานจิตใจมีมนุษยธรรมเอื้ออาทรช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ต่างตอบแทน (G - Generosity) (หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา, 2567, หน้า 9-10)

STRONG Model: จิตพอเพียงต้านทุจริต เป็นรูปแบบที่สามารถนำมาปรับใช้กับทุกคน และทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะในเรื่องของการปลูกฝังค่านิยมต่อต้านการทุจริต การปลูกกระแสสังคมเพื่อให้เป็นสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต ดังนั้น STRONG Model: จิตพอเพียงต้านทุจริต จึงถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนป้องกันการทุจริต

3. แนวทางการกำหนดมาตรการควบคุมภายในที่เหมาะสมสำหรับนิติบุคคลในการป้องกันการให้สินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ และเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 176 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้ใดให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่เจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำความผิดอันมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

หลักเกณฑ์ของมาตรา 176 วรรคหนึ่ง

1. เป็นกรณีเอาผิดกับผู้ให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้
2. สินบน กล่าวคือ ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด ในที่นี้
 - ทรัพย์สิน หมายถึง ทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ เช่น เงิน บ้าน รถ
 - ประโยชน์อื่นใด เช่น การสร้างบ้านหรือตกแต่งบ้านโดยไม่คิดราคา หรือคิดราคาต่ำกว่าปกติ การให้อยู่บ้านเช่าโดยไม่คิดค่าเช่า การปลดหนี้ให้ การพาไปท่องเที่ยว
3. มีเจตนาที่จะให้ และรู้ว่าผู้ที่ดินจะให้สินบนนั้นเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ
4. เป็นการให้สินบนแก่ เจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ดี มาตรา 176 วรรคหนึ่ง ไม่ได้กำหนดให้นิติบุคคลต้องมีความรับผิดชอบเด็ดขาดทุกกรณีที่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับนิติบุคคลได้ให้สินบนกับเจ้าพนักงานของรัฐ โดยหากนิติบุคคลนั้นมีมาตรการควบคุมภายในที่เหมาะสมเพื่อป้องกันมิให้มีการให้สินบน นิติบุคคลนั้นก็จะเป็นความผิดตามมาตรานี้ โดยหลักการพื้นฐาน 8 ประการในการกำหนดมาตรการควบคุมภายในที่เหมาะสมสำหรับนิติบุคคลในการป้องกันการให้สินบนเจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ มีดังนี้ (คู่มือ ปปช.ว่าด้วยแนวทางการกำหนดมาตรการควบคุมภายในที่เหมาะสมสำหรับนิติบุคคล, 2560)

1. การป้องกันการให้สินบนต้องเป็นนโยบายสำคัญจากระดับบริหารสูงสุด
2. นิติบุคคลต้องมีการประเมินความเสี่ยงในการให้สินบนเจ้าพนักงานของรัฐ
3. มาตรการเกี่ยวกับกรณีมีความเสี่ยงสูงที่จะเป็นการให้สินบนต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจน
4. นิติบุคคลต้องนำมาตรการป้องกันการให้สินบนไปปรับใช้กับผู้ที่มีความเกี่ยวข้องทางธุรกิจกับนิติบุคคล
5. นิติบุคคลต้องมีระบบบัญชีที่ดี
6. นิติบุคคลต้องมีแนวทางการบริหารทรัพยากรบุคคลที่สอดคล้องกับมาตรการป้องกันการให้สินบน
7. นิติบุคคลต้องมีมาตรการสนับสนุนให้มีการรายงานการกระทำความผิดหรือกรณีมีเหตุน่าสงสัย
8. นิติบุคคลต้องตรวจสอบและประเมินผลการใช้มาตรการป้องกันการให้สินบนเป็นระยะ

โดยมาตรการควบคุมทั้ง 8 ประการนี้ สามารถนำมาปรับใช้กับวิสาหกิจชุมชนที่เป็นนิติบุคคลได้หลายประการ อาทิ เช่น การส่งเสริมนโยบายการไม่ให้ไม่รับสินบน การประเมินความเสี่ยงต่อการทุจริต การมีแผนป้องกันการทุจริต การมีระบบบัญชีที่ดี เป็นต้น ดังนั้น แนวทางการกำหนดมาตรการควบคุมภายในที่เหมาะสมสำหรับนิติบุคคลในการป้องกันการให้สินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ และเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่มุ่งส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนที่เป็นนิติบุคคลที่มีความเข้มแข็งและโปร่งใส

การกำหนดหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาเพื่อส่งเสริมกิจกรรมป้องกันและปราบปรามการทุจริต

แนวทางการส่งเสริมกิจกรรมป้องกันและปราบปรามการทุจริตในระดับนโยบาย มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2561 เห็นชอบหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti - Corruption Education) ตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอ ประกอบด้วย 5 หลักสูตร ได้แก่ (1) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (รายวิชาเพิ่มเติม การป้องกันการทุจริต) (2) หลักสูตรอุดมศึกษา (วัยใส ใจสะอาด “Youngster with good heart”) (3) หลักสูตรกลุ่มทหารและตำรวจ (ตามแนวทางรับราชการกลุ่มทหารและตำรวจ) (4) หลักสูตรวิทยากร ป.ป.ช./บุคลากรภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ (สร้างวิทยากรผู้นำการ

เปลี่ยนแปลงสู่สังคม ที่ไม่ทนต่อการทุจริต) และ (5) หลักสูตรโคช (โคชเพื่อการรู้คิดต้านทุจริต) โดยให้กระทรวงศึกษาธิการ ไปพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พิจารณานำหลักสูตรไปปรับใช้ในหลักสูตร ผูกอบรวมของหน่วยงาน ประกอบมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2563 รับทราบรายงานผลการขับเคลื่อนหลักสูตร ด้านทุจริตศึกษา และเห็นชอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาไปปรับใช้ตามข้อเสนอของ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

สำหรับการสนับสนุนด้านเงินทุนเพื่อส่งเสริมกิจกรรมเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริต มีการจัดตั้งกองทุนชื่อว่า “กองทุนคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ” เพื่อเป็นแหล่งทุนที่สนับสนุนบุคคล หน่วยงาน ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ โดยกองทุนฯ มีระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วย กองทุนป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ พ.ศ. 2562 เป็นกรอบในการบริหารงานโดยการใช้จ่ายเงินกองทุน จะต้องอยู่ในกรอบที่กำหนดไว้ ตามมาตรา 162 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดหลักสูตรโคช (โคชเพื่อการรู้คิดต้านทุจริต) เป็นหลักสูตร สำหรับประชาชน โดยหลักสูตรดังกล่าวได้มุ่งเน้นในเรื่องของการเป็นพลเมืองที่ดี และการคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวมให้ได้อย่างเป็นอัตโนมัติ ตลอดจนการนำ STRONG Model มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จึงถือ ว่าเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการป้องกันการทุจริตในระดับชุมชน

2. การป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1) สภาพปัญหาการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน คือ การใช้อำนาจ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่เป็นที่ต้องการของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักการเมือง ข้าราชการ เมื่อมีอำนาจจากการได้รับตำแหน่งแล้ว จึงเป็นหนทางนำไปสู่การแสวงหา ผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ให้ตนเองและครอบครัวมีความร่ำรวย หรือได้ผลตอบแทนตามที่ตนต้องการ โดยไม่ได้ คำนึงถึงว่าเป็นการได้มาโดยสุจริตหรือไม่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีอำนาจในการกำหนดแนวนโยบายในการป้องกัน และบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อขจัดปัญหาการทุจริตภายใต้องค์กรที่ตนเองกำกับดูแลให้หมดไป

2) ลักษณะการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ (กฤษณ์ วงศ์วิเศษธร, 2567)

ลักษณะที่ 1: การทุจริตจากตัวบุคคล ได้แก่การทุจริตของบุคคล โดยเฉพาะผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น ซึ่ง ส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบของการใช้ตำแหน่งในการแสวงหาผลประโยชน์ เช่น การรับเหมาการจัดซื้อจัดจ้างที่มีการเอื้อ ประโยชน์ให้กลุ่มของตน รวมถึงการเก็บรายได้แล้วไม่ส่งคลัง พร้อมทั้งมีการแก้ไขหลักฐานการเงิน เป็นต้น นอกจากนี้ การ ทุจริตที่เกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจและขาดคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงาน หรือเกิดจากอำนาจ บารมี ผู้มี อิทธิพล ซึ่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งมีการครอบงำของอำนาจ อิทธิพลทางการเมืองของผู้บริหารท้องถิ่น จึง เอื้อประโยชน์และเปิดช่องให้ง่ายต่อการทุจริตมากขึ้น

ลักษณะที่ 2: การทุจริตที่เกิดจากการบริหารงานภายในองค์กร กล่าวคือ การทุจริตที่เกิดจากการขาดการ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ เป็นการปิดบังข้อมูลทั้งทางด้านการเงิน งบประมาณ ช่องทางการสื่อสารขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นเอง ไม่มีผู้ตรวจสอบ ดังนั้น การทุจริตที่เกิดจากการบริหารด้านงบประมาณ การทำบัญชี การจัดซื้อจัด จ้างและการเงินการคลัง สาเหตุมาจากการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอ้างว่าไม่ทราบเรื่องการจัดทำ จัดซื้อจัดจ้าง โดยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการไม่ทำทะเบียนยืมเงิน ไม่ทำบัญชีคุมรายรับรายจ่ายที่เป็นปัจจุบัน ไม่มีการทำหลักฐานการเบิก เงิน ไม่มีการตั้งประชาชนเข้ามาตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้าง

ลักษณะที่ 3: การทุจริตที่เกิดจากการตรวจสอบและกฎระเบียบ กล่าวคือ การทุจริตที่เกิดจากช่องว่างของกฎหมายหรือระเบียบต่าง ๆ การบริหารจัดการในองค์กรกันเองมีความเป็นอิสระ หากไม่มีผู้ร้องเรียนผู้ที่กระทำการทุจริตก็จะใช้อำนาจหน้าที่มีอยู่แล้วหาประโยชน์ให้กับตัวเองและพวกพ้อง เป็นต้น

จากประเด็นปัญหาการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่ได้กล่าวมาทั้ง 3 ลักษณะไม่ว่าจะเกิดจากตัวบุคคล การบริหารจัดการ และการไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหน่วยงาน หากมีการทุจริตที่ย่อมอาศัยกระบวนการตรวจสอบของหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเป็นกลไกหลักในการตรวจสอบ ส่วนวิสาหกิจชุมชนปัญหาที่พบก็เกิดจากตัวบุคคล การบริหารจัดการภายในวิสาหกิจชุมชนและกฎระเบียบภายในเช่นเดียวกัน แต่ขั้นตอนและกระบวนการตรวจสอบของวิสาหกิจชุมชนในการป้องกันและปราบปรามทุจริตยังไม่มีลำดับ ขั้นตอนและกลไกอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในวิสาหกิจชุมชนจึงจำเป็นที่จะต้องมีเครื่องมือหรือระบบที่จะส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใสในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

3. การป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามกลไกของวิสาหกิจชุมชน

การป้องกันการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนถูกกำหนดคุณสมบัติตามกลไกของกฎหมาย โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนว่าด้วยการรับจดทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เรื่อง คุณสมบัติและหลักเกณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน (ลงวันที่ 15 สิงหาคม 2548) ได้มีกระบวนการตรวจสอบคุณสมบัติของบุคคล ตั้งแต่การกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่นายทะเบียนที่รับคำร้อง การรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ขององค์กร เช่น ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กำหนดเรื่องจำนวนผู้เป็นสมาชิกในชุมชนไม่น้อยกว่า 7 คน บุคคลที่เข้ามาเป็นกรรมการหรือผู้นำ จะต้องมีความโปร่งใส และเป็นที่ยอมรับของชุมชนในสังคม

ดังนั้น กระบวนการตรวจสอบการทุจริต ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนว่าด้วยการรับจดทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เรื่อง คุณสมบัติและหลักเกณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน หลักเกณฑ์การกำหนดคุณสมบัติของบุคคลจึงเป็นเครื่องมือสำคัญ ตั้งแต่เริ่มแรกในการป้องกันการทุจริต ไปจนถึงหลักเกณฑ์ในการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจ หากปรากฏว่า สมาชิกมีความไม่โปร่งใส เจ้าหน้าที่ย่อมมีอำนาจในการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจตามกฎหมายได้

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนถูกจัดตั้งขึ้นมาจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรหรือคนในชุมชน ได้รับแนวนโยบายการปฏิบัติหลัก ๆ จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล รูปแบบหรือกระบวนการตรวจสอบปัญหาการทุจริตในชุมชนจึงต้องอาศัยกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการควบคุมและกำกับดูแล แต่ไม่ได้มีกฎหมายหรือแนวปฏิบัติที่บังคับใช้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยตรง ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาการทุจริตขึ้นมา การจัดการหรือการแก้ไขยังเป็นวิธีการหรือรูปแบบการจัดการกันเองระหว่างกรรมการและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน เมื่อไม่มีหลักเกณฑ์หรือกลไกสำหรับการแก้ไขปัญหาแก่วิสาหกิจชุมชนโดยเฉพาะจึงเกิดปัญหาการทุจริตในองค์กรและไม่สามารถจัดปัญหาเหล่านี้ได้จริง ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงปัญหาและข้อจำกัดที่กลุ่มวิสาหกิจเป็นอยู่เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาดัง ๆ ซึ่งจะได้กล่าวในเรื่องปัญหาและข้อจำกัดของวิสาหกิจชุมชนในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในหัวข้อถัดไป

5.2 ปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จากการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลายแห่งจึงทำให้ได้ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 พบปัญหาและข้อจำกัดที่สำคัญดังนี้

ก) ข้อจำกัดทางกฎหมายและสถานะของวิสาหกิจชุมชน

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม มีการศึกษาพบว่าบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวยังมีความขัดแย้งบางประการระหว่างผู้ร่างกฎหมายและผู้ที่จะได้รับประโยชน์จากกฎหมายนี้ตัวอย่างเช่น การยื่นจดทะเบียนโดยผู้นำกลุ่มโดยอาศัยรายชื่อหรือจำนวนของสมาชิกให้ครบเงื่อนไขตามกฎหมายแต่ผลประโยชน์ที่ได้ไม่กระจายไปยังสมาชิกในชุมชนซึ่งผิดวัตถุประสงค์ของการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และเรื่องสถานะทางกฎหมายของวิสาหกิจชุมชนที่ยื่นจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลและมีบางวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ได้ยื่นจดทะเบียน จึงไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการตรวจสอบการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในวิสาหกิจชุมชน

ข) การขาดมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่ชัดเจน

การกำหนดนโยบาย กฎหมาย และการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ แม้ว่าจะมีมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในระดับชาติ แต่การนำมาใช้ในระดับวิสาหกิจชุมชนยังขาดความชัดเจนและยังไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจเกิดจากการขาดความรู้ ความเข้าใจ และการสนับสนุนที่เพียงพอจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ค) การมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใส

การขาดการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดโครงการและนโยบายของวิสาหกิจชุมชน อาจนำไปสู่การทุจริตและการขาดความโปร่งใสในการดำเนินงาน

ง) การขาดการบูรณาการและความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน

การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องมีการบูรณาการและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าการดำเนินงานในปัจจุบันขาดการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ

จากประเด็นปัญหาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงกฎหมาย มาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริต การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยผู้เขียนจะนำเอาปัญหาและข้อจำกัดจากประเด็นต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

5.3 การวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและแนวทางแก้ไข

การดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนเป็นไปตามโครงสร้างการบริหารจัดการของแต่ละชุมชน และด้วยความเป็นอิสระขององค์กรที่สามารถกำหนดแนวทางการบริหารจัดการเพื่อความคล่องตัว มีรายได้ที่สูง คุ่มค่าต่อการลงทุน เมื่อมีผลประโยชน์ในการจัดการ จึงเป็นปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในวิสาหกิจชุมชน เห็นว่ามีสภาพปัญหาที่จะต้องนำมาวิเคราะห์และหาแนวทางในการแก้ไขในประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สภาพปัญหาที่จะต้องนำมาวิเคราะห์และหาแนวทางในการแก้ไขในประเด็นสำคัญ

ปัญหาและข้อจำกัด	วิเคราะห์ปัญหา	แนวทางแก้ไข
1. ปัญหาด้านการบริหารงบประมาณและจัดทำบัญชีของวิสาหกิจ	สมาชิกขาดทักษะและองค์ความรู้ด้านการบริหารงบประมาณและการจัดทำบัญชี มีปัญหาด้านความโปร่งใสในองค์กรวิสาหกิจชุมชน	จัดอบรมให้ความรู้และทักษะในการดำเนินงาน คือ 1.1 ความรู้ด้านการบริหารงบประมาณให้โปร่งใส 1.2 ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีธุรกิจ ภาษี
2. ปัญหาด้านตัวบุคคลกับการทุจริต	แม้จะมีหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่ดีในการดำเนินกิจการงานของวิสาหกิจชุมชน ยังมีบุคคลที่ทุจริตและเอื้อประโยชน์ให้กับตัวเองและพวกพ้อง	2.1 สร้างระบบการร้องเรียนที่รวดเร็ว ประสานความร่วมมือในระดับอำเภอและจังหวัด 2.2 กำชับกระบวนการคัดเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับตำแหน่งและความรับผิดชอบ 2.3 จัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องของการคิดแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม การปลูกฝังค่านิยมด้านคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้ STRONG Model หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา ตลอดถึงกำหนดให้มีการจัดทำแผนป้องกันการทุจริตวิสาหกิจชุมชน
3. ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการอันเป็นการทุจริต	3.1 สมาชิกในชุมชนไม่ตระหนักหรือให้ความสำคัญเกี่ยวกับปัญหาการทุจริต 3.2 ยังไม่เข้าใจในคำจำกัดความความหมาย หรือลักษณะของการทุจริต	อบรมเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายกับปัญหาการทุจริต
4. ปัญหาการอาศัยช่องว่างของกฎหมายระบุข้อบังคับในการทุจริต	วิสาหกิจชุมชนแม้เป็นหน่วยงานภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอาศัยอำนาจตาม พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 ยังไม่มีกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทุจริตในวิสาหกิจชุมชนโดยตรง เพียงแต่กำหนดหลักเกณฑ์หรือคุณสมบัติของการจัดตั้งเท่านั้น	4.1 กำหนดแนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้เกิดแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ(ป.ช.) เช่น การนำแนวทางการกำหนดมาตรการควบคุมภายในที่เหมาะสมสำหรับนิติบุคคล ของสำนักงานป.ป.ช. มาปรับใช้กับวิสาหกิจชุมชน (มาตรา 176 วรรคหนึ่ง) 4.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีกลไก หรือ มาตรการตรวจสอบการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้นในขั้นตอนของการขอจดทะเบียนพาณิชย์ของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นการป้องกันการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้นในขั้นตอนของการจดทะเบียนพาณิชย์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ปัญหาและข้อจำกัด	วิเคราะห์ปัญหา	แนวทางแก้ไข
5. ปัญหาขาดระบบการตรวจสอบความโปร่งใสที่หลากหลาย	ระบบการตรวจสอบความโปร่งใสมีเพียงช่องทางเดียวคือ การร้องเรียนผ่านกลไกขององค์กรตรวจสอบส่วนท้องถิ่น ยังไม่มีกระบวนการตรวจสอบภาคประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสียในกิจการของวิสาหกิจชุมชน	สร้างกลไกการตรวจสอบภาคประชาชนให้สามารถให้ข้อมูลหรือร้องเรียนโดยตรงไปยังอำเภอ จังหวัดหรือส่วนงานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติโดยตรง โดยง่ายและเป็นระบบและปกปิดข้อมูลมีความปลอดภัยสูง
6. ปัญหาการขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลด้านการทุจริต	เนื่องจากเป็นหน่วยองค์กรชุมชนที่เล็กยังไม่มีการประชาสัมพันธ์หรือให้ความรู้ความเข้าใจต่อสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเท่าที่ควร	6.1 จัดทำโครงการเพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลทางด้านกฎหมายและวิธีปฏิบัติให้สอดคล้องกับนโยบายการป้องกันการทุจริต 6.2 สร้างรูปแบบการรับรู้และปฏิบัติ ให้เป็นระบบ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการเผยแพร่ข้อมูลได้
7. ปัญหาผู้มีอิทธิพลในชุมชนเอื้อให้ทำการทุจริต	สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนย่อมมีความเกรงใจนักการเมืองหรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น การร้องขอให้ทำประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง สมาชิก กลุ่มวิสาหกิจย่อมเป็นการยากที่จะปฏิเสธ	สร้างกระบวนการร้องเรียนให้เป็นระบบที่สูงขึ้นไปในระดับอำเภอหรือจังหวัด มีกระบวนการปกปิดข้อมูลและความปลอดภัยของผู้ร้องเรียนหรือผู้ให้ข้อมูลเมื่อมีการร้องขอ
8. มีความเข้าใจค่านิยมที่ผิด	การปฏิบัติหรือการดำเนินกิจการงานของวิสาหกิจชุมชนส่วนมากอยู่ในลักษณะของกิจการครอบครัว การช่วยเหลือ แบ่งปันหรือการให้ผลประโยชน์เกิดขึ้นอยู่เสมอ ในบางครั้งอาจมองว่าเป็นเรื่องปกติ เช่น การเรียกรับผลประโยชน์ การจ่ายค่าดำเนินการบางอย่าง ยังถือเป็นเรื่องปกติและสามารถทำได้	8.1 อบรมเผยแพร่ให้ความรู้ในการสร้างค่านิยมใหม่ให้กับวิสาหกิจชุมชน โดยสอดคล้องกับแนวนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) 8.2 สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ควรสนับสนุนการสร้างค่านิยมให้กับวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะการไม่ให้เป็นรับสินบน เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนถือว่าเป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดกับทั้งภาครัฐและเอกชนที่สนับสนุนในเรื่องของเงินลงทุน หากวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง มีค่านิยมไม่ทนต่อการทุจริต ก็ย่อมส่งผลต่อภาครัฐและภาคเอกชนมีความเข้มแข็ง ตลอดถึงส่งผลต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทย ด้านความเชื่อมั่นในการลงทุนต่อไป

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเรื่องปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 สรุปว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งจากการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเพื่อมีเป้าหมายร่วมกันคือ ดำเนินกิจการของชุมชนให้มีประสิทธิภาพและได้รับผลประโยชน์ร่วมกันจากการจำหน่ายสินค้าหรือการบริการในชุมชน การจัดตั้งองค์กรอาศัยอำนาจตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ คือ (1) พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 (2) ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนว่าด้วยการรับจดทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และ (3) ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เรื่อง คุณสมบัติและหลักเกณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน (ลงวันที่ 15 สิงหาคม 2548) โดยหลักเกณฑ์ทั้ง 3 ฉบับนี้ ได้กำหนดกระบวนการตรวจสอบคุณสมบัติของบุคคล ตั้งแต่การกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่นายทะเบียนที่รับคำร้อง การรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ขององค์กร การดำเนินการ การบริหารกิจการ ไปจนถึงการระงับหรือเพิกถอนทะเบียนของวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

อย่างไรก็ตาม แม้วิสาหกิจชุมชนจะเป็นหน่วยหนึ่งของชุมชนที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ปัญหาและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการทุจริตเป็นปัญหาที่มีอยู่จริงแต่จำเป็นต้องได้ยากหมายความว่า มีการทุจริตในองค์กรวิสาหกิจชุมชนแต่กระบวนการตรวจสอบความผิดหรือกระบวนการส่งเสริมในการป้องกันและปราบปรามนั้นไม่ได้มีกฎหมายกำหนดเพื่อควบคุมวิสาหกิจชุมชนโดยตรง แต่จะอาศัยกลไกการตรวจสอบและการร้องเรียนตามหลักเกณฑ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือกลไกในการร้องเรียนตามกระบวนการของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ซึ่งเป็นกลไกที่มีลำดับขั้นตอนการตรวจสอบที่ยาวนานและมีความเกรงกลัวอำนาจอิทธิพลต่าง ๆ วิสาหกิจชุมชนจึงเข้าไม่ถึงองค์กรหลักในระดับชาติ ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาการทุจริตในวิสาหกิจชุมชนจึงมีการว่ากล่าวตักเตือนกันเองหรือใช้วิธีจัดการปัญหาภายในทั้งที่ความผิดเหล่านั้นเป็นความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับการทุจริตและมีโทษตามกฎหมาย ปัญหาทั้งหลายจึงไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง

จากการศึกษาพบว่า ความเป็นอิสระของวิสาหกิจชุมชน ด้านการกำหนดโครงสร้างองค์กร การกำหนดรูปแบบคณะกรรมการ การบริหารจัดการ การกำหนดกระบวนการตรวจสอบภายในเกี่ยวกับปัญหาการทุจริตที่ไม่สอดคล้องกับแนวนโยบายของกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเกิดปัญหาและข้อจำกัดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในวิสาหกิจชุมชน กล่าวคือ (1) ปัญหาด้านการบริหารงบประมาณและจัดทำบัญชี (2) ปัญหาด้านตัวบุคคลกับการทุจริต (3) ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการอันเป็นการทุจริต (4) ปัญหาการอาศัยช่องว่างของกฎหมายระเบียบข้อบังคับในการทุจริต (5) ปัญหาการขาดระบบการตรวจสอบความโปร่งใสที่หลากหลาย (6) ปัญหาการขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลด้านการทุจริต (7) ปัญหาผู้มีอิทธิพลในชุมชนเอื้อให้ทำการทุจริต และ (8) มีความเข้าใจในค่านิยมที่ผิด ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเสนอแนะให้มีกระบวนการตรวจสอบใน 3 มิติ คือ การตรวจสอบการทุจริตจากตัวบุคคล การตรวจสอบการทุจริตที่เกิดจากการบริหารงานภายในองค์กร และการตรวจสอบการทุจริตจากการปฏิบัติ กฎหมาย และกฎระเบียบต่างๆ ให้เป็นรูปแบบที่สามารถตรวจสอบความโปร่งใสได้อย่างเป็นระบบ

7. ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 แม้จะมีเจตนารมณ์ที่ดีในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก แต่ได้สร้าง "สัญญาการเชิงธรรมาภิบาล" ขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจ การขาดบทบัญญัติภาคบังคับด้านการควบคุมภายใน การตรวจสอบทางการเงิน และความโปร่งใส ได้เปิด "โอกาส" ให้เกิดการทุจริตในหลากหลายรูปแบบ ดังที่สะท้อนผ่านปัญหาการจัดการการเงินที่ไม่โปร่งใส, ความขัดแย้งทางผลประโยชน์, และการขาดกลไกตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ สถานะเช่นนี้ไม่เพียงแต่สร้างความเสียหายโดยตรงต่อสมาชิกและชุมชน แต่ยังบ่อนทำลายความน่าเชื่อถือของวิสาหกิจชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนา และเป็นอุปสรรคต่อการยกระดับคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ของประเทศโดยรวม การปล่อยให้องค์กรเศรษฐกิจระดับฐานรากที่มีความสำคัญเช่นนี้ดำเนินงานต่อไปโดยปราศจากภูมิคุ้มกันด้านธรรมาภิบาล ถือเป็นความเสี่ยงเชิงนโยบายที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติ

เพื่อปิดสัญญาการเชิงธรรมาภิบาลและสร้างภูมิคุ้มกันที่ยั่งยืนให้แก่วิสาหกิจชุมชน บทความนี้ขอเสนอแนวทางแก้ไขเชิงโครงสร้าง 2 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1: การแก้ไขกฎระเบียบเพื่อสร้างกลไกกำกับดูแลขั้นพื้นฐาน (Hard Controls)

1. แก้ไขระเบียบการต่ออายุทะเบียนวิสาหกิจชุมชน: เสนอให้คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนแก้ไข "ระเบียบว่าด้วยการรับจดทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548" โดยกำหนดให้การต่ออายุทะเบียนประจำปี (แบบ สวช.03) ต้องแนบเอกสารเพิ่มเติม 2 ฉบับ คือ

ก. สรุปรายงานการเงินอย่างง่าย 1 หน้า: เพื่อแสดงรายรับ-รายจ่าย และสถานะการเงินของกลุ่มในปีที่ผ่านมา

ข. แบบฟอร์มเปิดเผยข้อมูลความขัดแย้งทางผลประโยชน์: ที่ลงนามโดยคณะกรรมการทุกคน เพื่อสร้างบรรทัดฐานและความตระหนักรู้ในเรื่องนี้

ระดับที่ 2: การประยุกต์ใช้กรอบธรรมาภิบาลและสร้างวัฒนธรรมความโปร่งใส (Soft Controls)

1. ประยุกต์ใช้กรอบการควบคุมภายในของ ป.ป.ช.: เสนอให้กรมส่งเสริมการเกษตร (กสก.) ร่วมกับสำนักงาน ป.ป.ช. นำ "แนวทางการกำหนดมาตรการควบคุมภายในที่เหมาะสมสำหรับนิติบุคคล" มาปรับใช้ (Right-sizing) ให้เหมาะสมกับบริบทของวิสาหกิจชุมชน เช่น การจัดทำประมวลจริยธรรม (Code of Conduct) อย่างง่าย, การประเมินความเสี่ยงประจำปี

2. จัดทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) ระหว่าง กสก. และ ป.ป.ช.: เพื่อสร้างความร่วมมืออย่างเป็นทางการใน 3 ด้าน คือ 1) การร่วมกันพัฒนาหลักสูตรและสื่อการอบรมด้านธรรมาภิบาล, 2) การจัดตั้งช่องทางแจ้งเบาะแส/ร้องเรียน ที่เป็นความลับและเข้าถึงง่ายสำหรับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนโดยเฉพาะ และ 3) การแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อประเมินจุดเสี่ยง

3. ส่งเสริมเครื่องมือทางการเงินภาคปฏิบัติ: กรมส่งเสริมการเกษตรและกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ควรร่วมกันรับรองและเผยแพร่ "สมุดบัญชีอย่างง่ายสำหรับวิสาหกิจชุมชน" และเสนอให้กำหนดเป็นเงื่อนไขสำหรับกลุ่มที่ได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐ ว่าจะต้องเปิดบัญชีธนาคารในนามวิสาหกิจชุมชนและมีกรรมการอย่างน้อย 2 คนลงนามในการเบิกจ่าย

การดำเนินการตามข้อเสนอแนะเหล่านี้ จะเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จาก "การส่งเสริม" เพียงอย่างเดียว ไปสู่ "การส่งเสริมอย่างมีธรรมาภิบาล" ซึ่งจะช่วยสร้างความเข้มแข็งที่ยั่งยืนให้แก่วิสาหกิจชุมชน และทำให้กลไกนี้สามารถบรรลุเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายได้ในที่สุด

8. เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2564). *คู่มือการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน*. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2566). *รายงานสรุปข้อมูลทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ประจำปีงบประมาณ 2566*. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กฤษณ์ วงศ์วิเศษธร. (2567). *การทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. สืบค้นเมื่อ 29 ธันวาคม 2567, จาก <https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น>
- จุมพล ชื่นจิตต์ศิริ, อิศรัญญ์ รินไธสง, มิตรชัย จงเขียวชาญ, นิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า, และ สิริวิทย์ อิศโร. (2565). *โครงการเฝ้าระวังและป้องกันการทุจริตจากนโยบายและโครงการของรัฐ* (รายงานวิจัย). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. <https://www.nacc.go.th/categorydetail/2022070610491266/20220505091955?>
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561. (2561, 21 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 52 ก. หน้า 1-52.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548. (2548, 18 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 122 ตอนที่ 6 ก. หน้า 1-13.
- สำนักข่าวอิศรา. (2567). ป.ป.ช.รับลูกกลุ่มวิสาหกิจฯ มีมติไต่สวน จนท.ทุจริต โครงการนำร่องโคบาลชายแดนใต้ 94.2 ล. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2568, จาก <https://www.isranews.org/article/isranews-news/133099-invest-MMMchor-nacc.html>
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2566). *วิสัยทัศน์และพันธกิจ*. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2568, จาก <https://www.nacc.go.th/categorydetail/20191124164001124/20210122165410>
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2567). *ผลการสำรวจดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ประจำปี 2566*. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2568, จาก <https://www.nacc.go.th/categorydetail/2018083118464105/20240130143633>
- Black, H. C. (1979). *Black's Law Dictionary* (5th ed.). St. Paul, MN: West.
- Busch, J. H. (1968). Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations. *The Australian Quarterly*, 40(4), 118-121. <https://doi.org/10.2307/20634250>
- Cressey, D. R. (1953). *Other people's money: A study in the social psychology of embezzlement*. The Free Press.

คำแนะนำสำหรับการส่งบทความลงตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข้อกำหนดหลัก

1. บทความที่แสดงเจตจำนงเพื่อตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จะต้องก่อให้เกิดประโยชน์แก่วงการวิชาการโดยตรง ซึ่งแสดงถึงการพัฒนา หรือต่อยอดองค์ความรู้ทางการบริหาร การบัญชี การเงิน การจัดการ การตลาด เศรษฐศาสตร์ การจัดการโรงแรมและท่องเที่ยว รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ พลศึกษาและวิทยาศาสตร์การกีฬาและสหวิทยาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. บทความที่ประสงค์จะเผยแพร่จะต้องไม่มีเนื้อหาที่แสดงถึงการหมิ่นประมาท ดูหมิ่น ให้อายหรือยุยงให้เกิดความเกลียดชังต่อบุคคลหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง และการกระทำต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีงามของประชาชน ทั้งนี้ความคิดเห็นที่ปรากฏในวารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ถือเป็นความคิดเห็นและความรับผิดชอบของผู้เขียนเพียงผู้เดียว โดยกองบรรณาธิการและคณะผู้จัดทำวารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องและจะไม่รับผิดชอบต่อใด ๆ ทั้งสิ้น

3. บทความที่จะลงตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ จะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยได้รับการ เผยแพร่หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาเผยแพร่ของวารสารใดวารสารหนึ่งมาก่อน ทั้งการเผยแพร่ในรูปแบบของเล่มหรือ บางส่วนของข้อมูลหรือทั้งสองอย่าง

4. ข้อมูล ตาราง รูปภาพ แผนภาพ หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ ถือเป็นลิขสิทธิ์ของคณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และของผู้เขียน การคัดลอกหรือเผยแพร่จะต้องได้รับอนุญาตจากคณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นลายลักษณ์อักษร

การพิจารณาบทความ

บทความที่จะได้รับการพิจารณาตีพิมพ์จะต้องผ่านการตรวจสอบและประเมินคุณภาพเบื้องต้น (Initial Review) จากกองบรรณาธิการวารสาร โดยกองบรรณาธิการวารสารจะตรวจสอบความเหมาะสมของหัวข้อและเนื้อหาของบทความ ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสาร ประโยชน์ทางด้านทฤษฎีและทางด้านปฏิบัติ ความถูกต้องของรูปแบบการเตรียมบทความ ความซ้ำซ้อน และการคัดลอกวรรณกรรม (duplication and plagiarism) กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการรับ หรือปฏิเสธบทความเข้าสู่กระบวนการประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิในขั้นตอนนี้ก่อนเข้าสู่กระบวนการประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

หากบทความผ่านการ Initial Review แล้ว กองบรรณาธิการจะดำเนินการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ท่าน ตรวจสอบและประเมินคุณภาพของบทความว่าอยู่ในระดับที่เหมาะสมที่จะส่งตีพิมพ์หรือไม่ โดยกระบวนการพิจารณา กลั่นกรองนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ส่งบทความจะไม่ทราบข้อมูลของกันและกัน (double-blinded peer reviews) ระยะเวลาในการประเมินคุณภาพของบทความเป็นไปตามขั้นตอนการดำเนินงานของวารสาร

เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาประเมินกลั่นกรองบทความแล้ว กองบรรณาธิการจะตัดสินใจโดยอิงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ว่าบทความนั้นๆ ควรนำลงตีพิมพ์ หรือควรที่จะส่งให้กับผู้เขียนบทความแก้ไขก่อนพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์ สำหรับบทความที่ผ่านการปรับปรุงคุณภาพตามผลการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิแล้วจะได้รับพิจารณาอนุมัติให้ตีพิมพ์บทความ ซึ่งในขั้นตอนสุดท้ายกองบรรณาธิการวารสารจะดำเนินการตรวจสอบการเขียนรายการอ้างอิงและพิสูจน์อักษรโดยอาจจะส่งบทความให้ผู้เขียนแก้ไขก่อนที่จะเผยแพร่บทความแบบออนไลน์ลงในเว็บไซต์ของวารสาร

จริยธรรมในการตีพิมพ์

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

1. กองบรรณาธิการมีหน้าที่ดำเนินการตรวจสอบเนื้อหาและคุณภาพของบทความทุกเรื่องที่ได้รับพิจารณาตีพิมพ์กับวารสาร โดยจะต้องพิจารณาความสำคัญ ความใหม่ ความเกี่ยวข้องกับขอบเขตและวัตถุประสงค์ของวารสาร เพื่อให้มั่นใจในคุณภาพของบทความก่อนที่จะตีพิมพ์
2. กองบรรณาธิการต้องพิจารณาคุณภาพบทความภายใต้หลักเกณฑ์ทางวิชาการเป็นหลักในการคัดเลือกบทความ โดยปราศจากอคติต่อผู้เขียนบทความ และไม่ใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในการตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์
3. ในกระบวนการประเมินบทความ กองบรรณาธิการต้องตรวจสอบการคัดลอกผลงานของบทความ (Plagiarism) หากตรวจพบการคัดลอกผลงานจะต้องระงับการประเมิน และติดต่อผู้เขียนเพื่อเป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์
4. กองบรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนหรือผู้ประเมินบทความ และไม่แสวงหาประโยชน์จาก บทความทั้งในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
5. กองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น แก้ไข หรือแทรกแซงเนื้อหาบทความ รวมถึงผลประเมินของผู้ประเมินบทความ และต้องปกป้องข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความจากบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในระหว่างกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
6. กองบรรณาธิการจะต้องปรับปรุงวารสารอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษามาตรฐานและคุณภาพให้มีความทันสมัยเสมอ

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความต้องพิจารณาคุณภาพบทความภายใต้หลักเกณฑ์ที่ถูกต้องตามหลักทางวิชาการ โดยไม่ใช้ความ คิดเห็นส่วนตัว และต้องตระหนักว่าตนเองมีความรู้ความชำนาญในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
2. ผู้ประเมินบทความต้องมีความเป็นกลาง ไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน
3. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาความลับ ไม่เปิดเผยข้อมูลในบทความแก่บุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องได้รับรู้ในระหว่างการประเมินบทความก่อนที่จะทำการตีพิมพ์
4. ผู้ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาผลประโยชน์จากบทความ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดทำวารสาร
5. ผู้ประเมินบทความต้องทำการประเมินบทความตรงเวลาตามกรอบที่กำหนด
6. ผู้ประเมินบทความต้องช่วยเหลือการตัดสินใจของกองบรรณาธิการในการพิจารณาบทความก่อนที่จะตีพิมพ์ เช่น หากตรวจสอบพบการคัดลอกผลงาน หรือการใช้ผลการวิจัยเท็จ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้เขียน

1. บทความที่ส่งมาพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการส่งต้นฉบับเพื่อรอตีพิมพ์กับวารสาร หรือแหล่งเผยแพร่อื่น รวมถึงการไม่นำบทความไปตีพิมพ์เผยแพร่กับแหล่งอื่นหลังจากที่ได้รับ การตีพิมพ์กับวารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการแล้ว หากพบการตีพิมพ์ซ้ำซ้อนผู้เขียนจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในทุกกรณี

2. ผู้นิพนธ์ต้องตรวจสอบบทความทั้งในแง่รูปแบบและเนื้อหา โดยทำการอ้างอิงเอกสารวิชาการหรือผลงานผู้อื่นให้ถูกต้องครบถ้วนตามแบบฟอร์ม (template) ของวารสาร และไม่ทำการคัดลอกผลงานทั้งของตนเองและผู้อื่น
3. ผู้นิพนธ์ต้องเคารพความคิดเห็นทางวิชาการของผู้ประเมิน และพร้อมปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาตามคำแนะนำของผู้ประเมินและกองบรรณาธิการ เพื่อให้บทความถูกต้องตามมาตรฐานทางวิชาการและตรงตามรูปแบบของวารสาร
4. กรณีที่มีผู้นิพนธ์หลายคน ผู้ที่มีชื่อปรากฏในบทความทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างแท้จริง และการส่งต้นฉบับบทความให้วารสารพิจารณาตีพิมพ์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้นิพนธ์ทุกคนแล้ว
5. หากผู้นิพนธ์ประสงค์จะกล่าวขอบคุณผู้มีส่วนช่วยเหลือในบทความ จะต้องขออนุญาตก่อนระบุในกิตติกรรมประกาศท้ายบทความนั้น ๆ เสียก่อน
6. กรณีที่บทความเกี่ยวข้องกับการวิจัยในคนหรือสัตว์ทดลอง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรี สิทธิ และ ความปลอดภัยของมนุษย์ ขอให้ผู้นิพนธ์แนบหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หรือสัตว์ทดลอง เพื่อเป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์

หลักเกณฑ์การจัดทำต้นฉบับสำหรับผู้เขียนในการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์

แนวทางการเขียนบทความวิจัย ให้เรียงลำดับตามหัวข้อ ดังนี้

1. บทคัดย่อ (Abstract)
2. บทนำ (Introduction)
3. วัตถุประสงค์ (Objective)
4. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literature Review)
5. วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)
6. ผลการวิจัย (Results)
7. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย (Conclusion and Discussion)
8. ข้อเสนอแนะ (Suggestions)
9. เอกสารอ้างอิง (References)

แนวทางการเขียนบทความวิชาการ ให้เรียงลำดับตามหัวข้อ ดังนี้

1. บทคัดย่อ (Abstract)
2. บทนำ (Introduction)
3. เนื้อหาบทความ (Content)
4. สรุป (Conclusion)
5. ข้อเสนอแนะ (Suggestion)
6. เอกสารอ้างอิง (References)

รายละเอียดการเตรียมบทความต้นฉบับ

1. บทความต้นฉบับต้องระบุ ชื่อ-นามสกุล ตำแหน่งทางวิชาการ ตำแหน่งทางบริหาร สถานที่ทำงานหรือสถาบันการศึกษาที่อยู่ติดต่อได้ และอีเมลล์ของผู้เขียนไว้ในหน้าแรกของบทความ
2. บทความต้นฉบับพิมพ์ลงเอกสารหน้าเดียว ควรมีความยาวไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 ตั้งค่านำกระดาษ ดังนี้ บน (Top) 3.81 ซม., ล่าง (Bottom) 3 ซม., ซ้าย (Left) 3 ซม. และ ขวา (Right) 2.54 ซม.
3. ชื่อเรื่องภาษาไทย ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 18 Point ตัวหนา และชื่อเรื่องภาษาอังกฤษใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 18 Point ตัวหนา
4. มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 270 คำต่อบทคัดย่อ
5. หัวเรื่องหลัก เช่น บทคัดย่อ บทนำ วัตถุประสงค์ การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปและอภิปรายผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ เอกสารอ้างอิง ภาษาไทยใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 16 Point ตัวหนา และภาษาอังกฤษใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 16 Point
6. การพิมพ์เนื้อเรื่อง ภาษาไทยใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 Point ภาษาอังกฤษ ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 Point
7. ผู้ส่งบทความจะต้องเขียนอ้างอิงเอกสารตามรูปแบบที่วารสารกำหนด ต้องตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของการอ้างอิงก่อนส่งบทความต้นฉบับ

หมายเหตุ: ผู้ส่งบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การจัดทำต้นฉบับสำหรับผู้เขียนในการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์
มีเข็มนาฬิกาการวารสารของสงวนสิทธิ์ในการปฏิเสธการตอบรับบทความ

Journal of Liberal Arts
and Management Science
Kasetart University

กองบรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ

59 หมู่ 1 ถนน วปรอ. 366 ตำบลเชียงเครือ

อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร 47000

โทรศัพท์: 0-4272-5039

โทรสาร: 0-4272-5040

Website: <http://kuojs.lib.ku.ac.th/index.php/jfam>

E-mail: id.journaloflams@gmail.com